

17 3736

**HABER YAPIMI SÜRECİNDE EDITÖR
VE EDITORYAL SİSTEM
HÜRRİYET GAZETESİ ÖRNEĞİNDE
BİR LABORATUVAR ÇALIŞMASI**

**Deniz Kılıç
Doktora Tezi
Eskişehir 2003**

**Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane**

**HABER YAPIMI SÜRECİNDE EDITÖR VE EDITORYAL SİSTEM
HÜRRİYET GAZETESİ ÖRNEĞİNDE BİR LABORATUVAR ÇALIŞMASI**

Deniz Kılıç

DOKTORA TEZİ

Basın ve Yayıncılık Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Ali Murat Vural

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat 2003

DOKTORA TEZ ÖZÜ**HABER YAPIMI SÜRECİNDE EDİTÖR VE EDITORYAL SİSTEM
HÜRRIYET GAZETESİ ÖRNEĞİNDE BİR LABORATUVAR ÇALIŞMASI**

Deniz Kılıç

Basın Yayıncılık Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Şubat 2003
Danışman: Doç. Dr. Ali Murat Vural

Gazete baskıya girmeden önce gazete editörleri haberlerde editoryal düzenleme ve değişiklikler yapmaktadır. Haber yapımında editör ve editoryal sistemin incelendiği araştırmanın temel amacı “Hürriyet Gazetesi örneğinde, editörler haberlerde ne tür değişiklikler yapmaktadırlar?” şeklinde oluşturulmuştur. Ayrıca çalışma kapsamında “editörler haberde geçen başka bir ayrıntıya vurgu yapıyorlar mı, haberde muhabir vurgusunu değiştiriyorlar mı, editörlerin başlık, spot, gönderme başlık, ara başlık ve haber metninde yaptıkları değişiklikler ve nitelikleri nelerdir, şeklinde alt amaçlar da belirlenmiştir.

Literatür taraması yapılarak elde edilen kuramsal bölümde, özellikle iletişim çalışmaları altında gerçekleştirilen liberal ve eleştirel kurama ilişkin temel bilgilere daha sonra da liberal çalışmalar altında gerçekleştirilen eşikbekçisi araştırmalarına yer verilmiştir. Çalışmanın devam eden bölümlerinde editoryal sistem, editör, Türkiye’deki genel durum ve editoryal sistem ile editörlük kurumu ele alınmıştır.

Uygulamada var olan duruma ilişkin “Hürriyet Gazetesi” örneğinden yola çıkılarak yapılan içerik analizinden elde edilen en temel veriler, muhabirin haberi ile gazetede basılan haber arasında farklar bulunduğunu göstermektedir. Haberlerde farklılaşma; öncelikle haberden bilgi keserek, orijinal haberde olmayan yeni bilgiler ekleyerek ve ifadelerde sıfat kullanılarak yapılmaktadır. Editörler haberlerin %40’ında

başka bir ayrıntıya vurgu yaparak haberlerin veriliş tarzını değiştirmektedirler. Bununla birlikte haberlerin başlıklarını da değiştirmekte veya yeniden yazmaktadırlar.

Çalışmanın temel önerisi, manipülatif bir tutumun belirlenmesinde muhabir ve gazete haberlerinin karşılaştırılmasının belirleyici bir yöntem olarak kullanılabilir olmasıdır. Ayrıca bu yöntem ile gazetenin haber konuları ve olaylar karşısındaki kesin tavrı ve tutumu da belirlenebilmektedir.

ABSTRACT**EDITOR AND EDITORIAL SYSTEM IN NEWS MAKING PROCESS
PARTICIPATORY OBSERVATION ON HURRIYET DAILY CASE**

Deniz Kılıç

Press and Publication

Anadolu University, Social Science Institute February 2003

Adviser: Doç. Dr. Ali Murat Vural

The subject of study is editorial process in news making and editing works of news editors. Prior to the printing of news texts in newspapers, an internal review is performed by various journalistic editors. The purpose of this thesis is to investigate the editing of texts at Hurriyet Daily and what kinds of emendations are made. In addition, the study determines the importance of the gatekeeping tasks of editors. News copies of reporter have been compared with the printed news in newspaper in this study. 115 news copies have been analyzed in a data base on different levels: Identification of news, framing of news subject, editing and writing style of headlines, photo captions, and news leads.

Study results showed that there are some differences between news copies of reporter and the printed news in newspaper. These differences are caused by the editors' elimination information, changing or adding some details. Second, they are using adjective although the reporter didn't use. Also editors are highlighting some details of news as to their interpretation but the reporters didn't do it.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Deniz KILIÇ'ın "Haber Yapımı Sürecinde Editör ve Editoryal Sistem Hürriyet Gazetesi Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması" başlıklı tezi 10 Mart 2003 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Basın Yayın Anabilim Dalında Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza/

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Ali Murat VURAL
Üye : Prof.Dr.Suat GEZGİN
Üye : Prof.Dr.Uğur DEMİRAY
Üye : Prof.Dr.A.Haluk YÜKSEL
Üye : Doç.Dr.Halil İbrahim GÜRCAN

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Haber yapımında editör ve editoryal sistemin incelendiği bu araştırmada editörlerin haberlerde yaptıkları değişiklikler ve bu değişikliklerin nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Hürriyet Gazetesi örneğinde gerçekleştirilen çalışmada muhabir haberleri ile basılmış haberler karşılaştırılmıştır. Çalışma kapsamında gazetelerde gerçekleştirilen editoryal çalışmalar, editörlerin görev ve sorumluluklarına ilişkin literatür taraması gerçekleştirilmekle beraber özellikle kitle iletişim çalışmalarından eşik bekliliği yaklaşımında gerçekleştirilen araştırmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın başlangıcından bu yana danışmanlığımı yürüten Doç. Dr. Ali Murat Vural'a, bilgi ve ilgisiyle desteğini her zaman hissettiğim Prof. Dr. Uğur Demiray'a tez izleme jürime katılarak bilimsel doğruları bulmamda yardım eden Prof. Dr. Haluk Yüksel ve Doç. Dr. Halil İbrahim Gürcan'a anlayış, sabır ve desteklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Uygulama aşamasında yardımlarını ve ilgilerini esirgemeyen Hürriyet Gazetesi Yayın Koordinatörü Fikret Ercan ve Haber Müdürü Reha Öz'e araştırmanın analizinde benimle yanyana çalışan dostum Yard. Doç. Dr. Erkan Yüksel'e de burada ayrıca şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak çalışmanın başlangıcından bugüne her zaman desteğini hissettiğim sevgili eşim Seçil Kılıç'a sonsuz teşekkür borçluyum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	3
1.1.1. Kitle İletişim Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar	4
1.1.1.1. Liberal çalışmalar	5
1.1.1.2. Eleştirel çalışmalar	8
1.1.1.3. İletişim araştırmalarında eşikbekçiliği çalışmaları	12
1.1.2. Eşikbekçiliği Eyleminde Haber İçeriklerini Etkileyen Etmenler	24
1.1.2.1. Haber değeri	27
1.1.2.2. Okur ve izleyicinin etkisi	34
1.1.2.3. Haberlerde tecimsel baskı	35
1.1.2.4. Gazetecilerin özyapısal nitelikleri	38
1.1.2.5. İçerik üzerine kurumsal etkiler	41
1.1.2.5.1. Editoryal bağımsızlık	41
1.1.2.5.2. Editoryal bağımsızlığın standartları	46
1.1.3. Kavram Olarak Editoryal Sistem ve Editör	49
1.1.3.1. Editoryal sistemin tanımı, ortaya çıkışı ve gelişim süreci	51
1.1.3.1.1. Editoryal sistemin önemi ve getirdiği değişiklikler	56
1.1.3.1.2. Editoryal sistem ve Türk basını	63
1.1.3.1.3. Türkiye’de editoryal sisteme geçiş	66
1.1.3.2. Editörün tanımı, editoryal sistem içinde önemi ve yeri	68
1.1.3.2.1 Editörlerin gazetelerdeki organizasyon yapısı	70

1.1.3.2.2. Editörün görev ve sorumlulukları	72
1.1.3.3. Haberin editasyonu	83
1.1.3.4. Haberin yayına hazırlanması ve yeniden üretimi	87
1.1.3.4.1. Haber yazımı	91
1.1.3.4.2. Başlık yazımı	95
1.1.3.4.3. Fotoaltı yazımı	96
1.1.3.4.4. Temel tasarım gücü	98
1.1.4. Editoryal Sistemin İşlenişine İlişkin Olarak Hürriyet Gazetesi Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması	99
1.2. Amaç	101
1.3. Önem	102
1.4. Varsayımlar	103
1.5. Sınırlılıklar	103
1.6. Tanımlar	104
1.7. Yöntem	105
1.7.1. Araştırma Modeli	105
1.7.2. Evren ve Örneklem	106
1.7.3. Veriler ve Toplanması	107
1.7.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	108
2. BULGULAR VE YORUM	109
2.1. Haberin Künyesi	109
2.2. Haber Öğeleri	116
2.3. Haberde Vurgular ve Denetim	120
2.4. Haberdeki Değişiklikler ve Niteliksel Farklılaşma	128
3. SONUÇ VE ÖNERİLER	135
3.1. Sonuç	135
3.2. Çalışmaya Yönelik Öneriler	141
3.3. İleriye Yönelik Öneriler	142
EKLER	144
KAYNAKÇA	172

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Gazetede Yer Alan Haberlerin Birinci ve Üçüncü Sayfalara Göre Dağılımı	110
Tablo 2. Haberlerin Sayfadaki Konumlarına Göre Dağılımı	110
Tablo 3. Haber Konularının Sayfadaki Konumları	111
Tablo 4. Sayfada Habere Ayrılan Yer Oranı.....	111
Tablo 5. Oransal Olarak “Haber Konularına Kendi İçinde Sayfada Ayrılan Yer” Ve “En Çok Alan Ayrılan Haber Konusu”	112
Tablo 6. Gazetede Yer Alan Haberlerin Mahreçleri	113
Tablo 7. Konularına Göre Haberlerin Dağılımı	113
Tablo 8. Ayrıntılı Haber Konularının Dağılımı	114
Tablo 9. Haber Kaynaklarının Dağılımı	115
Tablo 10. “Kim” Ögesinde Yapılan Değişiklikler	116
Tablo 11. “Ne” Ögesinde Yapılan Değişiklikler.....	116
Tablo 12. “Nerede” Ögesinde Yapılan Değişiklikler	117
Tablo 13. “Ne Zaman” Ögesinde Yapılan Değişiklikler.....	117
Tablo 14. “Nasıl” Ögesinde Yapılan Değişiklikler	118
Tablo 15. “Neden” Ögesinde Yapılan Değişiklikler	118
Tablo 16. Haber Ögelerinin Haber Konularına Göre Dağılımı.....	119
Tablo 17. Editörün Haberde Önemli Gördüğü Başka Bir Ayrıntıya Vurgu Yapması	121
Tablo 18. Oransal Olarak “Haber Konularında Editör Vurgusu” ve “En Çok Editör Vurgusu Olan Haber Konusu”	122
Tablo 19. Haberde Muhabir Vurgusunun Değiştirilmesi	122
Tablo 20. Oransal Olarak “Haber Konularında Muhabir Vurgusunun Değiştirilmesi” ve “En Çok Muhabir Vurgusunun Değiştirildiği Haber Konusu”	123

Tablo 21. Editör Vurgusu Yapılan Haberler İle Muhabir Vurgusu'nun Değiştirildiği Haberler Arasındaki İlişki Düzeyi	124
Tablo 22. Orijinal Muhabir Haberlerini Yazım Kurallarına Uygunluğunun Denetlenmesi	124
Tablo 23. Gazetede Yer Alan Birleştirme Haberler	125
Tablo 24. Haberlerde Denge Kuralı	125
Tablo 25. Haberden Kesilen Bilginin Gazete Vurgusu Yapılması	126
Tablo 26. Haberlerde Grafik/Tablo Kullanımı.....	126
Tablo 27. Haberlerde Kutu-Ayrı Sütun Kullanımı.....	126
Tablo 28. Haberlerde Flaş-Patlak Kullanımı	127
Tablo 29. Haberlerde Fotoaltı Kullanımı.....	128
Tablo 30. Başlıklarda Yapılan Değişiklikler.....	128
Tablo 31. Başlıklarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği.....	129
Tablo 32. Başlıkların Değişikliğe Uğradığı Haber Konuları (Oran %).....	129
Tablo 33. Spotlarda Yapılan Değişiklikler	130
Tablo 34. Spotlarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği.....	130
Tablo 35. Arabaşlıklarda Yapılan Değişiklikler	131
Tablo 36. Arabaşlıklarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği.....	131
Tablo 37. Gönderme Başlıklarda Yapılan Değişiklikler	132
Tablo 38. Gönderme Başlıklarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği.....	132
Tablo 39. Haberlerde Yapılan Değişiklikler	133
Tablo 40. Haber Metinlerinde Yapılan Değişikliklerin Niteliği	133
Tablo 41. Haber Metinlerinin Değişikliğe Uğradığı Haber Konuları (Oran %).....	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. White'ın Basit Eşekbekçisi Modeli.....	14
Şekil 2. Bass'ın İç Haber Akışında “Çift Eylem” Modeli.....	16
Şekil 3. : Basit Editoryal Organizasyon	72

1. GİRİŞ

Basının, temel amaçlarından biri; insanlara çevrelerinde gelişen olayları en kısa zamanda iletmektir. Bu durum karşısında doğal olarak medya en fazla yatırımı, gelişen teknolojinin yeni iletişim ürünlerine yapmıştır ve halen yapmaktadır. Kuşkusuz gelişen teknoloji ürünlerine yapılan yatırım haber toplama ve bunların iletimi için gereken süreyi de olabildiğince kısaltmaktadır. Yeni teknoloji ile haber toplama ve bunların iletimi için harcanan süre hızla kısaltılmakla beraber bu yeni teknoloji ürünleri, teknolojiye uyum sağlayabilecek nitelikli insan kaynağını da kaçınılmaz kılmaktadır. Her çalışma kolunda olduğu gibi basında da insan unsuru teknolojinin sunduğu olanaklarla yan yana yürümek zorunda kalmaktadır. Kalifiye olmuş iş gücü, çalışma koşullarının gereklerini yerine getirmek birinci derece önemli olmakla beraber işin kalitesi konusunda da belirleyici unsur durumundadır. Doğal olarak üretim aşamalarındaki etmenler sadece bunlarla sınırlı değildir. Ancak haberin oluşturulması ve sunulmasında direkt olarak etkili olan etmenler bu şekilde değerlendirilmektedir. Bu amaçla oluşturulan çalışma sistemleri öncelikle üretilen veya ortaya konan ürünün kalitesi ile zamanın iyi kullanımı etrafında odaklanmaktadır. Basın işletmelerinde bu iki unsurun birleştiği “Editoryal Sistem” insan unsurunu, ürün kalitesini ve üretim süreci içinde zaman kazanımını ön planda tutan haber üretim sürecidir. Örnek vermek gerekirse; bilgisayar teknolojisi, haber merkezlerindeki yakın bir süre önce temel araç olan daktiloyu çağ dışı bırakırken haber yazımını, haber havuzlarını, haber düzenleme ve sunumunu elektronik ortama taşıyarak bu aşamalardaki çalışan iş gücünün niteliğini artırırken çalışan sayısını da azaltmıştır.

×1990’ların ilk yıllarına kadar gazetelerde haberler, muhabirler tarafından yazılıp sonra da redaktör tarafından dili düzeltilmektedir. Yazı işlerindeki şef tarafından haber dili ve bir haberin taşınması gereken unsunlar kontrol edilmekte, başlık, spot ve varsa fotoğrafının alt yazısı geçirilmektedir ya da bütün bunlar yeniden yazılmaktadır. Sonrasında haber merkezindeki sabah toplantılarında diğer editör ya da yazı işlerinde çalışan şeflerce, gazetelere girecek haberler seçilmekte, seçilen haberin haber değerine göre hangi sayfada yer alacağına karar verilmektedir. Daha sonra ise; sayfa sekreterine giden haber, sayfa sekreterinin elinde kendisine ayrılacak olan yerin alanına göre tekrar düzenlenip kısaltılmakta ya da uzatılmaktadır. Gerekirse haberin başlığı yeniden yazılmakta, yeni spot eklenmekte ve diğer haberlerle haber değeri açısından

kıyaslanarak fotoğrafı büyük, küçük ya da fotoğrafsız bir şekilde sayfada yer almaktadır. Bütün bu süreç içerisinde haber ile ilgili redaktör, bölüm şefi ya da yazı işleri müdürü ve diğer şefler ve en sonunda da sayfa sekreteri inisiyatifini kullanarak, haberde bir şeyleri düzeltip, ekleyip, çıkarıp, haberin son haline karar verilinceye kadar habere müdahalede bulunmaktadır. Haberi kaynağından alan muhabir son dakika gelişmesi olmadığı sürece devreye sokulmamaktadır. Bu uygulama haber medyasında teknik ve mesleki açıdan bir dizi sorunlara yol açmakla beraber, rekabet ortamında istenilen hıza erişmede önemli bir zamanın kaybolmasına yol açmaktadır.

1990'dan sonra dünyada ve özellikle ABD'de bilgisayar teknolojisinin gazetelerde yaygınlaşmasıyla beraber haber üzerinde inisiyatif kullanarak habere müdahalede bulunan eleman sayısı çok az sayılara hatta bazen bir kişiye inmiştir. Gazetelerde, genel haber, ekonomi, spor, magazin, sağlık, kültür ve sanat gibi bölümlendirmeler ile her bölümün ayrı bir sorumlusu (editörü) oluşturulmuştur. Böylece genel yayın kurallarını gözetken, habere farklılık kazandıran kişi olarak editör, muhabir ile görsel yönetmen arasında bir kontrol noktası olarak yer almıştır. Bu çalışma şekli doğal olarak eleman istidamı konusunda, farklı yeteneklere sahip pek çok farklı insanı bir araya getirmek yerine, farklı yeteneklere ve bilgiye sahip daha az sayıda -kimi zaman da bir tek- kişiyi kontrol mekanizmasında bulundurmaya gerektirmiştir. Hatta editörler bilgi ve farklı donanımlarıyla haberin sunumundaki önemli aşamalardan olan görsel düzenlemede de yer almışlardır.

Genel olarak bu sistemin, mesleki açıdan ortaya çıkması mümkün olan bir dizi sorunları ortadan kaldırdığı düşünülmektedir. Ayrıca teknik sorunların aşılması ile haber oluşturma ve sunumunda zaman kazanımı sağladığı da yine medya sektörünün profesyonellerince belirtilmektedir. Ancak burada sözü edilmesi gereken en önemli boyut, editörün bir genel yayın yönetmeni gibi hem medya kuruluşunun yayın kurallarının hem de gazetecilik meslek kurallarının uygulayıcısı konumunda olmasıdır. Bundan dolayı kamunun haklarını korumak yerine medya şirketinin çıkarlarının peşinde koşabileceği endişesi bir dizi tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Editöryal sistem teknik ve mesleki sorunlara getirdiği yeni açılımlar ve çözümler açısından bir inceleme konusudur. Bunlara ek olarak editöre yüklediği görevler ve sorumluluklar bakımından da araştırılması gerekli bir çalışma sistemidir. Özellikle günümüzde medya şirketleri, yeni iletişim düzeni içindeki haberi yeniden üretilip, tüketimi körükleyerek ve bireyi

yalnızlaştırarak toplumu yerleşik sistemin savunucusu ve koruyucusu haline getirdiği tartışılmaktadır. Bu durumda medya kuruluşlarının ayrılmaz bir parçası olan editörlerin medya sahiplerinin baskısı altında rol ve işlevlerinin derinlemesine gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda konunun sorunsalı aşağıda “problem” başlığı altında dile getirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Problem

Medya kuruluşlarının 17. Yüzyılda ilk gazete ile insanlık tarihinde varolmaya başlamalarından bu yana bilgilenme ve haberleşmenin giderek daha fazla önem kazandığı ve bundan böyle de daha fazla kazanacağı hiç şüphe götürmeyecek kadar bilinen bir gerçektir. Bilgilenme ve haberleşmeyle ilgili bütün konuların “bilginin tam, doğru ve dengeli dağılması” boyutu etrafında toplandığı gerek akademik çalışmalardan ve gerekse günümüz medyasının devamlı olarak yakındığı konulardan olduğu anlaşılmaktadır. Dünyada yaşanan tüm sorunlar söz konusu olduğunda herhangi bir televizyon kanalında ya da gazetede gerçeğe uymayan bir takım haberlerin yayımlandığı günlerin sayısı yok gibidir. Haber medyası tarafından toplanan haberlerdeki bilginin tam, doğru ve dengeli dağılması denince de hemen akla iki önemli unsur gelmektedir. Bunlardan birincisi; verilen mesajın meydana getireceği etkidir. İkincisi de; bu etkinin oluşmasını sağlayan gazetecilerin profesyonellikleri ile medya kuruluşunun genel iletişim politikaları ve bu medya kuruluşlarının dış çevreyle (sivil toplum örgütleri, şirketler, politikacılar vb.) olan bağlantılarıdır. Medya ile ilgili liberal kuramlarda temel konu haberde (iletide) “etki”, eleştirel kuramlarda temel konu ise “kitle iletişim sisteminin kimin tarafından kontrol edildiği”dir. Burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli unsur etkinin (haber) oluşturulması ve sunulmasında yer alan editörün, kitle iletişim sistemini kontrol edenler ve ona hizmet edenler ile birlikte çalışmasıdır. Özellikle haber oluşturma süreci içinde etkin bir rol alarak haberin, haber değeri çerçevesinde seçimi, düzenlenmesi ve okuyucu/izleyici/dinleyiciye sunumunda birinci derecede yetki ve deneyime sahip olan editörler, aynı zamanda da kitle iletişiminin kontrol mekanizmasında yer almaktadırlar. Editörler, bu mekanizmayı kontrol edenler ve okuyucu arasında hem yerleşik etkin düşüncüyü aktarma, hem de yeni bir düşüncenin aktarılması ve uygulanmasında köprü görevini görmektedirler. Bu anlamda okuyucu, izleyici ve dinleyicide belli bir iz bırakma amacı ile çalışan ve içinde bulunduğu medya

kuruluşunda anlamların üretiminde, değişiminde ve hatta yeniden üretiminde “kontrol noktası” olarak yer alan “editörler” içerisinde ve buldukları “editorial süreç”, çalışmanın sorunsalına problemimize dayanak oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmanın problemi: Haber yapma sürecinde editorial sistem nasıl işlemektedir ve editörlerin haberler üzerinde yaptıkları değişiklikler/düzenlemeler nelerdir? olarak özetlenmektedir.

1.1.1. Kitle iletişim çalışmalarında kuramsal yaklaşımlar

İletişim, toplumsal yaşamı olanaklı kılan bir faktör olması nedeniyle toplumsal yaşamın temelidir. Tüm insan topluluklarının birbiriyle bir ilişki ve etkileşim içerisinde bulunması iletişim ağları gibi düşünülebilir. İnsan etkinliklerinin tümü iletişimle sürdürülür ve değiştirilir. Bu bağlamda iletişim, insanın kendisini yönlendirme ve değişen gereksinimlerini karşılamak için, çevreden gelen uyarıları eleyerek, düzenleyerek etkin bir anlamlandırma ve bunu paylaşma çabasıdır.¹

İnsanın kendisine özgü çevresiyle olan ilişkisi, varlığını sürdürme biçimi, ortama göre hayatını düzenlemesi ve bulunduğu duruma göre çıkarımlara gitmesi sonucu ortaya bir kültür koyar.² Her insana göre değişen bu davranış ve ilişki şekillerinin birbirleriyle uyum sağlaması edinilen değerlerin toplumu oluşturanlarca kabul edilmesi, paylaşılması bir anlamda yaratılan “kültür”ün oluşturulması bir “katalizör” bir “maya” özelliği gösteren iletişim olgusunun bir ürünüdür.³

Bireyler, değişik algılamalara ve uyarılara bireysel anlamlar yüklemelerine karşın, anlamı paylaşmak isterler ve bu noktada iletişim başlar. İletişim süreç yapısı taşır. İletişimin varolan, devam eden ve sürekli değişen yapısı iletişimin bir süreç olduğunu göstermiştir. İnsan için önem taşıyan iletişim sürecinde kaynağın alıcıya gönderdiği iletinin aslına mümkün olduğu kadar uygun bir biçimde alıcıya ulaşması gerekir. Bu noktada iletişim sürecinde yer alan öğeler ve yapıları önem kazanmaktadır.⁴

¹ Merih Zılhoğlu, *İletişim Nedir*, (İstanbul, Cem Yayınevi, 1993), s. 13-15.

² Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, (Dördüncü basım, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1984), s. 101-102.

³ Ünsal Oskay, *İletişimin ABC'si*, (İstanbul, Der Yayınları, 1997), s. 7.

⁴ Ahmet Haluk Yüksel, “İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi”, *Kurgu*, Sayı: 6, s. 27, Haziran 1989.

İletişim öğeleri (iletişim kaynağı, kodlayıcı, ileti, kod açıcı, hedef kitle, iletişim aracı)⁵ ile ilgili araştırmalar özellikle kitle iletişim araçlarını incelemeye yönelik yapılan çalışmalarda bu araçları elinde tutan, işleten ve parasal yönden destekleyen kurum ya da kişilerin, malzemeyi biraraya getiren üretim sistemlerinin, malzemenin hangi koşullar altında biraraya getirildiğinin, üretilen ürünün ve içerdiği anlamın, bu üretimden bir tür anlam çıkaran izler kitle üzerine odaklanmaktadır.⁶

1.1.1.1. Liberal çalışmalar

Kapitalist toplumlarda liberal anlayışın düşünsel birikimi üzerine oluşan siyasal rejimler klasik demokrasi olarak adlandırılmaktadır. Klasik demokrasi ile yönetilen ülkelerde liberal öğretisi temel düşünce sistemi olarak benimsenme özelliğini korumakla birlikte bu düşünce sistemi siyasal yapılanmayı belirlerken bununla bağlantılı olarak iletişim olgusunun felsefi ve kuramsal temellerini de sağlamaktadır. Böylece liberal anlayışa göre biçimlenen bir iletişim özgürlüğü anlayışı Aydınlanma Çağı'nın düşünürlerinin fikirlerinde bir evrensel nitelik kazanarak iletişimde liberal öğretiyi oluşturmuştur. Liberalizmin kaynağındaki düşüncenin laikleşmesi ve bilimin ön plana geçmesi olarak bilinen Aydınlanma Çağı'nın temel dünya görüşüne göre tanrı evreni yarattığı gibi, yine bir gün evrenin sonu da tanrının iradesi ile gerçekleşecektir. Bununla beraber düşüncenin can alıcı noktası “yaratılış” ile “son” arasındaki dönemin, başka bir anlatımla insanlığın yaşamının yorumlanış biçimidir. Yaradılış ile son arasındaki dönemde insan aklı her şeyi düzenleyen kurallar ve ilkeleri kavramaya, anlamaya yeterli olarak değerlendirilmektedir. Evrende her şey akla uygun olarak meydana geldiğinden dünyayı akla dayanarak açıklamak da mümkün olabilmektedir. Her insanın aklı olduğu, gerçekte akıl yoluyla bulunabildiğine göre gerçek tek bir irade ya da otorite tarafından belirlenemez. Başka bir anlatımla gözlemlenen gerçekler gözlemleyene göre farklı olabileceğinden, bir kişi ya da topluluğun gözlemlerinin gerçeği tek başına yansıttığı, bunların düşüncesinin gerçeğin ifadesi olduğu gerçeği kabul edilemez. Sonuçta amaç toplumsal gerçeklere ulaşmak ise, gözlem yaparak bunları düşünce olarak ifade edecek kaynakların çeşitlenmesi, sayılarının olabildiğince artması tek yol olmaktadır. Böylece her türlü düşüncenin gerçeğin belirli bir ifadesi olarak, özgür olması, düşünceyi iletecek

⁵ Orhan Gökçe, *İletişim Bilimine Giriş*, (Dördüncü basım. Anakara Turhan Kitapevi. 2002), s. 10.

⁶ Gracme Burton, *Görünenden Fazlası*. Çev.: Nefin Dinç. (İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995), s. 19.

iletişimin özgürce gerçekleşmesi ve bunu sağlayan araçların çoğulculuk anlayışına uygun olarak kullanılabilmesi liberal anlayışın özünü oluşturmaktadır. Başka bir anlatımla, liberal iletişim anlayışının ifade biçimi olan çoğulculuk gerçeğe ve nesnellığe ulaşmanın bir aracı olarak algılanmaktadır.⁷

Liberal-çoğulcu kuramlar toplumu farklı çıkar gruplarının oluşturduğu parçalardan oluşan çoğulcu bir bütün olarak kavramlaştırmaktadır. Toplumdaki her grubun medyayı kullanabileceği ve kendi çıkarları için medya kuruluşlarından eşit olarak yararlanabileceğini varsaymaktadır. Liberal kuramlarda medya nötr bir araç, gazeteciler de belli haber kaynaklarından kitlelere bilgi taşıyan tarafsız profesyoneller olarak görülmektedir. Bu yaklaşıma göre medya diğer tarafı olduğu gibi gösteren berrak bir cam gibidir. Toplum çoğulcu olarak algılandığından, haber kaynaklarının belli bir yerde yoğunlaşmadıkları varsayılır. Böylelikle izler kitleye ulaşan iletilerin farklı kaynaklardan geldiklerine, içeriklerine etki edilmediğine ve izler kitleye ulaşan her iletinin aslına uygun olduğuna inanılmaktadır. Bu bakış açısıyla iletişim etkinliğinin, izleyicilerin de belirli bir etkilerinin olduğu serbest pazar ortamında gerçekleştiği kabul edilir. Bu nedenle iletilerin içeriği o iletinin alıcısı olan kişi ya da kitlenin isteklerine her zaman saygılı olmak zorundadır. Çünkü Liberal-çoğulcu yaklaşım izleyicileri pasif kontrol edilebilen bireyler olarak değil, iletişim sürecine katılan etkin bireyler olarak görür. Çok fazla iletinin ortamda olduğu iletişim sürecinde tercih edilenin seçildiği ve farklı iletilerin birbirini dengelediği kabul edilir.⁸

Geleneksel liberal yaklaşıma göre basın toplumsallaştırılmamıştır ancak merkezi olmayan piyasa sistemi içinde çalışarak demokratik çıkarlara hizmet etmektedir. Burada genellikle iki noktaya işaret edilmektedir: Birincisi, piyasada yapılan düzenlemeler farklı fikirlerin oluşmasını yüreklendirerek, vatandaşların karşılaştıkları temel meseleler üzerinde değerlendirme yapabilmek için bilgi sahibi olması ve haberdar edilmesi konusunda demokratik gereksinime en iyi şekilde hizmet edebilmesidir. Buna bağlı olarak savunulan ikinci görüşte, piyasanın diğer üç kuvveti denetleyen “dördüncü

⁷ A. Raşit Kaya, **Kitle İletişim Sistemleri**, Teori Yayınları (Ankara. 1985), s. 40-43.

⁸ Doğan Tıbbı, **Utaniyorum Ama Gazeteciyim Türkiye ve Yunanistan’da Gazetecilik**, (İletişim Yayınları 1998), s. 23-24.

kuvvet" olarak basının hükümeti denetlemesini güvence altına alan en iyi kurumsal düzenleme olduğu savunulmaktadır.⁹

Liberal iletişim araştırmalarının başlıca sorunsalı medya etkileri olmuş ve bu doğrultuda yapılan çalışmalar kitle iletişim araştırmalarıyla eş anlamlı hale gelmiştir. İnsan davranışına ve medya etkisine odaklanan çalışmalar toplumsal disiplinlerden ve bu disiplinlerin merkezindeki davranışçı düşüncelerden esinlenerek etki araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir.¹⁰

İletişimi iletilerin aktarılma süreci olarak gören liberal yaklaşımlar ışığında çalışan araştırmacılar iletişim kaynaklarının iletişim kanallarını ve araçlarını nasıl kullandığıyla ilgilenmektedirler. Genellikle iletişim sekteye ya da başarısızlığı uğradığında bunun nedenlerini ve aşamalarını arayıp bulma eğiliminde olmuşlardır. Başka bir anlatımla liberal yaklaşım basit, doğrusal bir nedensellik anlayışına dayanmaktadır. Doğal olarak ABD'nin siyasal ve toplumsal özelliklerini bünyesinde bulunduran ve işlevselciliğe dayanan liberal kuramlar ışığında yapılan çalışmalarda, 1920'li yıllardan itibaren 1970'lere kadar etki sorununda bir değişiklik olmamakla birlikte 1940'lı yıllardan sonra odak noktası etkinin nasıl gerçekleşeceği üzerine kaymıştır. Yetmişlerden sonra medya etkilerinin işlemsel olarak ölçülebileceği bir birim olarak bireyin tutumları, analitik bir çerçeve olarak benimsenmiştir. Liberal çoğulcu kuramlar niceliksel yöntemler ile test edilmekle beraber ölçme üzerinde titizlikle durulmaktadır. Bilimi ve nesneliliği temel alan liberal çalışmalarda nicel araştırmalar ile ölçülebilir öğelerin saptanmasına çalışılmaktadır.¹¹

Liberal çoğulcu iletişim yaklaşımını benimseyen iletişim araştırmacıları, habere yönelik araştırmalarında gazetecilerin serbestliği/bağımsızlığı, editoryal bağımsızlık (karar verme/seçme-eleme serbestliği), ve gazetecilik rutinleri ve basın kuruluşlarının

⁹ John O'Neill, "Piyasada Gazetecilik Yapmak", **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Der.: A. Belsey ve R. Chadwick, Çev.: Nurçay Türkoğlu, (İstanbul. Ayrıntı Yayınları, 1998), s. 35-36

¹⁰ F. Fejes, "Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri", Çev. ve Der.: Mehmet Küçük, **Medya, İktidar, İdeoloji**, (Ankara. Ark Yayınları 1994), s. 251.

¹¹ Neşe Sever, "Kitle İletişim Araştırmalarında İki Yaklaşım: Liberal ve Eleştirel Kuramlar Farklılıklar ve Yakınlaşmalar", **Kurgu**, Sayı: 15, s. 44-53, 1998.

etkisi altında kalan gazetecilerin profesyonel (mesleki) çabaları üzerine yoğunlaşmışlardır.¹²

1.1.1.2. Eleştirel çalışmalar

İngiltere ve Kıta Avrupa'sındaki araştırmacılarca geliştirilen eleştirel kuramlar liberal yaklaşımda olduğu gibi kesin çizgilerle tanımlanamamaktadır. Genel olarak endüstrileşmiş kapitalist toplumların Marksist eleştirisine dayanan sosyoloji, psikoloji ekonomi, göstergibilim, siyasal felsefe, edebiyat ve tarih gibi çok çeşitli disiplinlerden esinlenen eleştirel araştırmacılar sınıfsal olarak katmanlaşmış Batılı kapitalist toplumların sistemlerini sürdürmeleri için medyanın aldığı rolü incelemektedirler.¹³

Medyadaki sahiplik yapısı ve medyanın nasıl kontrol edildiğine ilişkin sorular Marksist ve Neo-Marksist yaklaşımların doğal olarak bu düşüncelerin odağında yoğunlaşan eleştirel çalışmaların konusu olmaktadır. Eleştirel kuramların çerçevesinde yapılan çalışmalar, Marksist söylemin temelinde yer alan maddi üretim araçlarına sahip olan sınıfın çağın düşüncelerinin üretim ve dağıtım araçlarına da sahip olacağı fikrinden hareket ederek, üretim araçlarının sahipleri medyada dahil olmak üzere kültürel üretim araçlarının da kontrolünü elinde bulundurduğunu belirtmektedirler. Medyaya ilişkin sorunların farklılığı nedeniyle değişik ekollerin ortaya çıktığı eleştirel kuramlarda Frankfurt Okulu, Ekonomik Politik yaklaşım, Yapısalcı yaklaşım, Kültürel çalışmalar haber üretimi üzerine araştırmalar gerçekleştirmişlerdir. Özellikle ideoloji ve medya arasındaki ilişkisellik medya metinleri üzerinden aranırken sorunsallara göre bir ayırım yapıldığında iki farklı çizgi belirginleşmektedir: Medya anlamlarının oluşumu, yapılanması ve tüketiminde odaklaşan çizgi ve medya endüstrilerinin ekonomik örgütlenmeleri ve mülkiyet ilişkileri üzerinde odaklaşan çizgidir. Daha genel bir anlamda ifade edilmesi gerektiğinde üstyapıyı (kültür, ideoloji, ve söyleme) ağırlık veren yaklaşımlar, altyapıya (maddi ilişkilere) ağırlık veren yaklaşımlardır.¹⁴

Eleştirel yaklaşımda iletişim, iletinin liberal çoğulcu kuramların tersine kişiler üzerindeki etkileri değil, toplumsal oluşumun gidişatında iletişimin etkililiği başka bir

¹² Michael Schudson, "Haber Üretiminin Sosyolojisi", *İLEF*, Çev. Abdülrezak Altun, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, s. 310, 1997.

¹³ Sever, a.g.e., s. 44-53.

¹⁴ Çiler Dursun, *TV Haberlerinde İdeoloji*, (Ankara. İmge Yayın. 2001) s. 19-22. ve Tılıç, a.g.e., s. 24.

anlamda toplumsal rolü çerçevesinde tanımlanmaktadır. Eleştirel çalışma medya iletişim ve toplumsal iktidar arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışmaktadır. İletişim alanında eleştirel yaklaşımların farklı araştırma konuları çerçevesinde ayrılmasının nedenlerinden olan ideoloji sorununu ele alış tarzındaki farklılıklar medya metinleri ve izleyiciye ilişkin olarak etkinlik/edilgenlik bağlamında farklı değerlendirmeleri içermektedir.¹⁵

Eleştirel çalışmalarla ideolojik düzeye taşınan iletişim araştırmalarında özgül varsayımların görgül verilerle sınanmasından çok, daha genel ve soyut kuramlaştırmalar vurgulanmaktadır. Eleştirel bilim adamları, doğal bilimlerden alınan geleneksel davranış bilimci bir yaklaşımın toplumu araştırmak için uygun olduğu düşüncesini genellikle reddederek, daha nitel, analitik ve felsefi yaklaşımı tercih etmektedirler. Bununla birlikte İngiliz Marksist çalışmaları içindeki bilim adamlarının pozitivist geleneği beğenmemelerine rağmen, kendi düşüncelerini sınamak için uygun bir yöntemde anlaşılmadıkları belirtilmektedir. Medyanın toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantıları olarak nasıl işlev gördüğünü ve egemen ideolojinin yeniden üretiminde ve kontrol sisteminin sürdürülmesinde rutinlerin, değerlerin ve kurumsal etkilerin nasıl bir araya geldiği, eleştirel çalışmaların tartışma konuları arasında yer almaktadır.¹⁶

Eleştirel çalışmalara göre iktidar, seçkin kişi veya grupların ya da mülk sahibi sınıfların elinde yoğunlaşarak medya içeriğinin bu çıkar gruplarının iktidarını ifade etmekle birlikte sürdürülmesine yardım etmektedir. Eleştirel bilim adamları, farklı düşünceleri engellemenin sınıf tahakkümünü nasıl ilerlettiğini gösterme ve iktidarı merkezi bir ilgi alanı haline getirme konusu üzerinde durmaktadırlar. Eleştirel bilim adamları çoğulcu medya çalışmalarının iktidarın işleyişini gözardı ederek medyanın gündemini oluşturan sorunlar üzerinde yoğunlaştıklarını belirtmektedirler.¹⁷

Eleştirel Ekonomi Politik Yaklaşım: Murdock ve Golding tarafından geliştirilen yaklaşım medya endüstrilerini çağdaş kültürün çözümlenmesine başlamakta hareket noktası kabul ederken, çağdaş toplumlarda kitle iletişim araçlarına, sembolik formların

¹⁵ Gonca Yumlu, *Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları*, (İzmir. 1994), s. 57-59.

¹⁶ Pamcla Shoemaker ve Stephen D. Recse, "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", *Medya Kültür Siyaset*, Der.: Süleyman İrvan, (Ark Yayınları. 1997). s. 101-103.

¹⁷ A.g.e., s. 107-108.

üretileme ve dolaylanma tarzlarının dönüfümünde katalizör bir rol verdiğini belirten Thomson'un medyaya ilişkin değerlendirmelerini kendilerine öncü almaktadırlar.¹⁸ Ekonomi bilimini ayrı ve uzmanlaşmış bir alan olarak görmekte birlikte eleştirel ekonomi politik, ekonomik örgütlenme ile siyasal, toplumsal ve kültürel yaşam arasındaki etkileşimle ilgilenmektedirler. Eleştirel ekonomi politikle ilgilenenler ile liberal ekonomi politikçiler kültür endüstrisi konusunda ve özellikle ekonomik dinamiklerin kamusal kültürel anlatımın toplumdaki yayılımı ve çeşitliliği ile farklı toplumsal grupların bunlardan yararlanabilirliği üzerindeki etkileriyle ilgilenmektedirler. Ancak temel fark çözümlenmenin hareket noktalarında yatmaktadır.¹⁹

Eleştirel ekonomi politik iktidar ve toplumsal ilişkileri göz önüne alırken bu ortamın anlam üretimi ve tüketiminin toplumsal ilişkilerdeki yapılanmış kalıpların her düzeyde nasıl şekillendirildiğini ortaya koymaktadır. Haberin, gazete ve televizyon sahipleri ve editörler ya da gazeteciler ile haber kaynakları arasında varolan ilişkiler tarafından yapılandırılma tarzıyla ilgilidirler. Eleştirel ekonomi politikçiler özellikle iletişimsel etkinliğin, maddi ve simgesel kaynakların eşitersiz paylaşımı tarafından yapılandırılma tarzıyla ilgilenmektedirler.²⁰

Propaganda modeli: Medyanın işleyişi konusunda Edvard S. Herman ve Noam Chomsky geliştirdikleri düşünce de medyanın devlete ve özel sektör etkinliklerine hükmeden özel çıkarlara destek sağlama işlevini yerine getirdiğini ve medyanın yaptığı seçimleri, nelere önem verip neleri ihmal ettiğini en iyi biçimde anlamak ve olayın iç yüzünü bütün açıklığıyla görebilmek için medyanın bu çerçevede çözümlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar.²¹

Araştırmacılara göre medya yöneticileri haber konusundaki seçimlerinin tarafsız, mesleki ve nesnel ölçütlere dayandığını iddia etmektedirler, onların bu iddiaları aydınlar kesimi tarafından da desteklenmektedir. Piyasa güçlerinin işleyişinden kaynaklanan sonuçlar medya alanındaki yanlı seçimler ve diğer basına ilişkin eleştirilerin tümünü

¹⁸ J. B. Thompson, *Studies in the Theory of Ideology*, (Birinci basım. Cambirge Polity Press, 1992)' den aktaran Dursun, a.g.e.

¹⁹ Peter Golding ve Graham Murdock, "Kültür, İletişim ve Ekonomik Politik", *Medya Kültür Siyaset*, Der.: Süleyman İrvan, (Ark Yayınları. 1997). s. 54.

²⁰ A.g.e., s. 55.

²¹ Edvard S. Herman ve Noam Chomsky, *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir: Kitle İletişim Araçlarının Ekonomik Politik*, (İkinci Baskı. Minerva Yayınları. 1999), s. 9.

kapsamaktadır. Özellikle medya alanındaki yanlış seçimlerin çoğu, kadroların uygun kafadaki kişiler arasından devşirilmesinden, içselleştirilmiş önyargılardan ve personelin, mülkiyet yapısı, örgütlenme tarzı, piyasa ve siyasal iktidar etkenlerinin doğurduğu sınırlamalara uymasından kaynaklanmaktadır. Sansür esas olarak otosansürdür ve tutumlarını, haber kaynakları ile medyanın örgütlenme tarzının yol açtığı gereksinimlerinden oluşan gerçekler tablosuna göre ayarlayan muhabir ve yorumcular ile, medya kuruluşlarının üst düzeylerinde yer alan, mülksahipleri, piyasa ve hükümet gibi iktidar odaklarının dayattığı sınırlamaları yürütmek üzere seçilmiş yöneticiler tarafından kendi kendine uygulanmaktadır ve bütün bu yöneticilerin çoğu söz konusu sınırlamaları içselleştirmişlerdir. Neyin haber olduğunu tanımlayarak haberleri biçimlendiren ve medyayı belli bir düzen içerisinde tutmak üzere olumlu girişimlerde bulunan önemli aktörlerdir. Medya liderleri gerçek hayata ve dünyaya aynı görüş açısıyla baktıkları ve benzer sınırlamalara, özendiricilere tabi oldukları ve üstü kapalı bir biçimde topluca hareket ederek üst-ast ilişkisi içerisinde belli konuları vurgulayıp belli konuları geçıştirdikleri için benzer şeyler yapmaktadırlar.²²

✗ Herman ve Chomsky, kitle iletişim araçlarının (KİA) halka mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturduğunu ve KİA'ların işlevleri arasında bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve onları toplumun kurumsal yapısıyla bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini toplumun bireyelerine aşladığını servetin belli kesimlerin elinde toplandığını büyük ve sınıfsal çıkar çatışmalarının yaşandığı bir dünyada bu işlevleri yerine getirmek için sistemli bir propaganda gerektiğini savunmaktadırlar. Araştırmacıların propaganda modelinde, sözü edilen servet ve iktidar eşitsizliği ile bu eşitsizliğin medyanın çıkar ve seçimlerine çeşitli düzeylerdeki etkisi üzerine odaklanmaktadır. Paranın ve iktidarın ne gibi yollarla haberleri eleyip basılmaya uygun olanları seçtiğini, muhalif düşünceleri nasıl gazetelerin daha az fark edilebilir sütunlarına iterek önemsizleştirdiğini, hükümete veya egemen özel çıkar çevrelerinin ise iletilerini nasıl halka kolayca verme olanağı sağladığını ayrıntılı olarak incelenmektedir. Propaganda modelinde, haber eleme süzgeçleri arasında egemen medya şirketlerinin büyüklüğü, yoğunlaşmış mülkiyeti, kar amaçlı oluşu ve sahiplerinin servetleri, reklamcılığın medyanın önemli gelir kaynağı olması, medyanın iki temel kaynak ve iktidar odağı olan hükümet ile iş çevrelerinden ve bunların mali destek sağlayıp

²² A.g.e. s. 12.

onayladığı ‘uzmanlardan’ sağladığı bilgileri temel alması, medyayı hizaya sokmak amacıyla kullanılan bir yöntem olan medyaya yönelik tepki üretiminin sağlanması bulunmaktadır.²³

Bu ögeler birbirleriyle etkileşim halindedirler ve birbirlerini güçlendirmektedirler. İşlenmemiş haber malzemeleri, sonunda basılmaya uygun, damıtılmış kısım elde edilinceye kadar ardı ardına süzgeçlerden geçmek zorunda kalmaktadırlar. Medyada bu süzgeçlerin işlemesiyle ortaya çıkan seçkinler egemenliği ve muhalif düşüncelerin önemsizleştirilmesi süreci doğal bir şekilde işlediğinden, medya haberlerini düzenleyen ve genellikle iyi niyetle, dürüstçe çalışan kişiler haberleri ‘nesnel bir şekilde’ profesyonel haber ölçütlerini temel alarak seçip yorumladıklarına kendilerini inandırırılar. Bu kişiler süzgeç kısıtlamalarının oluşturduğu çerçeve içerisinde gerçekten de nesnel olmaktadır, kısıtlamalar güçlü ve sistemin içinde esaslı bir yere sahip olduğu için haber seçiminde alınacak başka bir temeli almak mümkün değildir.²⁴

Bununla birlikte Gans, haberleri haber yapan inançların gerçekte, ulusal gazeteciliğin özünde yer alan ve gazetecinin çalışmaları sırasında öğreneceği mesleki değerler olduğunu ve haberciliğin kurallarının, haberin kimin çıkarlarına dokunacağı noktasının dikkate alınmasını gerektiğini belirtmektedir.²⁵

1.1.1.3. İletişim çalışmalarında eşikbekçiliği (gatekeeping) çalışmaları

Liberal çalışmalar arasında yer alan “Eşikbekçiliği” (Gatekeeping) araştırmaları haber konularının seçimi ve haber metinlerinde yapılan elemeleri temelde konu almakla beraber, bu araştırmalar haber seçimlerinin ve haber metinlerinde yapılan elemelerin nedenlerini, yapılaş şekillerini, seçim ve eleme kararlarının üzerindeki etmenleri, haber üretim ortamlarında yer alan kanal tutucular üzerine yoğunlaşmıştır.

Medya metinleri ideolojik, kurumsal, ticari, teknolojik, kanuni ve mesleki düzenlemeler gibi belirli şartlar altında üretilir ve bu şartların tamamı medya metinlerinin dağıtımı, organizasyonu ve üretimi ile yakından ilgilidir. Medya metinleri bu üretim şartlarından ayrılamaz ve kaçınılmaz olarak mesleki ve mesleğin dayandığı

²³ A.g.e. s. 12.

²⁴ A.g.e. s. 21-23.

²⁵ Herbert Gans, “Are U.S. Journalist Dangerously Liberal?”, *Colombia Journalism Review*, , s. 32-33, Kasım-Aralık 1985.

sosyal yapılanmanın izlerini taşır. Bu nedenle haber metinleri ve haber üretim sürecinde görülen her türlü etkinlik iletişim araştırmaları içerisinde belli kavramlar altında yer almaktadır.²⁶

Eşikbekçisi (gatekeeper) kavramı, kitle iletişim araçları içinde profesyonel iletişimcilerin yayın için bir konuyu seçmesi ya da reddetmesi eylemini anlatmak için kullanılmaktadır. Bununla birlikte medya organizasyonu içinde yayın için bir konunun seçimi ya da reddedilmesinin yanı sıra olayın içeriğine ilişkin yeniden bir düzenlemenin gerçekleştirilmesi de bu kavram içinde kullanılmaktadır. Medya iletişimi sürecinin anlaşılmasında, önemli bir kavram olan eşikbekçileri iletileri seçen, değiştiren, reddeden ve bu yolla da bir alıcı veya alıcılar grubuna enformasyon akışını engelleyenlerdir.²⁷

Eşikbekçisi izler kitleye gönderilecek bilginin seçimi ve nasıl çerçevesleneceği konusunda otoritedir.²⁸ Eşikbekçisi haber organizasyonunda yer alan dört elemandan biri olarak tanımlanır. Bu organizasyonda editör, haber yöneticileri, muhabir ve haber kaynakları bulunmaktadır.²⁹ Kitle iletişim araştırmalarında kanal tutucu kavramı ilk kez David Manning White tarafından ortaya atılmış ve uygulanmıştır. White'ın bazı haberlerin elenmesi ile başlattığı araştırma daha sonra temel alınarak başka kanal tutucu araştırmalarını başlatmıştır.

White'ın 1950'de bir Orta Batı Amerikan gazetesinde haber seçimlerine ilişkin çalışması³⁰ bir hafta boyunca üç haber ajanından gelen haberlerin gazete editörü tarafından sayfalara hangi nedenlere bağlı olarak girdiğini belirlemeye yöneliktir. White ajans editörüne seçim işleminde hangi temele göre haber seçtiğini, önyargılarını, seçim işlemini yaptığı okuyucu hakkındaki görüşünü ve de haber seçimi içinde değerlendirilecek özel bir konu testi (stili) hakkında dört adet kapsamlı soru

²⁶ Brent MacGregor, *Live, Direct and Biased? Making Television News in the Satellite Age*, (Arnold, London. 1997), s. 45.

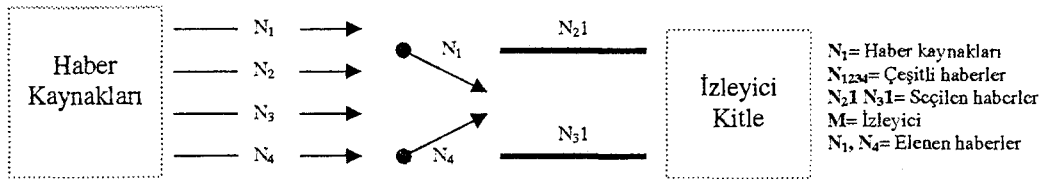
²⁷ Denis Mc Quail ve Sven Windahl, *Kitle İletişim Çalışmaları İçin İletişim Modelleri*, Yayına Hazırlayanlar: Banu Dağtaş- Uğur Demiray, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi ESBAY Yayınları 1994), s. 153.

²⁸ H. J. Gans, *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*. NY: Vintage 1979'dan aktaran Sharon Bishop Stringer, *An Evaluation of Agricultural News Sources*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pennsylvania Eyalet Üniversitesi, 1999). s. 2.

²⁹ J. Dimmick, *The gate-keeper: An uncertainty theory: Journalism Monographs*, No. 37. s. 2, Kasım 1974.

³⁰ D. M. White, "The gate keeper: A case study in the selection of news", *Journalism Quarterly*, Sayı: 27, 383-390, 1950.

yönelmiştir. White, gazete baskıya gittikten sonra gazeteye girmeyen haberleri, haberlerin seçimlerini yapan bir editör ile birlikte analiz ederek, haber seçimlerinde nesnelliğin ve haber seçimlerinde habercilikte güvenilen değer yargılarının aslında eşikbekçisinin kendi deneyimlerine, tutumlarına, beklentilerine ne kadar bağlı olabileceğini söylemektedir. White'ın sonuçlarında haber seçimlerinde en etkili faktör “kişilik özellikleri” başka bir anlatımla editörün deneyimleri, tutumları habere ilişkin beklentileridir.³¹ White'ın çalışması daha sonraları genişletilmekle beraber eleştirilmiştir.

Şekil 1. : White 'ın Basit Eşikbekçisi Modeli

Kaynak: Denis Mc Quail ve Sven Windahl, Kitle İletişim Çalışmaları İçin İletişim Modelleri, Yayına Hazırlayanlar: Banu Dağtaş- Uğur Demiray, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi ESBAY Yayınları 1994), s. 153.

White'dan sonra gelen akademisyenler White'ın çalışmalarıyla zıt sonuçlar içeren çalışmalar gerçekleştirdiler. Özellikle haber seçimlerinde haber değeriyle ilgili olarak haberin kendinden kaynaklanan nitelikleri gibi teknik nedenlerin haber seçimini etkileyen etmenler arasında olduğunu belirtmektedirler. White çalışmasında, 1910'lu yıllarda doğmuş, Orta Batı Amerikası'nın 1949 yılında çalışan gazetecilerden belirli “kişisel değerler”in kesinlikle beklenebileceğini söylemektedir. Bununla birlikte White, haber seçimlerinde belirli teknik mesleki konuları, okuyucu ilgisini ve gazetecinin çalıştığı gazetenin yayın politikasını da gözardı etmemektedir. Modelden çıkarılan sonuca göre; sürekli ve geniş bir haber akışı içinde, belli bir gazeteye uymayan haberler atılır ve geri kalanı geçer.

W. Gieber, muhabirler üzerine yaptığı araştırmada, haberlerin özgürce yapılmadığını belirterek, haberin, haber toplama işinin ya da organizasyonunun bir üyesi olan insanlar tarafından yapılmasının haberin nesnelliğini etkileyici bir faktör

³¹ MacGregor, a.g.e. s. 49.

olarak görmektedir. Öznelliğin haber toplamada bir etmen olduğunu fakat muhabirlerin bireyselliklerinin güçlü bir şekilde bireysellik dışı etmenler tarafından yumuşatıldığını söylemektedir. Gieber'in çalışmasında haber merkezindeki bürokratik yapı ve operasyonların editörlerin üzerinde bir baskı yarattığı ve editörlerin haberin etkisi ve sosyal anlamlandırılması yerine mekanik işlerle kafalarının bulandırıldığına dikkat çekerek kısaca telgraf editörlerinin (wire editor) göreve uyumlaştırılarak, gazetede iç ilişkiler, bürokratik iş programları ve üretimle meşgul edildiğini belirtmektedir. Gieber'e göre bu nedenle editörler kişisel değerlendirmelerini haber seçimlerinde ender olarak kullanmaktadırlar.³²

Gieber'in çalışmasında, haber merkezlerinde çalışan haberciler haberlerin seçiminde etkili olduğu belirtilen "haber değeri" kavramının içi boş bir kavram olduğunu söylemektedirler. Mesleki gelişim ve ilerleme için özellikle de genç gazetecilerde önemli olan değer, kendilerinden daha eski olan tecrübeli gazetecilerin sahip olduğu değerler ve benzer tecrübelerdir. Gieber, haber seçiminde esas etkili olan etmenin haberler üzerindeki kişisel değerlendirme olduğunu ifade etmektedir.³³ Ayrıca Liechter ve diğerlerinin yaptığı psikolojik çalışmanın sonucunda kişiliğin gazetecinin çalışmaları üzerinde etkili olabileceği ve kişilik etmeninin ideoloji ve sosyal yapının dolaylı ya da dolaysız etkisinden daha az olamayacağını belirtmişler, haberin habercilerin yaptığı bir ürün olduğunu ve bir anlamda habercilerin ifade etmek istedikleri konunun haber olacağını vurgulamışlardır.³⁴

McNelly, haber üretim süreci içinde haberin akışını inceleyerek White'in modelindeki tek kanal tutucunun dışında, karmaşık haber akışı içinde birden fazla kanal tutucu olduğuna vurgu yaparak orijinal olay ile okuyucu arasındaki birçok eleyici basamaktan söz etmiştir. Model uluslararası haber ajansı muhabirinin haber olabilecek olayı öğrenip haberini yazmasından başlayarak haberin ilk durağı bölgesel büro, daha sonra merkez büro ve daha sonra da burada olayla ilgili diğer bilgilerin birleştirilmesiyle herhangi bir ülkenin ulusal ya da bölgesel gazetesine veya

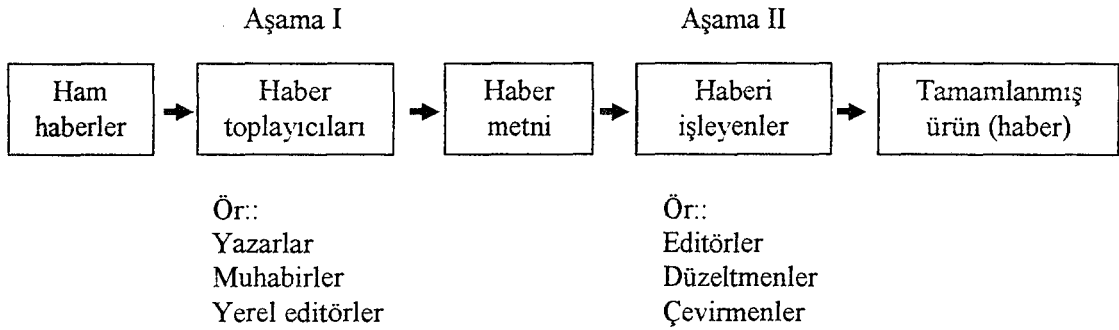
³² W. Gieber, "Across the desk: A study of 16 Telegraph Editors", *Journalism Quarterly*, Sayı 33, s. 423-432 ile Gieber., "How The Gatekeepers View Local Civic Liberties News" *Journalism Quarterly*, Sayı 37, s. 199-205'den aktaran MacGregor, a.g.e. s. 51.

³³ W. Gieber, *News is What Newspapermen Make It*, Ed. L. Dexter ve D.M. White, *People, Society and Mass Communication*, (New York: Free Press 1964)' den aktaran MacGregor, a.g.e., s.52-53

³⁴ R. Rothman Lichter ve S. Lichter, *The Media Elite*, (Bethesda, MD: Adler & Adler 1986), s. 131'den aktaran MacGregor, a.g.e. s. 51.

televizyonuna gönderilebilir. Burada da bir düzeltme ve elemeyen sonra yayınlanır ya da yayınlanmaz.³⁵

Bass, eşikbekçisi modelini yeniden ele alarak bazı önerilerde bulunur. Bass kendinden önceki eşikbekçisi kavramını ortaya atan ve geliştiren araştırmacıların kanal tutucuların farklı rolleri olduğunu ve haber seçimi konusundaki etkinliklerinin gereği gibi tanımlanamadığını özellikle eşikbekçiliği eyleminin medya örgütünün içinde gerçekleştiğine dikkat çekerek eşikbekçiliği eylemini haber toplama ve haber işleme olarak iki aşamaya ayırmıştır. İlk aşamada haberler toplayıcılarının ham haberleri (olaylar, konferanslar, basın toplantıları) haber metni haline getirirler. İkinci aşamada ise haber müdürleri, editörler, yazı işleri müdürleri bu metinleri işleyerek yayınlanabilir haber metinleri haline getirirler.³⁶

Şekil 2. : Bass'ın İç Haber Akışında "Çift Eylem" Modeli

Kaynak: Denis Mc Quail ve Sven Windahl, *Kitle İletişim Çalışmaları İçin İletişim Modelleri*, Yayına Hazırlayanlar: Banu Dağtaş- Uğur Demiray, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi ESBAV Yayınları 1994), s. 158.

Schudson, eşikbekçiliği kavramının haber üretim sürecini açıklamada yetersiz kaldığını, kavramın sadece hazır olan haber konularının editör tarafından seçilmesi ya da seçilmemesi şeklinde gerçekleşen bir yaklaşım olarak düşünmektedir. Yapılan işleminin iletinin özelliği ile ilgili bir seçim olmadığını belirtmekle beraber o gün o haber için gazetede ayrılan yere uygun bir nicel işlem olarak görmektedir.³⁷

³⁵ J. T. Mc Nelly, "Intermediary Communications In The International Flows Of News", *Journalism Quarterly*, sayı 36 1959, s. 23-26'dan aktaran Mc Quail ve Windahl, a.g.e., s. 155.

³⁶ Bass, A. Z. "Refining The Gatekeeper Concept", *Journalism Quarterly*, 1969 sayı 46, 69-71'den aktaran Mc Quail ve Windahl, a.g.e., s. 158.

³⁷ Altun, a.g.e. s. 309, 1997.

Bununla birlikte haberin seçiminin bu kadar kolay ve basit bir işlem olarak görülmemekte, haberin seçiminden, içinde barındırdığı fikirlere başlayarak profesyoneller tarafından yeniden üretilmektedir.³⁸

Gazeteciliğin diğer mesleklerden farklı olarak kurumsallaşması üzerine McQuail³⁹ medya mesleklerinin diğer geleneksel doktorluk, avukatlık, muhasebecilik gibi meslekler ile kıyaslandığında daha zayıf hatta önemsenmeyen bir kurumsallaşma içinde olduğunu söylemektedir. Gazetecilerin ne ortak bir eğitsel zemine ne gerekli biçimsel kalifiye donanıma ne de mesleki formasyonlarını şekillendirecek mesleki bir çerçeveyi sağlayacak ortama sahip olmadıklarını belirten McQuail, gazetecilerin özellikle “haberi koklamak”, “olaylardaki hinlikleri sezmek” gibi belirsiz inançlar ve ifadelerle gazetecilerin mesleki yeteneklerini tanımlamanın zor olduğunu söylemektedir. Tuchman ise, akademik çabaların bile sadece “haber değerlendirme kararı” (news judgement) kavramına bir yanıt bulabildiğini ve yine de gazetecilerin kendilerini farklı bir düzeyde görerek neyin haber olacağına karar vermenin, gazetecilerin kendilerini diğer insanlardan ayıran gizemli, doğuştan gelen, bir beceri olduğu inancına sahip olduklarını belirtmektedir.⁴⁰

Gazetelerdeki editasyon işleri üzerine yapılan bilimsel çalışmalar özellikle bilgisayarların gazetelerin yazı işlerine girmesiyle meydana gelen değişiklikler ve bunların etkisi üzerine olmuştur. Bilgisayarların yazı işlerindeki iş bölümünde yarattığı yenilik ve farklılaşmalar ile bu kavramların habercilik üzerine olan etkileri tartışılmaktadır. Teknolojinin gazeteciliğin her alanında kolaylıklar sağlamakla birlikte neleri değiştirdiğine ve zamanla ortaya çıkan bu dönüşüm içindeki farklılıkları araştıran Doug Underwood, C. Anthony Giffard ve Keith Stamm, editörün geleneksel gazetecilik fonksiyonlarına bilgisayar ve bilgisayarla yapılan editasyonun ne gibi yeni roller getirdiğini belirleyerek, yeni iş bölümü, özellikle gazete tasarımı ve gazetecilik rolleri ve editasyon işlerinde önemli oranda değişiklik olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmacılar ABD'nin Washington eyaletinde yayınlanan 14 günlük gazetenin 13'ünde çalışan 187 gazeteci ile görüşerek çalışmayı gerçekleştirmişlerdir.

³⁸ Cohen S. ve Young J., *The Manufacture of News*, (California: Sage, 1985). s. 159.

³⁹ Denis Mc Quail, *Mass Communication Theory*, (Üçüncü basım. Londra Sage 1994), s. 198'den aktaran MacGregor, a.g.e. s. 53

⁴⁰ MacGregor, a.g.e. s. 50.

Uyguladıkları sormaca bilgisayarlı teknolojinin ile gazetecilerin % 22.5'i "Gazetelerin doğru bilgi verme işlevi"nin azaldığını, % 58.85'i aynı kaldığını, %18.7'i arttığını belirtmişler, "Haber metinlerindeki gereksiz sözcük kesilmesi/düzeltilmesi konusunda % 20.3 azalttığını % 38.5 aynı kaldığını % 41.2 arttırdığını, yine "İfadenin ve kullanılan dilin düzeltilmesi" konusunda % 33.10 azalttığını 51.3 aynı kaldığını 15.6 arttırdığını, "Yalan haber yapma" konusunda %11.2 azalma, %84 aynı kalma % 4.8 artma olduğunu belirtirken, "Kişilik haklarına tecavüz ve hakkaniyet sınırlarını aşan haber hazırlama" konusunda %11.8 azalma görüldüğünü % 83.4 aynı kaldığını %4.8 arttığını söylemiştir. Ayrıca bu çalışma kapsamlı bir editasyon işleminin yapılmasında uygulanan yöntemler ve bu uygulamaların neler olduğu konusunda yapılan en son çalışma olmakla birlikte ABD'de yayın yapan gazetelerin editörlerinin editasyon (editing) kavramından ne anladıklarını ortaya koymuştur. Bu temelde sıralanan editasyon ölçütleri ve kuralları olarak yapılan uygulamalar: "haberlerin doğruluğundan emin olmak" (insure accuracy), "uygunsuz sözcükleri kesmek" (trim words), "cümleleri düzeltmek" (polish language), "okuyucunun beğenisine uygun tarzda düzenleme yapmak" (conform to style edit for taste), "yalan ya da iftiradan kaçınmak" (avoid libel), "haberlerin okunabilirliği" (make readable), "haberde dengeyi sağlamak" (insure fairness), "başlık atmak" (write headlines), "müsvette sayfa çıktılarını okumak" (proofread).⁴¹

✕Haber editörleri gazetelerin kalite kontrolünde uzun yıllar önemli bir rol oynamışlardır. Ancak teknolojik gelişme özellikle son 25 yıl içinde onların iş sahasında radikal değişiklikler yapmıştır. David A. Craig'in çalışması özellikle bu radikal değişikliklerin etkisiyle oluşan yeni ortamda çalışan editörlerin kalite kontrolünde karşılaştıkları sorunları belirlemeye yöneliktir. Araştırmacı ABD'de Oklahoma eyaletinde yayın yapan "The Daily Oklahoman Gazetesi"nde 25 haber editörü, yönetici editörler ve bölüm editörleri ile periyodik görüşmeler yaparak haber merkezinde editasyon kalitesi üzerine etki eden faktörleri belirlemiştir. Craig, özellikle çalışmasında editörleri etkileyen başlıca faktörler olarak "Zaman sınırlılığı", "Editörlerin yetenekleri ve deneyimleri", "Gazete bölümleri arasındaki iletişim ve koordinasyon eksikliği", "Haber merkezi ile diğer temsilcilikler ve dışarda çalışan muhabirler arasındaki iletişim eksikliği", "Haber merkezinde zaman zaman yaşanan moral eksikliği", "Editörler

⁴¹ Doug Underwood, C. Anthony Giffard ve Keith Stamm, "Computers and Editing: Pagination's impact on the newsroom", *Newspaper Research Journal*. Sayı: 15, s. 116-127, No. 2, 1994.

arasındaki iletişim eksikliği”, “Zincirleme devam eden hataları” görmektedir. Araştırmacı, çalışmasında baskın bir sorunun araştırmayı gerçekleştirdiği gazeteyi çözülemeyen bir krize sokmadığını ancak editasyon kalitesinin zaman zaman düşmesine neden olduğunu belirtmektedirler. Bununla birlikte araştırmacı editasyonun niteliğini azaltan ya da etkileyen faktörlerin belirlemede editörlerin kendi görüş ve yaşadıkları tecrübelerini belirleyici olduğunu ifade etmektedir.⁴²

Corrigan çalışmasında iki ulusal, iki bölgesel gazeteden alınmış 900’den fazla haber girişinin içerik analizi yöntemiyle en çok görülen haber değerlendirme kriterleri (haber değerleri) “çatışma, yakınlık, ünlülük/dikkat çekiciliğe (conflict, proximity, prominence)” göre sınıflamasını yaparak haber değerlendirme kriterleri ve 5N-1K’nin (Ne, Nerede, Ne zaman Nasıl Neden ve Kim/Kimler) haber içinde yerlerini belirlemeye çalışmıştır. Tecrübeli gazeteciler arasında haber kriterleri ile ilgili fikir birliği basılmış haberleri açıklamada kolaylık sağlarken “zamanlılık, yakınlık, dikkat çekicilik/ilginçlik, ve önem” gibi değerler ortak haber değeri (news value) olarak kabul görmektedir. Bununla beraber birçok başvuru kitabı ve araştırmada farklı anlatılıp tanımlanan haber değerleri birçok araştırma sonucuna göre haberlerin seçilme ve editasyon işlemi sırasında gözönüne alınan temel belirleyiciler değildir. Haberlerin işlenmesi sırasında editoryal kararların kişisel özelliklere dayandığı haber değerleri konusunda her zaman bir fikir birliği olmadığı ifade edilmektedir. Araştırmalarda genellikle karşılaşılan başka bir durum ise bazı gazetecilerin haberlerde olumsuz yanlar arama eğiliminde olmaları ve devam eden olaylarda haber takibi açısından önemli bir durum söz konusu olmasa bile olayın sonunu getirme bakımından gazetede yer almasını sağlamalarıdır.⁴³

Gazetelerin birinci sayfalarında haber kullanımına ilişkin yapılan çalışmalar genellikle haber seçimi ve seçilen haberlerde haber değeri kavramının aranması şeklinde yapılmıştır. Haber değeri üzerine yapılan çalışmaların içerisinde Ward’ın⁴⁴ sormaca yöntemini uygulayarak gazetede yer alan çatışmacı ve etki düzeyi yüksek pekiştirici haberleri tercih eden 10 kent editörü (city editor/yerel istihbarat şefi) üzerine

⁴² David A. Craig, “Influences on Editing Quality at the Daily Oklahoman”, *Newspaper Research Journal*. Sayı. 20, No.32, s. 58-71, 1999.

⁴³ Dennis M. Corrigan, “Value Coding Consensus In Front Page News Leads”, *Journalism Quarterly* Sayı: 67, No: 4, s. 653-662, 1990.

⁴⁴ Walter Ward, *News Value, News Situations and News Selection*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Iowa Üniversitesi ABD, 1967). s. 86.

yapılan çalışması, yine Badii ve Ward'ın⁴⁵ haberin üç değeri, pekiştirici ve önemli niteliklerinin toplandığı “önemlilik”, ilginçlik ve çatışmacı niteliklerin toplandığı “sıradışılık” ve bilinen, iyi tanınan kişileri niteleyen “ünlülük” üzerine yapılan editörlere uyguladığı sormaca çalışmasıdır. Atwood'un⁴⁶ ise bilinen ve iyi tanınan kişi ve kurumların ön planda görüldüğü “ünlülük” değeri altında incelenen haberlerin okuyucunun tercihi nedeniyle gazeteciler tarafından gazetelerde daha fazla yer aldığını vurguladığı yarı deneysel çalışması ile Culbertson'un geleneksel gazetecilerin “zamanlılık, yakınlık/yerellik” değerlerini önemli bulduğunu belirtirken gelenekçi olmayan gazeteciler için “yorumlu” (mesajı pekiştirici nitelikte) haberlerin önemli olduğunu söylediği çalışması haber değerlerine ilişkin yapılan çalışmalar arasındadır. Bütün bu çalışmalar haber değeri kavramının gazetelerin özellikle birinci sayfalarında yer alan haberlerin haber değerinden kaynaklanan seçim nedenlerini sorgulayan çalışmalardır. Ayrıca editörlerin haber seçimlerini gerçekleştirirken gözettikleri gazetecilik kural ve normlarının belirlenmesine yönelik yapılan bu çalışmalar, seçilen bölge, yayın şekli (yazılı, görsel/işitsel) yayın tarzına göre değişiklik gösteren haber değeri kavramı altında anlatılan değerlerin hangi durumda daha fazla ön planda olduğu belirlenmiştir.

Janet A. Bridges'in çalışması ise yine haber değerleri üzerine gerçekleştirilmiş ancak bu çalışmada günlük gazetelerin birinci sayfalarında kullanılan haberleri ciddi haber (hard news), yorumlu haber (interpreter news) ve dikkat çekici/ünlü haber (prominence news) olarak üçe ayırmış ve bu haberlerde hangi haber değerlerinin daha fazla bulunduğunu belirlenmiştir. Ayrıca çalışma ile birinci olarak, medyanın ve toplumun, kullanılan haberleri hazırlayan gazetecilerin karakteristiğini tanımlamada etkili olduğunu ikinci olarak araştırma kapsamında olan gazeteler ile medya üzerine değerlendirmeler ve analizler gerçekleştirmiştir. Üçüncü olarak da içeriğe ilişkin kullanılan diğer ölçütler, örnek gruplamaları ve gazetelerde yer alan farklı haber kullanımlarını belirlemiştir. Ayrıca Bridges'in çalışmasında “zamanlılık” (timelines) ve “dikkat çekici/ünlülük” (prominence) haber değerlerine sahip haberlerin gazetelerde daha fazla yer bulunduğunu belirtmiştir. Birçok başvuru kitabında söz edilen haberlerin

⁴⁵ Nâim Badii ve Walter J. Ward, “The Nature of News in Four Dimensions”, *Journalism Quarterly*, Sayı: 57, s. 243-248, 1980.

⁴⁶ L. Ervin Atwood, “How Newsmen and Readers Perceive Each Others: Story Preferences”, *Journalism Quarterly*, Sayı: 47, 296-302, 1967.

“anında ve taze” (freshness) olarak verilmesi gerekliliğini bilimsel düzeyde vurgulayan sonuçlara ulaşmıştır.⁴⁷

Reisner, 64 farklı haber toplantısında katılarak, editörlerin birinci sayfada yayımlanabilir haberlerin neler olabileceği konusunda düşüncelerini ve editörlerin rutin olarak haberlerdeki birinci sayfa niteliği taşıyan göstergeler ve seçimleri konusunda savunmalarını/görüşlerini belirlemiştir. Araştırma sonunda geleneksel haber değerlendirme ölçütlerinin (haber değerleri/news value) editörlerin haber seçim ve değerlendirmelerinde kullandıkları en önemli strateji olmakla birlikte editörün kendi ideolojisi ve ardyöresi (background) de bu seçimlerde önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmacı birinci sayfa haberini tarif etmede ölçüt olarak Gaye Tunchman'ın⁴⁸ kitabında yer alan “önem, büyüklük, ilgi ve habere konu olan kişiler” olarak ortaya koyduğu dört geleneksel değer in sayfada yer alma ve günün haberi olma konusunda önemli olduğunu ifade etmektedir. Birinci sayfa, gazete sayfaları arasında en önemli sayfadır, çünkü okuyucular için gazetede görsel olarak günün en önemli haberleri o sayfadadır. Gerçekten de yapılan araştırmalar sonucunda okuyucular birinci sayfada yer alan haberleri diğer sayfalarda yer alan haberlere göre daha fazla okumaktadırlar.⁴⁹ Haber organizasyonunda gazeteciler o günün başarısını haberlerinin birinci sayfaya girmesi ile değerlendirirler. Düzenli olarak birinci sayfaya haber yapan muhabirlerin kurumsal güç olarak haber organizasyonunda önemli güçleri vardır. Ayrıca gazetelerin birinci sayfalarında yer alacak haberlerin seçimlerinde genel yayın politikaları ve editöryal kontrol en üst seviyededir. Bir muhabirin gazetenin yayın politikasına uyumlu hale gelmesini görmek için o muhabirin birinci sayfada haberlerini görmek yeterli kabul edilmektedir. Ayrıca sadece birinci sayfa değil bölüm sayfalarında da birinci haber olmuş haberler bunun bir göstergesi durumundadır. Aynı şekilde bölüm editörleri içinde benzerlikleri görmek mümkündür çünkü bölüm editörleri de yayıncının politik tercihlerini okuyucuya göstermede birinci sayfayı kullanmaktadırlar. Editörler kurumsal organizasyon içindeki güçten yararlanmak istemekte ve kendi güçlerini, yerlerini

⁴⁷ Janet A. Bridges “News Use on the Front Pages Of the American Daily” *Journalism Quarterly* Sayı: 66, s. 332-337, Yaz 1989.

⁴⁸ Gaye Tunchman'ın *Making News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time*, (New York Vintage Press, 1979), s. 11.

⁴⁹ *The Media Book* (New York: Min-Mid Publishing, 1984), s. 77.

sağlamlaştırmak için birinci sayfada yer alacak haberlerin seçim ve değerlendirmesine katılmaya çalışmaktadırlar.⁵⁰

Crouse, Dunwwood, ve De Bock çalışmalarında haber üretim sürecindeki başlangıç evreleri, haberin gazeteciler tarafından nasıl oluşturulduğu ya da haber üretim sürecinin akışının nasıl gerçekleştiğini ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalarda gazetecilerin haber üretiminde aktif olarak etkili olan haber rutinleri, pratikleri ile editörlerin haber seçimlerinde vurgu yaptığı makul davranışsal sorumluluklar araştırılmış ve bu yönde doğrudan etkili bulgulara ulaşılmıştır.⁵¹

Editörlerin gündem toplantılarında haber seçimlerine ilişkin kararları; zaman zaman ve aşama aşama farklılık gösteren, haberlerin detaylı bir şekilde elden geçirilip işlenmesinde değişik evreleri olan karmaşık uygulamalara dayanmaktadır. Editörler, birinci sayfaya girecek haberler için tanımlamalar oluşturmak ve gerekli olduğunda bu haber tanımlamalarını yeniden yapılandırmaktadırlar. Yine de hangi olayın ya da konunun birinci sayfada yer alacağı/almayacağı konusunda bu tanımlamalarda esas alınan dayanak haber rutinleri ve pratikleri olarak gazetecilerin haber yaparken gözettikleri kurallar, haberin yapımı sürecinde karşılaşılan tüm sorunlar, etkenler ve haber değerlendirme ölçütleridir.⁵²

Reisner ve Clayman, çalışmalarında editoryal kararların verildiği gündem toplantılarına katılarak, haberlerin seçim ve elenmesine ilişkin kararların uygulamada nasıl alındığını örnekleriyle ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar özellikle gazetelerin birinci sayfalarına haber seçimlerinde alınan kararlar üzerinde durarak genellenebilir seçim kriterlerini belirlemişlerdir. Araştırmacılar, Schudson'ın "Gazetecilik mesleğine ilişkin yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunda editörlerin editasyon işleri, muhabirlerin haber toplama işlerinin gölgesinde kalmıştır"⁵³ ifadesinden hareketle ve

⁵⁰ Warren Breed, "Social Control in The Newsroom: A Functional Analysis", *Social Forum* Sayı: 33, 326-335, Temmuz 1955.

⁵¹ Timothy Crouse, "The Boys on The Bus: Riding with the Campaign Press Corps", *New York Balletine*, 1972; Sharon Dunwood "A Communicaiton Link Between Science and The Lay Public", içinde G. Cleveland ve H. De Bock, ed., *Mass Communicaiton Review Yearbook*, Sayı: 2, Beverly Hills Sage, s. 351-359, 1981; Mark Fishman, *Manufacturing The News*, Austin Üniversitesi Yayınları, 1980.

⁵² Ann E. Reisner, "The News Conferense: How Daily Newspaper Editors Construct The Front Page", *Journalism Quarterly* Sayı: 69, No: 4 971-986, Kış 1992.

⁵³ Michael Schudson, "The Sociology of News Production Revisited", *Mass Media and Society*, (İkinci baskı, Ed . Curran ve M. Gurevitch, London, England).

çok sayıda çalışmanın haber toplama rutinleri üzerine bilgi sunarken özellikle haber seçimleri ve editasyon üzerinde durulmamasından dolayı Reisner ve Clayman haber seçimleri ve editasyon işlerini özellikle de haber üretim süreci içinde kanal tutma eylemini katılımcı gözlem yöntemiyle izlemişlerdir. Araştırmacılar, kanal tutma sürecini sosyolojik ve ortak iş görme eylemi olarak nitelendirmişler ve birinci sayfaya giren haberlerde editoryal personelin haber alımlamalarını en etkili unsur olarak belirlemişlerdir. Haberin bir sosyal yapı olduğunu belirten araştırmacılar, ancak daha önceki çalışmalarda haberin, editoryal eşikbekçiliği bağlamında bir sosyal yapı olarak görülmediğini belirtmektedirler. Eşikbekçisi kavramının fazladan gazetecilik mantığına dayanan bir durum olmadığını kurumsal nedenlere dayanan bir süreç olarak algılanmasının gerektiğini ifade etmektedirler. Karşılıklı olarak mesleki ve sosyal ilişkilerin eşikbekçiliği görevine doğrudan etkili olduğunu belirtmektedirler.⁵⁴

Oestreicher, İsveç'te yayınlanan günlük gazetelerde haber editasyonu etkinliklerinin gerçekleştirilmesine ilişkin çalışmasında, 1990-1991 yılları arasında 510 haberi inceleyerek altı farklı haber merkezindeki editasyon etkinliklerini belirlemiştir. Ayrıca Oestreicher, çalışmasında bilgi, metin yapısı, gramatik uygunluk, kelime yapısı ve yazım olmak üzere beş farklı düzeyde haberleri analiz etmiştir. Araştırmacı, haber merkezinde işlerin nasıl organize edildiğini, haber metinleri üzerinde kaç tür değişiklik yapıldığını, metinlerde ortaklık gösteren ifadelerin neler olduğunu, editoryal ofislerin farklılıklarını, incelediği gazetelerdeki editörlerin sayısını ve iş bölümünü, yazılan metin sayısını ve haber metinlerinde anlambilim açısından incelenmesini gerçekleştirmiştir. Oestreicher, çalışma sonunda 36 muhabir ve 121 editörün çalıştığı altı farklı haber merkezinde 510 haberin üzerinde 1347 farklı bilgi yapısı, metin yapısı ve kelime kullanımında değişikliğin yapıldığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca hem bilginin organize edilmesinde hem de metinlerin planlanmasında editörlerin sosyal ve kurumsal etkilerin altında habercilik normları güçlendirilerek haberlerde değişiklik yaptıkları belirlenmiştir.⁵⁵

⁵⁴ Steven E. Clayman, Ann Reisner, "Gatekeeping In Action: Editorial Conferences and Assessments of Newsworthiness", *American Sociological Review*, Sayı: 63 s. 178-199, 1998.

⁵⁵ Amelie Oestreicher, *Editing News Texts: A Study of How Texts Are Processed at Six Swedish Dailies*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uppsala Üniversitesi İsveç, 2000).

Al Anezi'nin çoğulcu demokrasilerde basının dördüncü güç olduğu fikrinden yola çıkarak serbest iletişim ve haber alma özgürlüğünün kısıtlı ortamlarda nasıl gerçekleştiğini belirlemeye yönelik ve özellikle devlet televizyonunda editörlerin haber seçimlerinin altında yatan sebepleri ortaya çıkarmasına ilişkin çalışmasında ise haber seçimleri ve sunumlarında haber içeriklerini etkileyen temel unsurlar ortaya konmuştur. Devletin koyduğu kuralların esas belirleyici olarak ortaya çıktığı çalışmada araştırmacı yayın serbestliğinin tam olmadığı devlet televizyonunda yapılan editoryal işlemlerin devlet denetimi ve kısıtlaması altında gerçekleştiğinin altını çizmiştir.⁵⁶

1.1.2. Eşikbekçiliği eyleminde haber içeriklerini etkileyen etmenler

Editörlerin bilgiyi seçtikleri veya reddettikleri ve yeniden düzenlemelerde buldukları konularda tercihlerinde belirleyici olan ve eşikbekçiliği araştırmalarında ortak etmen olarak görülen unsurlar incelenmeye değer bir başka alt başlığı oluşturmaktadır.

Haberin neyi, nasıl verdiği dar anlamda mesleki uygulamalar tarafından yanıtlanacak bir soru olmakla beraber yazı işlerini çağdaş imaj ve model üretiminin atölyesi olarak gören eleştirmenler, özgür basını savunan görüşün objektiflik ve serbestlik kavramlarıyla dahi bu döngüyü açıklamada zorlandığını belirtmektedirler. Gazete içeriğinin çözümlenmesi sonucu varılan tespitler yazı işleri (haber kaleme alındığı, redakte edildiği ortam), enformasyonun farklı tekniklerle yoğun işleme tabi tutulduğu bir ortamdır. Bu ortamda öze ve biçime ilişkin teamüller herkes tarafından bilinir ve titizlikle uygulanmaktadır. Teamül halindeki bu uygulamaların hukuki, mesleki, toplumsal ilkeler tarafından değil; çoğunlukla sezgi ve kabiliyetler tarafından belirlendiği ısrarla belirtilmektedir. Haberinin cinsel, dinsel vb. öğeler içermesi, çekici bir görüntü, çarpıcı bir başlık ve olup biteni özetleyen bir spot ve bütün bunların tümü "profesyonel"lerin masa başında yaratıcı yeteneklerini kullanarak ürettikleri "gündem"i oluşturduğu, bu eleştirilerin altında yatan temellerdir.⁵⁷

⁵⁶ Khaled H. Al Anczi, *Factors Influencing Chief editor's News Selection in Kuwait Television and Kuwait Radio*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sout. Illinois Üniversitesi Carbondale ABD, 2000). s. 91.

⁵⁷ N. Nur Topçuoğlu, *Basında Reklam ve Tüketim Olgusu*, (Vadi Yayınları. 1996), s. 28.

Geçmişte kesin bir düzenlemeye yarayan günümüzde kavram olarak varlıklarını sürdüren fikir gazeteciliği, magazin gazeteciliği, araştırmacı gazetecilik, yorumlayıcı gazetecilik türleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldırarak eşit noktalara çeken hafif, kısa ve kolay okunur haberleriyle alt tabakaları gazeteye yönlendiren, yıldız köşe yazarlarının yazıları, analizli haberleri ile entelektüel tabakaları gazeteye yönelten kitlesel gazeteciliğin (mass market)⁵⁸ oluşmasındaki nedenler şu şekilde sıralanmaktadır.⁵⁹ Reklam ve propagandanın araç için ciddi, diğer içerik için yönlendirici olması; sektör olarak basının ekonomik mekanizmasıyla bütünleşmesi ve karlı bir alan olarak görülmesi; geniş enformasyon ağında haber vermenin asıl etkinlik olarak önemini kaybetmesi; araçların çeşitlenmesi sonucu ortaya çıkan etkileşim; uzmanlaşma sonucu basının farklı meslek dallarına açılması sağlık, hukuk, eğitim vb. dallarda yetişen uzmanlara sütun ayrılması; görüntünün (görsel içeriğin) oluşturduğu okur-yazarlık ve buna bağlı okuyucu eğilimleri; gelişme özgürleşme, demokratikleşme, küreselleşme gibi kavramların ikna edici süreçler olarak benimsenmesi; sanat, edebiyat, siyaset, felsefe, müzik, magazin ciddi-ciddiyetsiz, önemli-önemsiz, gerçek-gerçekdışı her şeyin aynı formatlar içinde benzer teknikler ile sunulmasıdır.⁶⁰

Eşikbekçilerinin tercihleri, bilgiyi seçtikleri veya reddettikleri konularda yedi değişken tarafından etkilenmektedir. Bu değişkenlerin birincisi ekonomiktir. Birçok medya kuruluşu kara yönelik bir şekilde çalışmaktadır. Reklam ve ilan verenler, sponsorlar ve diğer mali katkıda bulunanlar haber seçimi ve haber yorumlarında büyük etkilere sahip olabilmektedirler.⁶¹

Eşikbekçilerinin tercihlerini belirleyen ikinci değişken, yasal sınırlamalardır. Hukuk kuralları, evrensel normlar, uluslararası antlaşmalar, haberlerin seçimi ve sunumunda önemli sınırlamalar getirmektedirler.

Bir haberin bitirileceği son anın (deadline) yarattığı baskı ve sınırlama kanal tutucunun tercihi ya da kararında etkili olabilmektedir. Bu değişken sınırlı zaman içinde neyin, hangi derinlik ve ayrıntıyla yayınlanacağı, doğruluğunu ne şekilde teyit edileceğini etkiler. Eşikbekçisi elindeki malzemenin göreceli önemine bakarak, neyin

⁵⁸ Metin Münir, *Sabah Olayı*, (Altın Kitaplar 1993), s. 163.

⁵⁹ Topçuoğlu, a.g.e., s.29.

⁶⁰ A.g.e., s. 29-30.

⁶¹ Edibe Sözen, *Medyatik Hafıza*, (İstanbul. Timaş Yayınları 1997), s. 38-40.

yayınlanıp neyin yayınlanmayacağına karar verir. Eşikbekçisinin tercihindeki dördüncü değişken kişisel ve mesleki ahlakıdır.

Beşinci değişken ise medya kuruluşları arasındaki rekabettir. Birçok kaynağın bulunduğu bir ortamda, rekabette profesyonelleşme enformasyonun daha objektif bir şekilde sunulmasını zorunlu hali getirmektedir.

Altıncı değişken ise haber değeridir. Haberlerin kıyaslaması yapılmalı, konuları hakkında izafi yoğunluk göz önünde bulundurulmalıdır. Haberin kapladığı alan ve zaman ile haberin değeri arasında denge unsuru olmalıdır.

Eşikbekçisi için bir son değişken, geri beslemedir (feedback). İletinin gönderildiği alıcıların tepkileri de yayınlanacak haber ve yorumlar için önemli bir değerdir.

Shoemaker ve Reese, Herbert Gans ve Todd Gitlin'in çalışmalarından hareketle medyanın içeriğini etkileyen beş ana kategoriyi şöyle öne sürmüştür.⁶²

Medya çalışanlarından kaynaklanan etkiler: Medya çalışanlarından kaynaklanan etkiler arasında iletişim alanında çalışanların özellikleri, kişisel ve mesleki birikimleri, kişisel tutumları ve mesleki rolleri sayılmaktadır.

Medyanın tekdüzeliğinden kaynaklanan etkiler: Medyanın rutin işleyişinden kaynaklanan etkiler medyanın kapsamına giren her şey iletişimcinin günlük çalışmasından etkilenmektedir. Zamana karşı yarıştan kaynaklanan kısıtlılık, yayındaki yer gereklilikleri, haber yazımının basamaksal yapısı, haber değerleri, tarafsızlık ve muhabirlerin resmi kaynaklara bağlılıkları medyanın tekdüze işleyişinin parçalarını oluşturmaktadır.

Örgütsel etkiler: Temelde bir ticari işletme olan medya örgütlerinin bu amaç doğrultusunda içerik üzerinde sayısız etkisi bulunmaktadır.

Medya örgütleri dışından gelen etkiler: İçeriğe medya örgütleri dışından gelen etkiler arasında çıkar gruplarının belli bir içerik için (ya da karşı) lobi yapmalarını, medyanın kapsamına girebilmek için olaylar yaratmalarını ya da iftira ve müstehcenlikle ilgili yasalarla doğrudan içeriği düzenleyen hükümet bulunmaktadır.

⁶² Werner J. Severin ve James W. Tankard Wr., **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, Çev.: Ali Atuf Bir, N. Serdar Sever, (Kibele Sanat Merkezi. 1994), s. 394-395.

İdeolojinin yarattığı etki: İdeoloji toplum seviyesinde bir olguyu tanımlamaktadır. Medyanın faaliyet gösterdiği ortamda egemen olan ideoloji medyanın kapsamını çeşitli yönlerle etkilemektedir. Bu beş kategori, medya çalışanlarının temsil ettiği “mikro” düzeyle, ideolojinin yarattığı “makro” düzey arasında değişmektedir.

1.1.2.1. Haber değeri

Medya araştırmacıları muhabirlerin ve editörlerin bahsedilmeye değer konuların belirlenmesinde yazılı olmayan düşüncelerini bir araya getirmeye çalışmaktadırlar. Özellikle Galtung ve Ruge, haber değerleri üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada, haber değeri kavramlarına genellenebilir kurallar içinde bakılmasını sağlamışlardır. Bununla birlikte Galtung ve Ruge’un haberlerin seçimi ve elenmesine ilişkin haber değerleri (haber nitelikleri) dışında da haberlerin seçiminde etkili olan nitelikler bulunmaktadır.⁶³

Gerçeklerin verilmesindeki aciliyet, yenilik (Immediacy): Olaylardaki gerçek yanların acil bir şekilde açıklığa kavuşturulması gerekir (Örneğin bir cinayetin soruşturulmasında katilin açıklanması). Olayların ve gerçeklerin açıklığa kavuşturulmasındaki aciliyet haberlerin seçiminde etkilidir. İzleyicinin de beklenti içinde olduğu olaylarda yeni bilgiler önem taşır. Enflasyonun aylık artış oranıyla ilgili yapılan istatistiklerin kamuya açıklanması izler kitle için önemlidir.

Büyüklik (Size): Daha büyük ve daha dramatik olayların haber olması daha güçlü bir olasılıktır. Ancak izler kitleye yakın olan daha küçük boyutlu olayların da haber olarak yapılması gerekir. İki Hintlinin Hindistan’da bir tren yolculuğunda öldürülmesi İngilizleri çok ilgilendirmeyebilir ancak olay İngiltere’de kendi oturdukları şehir yakınlarında gerçekleşmişse büyük ilgi toplayabilir.

Okuyucu/İzler kitle ile ilişki (Relationship to audience): Aynı kültürel geçmişte olan olaylar bu kültüre sahip okur için daha anlamlandırılabilir. Doğrudan ilişki söz konusu olduğunda kültürden uzak olaylar da bahsedilmeye değer görülecektir. Ülke ve şehirler kültürel yapılarında farklı nitelikte gruplardan insanları bir araya getirebilirler. Örneğin Asyalı nüfusun fazla olduğu İngiltere’nin Leicester kentinde yaşayan Asyalılar Uzak Doğu haberleriyle yakından ilgileneceklerdir.

⁶³ John Herbert, *Journalism in the Digital Age*, (Focal Press, 2000), s. 71-72.

Beklenmezlik/olağanüstülük (Unexpectedness): Daha umulmadık, tahmin edilemeyen, nadir olan olaylar daha bahsedilmeye değer olarak görülebilir. Kötü içerikli haberler muhabirlerden içeriği iyi olan haberlere göre daha fazla ilgi göreceklerdir.

Açıklık (Clarity): Bir konunun bahsedilmeye değer ve yayınlanabilirliği doğal olarak konunun belirsiz yanlarının olmamasına, gerçeklerdeki açıklığa bağlıdır.

Olayın devamlılığı (Running story): Bir olay daha önce gazetede ya da haber bültenlerinde yer aldığı anda kendisinden daha önemli bir haber gelinceye dek ya da gündemdeki önemini yitinceye kadar izlenmeye devam edilerek kitle iletişim araçlarında yer alacaktır.

Ayrıca Golding ve Elliott da haber değeri kavramını geliştirecek farklı nitelikler ortaya koymuştur. Haber değeri tartışmaları genellikle gizemlilik, esrarengizlik bir sis perdesi içinde kesin olmayan, belirsizlik taşıyan sözler ile sarılmıştır. Birçok akademik çalışma haber değeri kavramının bu belirsizlik durumunu açıklamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Haber değerleri iki şekilde kullanılmaktadır. Birincisi haber değeri kavramı başlığı altında incelenen niteliklerin gazeteğe uygun bahsedilmeye değer haberlerinin haber merkezi adına seçim ölçütleri olarak kullanılmasıdır. İkincisi ise haber değerlerinin, haberlerin yayınlanma aşamasında neyin destekleneceği, gözardı edileceği, nereye öncelik verileceği, haberin okuyucuya sunumunda nelere dikkat edileceği konusunda rehber olarak kullanıldığı şekildedir. Sonuç olarak haber değerleri çalışma kurallarıdır. Bütün bu değerler gazetecilerin kendi mesleklerine ilişkin haber merkezinde gerçekleşen iş üretimi ile ilgili bilgi birikimidir. Haber değerleri olayların nitelikleridir ya da başka bir anlatımla gazetecilik mesleğine özgü olayın kitle iletişim araçlarında yer almasında etkili, nispi olarak var olmasına salık verilen özelliklerdir. Farklı haber değerlerinin bir olay/konuda bulunması o olayı yayınlanabilir nitelikte kılmaktadır. Ayrıca farklı haber niteliklerini bir arada bulunduran konular daha büyük olay ve haber konusu olarak kabul edilmektedir. Haber değerleri “okuyucu/izleyici (audience), ulaşılabilirlik (accessibility) ve uygunluk (fit)” ile ilgili olarak ifade edilmemiş veya dolaylı yollardan ifade edilen ya da yargılardan kaynaklanmaktadır.⁶⁴

⁶⁴ Peter Golding ve Philip Elliott, “News Values and News Production”, *Making the News*, (London, Longman.1979), s. 114-123

Okuyucu/izleyici (Audience): Haberde verilecek bilgi okuyucu için önemliyse ya da okuyucunun dikkatini çekiyorsa, yakından ilgilendiriyorsa, anlaşılıyorsa, fark ediliyorsa, hoşuna gidiyorsa, ikna ediyorsa, kaydedilmesi gerekiyorsa gereklidir.

Ulaşılabilirlik (Accessibility): Ulaşılabilirlik iki kavram altında incelenebilir. Birincisi “dikkat çekme/ünlülük” (prominence) ikincisi ise “kolayca elde edilebilirlik” (ease of capture). Dikkat çekme/Ünlülük: Bu kavram altında olay haber organizasyonu içinde hangi boyutu ile biliniyor, ne kadar açık, olay kendini açıklayabiliyor mu? gibi sorulara yanıt arar. Kolayca elde edilebilirlik: Olay gazeteciler için ne kadar elde edilebilir, fiziksel olarak ulaşılabilir mi, teknik olarak idare edilebilir mi, haber olabilmesi için kolayca hazırlanabilir mi ya da konuya ulaşabilmek için önemli kaynaklara gerek var mı? gibi sorulara yanıt aranır.

Uygunluk (Fit): Konunun, üretim rutinlerinin pragmatigi ile uyumlu olması, kurumsal ve organizasyonel olanakların birbiriyle orantılı olması, haber yapımında iletişim aracının sınırlarının uygunluğu önem taşımaktadır. Başka bir anlatımla haber değerleri haber yapımında iki belirleyici neden olan “okuyucu /dinleyici algısından” ve “uygun/erişilebilir materyallerden” kaynaklanmaktadır.

Bununla beraber Golding ve Elliott haber değerlerini şöyle tanımlamaktadırlar:⁶⁵

Haber hikayesi (drama): Hikayenin şekli, gelişimi okuyucuyu etkilemesi bakımından önem taşımaktadır. Bir olay ya da konunun kitle iletişim araçlarında haber olması için farklı bir hikayeyi anlatması gerekmektedir.

Görsel çekicilik (visual attractiveness): Görüntü ve fotoğrafların elde edilebilir ve kullanılabilir olması gerekmektedir.

Eğlence (entertainment): İzleyicinin ilgisini çekecek bağlantılar bulunmaktadır.

Önem (importance): Olayın geniş kitlelerde büyük etki yaratacak önem düzeyine sahip olması gerekmektedir.

Büyüklik (size): Olayın büyüklüğünün görülebilir olmasıdır, olay ister bir savaş ya da bir parti olsun sonunu görebilmek büyüklük kavramı ile değerlendirilmektedir.

⁶⁵ Greg Myers, “News Value”, <http://www.ling.lancs.ac.uk/staff/newsvalue.htm>, aol., 10.07.2001.

Yakınlık (proximity): Olayın okuyucuya yakınlığı iletişim araçlarında yayınlanma olasılığını artırmaktadır.

Kısalık (brevity): Olay basit olmalı ve hızlı gelişmelidir.

Olumsuzluk (negativity): Kötü haber iyi haberdır. Olumsuz haberler okuyucunun daha fazla ilgisini çektiği savına dayanmaktadır.

Yeni olma (recency): Haberde yeni gelişen tarafların olması ya da bilinen bir konuya ilişkin yeni bir bilginin ortaya çıkması olarak açıklanmaktadır.

Ayrıca güçlü ve gözde insanlara odaklanmayı anlatan “seçkinlik”, okuyucu tarafından bilinen kişilere odaklanmayı anlatan “kişisellik” olarak yeni değerler de haber değerleri içinde geçen tanımlamalardır.

Galtung ve Ruge ile Golding ve Elliott, haber değeri ile ilgili olarak yaptıkları araştırmalarda haber olabilecek ilginç, heyecanlı ve çekici olayların niteliklerini belirlemeye çalışmışlardır. Ancak Galtung ve Ruge’un araştırmasındaki haber değeri kavramı altında incelenen nitelikler ile Golding ve Elliott’ın hazırladıkları haber nitelikleri arasında ters düşenler (consonance: ünsüz olmak, unexpectedness: beklenmezlik) bulunmaktadır.

Hall ve diğerleri “The Social Production of News” adlı çalışmasında neyin haber olacağı konusunda ön güçlü sezginin iyi bir haber yapmada haberi oluşturan etkenin mesleki ideoloji olduğu belirtmektedir. Hall’ın aslında kastettiği nokta haber değeri kavramının bir haberi diğer haberden farklı kılan nitelikler dizgesi olmadığıdır. Haber değeri kavramı altında belirtilen nitelikler gazetecilerin beklentilere uygun bir şekilde haberlerin seçilip çerçevelenmesinde kullandıkları bir takım yollardır. Hall ve meslektaşlarının görüşüne göre bu süreç toplumla ilgili tartışılmaz varsayımları, derin muhafazakarlığı ve güçlü basmakalıp örnekleri içermektedir. Basının çevresel konular, göçmenlik, endüstriyel ilişkiler, açlık, barış, nükleer enerji, AIDS, tıbbi araştırmaların üzerine eğilmesindeki nedenleri açıklamada haber değeri kavramına başvurulabilir. Ancak toplumsal işleyiş, politika vb. konulu olaylar haber değeri kavramından farklı etkenleri içermektedir.⁶⁶

⁶⁶ Stuart Hall, Chas Critcher, Tony Jefferson, John Clarke and Brian Roberts, “The Social Production of News”, *Policing the Crisis, Mugging, the State and Law and Order* (Basingstoke: Macmillan Ltd., 1978), s. 424-429.

Hall, haberi, olayların ve konuların belirli sistematik sınıflama ve seçime göre yapıldığı karmaşık bir üretim sürecinin sonu olarak görmektedir. Gazeteler bir ön düzenlemeyle belirli olay ve konuları bir araya getirirler ve bu işin en son düzeyi haber olacak konuların seçimidir. Genellikle haber olarak seçilen konular sıradan olmayan ve toplumsal hayat ile ilgili insanların beklentilerini bazı bakımlardan ihlal etmesinden dolayı gazetelerde yer almaktadır. Haber değeri kavramına her zaman aynı perspektiften aynı yöntemlerle bakılması gerekmektedir. Her gazetenin bahsedilmeye değer konuların algılanması konusunda kurumsal ve teknik farklı anlayışı vardır ve belli haber türlerinin yer aldığı bölümler ve bu bölümlerde çalışan çok sayıda farklı kişilikte gazetecilerin farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bununla birlikte düzenli okuyucuların bile farklı görüşleri bulunmaktadır. Bu tip farklılıklar gazetelerin çok değişik sosyal kişilikleri olduğunu göstermektedir. Ayrıca haberler kuramcılar tarafından “ulaşılabilir kaynaklar” olarak görülmektedir. Hall, medyanın haberleri özerk bir biçimde yaratmak yerine düzenli ve güvenilir kaynaklardan elde etmeyi tercih ettiğini belirtmektedir. Fakat Hall, ısrarla hükümetin, holdinglerin, halkla ilişkiler ajanslarının, mahkemelerin ve sportif birliklerin kurumsallaşmış kaynaklar olarak habere etkisi olduğunu belirtmektedir.⁶⁷

Tiffen haber değeri kavramını açıklarken haber seçim kriterlerini bireysel ve toplumsal bir süreç olarak adlandırmaktadır. Haber değeri kavramı okuyucunun talebinin algılanması ve mesleki amaçlardan kaynaklanmaktadır. Gazetecilerin mesleki amaçları içerisinde profesyonelliğin gereği hem kamusal çıkar hem de rekabetten kaynaklanan kurumsal etmenler bulunmaktadır. Haber içinde bir dizi uzlaşma nedeniyle eksiklikler bulunan bir üründür. Bu uzlaşmalar kurumsal ya da bireysel haber kaynakları, okur kitlesi, reklam verenler yasa koyucu ve düzenleyici etkisi olan hükümetler ile karşılıklı çıkar esasına dayanılarak yazılı olmayan uzlaşmalardır. Haber değerini vermede bu uzlaşmaların sınır koyucu etkisi vardır.⁶⁸

Haber değeri kavramını açıklamada Piyasa Modeli (Market) ve Manipülasyon Modeli (Manipulative) olmak üzere iki model öne sürülmektedir. Tiffen ile Cohen ve Young'ın savunduğu Piyasa Modelinde haber seçim ölçütü olarak haber olacak

⁶⁷ A.g.e., s. 429.

⁶⁸ Rodney Tiffen, *News and Power*, (Allen&Unwin. Australia 1978)'den aktaran Maggie Macrae, *News Selection and Coverage of Cases Involving James Peng, Paul Chen, James Su and Wang Jianping*, http://www.journalism.uts.edu.au/Technis/Essays/Macrae_research/Macrae_res_text.html, 20.03.2002.

konunun kamu çıkarı doğrultusunda bir bilgi hazinesi olması, hem okurun ilgisinin hem de okurun çıkarlarını ve insanların dikkatini doğal olarak toplaması kabul edilmektedir.

Manipülasyon Modeli, medya sahipliği ve medyanın kontrolü üzerine kapsayıcı bir modeldir. Medya ve gazeteciler medya sahiplerinin çıkarları üzerinde doğrudan rol alan aktörler olarak görülmektedir. Gazeteciler medya sahiplerinin çıkarlarına hizmet etmek üzere medya sahipleri tarafından tutulmuş haberleri seçen ya da eleyen ideologlardır. Tiffen ile Cohen ve Young, Manipülasyon Modeli'ni kabul etmemekte ve Tiffen ideolojik teorilerin oldukça geniş kapsamlı algılandığını, gazeteci ve editörlerin güdülenmesinde yanlış yorumlandığını, gündelik gazeteci pratiklerinin mutlaka hesaba katılmasını belirtmektedir. Tiffen, bütün hikayelerin gazetede yer almak için yarış halinde olması, olayların takibinin devam ediyor olması ile son teslim tarihi baskısı altında işlendiğini, sürekli devam eden bir üretim talebinin habercilerin bütün görüşlerini sardığını çoğu editörün ilgisinin en önemli amaçmış gibi günden güne gazetecilik uygulamaları üzerine yoğunlaştığını belirtmektedir.⁶⁹

Haber değerleri haber üretim süreci içerisinde yer alan insanların oluşturduğu baskın kültürün değerleri ve ilgileri altında devamlı olarak haber metinleri içinde yeniden üretilmekte diğer bakış açıları ve düşünceler göz ardı edilmektedir. Gündem yazı işlerinin kontrolünü elinde tutan insanlar tarafından belirlenmektedir.⁷⁰

Herbert, haberin sübjektif (öznel) olabileceğini ama içeriğinin objektif (nesnel) olması gerektiğini söylemiştir. Herbert'e göre haber değeri kavramının açıklanmasında genellikle sezgisel bir duyu ve tecrübe ön şart olarak verildikten sonra bir değerlendirilmeye gidilmektedir. Bir muhabir ya da editöre göre haber olan konu bir başkasına göre haber değildir. Özellikle haber değeri kavramı içerisinde bir bütünün ayrılmaz parçaları olarak okuyucunun ilgisi, hedef kitle, gazetecilerin mesleki uygulamaları, kültürel etmenler ve geleneklerin etkisinden kesinlikle söz edilmektedir. Bu doğrultuda bir haber tanımı şöyle yapılmaktadır: Haber, muhabirler ya da editör tarafından hedef kitlenin ilgisine ve yararına olduğu düşünülerek hazırlanmış bilgidir.⁷¹

⁶⁹ Stanley Cohen ve Jock, "Process of Selection" The Manufacture of News, (Constable & Co, London 1981)'den aktaran Macrae, a.g.e.

⁷⁰ Andrew Jakubowicz , Racism, Ethnicity and the Media , Allen & Unwin, Australia 1994. 'den aktaran Macrae, a.g.e.

⁷¹ John Herbert, Journalism in the Digital Age, , (Focal Press. 2000), s. 63-64.

Haber yapılmaya değer konuların seçiminde gazetecilerin yetiştirme, ilgi, eğitim ve genel kültür birikimleri gibi etmenlerin tümü etkili olmaktadır. Yargısal olarak haberin ne olduğu konusunda kesinlikle siyasi önemi olan, iyi veya kötü toplumsal etkileri olan, yeniliklerin, yersizliklerin, mizahi tarafı olan, acınma duygusu uyandıran ve kamusal çıkarın söz konusu olduğu konu ve olayların tümü haberdir. Bu konuda hüküm vermeyi etkileyen etmenler yanı sıra haber içeriğinin oluşturulmasına bakmak gerekmektedir.

Olay merkezli (event-centered): Olayların gerçekliğini tamamen ve özünü bozmaksızın kitle iletişim araçları ile okuyucu, dinleyici ve izleyicilere taşınması düşüncesi “Ayna” (Mirror) yaklaşımı altında verilmektedir. Anthony Smith haberi toplumun aynası olarak görmektedir. Haber içeriği tamamen gerçeği aynanın gerçekliğini yansıtmakta haber içeriği medyaya bilgi verenler ile konuyu haber olarak seçenler arasında dengelenmektedir.⁷²

Mesleki/Kurumsal rutinler (organizational routines): Mesleki uygulamalar yaklaşımına göre gazetecilerin haber toplama yöntemleri işverenin kurumsal gereklilikleri nedeniyle etkilenmekte ve gazetede yer alan haberin içeriğini farklılaşma yapabilmektedir.

Gazeteci Merkezli (journalist-centered): Haber toplama gazeteci merkezlidir. Tarihsel bir gelenekle haberi şekillendirme süreci gazetecilerin mesleki yargıları altında yapılmaktadır. Gazetecilere özgü faktörler haberin toplanmasını ve yayınlanmasını etkilemektedir. Bu yaklaşıma göre gazetecilerin toplumdaki rolü, gerçeğin içindeki sahte görüntünün açığa çıkartılmasında gazetecilere rehberlik etmektedir. Başka bir deyişle standartlarıyla ve sapmalarıyla beraber toplumun gazetecilere biçtiği değerden kaynaklanan bir güçle gazeteciler hareket etmektedirler.

Dış Etmenler (outside force determinism): Haber toplama dış etmenlerden etkilenmektedir. Başka bir söyleyişle gazeteciler haberleri toplarken ekonomik güçler, kültür, gelenekler ve dinleyiciler gibi etmenlerden etkilenmektedirler. “Piyasa” koşullarının gazetecilikte medya içeriğini etkilemesi, iletileri hem izleyicinin isteklerine hem de ihtiyaçlarına göre hazırlamaya neden olmaktadır. “Kitle Manipülasyonu”

⁷² Anthony Smith, The Shadow in the Cave: Study of the Relationship between the Broadcaster, Audience and the State, Allen and Unwin, 1974’ den aktaran Herbert a.g.e.

yaklaşımı içinde medya içeriğinin toplumun güçlü üyeleri tarafından etkilendiğini göstermektedir.

Altschull, medya içeriğindeki ideolojinin belirlenmesinde medya içeriğini finanse edenlerin en önemli rolü üstlendiğini belirtmektedir. Ayrıca Altschull, medya yatırımcılarının ideolojisi ile haber içeriği arasında dört temel ilişki olduğunu söylemektedir. Ülkeden ülkeye değişen kitle iletişim sistemleriyle beraber bu sistemlerin farklı yapıdaki çalışma yöntemleri de değişmektedir.⁷³

Kamusal (Official) ilişki: Gazete, dergi, radyo ve televizyon yayınlarının içeriği resmi yasalarla, yönetmeliklerle belirlenmiştir. Haber medyası kamu/devlet teşebbüsü olduğu gibi yönetiminin bir kısmı devlet kontrolünde de olabilmekte ya da lisans sözleşmeleriyle yayınları kontrol altında tutulabilmektedir. Hiçbir ülkede tam özgürlük söz konusu değildir yayın kuruluşunun serbestlik derecesi verilen özerklik ile belirlenir.

Tecimsel (Commercial) ilişki: Haber içeriği reklam verenlerin, yayın kuruluşunun sahip ya da sahipleri ve diğer yayıncıların bulunduğu ticari ortak ve müttefiklerin görüşlerini, uygulamalarını yansıtmaktadır. Bu ilişki düzeyinde piyasa şartlarında ekonomik etkenler belirleyici olmaktadır.

Çıkar/Yarar (Interest) ilişkisi: Medya içeriğinde yayın kuruluşunun bağlantılı olduğu sermaye girişi, siyasi parti ve dini grupların yansımaları görülebilmektedir.

Biçimsel olmayan (Informal) ilişki: Medya içeriği, uygulamak istedikleri amaçları garanti altına almak için doğrudan parasal destek veren yakınların, arkadaşların ya da tanıdıkların tercihlerini yansıtmaktadır.

1.1.2.2. Okur ve izleyicinin etkisi

Philo, yazılı basın ve televizyonun bazen verdikleri haberlerde seçici olduklarına dair çok fazla suçlandıklarını ifade etmektedir. Philo'ya göre örneğin bir grev haberinde verilebilecek grevin nedeni, pazarlık konuları, işçilerin ve o sektörün grevden dolayı yaşadığı olumsuzluk vb gibi bir çok konu varken medyanın olumsuz haber verme anlayışından kaynaklanan nedenlerle grev haberlerinde, zaman zaman grevciler ile polis arasında yaşanan arbede görüntülerine çokça yer verilmektedir (Örnek: 1984 yılında

⁷³ Altschull, J. H., Agents of Power, : The Role of the News Media in Human Affairs, Longman, 1984'den aktaran Herbert a.g.e. s. 70-71.

İngiltere Orgreave bölgesinde 190 bin grevci ile on binlerce polis arasında yaşanan olaylar). Medya yıllarca ekonomik ve politik olayların çatışmacı yanlarını ön plana çıkartarak yayın yapmaya devam ederken ve özellikle de polisi bu olaylarda taraf olarak göstermektedir. Doğal olarak medyanın kızıştırıcı tavrı çoğu zaman izleyicilerde olayların tüm gerçekliğiyle algılanmasında zorluk ve hatta farklı anlaşılmasına neden olmaktadır. Philo'nun çalışmasında medyanın gerçekten grev konusunda neyi sergilediğiyle ilgili olarak araştırma yapılan grup içinde olayların bilinirliğinde fark edilir birliktelik bulunmaktadır. İngiltere'de yaşanan olaylar sırasında genel bir örneklem alındığında okuyucu/izleyicilerin yüzde 98'i haberleri şiddet içerikli bulmuşlardır. Geriye kalan yüzde iki ise haberlerin fiziksel bir şiddetten ziyade imalı nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Buradaki gerçek sorun ise izler kitlenin büyük bir çoğunluğunun medyanın her gün grev haberlerinde verdiklerinin 'tüm gerçek' olduğu şeklinde bilmesidir. Grev alanındaki grevcilerin ancak yüzde 54'ü grev haberlerini şiddet içerikli bulmaktadır.

Televizyon haberlerini hazırlayanlar izleyicinin güvenini kazanmak için güçlü stratejiler geliştirmeye çalışmaktadırlar. Hatta gazetelerin editasyon tekniklerini tarafsızlık ve denge unsurlarını ön planda tutan sunumlarını küçük görmekte dirler. İzleyici televizyonun gerçekten inançlara, deneyimlere ve bilgiye dayanan sunumunu kabul etsin ya da etmesin onları o konuda bilgilendiren şeyin televizyonda gösterilenler olarak görmektedir. Araştırmacı çalışmasında görmek inanmaktır diyerek izler kitlenin gördüğüne inandığını bu nedenle televizyonda gösterilenlerin daha inandırıcı nitelikte olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda hafızalarda yer alan görüntülerin çoğunlukla şiddet görüntüleri olduğu ve bu nedenle bir olayın hatırlanmasının genellikle olumsuz taraflarıyla gerçekleştiği ve çoğunlukla da gündeme gelirken konuların olumsuz taraflarının ön plana çıkartıldığını belirtmektedir.⁷⁴

1.1.2.3. Haberlerde tecimsel baskı

Haber medyası ister ulusal düzeyde ister bölgesel ya da yerel düzeyde yayılmış olsun tümü birer ticari girişim olmakla beraber bu ticari statüden elde ettikleri kar oranında kalıcı ve sürekli olabilmektedirler. Gazeteciler editoryal kararların ticari

⁷⁴ Greg Philo, "News and Audience Belief", *Seeing and Believing: The Influence of Television*, (Taylor & Francis Boks, 1990) s.147-154.

karlardan bağımsız olması gerektiği konusunda ısrarcı davranmaktadırlar. Bununla birlikte laikliğin temelini din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması gerekliliği gibi editoryal kararların bağımsızlığı gazetecilik normları ile ticari girişimciliğin birbirinden tam anlamıyla ayrılmasıyla mümkün olabileceğini söylemektedirler. Ancak gazetecilik mesleğine ilişkin yapılan bazı eleştirilerin temelinde haber içeriklerinde ve haberlerin verilmiş tarzında belirleyici rolü ticari etmenlerin oynadığı savı bulunmaktadır. Bütün bunlara ek olarak medya kuruluşları üzerinde çok ortaklı sahiplikten kaynaklanan ve giderek artan finansal baskı, tecimsel etmenler ile içerik arasında açık bir ilişki olduğu konusunda önemli bir delil olmaktadır. Bu tez doğrultusunda kar güdülü alınan haber kararlarının genel haber organizasyonunun işleyişini etkileyeceğini ortaya koymaktadır. Genel kamu görüşü ise editörlerin ve muhabirlerin gazetelerini sattırmak ve giderek arttırmak için sansasyonel konuları haber olarak değerlendirmeleridir. Bununla birlikte bazı eleştirilere göre reklamcıların çıkarlarını ve kendi medya şirketlerine sahip büyük holdinglerin, ürettikleri ürünlerini korumak amacıyla alınan bazı kararlar haberler üzerinde sansüre neden olmaktadır.

Tecimsel şartların haber içeriklerini nasıl etkilediği konusunda en ortak açıklama haberin seçiminde ve sunumunda konunun önemini değil eğlendirici tarafının göz önünde tutulduğudur. Ayrıca daha fazla satmak amacıyla gazeteler haberlerde bilgi vermek yerine olayları daha görünür hale getirmeye, büyütme, dikkati olayın üzerinde yoğunlaştırmaya çalışmaktadır. Ayrıca belirli bir tipte olmayan olayları büyütme eğilimi pazarlanabilir mal üretme girişimiyle bir araya geldiğinde medyayı kamu için önemsiz konulara odaklamakta ve genellikle bu tip konular eğlence içerikli olmaktadır. Gans'a göre olayları büyütme "allama pullama işi" muhabirlerin hazırladıkları konuları editörlerine ya da haber direktörlerine kabul ettirme aşamasında başlamaktadır. Özellikle abartılmış kişi ve konular rutini, bekleneni ortadan kaldırırken yeterli derecede önemli olmayan, kurgulanmış, dramatik, kendine özgü olmaktadır. Gans'a göre haber diyerek verilen, yoğun dikkatin çekildiği "gerçek", aslında gözlemlenerek elde edilen konuların abartılmış bir özetidir.⁷⁵

Piyasa ekonomilerinin yoğunlaştırdığı keskin rekabet ortamında gazeteciliğin tanım, işlev ve kurallara uygun bir şekilde yapılabilmesi için ön şart olan bağımsızlık,

⁷⁵ Herbert Gans, *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News NBC Nightly News, Newsweek, and Time*, (Vintage Books. New York 1980), s. 92.

işveren, reklamveren ve ülkenin ekonomik durumu nedeniyle tehlikeye girmektedir. Bu şartlar altında editörü yönlendiren temel dürtünün bağımsız mesleki kaygılar yerine çevrenin mali baskısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Piyasa değerlerinin her alanda güç kazandığı bir ortamda yayın bağımsızlığını korumanın güçleştiği kesinleşmektedir. Bu şartlar altında editörler üç tercih arasında seçim yapmak durumunda kalmaktadırlar. İlk tercih olarak editörler mesleklerinin gereğini yerine getirmekle bir dizi mesleki kurala saygı göstermek durumundadır. Özellikle çalıştığı kurumun çıkarlarını gözetmek zorundadır.⁷⁶

İkinci tercih olarak editörlerin kesinlikle temiz kalmaları gerekmektedir. Bunu sağlamanın en kolay yolu da yazı işleri ile mali ve ticari işler arasına kalın ve yüksek bir duvar çekmek gerekmektedir.

Üçüncü tercihte ise editörlerin çalıştıkları şirketlerin nasıl para kazandıkları ile daha fazla ilgilenmeleri gerçeğinin farkına varmaları ve bu alana dahil olmaları gerekmektedir. Bu tercihin içinde doğal olarak eskiden “gazeteyi kim çıkarıyor?” sorusuna verilen yanıtın “kamu yararını gözetten gazeteciler” yerine artık “gazete, pazarlamaya hedef olan odaklar tarafından çıkarılıyor” şeklinde yanıtlanmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir anlatımla “ürünleri üreticiden tüketiciye sevk işleminin çeşitli aşamaları ve etkinliklerinde”, eskiden beri kısmen pazarlamacı olarak çalışan editörler haberini, gazetesini ve ilan sayfalarını satmak zorundadır. Bu konuda en büyük sorun editörlerin hem üretici hem de pazarlamacı olmasından kaynaklanmaktadır. Okurlara hizmet ettikleri ve onların ihtiyaçlarına karşılık verdiklerini dile getiren editörler, haberlerin içeriği incelendiğinde bir yandan pazarlamacılık faaliyetinde tüketici olarak adlandırılan okurdan çok üretici olarak tanımlanan haber kaynaklarına hizmet etmektedirler. Piyasa ekonomisinin egemen olduğu şartlarda basılı iletişim araçlarını diğer tüketim maddelerinden ayırt eden siyasi, ideolojik, toplumsal, kültürel içeriğinden ve kamusal boyutundan soyutlanması sonucunda bu basılı iletişim araçları sıradan bir tüketim malzemesi haline gelmektedirler.⁷⁷

Genel kamu inancı haberlerin çoğu kez çıkar amaçlı olarak izler kitlenin içgüdüleri tatmin etmek üzere çarpıtıldığı şeklindeyken diğer bir teoride gerçek

⁷⁶ Ragıp Duran, “Editör mü Pazarlamacı mı”, *Global Medya Eleştirileri Burası Dünya Polis Radyosu*, (İkinci baskı. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. 2001), .s. 49-54.

⁷⁷ *A.g.e.*, s. 51-53.

tehdidin serbest bilgi akışının medyaya reklam verenleri memnun etme gereğinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Başka bir anlatımla reklam verenler geçmişten günümüze kendi ürünlerinin imajını korumak amacıyla haberleri susturmaya, engellemeye çalışmaktadırlar. Bazı reklamlar ile gazetelerde yer alan haberler arasında bir bağlantı olduğunu söyleyen Benjamin Bagdikian, gazetelerde yer alan belirli bölümleri (sektör, beslenme ve kadınlar için önerilen sağlık-güzellik sayfaları, ekonomi, spor, kültür-sanat gibi) belirli bir alanda uzmanlaşmış reklamcılarının pazarlamaya çalıştıkları ürünler ile ilişki kurabilecekleri, haberleri kovaladıkları alanlar olarak görmektedirler. Bagdikian'a göre otomobillerdeki yeni güvenlik standartları ile ilgili bir haber ile ilişkilendirilerek aynı sayfada yer alan yeni güvenlik paketine sahip bir otomobil reklamı ya da doğrudan yeni bir ürünün piyasaya sürüldüğünü haber veren bir haber, kurumsal etkinliklerin konu alındığı haberler, gazetede reklamı yer alan ürünün özelliklerine atıf yapan sağlık-güzellik konulu haberler vb. editoryal içeriğin oluşturulmasında reklamların payının olduğunu göstermektedir.⁷⁸

1.1.2.4. Gazetecilerin özyapısal nitelikleri

Haber izlemek, seçmek, araştırmak, düzeltmek (ayıklamak) yazmak (biçimlendirmek, kurgulamak) ve de yayımlamak haber üretiminde bir eylem dizisidir. Birey her eyleme kişiliğini koymaktadır. Birey gerçekleştirdiği her eyleme kişiliğini koyar ve kişilik ailenin, yakın çevrenin, eğitimin, iş ortamının, yaşanılan yörenin manevi değerlerin vb. birçok etkenin etkileriyle oluştuğu için haber üretiminin herhangi bir aşamasında bulunan kişi o habere kişiliğinin aksettirebilmektedir. Çevrenin getirdiği kişiyi etkileyen toplumsal faktörler bireyi belli yargı ve seçişlere yöneltmektedir.⁷⁹

Gazetecinin mesleğinin uygularken aldığı kararlar çoğunlukla bir sentez niteliği taşımakta ve belli karar ve seçimlerde etkili etkenler zaman, zemin ve günün şartlarında göreceli olarak değerlendirilerek haberin biçimlendirilmesine neden olmaktadır ve dolayısıyla gerçekten uzaklaşmaktadır. Peiser'e göre gazetecilerin ardyörelerinin

⁷⁸ Benjamin Bagdikian, *The Media Monopoly*, (Boston: Beacon Press, 1983.)'den aktaran Phyllis Kaniss, *Making Lokal News*, (The University of Chicago Press, Chicago 1991), s. 96.

⁷⁹ Niyazi Öktem, "Kamuoyu Oluşturmasında Basının Eğitim İşlevi ve Kamu Yararı Ölçütü", *Genç Gazeteciler Eğitim Semineri*, (Gazeteciler Ceniyeü Yayınları, İstanbul, 1986), s. 240-247.

(background) ve demografik özelliklerinin, çalışma koşulları ve profesyonel değerlerinin haberlerin seçimini ve içeriklerini, açık ya da üzeri örtülü biçimde etkilemektedir.⁸⁰

Neyin haber olup olmadığında karar vermenin homojenliğini ortaya koyan haber merkezinin toplumsallaşması, örgütsel rutinler ve diğer baskılar gazetecinin haber içeriği üzerindeki kişisel etkisinden daha güçlüdür. Fakat gazetecinin kişisel ardyörelere ve değerleri günümüzde geçerliliğini korumakla birlikte gazetecinin kişisel gündemini etkilemektedir.⁸¹

İdeolojik durum: Gazetecilerin haberi belirlemelerinde kişisel görüşlerinin ve ideolojik konularının etkileri olduğu konusunda kanıtlar bulunmaktadır. Çalışma gazetecilerin politik algılamalarının ve ideolojik değerlerinin genellikle buldukları toplumdan farklı olabildiklerini göstermektedir. Birçok ülkede gazeteciler genel kamuoyuna kıyasla sağ yerine sol partilere daha eğilimli ve tutucu politik görüşlerdense sol görüşleri destekleme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bunun altında da gazeteciler topluma, hayata ve sistemin işleyiş şekline daha eleştirel bir tavırla yaklaşımlarından kaynaklandığı gösterilebilir. Bununla birlikte gazeteciler kendilerini daha liberal görmektedirler.

Kuşak aidiyeti: Ayrıca bir olayın ya da konunun haber değeri taşıyıp taşımadığı gazetecilerin ait olduğu kuşağa göre değişmektedir. Örneğin 2. Dünya Savaşından önce doğmuş gazeteciler için iki Almanya'nın birleşmesi önemlidir çünkü Almanya'nın bölünmeden önceki dönemlerini de yaşamıştır ve genç gazeteciler ile kıyaslandığında eski gazeteciler bu olaya daha duyarlıdır. Gazetecilerin gündemi büyük ölçüde ait oldukları kuşağa bağlıdır.

Cinsiyet: İletişim akademisyenleri ve haberciler, haber içeriğinin, haber merkezi çalışanlarının demografik özelliklerini yansıttığını belirtmekle beraber bu konuda Peiser'in yaptığı çalışma, haber merkezindeki cinsiyet değişimine bağlı olarak haber içeriğinin de değişebildiğini belirtmektedir. Kadın gazeteciler kendileriyle ilgili konulara erkek gazetecilere oranla daha ilgilidirler. Bu konuları haber merkezine

⁸⁰ Atilla Girgin, *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*, (İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi, 2000), s. 96.

⁸¹ Wolfram Peiser, "Setting The Journalist Agenda: Influences from Journalist' Individual Characteristics and From Media Factors", *Journalism and Mass Communication Quarterly*, Sayı: 77, No: 2, s. 243-257, 2000.

taşıyarak, haberlerin sunuluşunda belirleyici olmaktadır. Böylece toplum içindeki fonksiyonları da artarken bu durum erkek gazetecilerin erkekler ile ilgili konuları gündeme getirdiği iddiasındaki gibi kadınların da kadın izler kitlenin gündemini ve ilgi alanını medyaya taşıyacağına sezgisini yaratmaktadır. Bununla ilgili yapılan diğer çalışmalarda da kadın gazetecilerin erkek meslektaşlarına oranla daha fazla kadın kaynaklara yöneldiklerini ortaya çıkarmıştır. Kültürel köken, cinsiyet, yaş, seksüel tercih, ekonomik sınıf ya da din gibi etkenler neyin haber olup olmadığına belirleyici olduğundan haber öznel bir kavram olarak da algılanabilmektedir. Haber konusu belirlemek algısal yanlış anlamaların ve ilgilerin yansması haline gelmektedir.

İletişimcinin medya içeriği üzerinde gazetecilerin cinsel uyumlaşması (sexual orientation), medyada insanların tercih ettiği meslek kollarının artmasıyla iletişim kariyerlerinin geçirdiği evrim (the evaluation of communication careers), toplumda üst ya da alt tabakadan olmak (average or elite), iletişimcinin eğitim seviyesi (the education of communication) gibi etkenler bulunmaktadır. Kişisel değerler, tutumlar ve inanışlar medya içeriğini etkilemesi bakımından araştırmacıların gözönünde bulundurduğu unsurlardır. Özellikle aile, aileden aldığı sevgi, arkadaşlıkları, ekonomik yeterliliği ve bütün etkenler çerçevesinde kişisel insani sevecenlikle ilişkilendirilerek iletişimcinin karakterini biçimlendiren diğer etkenlerle birlikte medya içeriği üzerine kişisel etkilerin olduğu belirtilmektedir. Kişisel değerler ve inanışlar içinde bireycilik, serbest girişim, rekabetçi ve materyalistlik kavramlarını da kapsamaktadır.⁸²

Ancak temelde unutulmaması gereken unsur haberin sahibi gazeteci değil halk olduğudur. Halkın gerçekleri öğrenme hakkı demokrasinin vazgeçilmez bir unsurudur. Çünkü doğruları öğrenen kişiler bilinçlenir ve demokratik katılım sapsmalardan uzak bir şekilde sağlanabilir. Bu temel hak bahis konusu olduğu için haber ve yorumlar istismar edilerek okuyucuyu artırma ve reklam gelirlerini çoğaltma hedefi güdülmemesi beklenir.⁸³

⁸² H. J. Gans, *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*. (Vintage Boks. New York. 1979) ve D.L. Paletz, R. M. Entman, *Media Power, Politics*, (Free Press. New York. 1981)'den aktaran Pamela J. Shoemaker ve Stephen D. Reese, *Mediating The Message: Theories of Influences on Mass Media Content*, (İkinci baskı. Longman Publ. 1996), s. 64-83.

⁸³ Ertan Karasu, "Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi ve Medya Ahlakı" *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, Ekim Sayı 11, s. 148, 1996.

1.1.2.5. İçerik üzerine kurumsal etkiler

Haber içeriklerinin belirlenmesinde etkili olan faktörlerden en önemlileri arasında habercilerin kendi çalıştıkları medya kuruluşları gelmektedir. Özellikle gazetecilerin yanlı haber yapmaları konusunda baskı altında tutulduklarını ve bunun için zorlandıkları bilinmektedir. Bu durum aynı zamanda kamunun haber alma özgürlüğünü etkileyecek bir şekilde habercilerin çalıştıkları basın kuruluşuna güven eksikliği doğurmaktadır. Ayrıca habercilerin kaynakları ile olan ilişkilerinde de en belirleyici etmenlerden birisi de gazetecinin çalıştığı basın kuruluşunun politik tavrı ve ekonomik gücüdür. Bununla birlikte habercilerin kaynaklarına olan yaklaşımlarında kendi ve kaynağın politik duruşu belirleyici olmaktadır. Buradan hareketle haber oluşturmada bu durumun etkili olduğu kabul edilmektedir.⁸⁴

Gazeteciler medya ortamı içinde gerçekleşen her türlü olay ve etkinlik içinde meydana gelen değişim ve dalgalanmaların ve özellikle medya sahiplerinin doğrudan hedefi haline gelmişlerdir. Bu durumdan kendi paylarına düşeni alan editörler patronları adına her türlü isteklerini her zaman gazeteciler üzerinde bir baskı aracı şekline getirmişlerdir. Günümüz Türkiye'sinde gazetecilerin sendikasızlaştırılarak, çalıştıkları kurumun çizdiği çerçevenin dışına çıkmaları olanağı bulunmamaktadır. Özellikle bünyesinde farklı endüstriyel üretim ve hizmet sektörlerini bulunduran holdinglere ait basın kuruluşlarının editoryal bağımsızlıklarının olmadığı gibi bu kuruluşların genel çizgisini medya sahipleri belirlemektedir. Ayrıca medya sahipleri editoryanın çizgisini belirlemenin dışında günlük işleyiş ve haber üretim sürecine de etki etmektedirler.⁸⁵

1.1.2.5.1. Editoryal Bağımsızlık

Gazete sahibi adına belli bir güç kullanan genel yayın yönetmenlerinin, kullandıkları gücün kaynağını mesleki kurallardan ve ilkelerden alabilmeleri yaşamsal bir önem taşımaktadır. Editörün her şeyden önce, gazetecilik mesleğinin gereklerine bağımlı olmasını editör bağımsızlığı şeklinde ifade edildiğini belirten Tılıç, editör bağımsızlığının olmadığı bir yerde gazeteciliğin doğruyu söyleyen bir meslek olması ve

⁸⁴ Deniz Kılıç, "Türkiye'de Parlamento Muhabirliğinin İncelenmesi ve TBMM'de bir Uygulama", Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, *Kurgu*, Sayı: 16, s. 150-151. 1999.

⁸⁵ Doğan Tılıç, *2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak*, (Su Yayınları, 2001), s. 48.

doğru bilgilendirilmiş eleştirel vatandaşlar yaratılmasına katkısı ancak medya sahibinin kendi kuruluşundan bunları istemesiyle mümkün olabileceğini belirtmektedir.⁸⁶

Bununla birlikte editoryal bağımsızlığın sağlanmasında işletme sahibinin haklarının kamusal hizmet yapan basın kuruluşlarında muhasebe bölümünden ileriye geçmemesi ve bütün haklarını bu bölümde aramalarının dışında bir isteklerinin olamayacağını karşılıklı bir anlaşmayla karara bağlanmasıdır.⁸⁷

Gazetecilik alanında serbest piyasa koşullarının, serbest piyasanın özgür ifadeyi garanti altına aldığı tezine dayanmaktadır. Özgür basın için serbest piyasa zorunludur, özgür basın da özgür ifadenin temelini oluşturur. Bununla birlikte özgür basını bir kavram olarak değerlendirmek gerekirse daha genel düzeyde bir ifade özgürlüğünün merkezinde yer aldığını söylemek gerekmektedir. Bu düşünce doğrultusunda ABD Anayasa'nın Birinci Değişiklik Maddesi'nde "Kongre... ifade özgürlüğünü ya da basın özgürlüğünü kısıtlama altına alacak hiç bir yasa çıkartamaz" denirken "basın özgürlüğü" "ifade özgürlüğünün" merkezi bir unsur olarak anlaşılmasının gerekliliğidir. Değişiklik maddesi iki ayrı özgürlüğe değil, bir tek özgürlüğe atıfta bulunmaktadır. Ancak "özgür basın" ile mal sahibinin ya da editörün kendi istediklerini yayımlama özgürlüğü kastedilmemektedir. Bu konuyu açıklamak üzere ABD'de bir örnek olayda cevap düzeltme hakkının kullanılmamasına ilişkin açılan bir davada (1974 yılındaki Miami Herald Yayıncılık Şirketi ile Tornillo Davası) Yüksek Mahkeme "basın özgürlüğü" kavramını editörün özgürlüğü anlamında almıştır. Mahkeme, "Gazetede kullanılacak malzemenin seçimi, yazının içeriği ve boyutu ile ilgili sınırları belirleme kararı, kamusal konular ve resmi makamlarla ilgili değerlendirme -doğru ya da yanlış-, editoryal denetim ve kararları kapsamına girer" demiştir. Bu kararda dikkat çekilecek nokta, atıfta bulunulan gücün, özgür ifade gücü olmadığıdır. Sözü edilen güç ifade araçlarını kimin kullanacağına karar veren güçtür. Bu güçlerin kullanımı, özgür ifade hakkının kullanılmasında değil, özgür ifade hakkının işletilmesinde araçları kimin kullanacağına karar verecek gücün uygulamalarıdır.⁸⁸

⁸⁶ Doğan Tılıç, *Utaniyorum Ama Gazeteciyim Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik*, (İletişim Yayınları, 1998), s. 86.

⁸⁷ Bedii Faik, *Matbuat Basın Derken... Medya*, (3. Cilt, Doğan Kitapçılık, 2002), s. 31.

⁸⁸ John O'Neill, "Piyasada Gazetecilik Yapmak", *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*, Ed.: A. Belsey ve R. Chadwick, Çev.: Nurçay Türkoğlu, (Ayrıntı Yayınları, 1998), s. 31-33.

Bu konuyla ilgili ayrıca Oktay Ekşi, “Bir özgürlük eğer genel olmazsa, yani istisnasız herkesi içine almazsa onun adı özgürlük müdür yoksa ‘ayrıcalık’ (imtiyaz) mıdır?” derken basın özgürlüğünün basına ait imtiyazlı bir özgürlük, ayrıcalık olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte gazeteci toplumun öteki bireylerinden sadece aldığı bilgiyi (haberi) çoğaltarak genele yayma konusunda elinde bu amaca uygun araçlara sahip olmakla farklılaşmaktadır. Tartışmaya konu olan özgürlük, iletişim özgürlüğü içinde gazetecinin özgürlüğüdür.⁸⁹

Basın özgürlüğü ABD’deki mahkemede alınan bu karara göre aslında özgür ifadenin bir parçası değil, başkalarının konuşmalarını denetleyen güçlere atfedilen bir özgürlüktür. Basındaki editoryal gücün meşruluğu konusundaki düşüncelerden birisi de editoryal gücün mülkiyet haklarına dayandığıdır. Piyasada bulunan basın ürünleri baskı halindeki özel mülklerdir. Editörün de tıpkı topraktaki özel mülkün işletmecisi gibi mülke girmeye izin verme ya da vermeme gibi hakları vardır. Ancak, mülk sahibi olmayanların özgürlüğüne yönelik bir kısıtlamayı da içerdiğinden, mülkiyet hakları, ifade araçlarına ulaşmaya karar veren gücün meşruluğu konusunda zayıf bir temel oluşturur. Editörlerin gücünü özel mülk yöneticilerinin gücüne benzetmek gerekirse, basındaki özel mülkiyetin kapsamı altındaki hakların kullanımı konusunda, örneğin cevap hakkı ya da bu tür özel mülklerin toplumsallaştırılma süreci içinde kamusal mülkiyete dönüştürülmesiyle ilgili benzer tahsisatların yapılabileceği söylenmektedir. İfade özgürlüğü konusunda basın mülklerinin toplumsallaşması, vatandaşların kendilerini ifade etmek için kamusal araç kullanma hakları konusunda piyasa sistemi içinde bulunan özel basın mülklerinden çok daha büyük olanaklar sunacaktır. Ancak yine de editoryal güçlerin işleyişini savunmak için doğrudan mülkiyet haklarına başvurmak yeterli değildir. Editör ile özel mülk işletmecisi arasındaki benzetmenin uygun olmadığını, gazetelerdeki editörlerin konumunun akademik dergilerdeki hakemin (peer-reviewer) konumuna daha yakın olduğu iddia edilmektedir. Gazeteciliğin kendine özgü değerleri ve topluluk yapısı vardır. Editoryal denetim sistemleri, bu topluluğun üyelerinin değerlerine göre oluşan yargılarını yansıtmalıdır. Başka bir anlatımla gazeteler, kendilerine sahip olanların özel çıkarlarına hizmet eden işletmeler haline dönüşebilir, ancak bunun her zaman mutlaka böyle olacağı anlamına gelmemesi

⁸⁹ Oktay Ekşi, Basın Özgürlüğü Diye Bir Kavram Yoktur, *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, (Sayı: 11, Ekim 1996) s. 251-252.

gerekmektedir. Böyle durumlarda gazeteciliğin telif ve tercüme hakları tehlikeye girebilir. Aslında gazetecilere ve editörlere “Editorial Bağımsızlık” diye bir hak tanınmamakla birlikte editoryal bağımsızlığı güvence altına almak üzere gazete sahipleriyle konuyla ilgili özel düzenlemeler ve garantilerin sağlanması olanak veren karşılıklı sözlü anlaşmalar yapılmaktadır.⁹⁰

Editoryal bağımsızlıkla ilgili düzenlemeler aslında, gazeteciliğin kendi içsel değerlerini ve hedeflerini onaylayan editörün yargılarını yansıtır. Bu nedenle editoryal bağımsızlığın yer aldığı bir özgür basın tanımlaması mülkiyet haklarından çok gazeteciliğin içsel gereklerine dayandığını göstermektedir.⁹¹

Gazete sahipleri her zaman, ayrıntılarda farklılıklar olsa bile genel siyasetlerini paylaşan, en azından kabul eden bir genel yayın yönetmeni ile anlaşarak konumlarını sağlama almaya çalışmaktadırlar. İdeal olarak yönetmenin ve editörlerin görevleri bu genel siyasetin izlenmesini sağlamaktır. Gazetecilerin kendi ilkeleriyle ve gerçekler hakkında bildikleriyle çelişkiye düşecek konuları yazmalarını istememesi gerekmektedir. Uygulamada “editorial bağımsızlık” genellikle gazete sahipleri tarafından belirlenen siyasi düzen ve temel meseleler hakkında stratejik kararlar alma konusuyla değil; günlük üslup, içerik ve editorya bütçesi konularıyla sınırlı tutulmaktadır. Bununla birlikte editörlerin üzerindeki ticari baskı arttıkça gerçeklik, geçerlilik ve etik açıdan kabul edilebilirlik gazetecilik standartları zarar görmektedir. Pazarlamacılıkla ilgili ticari kararlar ve yayıncının sorumluluğu, kolaylıkla editoryanın gereklerinin önüne geçecektir.⁹²

Gazete sahipleri ile sert ilişkiler içine giren editörler sorun yaşarken diğer gazetecilerin bu havayı yaşamaları olanaksızdır. Bu nedenle gazetecilerin normal koşullarda bile gazetenin siyasi ve etik temelleri konusundaki kararlarına karşı çıkmaları genellikle olanaklı olamamaktadır.

Yazı işlerinin normal işleyişi içinde, muhabirlerden gelen haberler yazı işleri müdürleri veya daha alt düzeydeki yönetici editörler tarafından sıraya konup yeniden yazıldıktan sonra yayımlanır. Siyasi sivrilikler törpülenir, yeni “gerçekler” katılır ve

⁹⁰ O’Neill, *a.g.e.*, s. 31-35.

⁹¹ *A.g.e.*, s. 35.

⁹² *A.g.e.*, s. 66.

haberlin açısı incelikle değiştirilir. Bu safhaya gelmeden önce kullanılacak hikayelerin haber konularının seçilmesi ve bunların hangi gazeteciler tarafından işleneceği, gazete sahibinin kararlaştırdığı siyasi çizgi veya editörün belirlediği sunum biçimi temin edilecektir. Bütün bunlar doğrudan yönergelere gerek kalmadan sağlanmaktadır. Eğer herhangi bir sorun çıkarsa ve editörle tartışılarak çözümlenemezse, muhabirin yalnızca iki seçeneği vardır ya istifa etmek ya da statükoyu pragmatik olarak kabul etmek.⁹³

Editoryal bağımsızlığın gerçekleşmesinde editoryal kararlara katılım kanallarının oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle ideal-demokratik bir ortamda gazeteciliğın mesleki iç özgürlüklerinin sağlanması gerekmektedir. Bunun için temel koşulları arasında işletmenin yayın organının üstü örtülü, maskelenmiş sübjektifliğinin açık bir sübjektiflik haline başka bir anlatımla beyan edilmiş, ayrıntılanmış bir “çizgi”ye dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu belirlenmiş açık çizginin eğer taraflar arasında bir toplu sözleşme varsa orada, ama mutlaka birey-gazeteci ile uzlaşmış ve paylaşılır bir “sözleşme” haline getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca işletme kaynaklı bu aktin yanına, gazeteciden gelecek meslek örgütü kaynaklı bir “hak ve sorumluluk” aktinin eklenmesi gerekmektedir. Editoryal bağımsızlık böylelikle yayın kuruluşu tarafından ortaya konan “çizginin” açık sübjektifliği ile gazetecinin politik “bireyselliğinin” buluşturulmasıyla sübjektif zeminin, özel işletmeye rağmen kamusal sorumluluk bilinci ve kabulüyle de tanımlanarak işletilmesiyle birlikte hayata gerçek anlamda geçebilir ve birer sözleşmeyle hukuk-yargı dayanağının kazandırılarak garanti altına alınması sağlanabilir.⁹⁴

Türkiye’de basının editoryal bağımsızlığı konusundaki en büyük sorun ilan-reklam, tiraj-rating, piyasa ve işletme baskılarını kabartan bir patronaj modeline yenik düşmüş olmasıdır.⁹⁵

Basın üzerinde yoğunlaşan bazı soru ve sorunların basının temel iki niteliği olan ticari işletme ve kamusal görevlerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle editoryal bağımsızlık din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması gibi tanımlanmaktadır. Bu düşüncenin temelinde editoryal bağımsızlık medya sahiplerinin ve ticari çıkarlarının

⁹³ A.g.e., s. 66-67.

⁹⁴ Umur Talu, **Dipsiz Medya**, (İletişim Yayınları 2000), s. 20.

⁹⁵ A.g.e., s. 28.

yazı işleri politikasına karışmamasını sağlayacak şekilde birbirinden ayrılması olarak görülmektedir.⁹⁶

1.1.2.5.2. Editoryal bağımsızlığın standartları

AASFE (The American Association of Sunday and Feature Editors) gazetelerin yüksek ahlaki standartlarının olmasının gerekliliğini belirterek, her gazetenin sahip olduğu geleneksel bağımsızlığının fazladan çalışma baskısı ya da ticari kaygılar karşısında desteklenmesini onaylayarak, gazeteciliğin en önemli erdeminin editoryal dürüstlük ve güvenilirlik olduğunu belirtmektedir. Bu konudaki tartışmalara ilk önce gazetecilerden, daha sonra diğer etmenlerden başlanması gerektiği belirtilerek gazetecilerin belli kurallara uyması sayesinde diğer etmenlerin gündeme geleceği belirtilmektedir. Bu konuda gazetelerin, gazetecilerin kaynaklara ulaşmada, bilgi, illüstrasyon ve fotoğraf desteği sağlama ve bulma, haber için yapılan gezi ve yolculukların faturası ya da devlet eliyle yapılan tanıtım ve bilgilendirme gezilerin faturaları, konaklama, beslenme gibi gereksinimlerin sağlanması ve haber kaynaklarından ya da habere konu olan kişi/kişilerden hediye alınmaması konusunda etik davranış kuralları koyması gerektiği belirtilmektedir. Gazeteleri bu konularda tavizkar davranarak bütün sorumluluğu gazetecilere yüklemesi editoryal bağımsızlığı sekteye uğratmada içten bir darbe yaratmaktadır, çünkü gazeteci bütün yolları deneyerek habere ve haber kaynaklarına ulaşmak zorundadır aksi halde kendisine haber atlatılmış veya eksik bilgi toplamış olacaktır. Bu anlamda haber kuruluşunun gazeteciye maddi ve manevi desteklerin tam anlamıyla verilmesi ve gazetecinin dış kaynaklı etkilerle, kolaylıklarla karşı karşıya gelmemesi gerekir.

ABD'deki gazeteciler ve özellikle de editör düzeyinde çalışanların kurduğu gazetecilerin editoryal bağımsızlığın korunduğu, en azından gazeteciler adına bozulmadığının göstergesi olarak çalışan AASFE (The American Association of Sunday and Feature Editors) editoryal bağımsızlık ve aynı zamanda basın özgürlüğünün devamının sağlanması adına editörlerden gelen şikayetler ve örnek olayların incelenmesi, gerekli uyarı ve düzeltmelerin yapılmasını sağlamaktadır.

⁹⁶ A.g.e., s. 131.

AASFE, eğer basın kuruluşu gezi ve seyahatlerin faturalarını başkalarına yüklüyor, hediye alınmasını kabul ediyor ve güvenilirliği zaafa uğratiyorsa gazeteci adına doğabilecek sıkıntılar nedeniyle bu tip haberleri editörlerin reddetme hakkının olduğunu savunmaktadır. Bu konuda gazetecinin sendikal haklarını garanti altına alarak gazeteciye destek verilmesini sağlamaktadır. Böylece gazetecinin güvenilirliğini tehlikeye atacak editöryal materyallerin özgürce, baskı altında kalmadan reddedilmesini sağlamaktadır. Sivil oluşumlu bu yaptırımlar aracılığıyla editör, haber metinlerinin yapısı ve içeriğine etki edecek herhangi dış etmenlere karşı koyabilmektedir.⁹⁷

İngiltere’de basın sorunlarını inceleyen komisyon belirli temel haklar tanınmadıkça editörün bağımsızlığının garanti edilemeyeceğini belirtmiştir. Özellikle merkezi idare ve yazı işleri servisleri tarafından temin edilen yazıları reddetme hakkı; gazetenin içeriğinin kararlaştırma hakkı (saptanan yayın politikası ve mali sınırlar çerçevesinde); araştırmacı gazetecilik yapma hakkı; yayın ilkesine ilişkin olarak yapılan tavsiyeyi reddetme hakkı, gazetenin ait olduğu grubu veya grup içindeki diğer unsurları eleştirme hakkı; kararlaştırılan yolu izlerken çıkan belirli sorunlara ilişkin olarak gazetenin pozisyonunu değiştirme hakkı, gazetecileri istihdam etme veya isten çıkarma, gazetenin ait olduğu grubun ilkeleri çerçevesinde hizmet sözleşmelerinin hükümlerini kararlaştırma ve gazetecileri görevlendirme hakkı bu hakların başında gelmektedir.⁹⁸

Editöryal bağımsızlık konusunda Sacide Vural, kamu yararını tanımlarken önemli ayrıntılara vurgu yapmıştır. Kamu yararı, haberleri haber yapan niteliklerin en önemli ögesi ve işin can damarı olarak kabul edilmektedir. Halkın karar verme olgusuna dayanan demokratik rejimlerde, halkın özgür iradesini kullanmasına yardımcı olacak nitelikte ve içerikte bir yayın yapmak aynı zamanda kamu yararını gözetmektir. Tüm klasik demokrasi rejimini benimsemiş toplumlarca ortak bir görüş olarak paylaşılan kamu yararı, yayında doğruluk, tarafsızlık, anlaşılabilirlik ve bunların tümünü içeren bir kavram olarak tanımlanırken, toplumsal ahlaka uygunluk gibi, benzer uygulamaları da içermektedir.⁹⁹

⁹⁷ AASFE, “Standarts of Editorial Independence”, <http://www.aabfe.org/aasfe-guidelines.htm>. 20.11.2001.

⁹⁸ Bohere, a.g.e., s.15.

⁹⁹ Sacide Vural, *Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri*, (Bilim Yay., 1994), s. 65.

Kamusal yarar, Güneş'e göre sermaye tarafından örgütlenen ve iktidar tarafından denetlenen piyasanın maskesidir, çünkü kamusal yarar ölçütünün tam olarak neyi hedeflediğini önce pazar belirlemektedir. Böylece tecimsellik veya yasallık kamu yararı ile ölçüt olabilmektedir. Medya, kişilere olabileceklerin, olması gerekenin çerçevesini çizerken sermaye kesiminin ve iktidar bloğunun istediklerini dile getirmektedir. Sistemin kendi kalıcılığını devam ettirmek için de kültürel bir ortam sağlamaktadır.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Sadık Güneş, *Medya ve Kültür*, (1996), s. 15.

1.1.3. Kavram Olarak Editoryal Sistem ve Editör

Geçen son yüzyıl bilgi çağı olurken bilgiye olan istek giderek daha da artmaktadır. İnsanoğlunun bilgiye olan susuzluğunu tam anlamıyla giderecek tek bir kitle iletişim aracı da bulunmamaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının ayrı ayrı birbirlerine göre avantajları olmakla birlikte mükemmel tek bir iletişim aracı da gözükmemektedir. Ancak yine de iletişim araçları arasında bir rekabet olmakta, içeriklerini ve görüntülerini yenileme çabaları göstermektedirler¹⁰¹.

Teknolojinin gelişimi kaçınılmaz bir şekilde medyayı değiştirmiş buna bağlı olarak gazetecilik mesleği de bu değişimden etkilenmiştir. Yüzyılın başında bir misyon olarak yapılan gazetecilik gelişen teknolojinin etkisiyle kariyer yapılan bir alana dönüşmüştür. Günümüzde yeni teknolojiler medyayı daha üretken hale getirmiş ve bunun ana sonucu da haberin bir mal gibi büyük kar karşılığı satılıp, dağıtımının yapılabilmesinin keşfi olmuştur. Haberin mal gibi görülmediği zamanlarda haberin değeri günümüzden farklı parametrelerce yapılırken toplanan ya da alınan bilginin doğruluğunun araştırılmasıyla haberin değeri ortaya çıkartılmaktadır. Özellikle de politik metinlerde haber değeri, doğruluk ile belirlenmektedir. Haberin ticari potansiyelinin keşfi büyük sermayenin medyaya akmasıyla beraber medya şirketleri (devleri) arasında şiddetli savaşlar meydana gelmiştir. Bu durumun önemli sonuçlarından biri büyük haber takımları (uzman muhabir ve gazete temsilcilerinden oluşan takım) oluşturularak diğer medya şirketlerindeki muhabirlerin ne yaptığını sıkı bir takibe alarak birbirlerini izlemeye başlamalarıdır. Açık bir anlatımla dünyada aynı anda birçok büyük olay meydana gelse bile medya bir sürü gibi davranıp tek bir noktaya (olaya) saldırarak, onca olaydan sadece birini haber yaparak diğer konuları gözardı etmektedir¹⁰².

¹⁰¹ Brian S. Brooks ve Jack Z. Sissors, *Art of Editing*, (Viacom Com. Mass. 2001), s. 19.

¹⁰² Ryszard Kapuscinski, "Reflection of the World", *World Press Review*, Sayı: 46/12, s. 7, 1999.

Yeni teknolojiler muhabirler ile editörler arasındaki ilişkiyi köktenci bir biçimde değişime uğrattırırken değişen ortama uygun iş üretme yöntemleri geliştirmiştir. Editörler teknolojinin yardımıyla oturdukları yerden çalıştıkları alandaki kaynaklardan bir haberi kolayca alabilmektedirler ve ortaya çıkan metin, editörün kendi değerlendirmesinden oluşan bir gerçek olabildiği gibi bu olayı olduğu yerde izleyen muhabirin haberinden bütünüyle farklı bir haber ortaya çıkabilmektedir. Haberin ticari niteliği artmadan önce gazete temsilcileri ve muhabirler nispeten belirli bir özgürlüğe sahip ve gazetecilik geleneklerine bağlı olarak çalışmaktadırlar. Haberleri yakalayabiliyor, “redaksiyonunu”, “editasyonunu”¹⁰³ yapabiliyor ve gazetecilik rutinlerine uygun haber formatına getirebiliyorlardı. Günümüzde muhabirlerin dünyanın her tarafına istenildiği gibi hareket ettirilen bir piyon haline getirildiği belirtilmekle beraber bu durum muhabirleri, medya patronlarının ya da medya gruplarının kurbanı haline getirmektedir. İnsanlar tarihi karıştırmak, veri bankalarını, arşivleri araştırmak yerine medya aracılığıyla kendisine doğrudan sunulanları toplamaktadır. Bu durum insanların gerçek belgelere ulaşmasını zorlaştırırken, insanları dünyayı algılama ve anlama noktasında yanıltmakla beraber okuyucuları, diktatörlüğü ve sansürü kullanarak manüple etmektedir. Medya insanın görme-bilme ve görme-anlama sürecine zarar vererek dünyanın düşünerek yorumlanmasını engellemektedir. Medya konuşmaya başlayınca temel sorunun arkasındaki en önemli neden olan teknolojinin felsefenin yerine geçmesini gizlemektedir. Haberin ticari değerinin artması doğal olarak bu mal (haber) üzerinde meydana gelebilecek defoların daha fazla görülür olmaktadır. Okuyucu sayısını arttırarak daha fazla satış yapmak ve buna bağlı olarak reklam gelirlerini arttırabilmek amacıyla basın kuruluşları haberler üzerinde yaptıkları denetimi sıklaştırırken, teknolojinin yardımıyla haber üzerindeki geleneksel düzeyde yapılan denetim değişmeye başlamıştır. Teknolojiyle beraber öncelikle gazetelerin görüntüsü değişmeye başlamış ve ardından, içerik farklılaşarak görüntüyle bütünleşmiştir. Ryszard Kapuscinski’ye göre medya devamlı olarak haberi nasıl keseceğini, editasyon yapacağını ve basacağını tartışmaktadır, medya için önemli olan sorunlar sayfa tasarımı, veri bankaları ya da bilgisayarlarının sabit sürücülerinin kapasitesidir. Medya içeriksel

¹⁰³ H. İbrahim Gürcan ve Çiğden Batu, İnternet Haberciliğinde Sanal Yazı İşleri ve Gazetecilikte Değişen Roller, <http://inet-tr.org.tr/inetconf7/cposter/gurcan-batu.html>. 13.12.2002.

sorunlarla ilgilenmez hale gelmiştir ve temel sorun kesme biçme, editasyondur. Editasyon çalışmaları gazetelerin yaşamsal bir etkinliği haline gelmiştir.¹⁰⁴

1.1.3.1. Editoryal sistemin tanımı, ortaya çıkışı ve gelişim süreci

Medyanın haberi ticari bir mal gibi görme anlayışıyla beraber ortaya çıkan süreç beraberinde bir pazarlama düşüncesini de yaratmaktadır. Bu süreç içerisinde doğal olarak üretilen içerik ile beraber malın ambalajı, nasıl sunulduğu, müşteri memnuniyeti ve tercihleri, hedef kitle gibi temel unsurlar giderek daha önemli hale gelmektedir. Zamanla içerik üretiminin dışında kalan diğer unsurların etkisiyle haber üretim ve denetim sürecinde farklılaşmalar meydana gelmektedir. Doğal olarak teknoloji, profesyonel anlamda haber üretiminin olduğu ilk dönemlerden itibaren bu sürecin içinde bulunmaktadır ancak teknoloji aynı zamanda her çağın kendi olanakları içinde etkili olan bir etmendir. Habercilik kavramının içine teknoloji girdikçe yapılan görevlerin tanımlarında da değişiklikler olmaktadır. Haberlerin telgrafla iletiminin başlamasıyla telgraf ile alınan haberlerin denetimini ve redaksiyonunu tel-editörler (wire editor) yaparken, gazetelerde görselliğin önem kazanmasıyla “görsel yönetmenler” (visual director) gazetelerde yer almaya başlamışlardır. Geleneksel sistemde haber metinleri önce muhabirden servis sorumlusuna gitmektedir. Servis sorumlusu elindeki haber listesini gazetenin gündem toplantısında getirmekte ve seçilen haberlerin redaksiyonu yapıldıktan sonra haberin fotoğrafları ve grafikleri birbirlerinden ayrı işlemlerden geçirilip montaj aşamasında bir araya getirilmektedir.¹⁰⁵

Geleneksel sistemin içinde haber metinlerinde ilk editasyon günlük gazetelerde yerel haberler kent ya da bölgesel haberlerin düzeltmesini yapan editör (city/metro editor) ya da yardımcısı tarafından yapılmaktadır. Büyük gazetelerde ulusal ve uluslararası haberler de aynı şekilde ulusal haberlerden sorumlu bir editör tarafından işlenebilir ancak daha küçük ölçekli gazetelerde gelen bütün haberlerin editasyonu tel-editör tarafından gerçekleştirilir. Haber metinlerini işlenmesinde üç temel yöntem uygulanmaktadır.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Kapuscinski, a.g.e. s. 8.

¹⁰⁵ Brooks ve Sissors, a.g.e., s. 39.

¹⁰⁶ Bill Walsh “How a Copy Desk Works”, <http://www.theslot.com/structure.html>, 11.10.2001.

İlk yöntemde, yazı işleri müdürü (slot ya da chief editor), gelen haberleri toplayıp önem sırasına göre derecelendirerek haber sepetinin (günümüzde bu haber sepetleri bilgisayarların içinde elektronik dosyalar halinde bulunmaktadır.) içinde toplayarak görevli editörlerin haberlerin editasyonunu ve redaksiyonunu yapmasını sağlamaktadır. Küçük ölçekli gazetelerde bu sistem verimli bir haber işleniş akışı sağlanmakla beraber haberlerin hiyerarşik sıralanması şef editörce yapılmaktadır. Ancak bu yöntemde daha hızlı iş üreten editörlerin daha yavaş çalışanlara göre daha fazla iş yükü altına girmeleri ve haksızlıklara neden olmaktadır.¹⁰⁷

İkinci yöntemde editörlere ekonomi, spor, politika gibi bölümlendirilmiş sayfalar verilmektedir. Editörler, bu yöntemde tesadüfî haberler ile ilgilenmek yerine, belirli haber türlerinin bir araya geldiği bölümlere girecek haberlerin editasyonunu yaparak önem sırasına göre şablon sayfaya yerleştirirler. Ancak bu yöntemde de bazı sakıncalar vardır: Herhangi bir nedenle (tasarım ya da içerik nedeniyle başlık, fotoğraf, spot ve haber metinlerinde değişiklik gereğinin ortaya çıkması, gündem değişikliği ya da yazı işleri müdürünün isteği ile haberlerin önceliğinde kaydırma yapılabilir.) başka sayfalardan aktarılan haberler nedeniyle sayfanın tümü değişebilir. Bu gibi durumlarda, öncelikle gelen haberlerin yeniden işlenerek, başlıklarının, fotoaltılarının, metin uzunluklarının, fotoğraf büyüklüklerinin gözden geçirilmesi yeniden kesip kısaltma ya da uzatmaların yapılması gerekir. Daha sonra aynı işlemler sayfada önceden bulunan diğer haberler için yapılması gerekmektedir. Bu durum bir önceki yöntemde olduğu gibi yine haber işlemede tekrarlamalara neden olmaktadır.

Üçüncü yöntem ilk iki yöntemin karması şeklindedir. Yazı işleri müdürü ya da bölüm editörleri gelen haberleri toplayıp, önem sırasına göre derecelendirip redaksiyonunu yaparak haber sepetinin içine atmaktadır. Bu yöntemde manşet ve başlıkların atılması ayrı bir editörün sorumluluğundadır. Yazı işleri müdürü ya da onun görevlendirdiği bu yardımcı editör tasarımı düzenler. Özellikle gazete tasarımından tek bir kişinin sorumlu olması ve haberlerin yerlerinde ya da içeriklerinde meydana gelen değişiklikleri yapmada daha önceki iki yönteme göre kolaylık sağlamaktadır.

¹⁰⁷ A.g.c, 11.10.2001.

Gazetelerin yazı işlerine Video Gösterim Terminalleri'nin¹⁰⁸ (Video Display Terminal) girmesiyle beraber 1970'lerden itibaren bir değişim başlamıştır. 1980'lerden sonra gazetelerde bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasıyla tasarım, redaksiyon ve editasyon işlemleri bilgisayarlarla yapılmaktadır. Alanda yapılmış birçok araştırma, endüstri tabanlı çalışma ve makale, haberi ilk değerlendiren haber editörlerinin çalışma şekil ve alışkanlıklarında teknolojinin etkisiyle bir değişim yaşandığını belirtmektedir.¹⁰⁹

Gazetelerin bir bölümü olan yazı işleri kısaca editasyon işlemlerinin yapıldığı yer olarak tanımlanmaktadır. Yazı işlerinin organizasyonunda 1990'lı yılların ortalarından bu yana görülmeye başlanan yapısal değişiklikler organizasyonun çalışma sistemini ve doğal olarak işleyişini değiştirmiştir. ABD'deki birçok yerel ve ulusal gazete son on yıldır, editasyon işlemlerini farklı bir sistemde yürüterek yazı işleri servisinde öndaksiyon bölümünü (copy desk) kaldırmaya ya da başkalaştırmaya çalışmaktadır. Yazı işlerinde belli bir alana hakim editör ve muhabirlerden oluşan takımlar yaratılmıştır. Bu takımlardaki editör ve muhabirler "konu uzmanı", "alan uzmanı" gibi özel sıfatlarla tanımlanmaktadır. Gazetelerde istihbarat, editasyon ve sayfa tasarımı bu editörün sorumluluğundadır.¹¹⁰

Takım çalışmasının yapıldığı yeni sistemde haber editörü, muhabir, fotoğrafçı, grafiker, sayfa tasarımcı bir araya gelerek çalışmakta ve haberdeki denetim baştan sona izlenebilmektedir. Doğal olarak takım, çalışılan alanın (eğitim, sağlık, ekonomi, politika, spor) içeriğine göre bir araya getirilmektedir. Eş deyişle uzmanlaşmış kadrolardan oluşan takım haber oluşturma sürecinde daha üstün bir performans göstermektedir.¹¹¹

Yazı işlerindeki geleneksel işleyişin zamanla terk edilmesinin gereğini savunan Edward Miller; yazı işlerinin tasarım etrafında toplanması gerektiğini ve böylece sistemin işleyişinde meydana gelecek temel değişiklikler ile yazınsal ve görsel elementlerin tutarlı bir şekilde bir araya getirilebileceğini savunmakta aynı zamanda bu

¹⁰⁸ John Hohenberg, *The Professional Journalist*, (ABD, CBS College Publishing, 1983), s. 44.

¹⁰⁹ Ann Auman ve Betsy B. Alderman, "How Editors and Educators See Skills Needed for Editing", *Newspaper Research Journal*, Sayı: 17, No: 1-2, s.: 1, Kış/Bahar 1996.

¹¹⁰ John Russial, "Goodbye Copy Desks, Hello Trouble?", *Newspaper Research Journal*, Sayı: 19, No: 2, s. 1, 1998.

¹¹¹ Brooks ve Sissors, *a.g.e.*, s. 39.

şekilde yeni pazarlar ve okuyucular kazanılabileceğini söylemektedir.¹¹² Doğal olarak bütün bu değişim ve yenilenmenin arkasında daha önceki yıllarda olduğu gibi telgraftan telefona teknolojik gelişmenin sonuçları yatmaktadır. ABD'deki yazı işleri organizasyonunun köklü değişiminde, medya endüstrisinin ve yönetiminin son on yıl içindeki yeni pazar arayışları ve yeni talepler yaratma ihtiyacının rolü görünmektedir.¹¹³

Yazı işlerinin tasarım etrafında toplanması haberin editasyonunun tasarımcıların mı yoksa editörlerin elinde mi devam edeceği tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Ayrı bir deneyim ve bilgi gerektiren gazete tasarımı, sunumda getirdiği yenilikler ve görsel öğelerin etkililiği haber merkezlerinde tasarım üzerine çalışan yeni birim ve elemanları ortaya çıkarmıştır. Bilgisayarların gazetelere girmesiyle görsel tasarımda ilk yıllarda haber editörleri görevlendirilmiştir. Ancak, görsel yeteneği olmayan, özellikle bilgisayar deneyimi ve grafik yazılımlar hakkında yeterli bilgisi olmayan haber editörleri zamanla tasarım etkinliklerini kaybetmişlerdir. Gazetelerde 1988-1992 yılları arasında tasarım birimleri oluşturulmaya başlanmış ve ABD'de bazı gazeteler bu birimlere tasarım servisi (design desk) ya da tasarım sistemi (design system) adı verilmektedir.¹¹⁴

Tasarım servislerin gazetelerde başarılı olması ABD'deki gazetelerin bu birime yer vermelerine neden olmuştur. Tasarım servisinin personel maliyetlerini arttırması nedeniyle tasarım servisini korumakla beraber gazeteler serviste çalışan personelin iş tanımlamasında bir değişiklik yaratmıştır. Personel maliyetlerinden dolayı, gazetelere sadece tasarım bilen görsel yönetmenlerin yetmemeye başlamasıyla haberi bilen, başlık atan, tasarım bilen başka bir anlatımla tam donanımlı bir yönetmen gereksinimi ortaya çıkmıştır. Editoryal bir üretim olan haberler, köşe yazıları, grafikler, fotoğraflar, başlıklar, bulmacalar gibi parçaların tasarım ortamında (design system/design desk) bir araya getirilmesiyle içerik ve sunum süreci olarak editoryal sistemin ilk temelleri oluşmuştur.¹¹⁵

¹¹² Edward Miller, "Where is Design Leading Us?" *Quill*, Eylül 1992, s. 24-25.

¹¹³ Russial, a.g.e., s. 4-5.

¹¹⁴ Ann Auman, "Design Desk: Why are more and more newspapers adoptting them", *Newspaper Research Journal*, Sayı: 15, No: 2, s. 128, 1994.

¹¹⁵ Auman, a.g.e., s. 139-140.

Editoryal sistem olarak adlandırılan haber üretim organizasyonunun ortaya çıkmasında ve editoryal içeriğin değişmesinde üç ana neden vardır. Birincisi, teknolojik gelişmenin haber üretim sürecinin aşamalarını kolaylaştırması ve çeşitlendirmesi, ikincisi haberin ticarileşmesine bağlı olarak ortaya çıkan medya endüstrisinin yeni pazar arayışları, üçüncüsü reklam endüstrisinin kendi hedef kitlelerine uygun yayın arayışının zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.¹¹⁶

Reklamcılar iletişim araçlarını değişikliğe, bir evrime zorlamışlardır. Bu değişiklik öncelikle televizyonda, radyoda ve dergilerde başlamıştır. Önceleri birer kitle iletişim araçları olarak kabul edilen televizyon, radyo, gazete ve dergiler artık bu özellikleriyle tanımlanmamaktadır. İletişimciler tarafından önceleri kitle olarak kabul edilen okur/izler insanlar günümüzde ilgi alanlarına göre daha küçük parçalara ayrılarak belli yayınları takip etmeye başlamışlardır. Temelde bunun nedeni sadece okur-izler kitlenin bilinçlenmesi ya da yayınlanan haberlere göre izleyicinin iletişim aracına biçtiği rol de değildir başka bir deyişle bunu haberler yapmamaktadır. Bunun en önemli nedeni reklamlardır. Bu durumu erken fark eden gazete ve televizyonların yayıncı ve editörleri yayın içeriklerini değiştirmeye çalışmışlardır. Reklamlar, izleyicileri küçük parçalara ayırarak onları kitle olmaktan çıkarmış özellikli grup haline getirmiştir. Bunun ana nedeni reklamcılarının belli yaş gruplarına hitap eden yayınlara para yatırmaya başlamışlarıdır. Sektör, hobi, spor, ev, otomobil, müzik vb. dergilerin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenler arasında reklamcılarının pazar arayışları yatmaktadır. Hedeflenen özellikli izleyici, okur ve dinleyicilere ulaşmanın en kolay yolu bu tip yayınları izleyen kesimi yaratmaktır. Doğal olarak reklamcılar bedelini ödeyebilenler ya da o mala gereksinimi olanlara hitap etmek zorundadırlar. Lüks bir arabanın reklamını kitlesel izleyicilere göre yapmak yerine bu arabayı alabilecek elit kesimlere göre yapmak daha iyi bir pazarlama yöntemi olmaktadır. Amerika'da Life, Look, ve The Saturday Evening Post gibi genel içerikli dergilerin önemini kaybetmeye başlamalarının ana nedeni altında bu durumun yattığı belirtilmektedir. Yine aynı nedenle radyolar belli tarzda müzik yayını yapmaya başlamışlardır. Bir istisnai durum gazeteler için söylenebilmektedir; doğası gereği kitlesel olan gazetelerde sosyo-ekonomik yapıya göre ya da şehrin veya ülkenin belli bir kesimine göre özel baskı yapılmamaktadır ancak

¹¹⁶ Brooks ve Sissors, a.g.e., s. 15.

gazetelerdeki bölümleşme reklamların etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bir reklam radyoda daha az maliyetle ve daha çok kişiye ulaşma olanağı varken daha çok maliyetle ve daha az kişiye ulaşma olanağına sahip gazetede yayınlanmamasının nedeni de basılı materyallerdeki olanaksızlıktır. ABD’de gazeteler bu nedenle reklam gelirlerinde son yıllarda önemli kayıplara uğramışlardır. Reklamcılar özellikle kendilerine verilen reklamların kaç kişi tarafından ve ne kadar süre okunacağını söylemesini istemektedirler. Açıkça potansiyel müşteri ya da müşterilerin demografik yapılarını bilmek istemektedirler ve bu nedenle izleyici tepkilerini ölçmek için medya şirketleri çeşitli yöntemler izlemektedirler. İzleyici tepkilerini ölçümü sonunda kesinlikle bu işten editörlerin başarılı veya başarısız olduğu söylenebilmektedir. Bu ölçüm sonuçları, editörlerin tasfiyesi, içerik değişikliği, zamansal düzenleme gibi belirgin birçok olumlu ya da olumsuz değişiklikleri yaratmaktadır ve bütün bu değişiklikler editörleri doğrudan ilgilendirmektedir.¹¹⁷

1.1.3.1.1. Editoryal sistemin önemi ve getirdiği değişiklikler

Editoryal sistem içinde çalışan uzman editör ve muhabirlerin bulunması haber kaynaklarına ulaşmada, haber yazımının denetiminde ve editasyon ve redaksiyon işlerinde editöre kolaylıklar sağlamaktadır. Editoryal sistemde sadece genel gazetecilik deneyimi olan haber editörlerinin kendilerini özel bir alana yönlendirerek uzmanlaşmaları, kendilerini geliştirmeleri mümkün olmaktadır.¹¹⁸

Editoryal sisteme geçişle birlikte katı hiyerarşik bir yapısı olan yazı işlerinde editörler ile muhabirler arasındaki duvarlar kaldırılarak yan yana çalışılmaya başlanmış ve haber merkezinde sosyal davranışların olumlu yönde gelişmesi sağlanmıştır. Yazı işlerindeki bir editörün en önemli rolü diğer çalışanlar arasında bağlayıcı olmasıdır. Başka bir anlatımla editörler sadece muhabirlerin yaptığı işe eleştirel bir analiz yapmak durumunda değildirler. Bu şekilde davranmak çalışma ortamındaki gerilimin artmasına neden olabilmektedir. Başarılı olmak isteyen editörlerin, muhabirler arasında yapıcı

¹¹⁷ A.g.e., s. 15-16.

¹¹⁸ Russial, a.g.e., s. 2.

ilişkileri geliştirmeyi ve iş ortamında gerilimi azaltma eğiliminde olmaları gerekmektedir.¹¹⁹

Takım çalışmasının getirdiği önemli avantajlar arasında haber oluşturma sürecinde kaliteyi artırıcı editasyona daha fazla süre ayrılması söylenebilir çünkü geleneksel yöntemde birbirinden ayrı ve habersiz çalışan elemanlar bir araya getirilerek süre kazanılmaktadır. Haber editörlerinin önemi daha da artmıştır çünkü baştan sona sürecin içinde yer alarak haber içeriğine doğrudan müdahale etme durumu ortaya çıkmıştır. Takım çalışmasına getirilen önemli eleştiriler arasında iş yükünün eşitsiz dağıtılarak büyük bir olasılıkla kalitenin düşmesine neden olmasıdır. Editoryal sisteme geçmeden önce sadece haberlerin redaksiyonu ve editasyonu ile ilgilenen haber editörlerinin birçok görevi üstlenerek sorumluluklarının ve doğal olarak hata yapma olasılıklarının artması söz konusu olmaktadır. Ayrıca daha alt konumda çalışırken yüklenen yeni sorumluluklar nedeniyle hiyerarşik sıralamada üst kademelerde yer almaları ve dolaylı bir şekilde iç çekişmelere de neden olmaktadır. Amerikan gazetelerinde müsvedde haberleri okuyan editörlerin bulunduğu servisin (copy desk) ortadan kalkması ile haber merkezine dağıtılmaları, “son savunma”¹²⁰ hattı olarak kabul edilen basamağın yok olmasıdır. Ancak takımdaki diğer çalışanlar ile karşılıklı etkileşimiyle haber editörlerinin profesyonel yaklaşımları gelişmiş ve bu durum avantajlı bir hal almıştır.¹²¹

Editoryal sistem içinde yaşanan sorunlardan birisi de haber merkezlerinin organizasyonundan kaynaklanmaktadır. Örneğin çalışma hayatları boyunca önceden belirli sabit işleri yerine getiren haber editörlerine özellikle görsel yönetmenlik ve gazetelerin genel yayın koordinatörlüğü gibi başka görevler verilmesidir. Getirilen ek iş yükü haber editörlerinin editasyon işlemlerinde aksamasına neden olmaktadır. Diğer bir örgütsel sorun ise eşdeğer görevlerde bulunan editörleri bir biri altında çalıştırmaktır.¹²²

¹¹⁹ Gene Foreman, “Copy Editors: Journalism’s Interior Linemen”, <http://www.poynter.org/research/copy/ce.13.html>, 21.3.2001; Russial, a.g.e., s. 17.

¹²⁰ Joe Grimm, “Editing, Good Taste and Other Policies”, <http://www.poynter.org/dj/050100.htm>, 20.11.2000.

¹²¹ Brooks ve Sissors, a.g.e., s. 39.

¹²² Foreman, a.g.e., 21.3.2001.

Günümüz medya anlayışında daha önceki yıllara göre medya ürünü olarak “bilgi” değer kazanırken “düşünce” değer kaybetmektedir. Bu durum doğal olarak medya çalışanlarını da doğrudan etkilemektedir. Medya çalışanları görevlerinde uzmanlaşma çabası içine girerken “denetim” de yeni anlayışa göre biçimlendirilmektedir. Yeni çağda özellikle 80 ve 90’lı yıllardan itibaren hızla küreselleşen pazarlar yüksek düzeyli bürokratik organizasyonları yetersiz ve verimsiz hale getirmiştir. Bu durum denetim ve yönetim organizasyonlarındaki ara düzeyleri elimine etme gereğini ortaya çıkarmıştır. Yazı işlerinin yeniden yapılandırılma çalışmaları altında temel olarak verimlilik, kar, kalite ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi yatmaktadır. Daha az çalışan, daha çok iş düşüncesi, yazı işlerinde çalışanların bir kısmını ortadan kaldırırken bir kısmına da ek iş yükü getirmektedir. Verimlilik çalışmaları altında aynı ya da biraz daha fazla bir işi önceki yıllarda birkaç kişi yaparken günümüz medyasında bu işler alanında uzmanlaşmış, teknik olarak geliştirilmiş bir tek birey yerine getirmektedir. Bilgisayarlaşma, elle yapılan birkaç işi bir arada ve kolaylıkla yapma olanağı sağlaması nedeniyle yazı işlerindeki çalışanların bir kısmını azaltma ya da başka görevlere yönlendirilmelerine neden olmuştur.¹²³

Bilgisayarların gazetelere girmesi çalışanların bir itirazı olmaksızın başlamıştır. Video Gösterim Terminalleri’nin güvenliği ve bilgisayarları ortak kullananların mahremiyeti gibi konular dışında bir tartışma olmamakla beraber birçok muhabir ve editör bilgisayarların işleri birleştirici özelliği nedeniyle bilgisayarda editasyon yapmanın dikkate değer bir kolaylık yaptığını belirtmektedirler. Gazete sayfalarının bir plana göre hazırlanıp düzenlenmesi, görsel tasarımı ve editasyonunun yapıldığı yeni bilgisayar sayfa biçimlendirme sistemi (Pagination) 1980’li yılların başından itibaren Amerikan gazetelerinin yazı işlerine girmiştir. Gazetecilerin işlerini kolaylaştırmaya yardımcı olmakla beraber bu sistemin aslında gazetedeki gazete yayımlama etkinliklerinin belli bir kısmını kapsamaktadır. Bu süreçte gazetelerin makyajı ve tasarımı haber editörlerin denetimi altına girmiştir. Bu durum gazetelerin mutfağı

¹²³ Russial, a.g.e., s. 11.

sayılan teknik servislerinde çalışanların bir kısmının giderek ortadan kalkmasına neden olmuş ve bu yeni sistem melez nitelikli gazete çalışanları yaratmıştır.¹²⁴

Editoryal sistemde ürünün görüntü kalitesinde iyileşmeler olmuş; başka bir anlatımla daha şık gazeteler üretilmeye başlanmıştır. Ayrıca elektronik ortam daha fazla kişinin yaptığı işleri bir kişiye -editöre- yaptırmaya başlamış ve bunun sonucu olarak işgücü maliyetlerinde de düşüş olmuştur. Bütün bunlara ek olarak hız kazanılmış ve böylece zaman da kazanılmıştır. Teknolojinin getirmiş olduğu bu hız, editasyon ve redaksiyon işlemleri için gerekli fazladan zamanı sağlamaktadır. Böylece editörler ve muhabirleri üzerindeki son teslim tarihi (deadline) baskısı düşürülmektedir. Elektronik ortamda yapılan gazete tasarımı yeni stiller gerçekleştirerek gazeteleri okuyucular için daha çekici hale getirmiştir ancak başlarda bu durum yazı işlerine, başta editörlere yarar sağlamış gibi gözükmeyle beraber aslında zamanla tersine dönmeye başlamıştır. Ayrıca editörlere gelen bu iş yükü sağlık sorunlarının artması neden olarak işgücünde düşüşler yaşanmıştır.¹²⁵

Olumlu gelişmelerin yanında bu gelişmelerin doğurduğu olumsuz sonuçlar giderek daha büyük sorunlar yaratmaktadır. Editörlerin üslendiği çeşitli görevler ile ilgili gelişen sorunlar gazeteleri daha fazla etkilemiştir. Özellikle gazete yöneticilerinin yetersiz iş gücü ile işleri yürütme çabası haber merkezinin işlerini arttırmış ve eleman yetersizliği gazetelere olan güveni etkilemeye başlamıştır. Bir kitaba sığacak kadar metin ve görsel öğelerin kullanıldığı bir gazetede yoğun editasyon işleri sonlara yaklaştıkça bedensel yorgunluk ve dikkatsizlik nedeniyle istenmeyen hataların çıkmasına neden olmaktadır. Bu hatalar gerçek okuyucular tarafından istenmemekte ve okuyucuyu gazetesinden soğutmaktadır. Güven eksikliği okuyucuya gazeteyi tutundurmada başlıca engel oluşturmaktadır.¹²⁶

Editoryal sistem ile beraber gelen yeniden yapılandırma, bazı gazete çalışanları tarafından işten çıkarılma olarak algılanmaktadır. Yeniden yapılandırma çalışmalarının temel amacı tasarım, üretim ve müşteri hizmetlerini sürecinde verimliliği arttırmaktır.

¹²⁴ Anne Glover, "In Search of the Perfect Copy Editor: 10 Copy Editor Traits That Guarantee You Success", <http://poynter.org/Research/copy/10copy.htm>, 20.12.2000.

¹²⁵ Foreman, a.g.e., 21.3.2001.

¹²⁶ A.g.e., 21.3.2001.

Ancak yeniden yapılandırmayla elde edilmiş zaman ve uzman kadroların becerisi, bir haberde olması gereken değerleri kazandırmak için kullanılmamakta, sıkıcı bürokratik denetimi kısaltmak için yapılmakta, iş ortamında verimlilikten söz edilememektedir. Haberde kalite kavramı altında kabul edilmesi gereken haber hikayesinin geliştirilmesi, bilgilerin yeniden organize edilmesi, mantıksız yapılar ve karışıklıkların çıkarılması, adil olmayan hakaret içeren ifadelerin bulunup düzeltilmesi, hakkaniyet, yansızlık ve güvenilirliktir. Haberler, kalitesiyle bütün bu düşünceleri boşa çıkartır halde yayınlanırken yeniden yapılandırmanın temel mantığı da ortadan kalkmaktadır. Ancak yine de yeniden yapılandırma çalışmaları altında yazı işlerini editör/muhabir takımları ile değiştirmek editörleri haber metinlerine daha erken dahil ettiğinden son teslim tarihi baskısından ve son anda yapılacak değişikliklerin yarattığı sorunlardan kurtarmaktadır.¹²⁷

Yayıncı için zaman para, editör için de kalite anlamına gelmektedir. Günümüz haber merkezi işleyişinde editörün bir sayfayı hazırlaması için “15 dakikaya”¹²⁸ gereksinimi vardır. Bilgisayar teknolojisi, gazetenin mutfağı sayılan pikaj işlemlerini ortadan kaldırmış ve montaj işlemlerinde kolaylık sağlamıştır. Günümüzde sayfaların tasarımından, film çıktısı alınana kadar yapılan işlemlerde harcanan zaman kısaldığı için son teslim tarihi süreleri uzayarak artan bu zaman editörlerin kullanımına verilmiştir. Ancak editasyon işlemlerinin bilgisayar teknolojiden öncesine göre aynı süre içinde bitirilmesi ve kalite yönünden düşmemek için daha fazla editör çalıştırmak gerekmektedir. Aslında bilgisayar teknolojisi gazetelerin mutfağından yazı işlerine “iş” transfer etmiştir.¹²⁹

McCoy, editoryal sistemin haber merkezlerinin işleyişine, %60 oranında fazladan iş yükü getirdiğini belirlemekte ve bunun tamamının sayfaların tasarımı ve bunu takip eden işlerden oluştuğunu belirtmektedir. McCoy’a göre günümüzde editörler, hala haberlerin dilbilgisi hatalarını düzeltmeye, metinleri genişletmeye ya da kısaltmaya, okuyucunun ilgisini çekecek ustaca başlıklar atmaya, spotlar ve foto altlarını yazmaya başka bir anlatımla geleneksel editasyon işlerine devam etmektedirler. Burada

¹²⁷ Russial, *a.g.e.*, s. 11-17.

¹²⁸ Auman ve Alderman, *a.g.e.*, s. 1.

¹²⁹ John Russial, “Pagination and The Newsroom: A question of time”, *Newspaper Research Journal*, Sayı: 15, No: 1, s. 93, 1994.

unutulmaması gereken en önemli gerçeğin bilgisayarların sadece geçmişin mavi yakalı dizgicilerini bu iş dünyasından yok ettikleridir. Ancak teknolojik devrim emek üretiminin maliyetinde büyük bir azaltma yaparak, birçok gazetenin zarar etmesini önlemiştir. Bilgisayarların olmadığı bir haber merkezi düşünülemezken gazeteciler şunu iyi bilmektedirler: Gidilen bu yolda da birtakım sakıncalar bulunmaktadır. Bilgisayarlar gazetelerde maliyetleri düşürmekten başka değişikliklere neden olmaktadır. Yaşanan sorunlara ilişkin editoryal sistemde yapılması gereken bir dizi iyileştirmeler bulunmaktadır. Öncelikle yazı işlerine daha fazla kaynak ayırmak gerekmektedir. Kaynaklar teknik alt yapıyı oluşturmaya yönelik olmakla birlikte temelde iş gücü üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir.¹³⁰ Üst düzey editörlere zaman kazandırabilmek için muhabirler ve daha alt düzeyde çalışan editörlerin haberlerin son teslim tarihlerine uymasının idari anlamda sağlanması gerekmektedir. Gazetelerin temel iş gücünü oluşturan aday gazetecilerin işe alımında bir iş testi yapılmalıdır. Bu iş testinde gazetecilik mesleğinin yerine getirilmesine ilişkin motive edici nitelik ve standartlaştırmalar belirlenmelidir.¹³¹

Haber merkezlerinin temel sorunu kalite kontrolüdür. Kalitesizlik, haberi eksik yazan muhabirden hikayenin tümünü göremeyen editöre, fotoğrafını aldığı kişi ya da nesnelerin adını doğru yazamayan foto muhabire, yanlış başlık yada spot yazan haber editörüne ya da folyoda pazartesi yazması gerekirken bir önceki günden kalan pazar yazısını unutan görsel yönetmene kadar akıp giden bir sorunlar zinciri oluşturmaktadır. Kalite kontrolünün gazetelerin satması için gereken tek unsur olan güvenilirliği doğrudan etkilemektedir. Kısa dönemli ve kalite kontrolündeki sorunları gidermeye yarayacak öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:¹³²

Öncelikle kalite ve güvenilirlik kültürü yaratılmalıdır. Bunun için en önce çalışanlardan başlamak gerekmektedir ve bu kültürü yaratmak için onların görüşleri de alınmalıdır. Daha sonra çalışanların olaylara olan bakış açısını geliştirmede temel faydaları olan dilin düzgün kullanımı için gerekli kurallar, tarih, ekonomi, politika,

¹³⁰ Melissa McCoy, "This Is Not a Surprise", <http://www.asne.org/work/jcp/credibility/htm>, 10.12.2000.

¹³¹ Russial, 1994, a.g.e., s. 97.

¹³² Gene Zipperlen, "Create a Climate of Quality", <http://www.asne.org/work/jcp/credibility/htm>, 10.12.2000.

sanata yönelik teme bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Muhabirden ve gerekiyorsa editöre kadar herkeste gerçek kalite havası yaratılmaya çalışılmalıdır.

Düzenli olarak editörler ve muhabirler bir araya gelerek tarih, ekonomi, politika, sanat konularını içine alan toplantı ve seminerler düzenlemelidir. Bu işlerin düzenli olarak yerine getirilebilmesi için bir komisyon oluşturulmalı ve kalite havasının yaratılması için komisyon denetiminde bir program yaratılmalıdır. Gazetenin en üst yönetimi tarafından bu program uygulamaya alınmalı, en alttakinden en üstüne çalışanlar için kalite ve güvenilirlik ilk öncelik olmalıdır.

Gazetede en çok yapılan yanlış ve diğer eksiklikler, okur mektuplarından ve editörlerce belirlenerek, bu sorunların giderilmesine yönelik seminerler düzenlenmeli ve uzman profesyoneller kiralanarak bu sorunlar mutlaka çözülmelidir. Uzun dönemde yapılması gerekenler işe şöyle sıralanmaktadır:

Profesyonel kuruluşların ya da vakıfların aday gazeteci öğrencilere maddi ve manevi yardım yapmaları sağlanmalıdır. Geleceği parlak bulunan aday gazetecilere ya da mesleğe yeni başlayacak gazetecilere burs ve staj yapma olanağı verilmelidir. Gazetecilik eğitimi amaçlı çabalar desteklenmelidir. Bu tip düzenlemeler kısa ve uzun dönemde gerçekleştirilmedikçe gazete okumak için yeterli zamanı ayırmayan ya da gerekli bütün bilgileri televizyondan aldıklarını söyleyen okuyucular için gazeteleri çekici kılmak olanaksızlaşacaktır. Gazeteciler, bir kısmı zaten kaybedilmiş olan okuyucunun azalmasını engellemek için kalite kontrolü ve güvenilirliğin temellerini yaratmak için ciddi adımlar atmak zorundadırlar.

Editöryal sistemde birden fazla editör çalıştırma gereğinden dolayı ABD gazetelerinin yazı işlerinde farklı kademelerde görev yapan editörlerin arasında iç çekişmeler, birbirine saygısızlık, görevleri önemsememe gibi sorunlar görülmeye başlandı. Editörler arasındaki bu sorunlar, çoğunlukla genel yayın yönetmenine yakın çalışma kaygısı ile editörler arasındaki statü çekişmelerinden kaynaklanmaktadır.¹³³

¹³³ Foreman, a.g.e., 21.3.2001.

1.1.3.1.2. Editoryal sistem ve Türk Basını

Editoryal sistemin Türkiye'ye gelişi dünyada yaşanan örnekleriyle paralellik taşımaktadır. Teknolojik gelişimin beraberinde getirdiği ilerlemenin yansımaları Türkiye'de de yaşanmıştır. Basım teknolojisinin günümüzde geldiği nokta gazetelerin baskılarına olumlu yönde yansımıştır. Ancak içerik olarak bu değişim olumlu görülmemektedir.

Kurtuluş Savaşı döneminde, mütareke basınına rağmen halkı bilinçlendiren, uyaran ve uyandıran gazetelerin, günün koşullarına uygun olmasalar da önemli bir işlev gördüklerini belirten Can Ataklı, Türk basınında bu konuda yapılan ilk değişimi şöyle ifade etmektedir:

“Bu açıdan bakınca Türkiye’de ‘çağdaş’ anlamda gazetecilik çok partili hayata geçtiğimiz dönemlerde kendini göstermeye başlamıştır. Eski dönem gazeteciliği bir kaç göz odadan oluşan gazete binaların yaşamını sürdürmekle beraber 1970’li yılların sonunda başlayan bir teknolojik devrime öncülük etme şansı da yakalamıştır. Bu teknolojik devriminin 1980’li yılların ortasından itibaren, bilinen gazetecilik kurallarını altüst eden, doğal olarak bu teknolojik devriminin haber, habercilik, gazetecilik etiği, insan ilişkileri açısından düzeltilemeyecek zarar verici olayların yaşanması gibi yepyeni bir anlayışla yapılan haberciliği gündeme getirmiştir. Yeni gazetecilik anlayışını tarif etmek anlamında teknolojiye baş döndürücü atılımın gazetelerin temel yapısını değiştiren bazı etkilerini açıklamak gerekmektedir.”¹³⁴

Zaman kısaldı: Bir sonraki günün tarihiyle yayınlanan, gün boyu süren bir çalışma sonunda hazırlanan gazetelerde sabahın ilk saatlerinde başlamak üzere gecenin geç vakitlerine süren çalışmanın sonunda kapak adı verilen birinci sayfa yapılırken, gece yarısından sonra baskıya hazır hale gelen gazete, baskı hızı saatte 20 bini ulaşmayan rotatiflerde basılmaktaydı. Günümüz teknolojisinde şu anda bir gazetenin hazırlanıp basılması dahil 3-4 saat içinde gerçekleşmektedir. Ancak “Kısalan Zaman” gazetecilerin daha az çalışmasını sağlamadı çünkü bugünkü gazeteciler eskisinden daha fazla mesai yapmaya başladılar ve bununda nedeni yeni gelen teknolojinin gazetenin eskisi gibi bir kere basılıp dağıtılmaması gibi bir kısıtlama getirmemesidir. Başka bir anlatımla rotatifler döndüğü sürece, gazete son gelen haberlere göre yeniden şekillendirilmektedir.

¹³⁴ Can Ataklı, “Yeni Teknolojilerle Gazete Yönetimi”, *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, Sayı 11, s. 96-100, Ekim 1996.

Kalite arttı: Gazete hazırlama tekniklerinin teknolojinin etkisiyle “görüntü ve baskı niteliği” bakımından kaliteli gazetelerin hazırlanmasını arttırdı.

Dağıtım ağı genişledi: Baskı süresinin kısalması pazarlama olanaklarının da genişlemesini sağlamıştır. İstanbul’un dışında yapılan baskılar diğer bölgelere kolayca ulaşmayı sağlamıştır.

Reklam sektörü büyüdü: Gazetelerin daha hızlı, daha temiz hazırlanması ve yurdun her yanına dağıtılabilmesiyle birlikte gazetelerden yararlanmak isteyen başka üretim birimleri harekete geçerek günün tüketimi körükleyen politikalarının da etkisiyle basının tanıtımdaki gücü farkına varılmış ve reklam sektöründe patlama yaşanmaya başlanmıştır. Reklamın artması, teknolojisini yenileyen ancak çok büyük finans yükünün altına giren gazeteler reklama yönelik promosyonlarını hızlandırmasına ve reklam sektöründe de yeni iş sahaları açmaya başlamışlardır.

Gazetecilik mesleği değişti: Gelişen teknoloji, devamlı körüklenen tüketim ekonomisi, yüksek enflasyon politikalarının ülke yönetimine hakim olması gazetelerin genel yapısını etkilemiştir. Özellikle gazete sahiplerinin ve yöneticilerinin teknoloji karşısında insana olan yatırımı gözardı etmeleri gazetelerin içeriksel olarak değerini azaltmıştır.

Finansal anlamda büyüyen gazetelerin tek elden yönetilemeyecek kadar genişlemesiyle özellikle maddi kaynaklar, bu maddi kaynakların sevk ve idaresi ve yayın politikası uzmanlık isteyen alanlar halinde yer almaya başlamıştır. Eskisi gibi kaynağından, başka bir anlatımla meslekten yetişen gazeteye bir kenarından girip yükselerek yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmenleri olanlara günümüz gazeteciliğinde daha az rastlanır olmuştur. Bunun yerine özellikle konusunda uzman, gazetecilik okulu mezunu, bir kaç dili yetkin şekilde kullanabilen insanlar gazetecilik mesleğini yapmaya başlamışlardır. Bu durum ise bugünün gazetecisinin eskisi gibi azla yetinen değil pek çok dengesiz ücret politikalarına rağmen ücret açısından birçok sektörün önüne geçerek cazip maddi ve manevi kazanç odağı olmasını sağlamaktadır.

Ayrıca gazetecilik mesleği yenilenen teknolojik olanakların etkisiyle habere daha kolay ulaşmaya başlamış bu hız, bir zincir şeklinde haberin elde edilip yazılması, gazetenin hazırlanması, basılması, pazarlanması ve dağıtılması ve gelirlerinin artması ile gazetelerin büyümesini sağlamıştır. Ancak teknolojik yatırımın en üst düzeyde

gerçekleştiği gazete üretimi ve basın sektöründe, insan unsuruna yatırım yapılmamasını gazeteciler ve sektörün çalışanları işsizlik veya zor şartlar altında çalışmak zorunda kalarak ödemişlerdir. Bu süreç içinde gazetelerin içeriklerine yönelik hiç bir ilerleme (yayınlanan haber ve sayfa sayısında artış, hazırlanan yazı dizileri, inceleme, araştırma içeren çalışmalar) yaşanmazken istihdam edilen nitelikli eleman sayısında önemli ölçüde bir azalma olmuştur. Teknolojinin verdiği olanaklar ile kurulan “havuz” sistemi sayesinde normalde bir gazete çıkarmak için oluşturulan muhabir ve yazar kadrosu ile 3-5 gazete çıkarılmaktadır. Bu durum aynı holding bünyesinde 3-4 kişilik bir kadroyla çıkarılan ve haber verme kaygısı olmadığı için 2-3 gün önceden hazırlanan gazeteleri ortaya çıkarmış ve bunun da en kötü sonucu olarak kamuoyunu bilgilendirme görevi başka bir ifadeyle haberden uzaklaşan, görüntü, fotoğraf eğlence özel hayatın ihlalinin çokça gözlendiği magazin haberciliğine yönelme olmuştur. Bununla birlikte çalıştırdığı personelinden haber yerine “nüfuz” talep eden Türk basını meslek ilkelerine bağlı gazetecileri kaybederek meslekte bir yozlaşma ve düşüşe neden olmuştur. Daha fazla üretim ve daha fazla kar isteyen sektör medya sahipleri ve yöneticileri, bilgi verme işlevi olma ve ticari kuruluş olma gibi iki nitelikli basını sadece kar’a yönelik endüstriyel kuruluşlar haline getirmişlerdir.¹³⁵

Gazetelerde bilgisayar kullanımı özellikle yazı işlerinin gazete hazırlamadaki etkinliğini en üst düzeye çıkarmak, daha iyi çalışma ortamı yaratmak, haber akışında sürat sağlamak, zamanı daha iyi kullanabilmek, haber kaynaklarından gelen haberleri kontrol edebilmek, haberin hangi kaynaklardan sağlandığını takip edebilmek, gazeteye girmemiş haberlerin gizliliğini korumak, malzemedeki tasarruf etmek, gazete üretimi ile ilgili bilgileri kolayca alabilmek, bölgeler arası haber alış verişinin sağlıklı biçimde sürdürebilmek, ajanslardan gelen fotoğrafların tümünü görebilme kolaylığı, yayımlanan ya da yayımlanmayan haber ve yazıların kolayca saklanabilmesi gibi arşivleme kolaylıkları bulunmaktadır.¹³⁶

Gazetelerde haber ve fotoğrafların elektronik olarak bilgisayarlar arasında dolaşımını sağlayan sistem, yayım işletmelerine üç aşamalı olarak kurulmaktadır.

¹³⁵ Nezih Tavlaş, “Ahlak ve Onurunu Yitiren Türk Basını” *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, Sayı 11, s. 151-152, Ekim 1996.

¹³⁶ Halil İbrahim Güran, “Geleneksel Gazeteden Elektronik Yayıncılığa”, *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, Sayı 11, s. 102-103, Ekim 1996.

Gazeteye kurulacak bilgisayar sisteminin birinci aşamasında yazı girişi, siyah/beyaz fotoğraf girişi, siyah/beyaz sayfa düzeni, tam sayfa çıkış, ajansları teleks bağlantıları ve haber fotoğraflarının arşiv sistemidir. İkinci aşamada telefoto bağlantıları, renkli fotoğraf girişi, renkli sayfa yapımı, renkli tam sayfa çıkışı, üçüncü aşamasında sistemin bölge büro ve matbaaları ile bağlantısının yapılması, merkezde oluşacak bölge sayfalarının bölge matbaalarına elektronik olarak aktarılması bulunmaktadır. Buna göre gazetelerde bilgisayarların kullanımını “editöryal sistemler” ve “üretim sistemleri” olarak iki gruba ayırmak mümkün olmaktadır. Editöryal sistem, haberin muhabir tarafından bilgisayara girilmesi ile başlayıp film çıktısının ya da kalıbının alınmasına kadar ki işlemleri içeren bir sistemdir. Üretim sistemi ise baskı makinesini ve katlama ünitelerindeki iş akışını yöneten sistemdir. Bu iki sistem içinde doğal olarak en yoğun kullanılan da editöryal sistem olmaktadır. Bir gazetede editöryal sistem, habere ağırlık veren ve buna göre tasarlanmış programlardan oluşur ve haber edit edebilme, haber işleme, güvenliği, ağ kullanımı, iş akışını düzenli sağlayacak eklemlenme ve arşiv oluşturabilme gibi temel özelliklere sahip olması gerekir. Editoryal sistemin temel hedefleri şunlardır:¹³⁷

1. Dizgi, düzeltme, pikaj, kamera ve montaj işlemlerinin yok edilmesi,
2. Kalitenin yükseltilmesi, gazete grafiğinin disiplin altına alınması,
3. Hazırlık zaman limitlerinin geriye itilmesi,
4. Esnekliğin artırılması.

1.1.3.1.3. Türkiye’de editoryal sisteme geçiş

Türkiye’de 1970’li yıllardan tipo baskıdan ofset baskıya geçişle birlikte bir dizi teknolojik değişimin önemli sonuçlarından biri de tirajı artan ve bilgisayar sistemine geçen Yeni Asır Gazetesinin bu başarıdan güç alarak 1985 yılında İstanbul’da baskı yapmaya başlamasıdır. Ege Bölgesi’nin dışında ulusal düzeyde yayın yapmayı seçmesine rağmen Yeni Asır gazetesinin bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca Yeni Asır’ın sahibi Dinç Bilgin Sabah Gazetesini yayınlamaya başlayıp önemli tiraj

¹³⁷ Oktay Duran, *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii*, (Cem Ofset Yayıncılık, İstanbul 1998), s. 251.

sağlamıştır. 1985 yılından başlayarak diğer gazetelerin bilgisayar sistemine geçerek editoryal sistemi kullanacaklardır. Güngör Mengi bu sistemin yararlarını şöyle açıklamaktadır:¹³⁸

“Gazete hazırlamak çok büyük sürat kazanmakta (bir sayfanın hazırlığı 20 dakika), çok büyük ölçüde maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Bilginin bilgisayara girişinden sonra kalıp aşamasına kadar uzanan çok masraflı ve zaman alan, nitelikli ve pahalı işçilik gerektiren 7-8 (dizgi, pikaj, montaj ve kalıp vb.) üretim halkası ortadan kalkmakta, tüm bu işlemler ekranda yapılmaktadır. Hiç kuşkusuz bilgisayar teknolojisinin sağlayacağı zaman ve kaynak tasarruflarına Türk basının büyük ihtiyacı inkar edilemez”.

Haber üretim sürecinde her gazetecinin zaman ve kalite baskısını hissettiğini belirten Tılıç, genç gazetecilerin zaman baskısını daha fazla öne çıkardıklarını ve bu nedenle zamanın yetersizliğinden dolayı da istedikleri kaliteyi yakalayamadıklarını belirtmektedir. Tılıç’ın çalışmasında görüştüğü gazeteciler, doğal olarak daha hızlı yazma ve bilgi kaynaklarına daha kolay ulaşım daha hızlı veri toplamayı geliştirmiş olan deneyimli gazetecilerin zaman baskısıyla başa çıkmayı daha kolay bir biçimde çözebildiklerini, zamanın kalite aleyhine çalışan bir paradoks haline geldiğini ve zamana karşı bir savaş yürüten radyo ve televizyon için çalışan gazetecilerin haberlerinde daha fazla niteliksel hataya rastlandığını belirtmektedirler. Yine aynı gazetecilerin teknolojinin zaman açısından görece eskiye oranla daha az sıkıntı çektiklerini ve buna bağlı olarak niteliksel kaygıların daha fazla ön planda yer aldığını vurgulamaktadırlar. Bununla birlikte mesleğin ilk yıllarında kalitenin daha fazla önemsendiğini, zamanla gazetede niceliğin nitelikten daha fazla önemsendiğini o gün için kaç haber yapılıp kaç haberin gazeteye girdiğinin yöneticiler için daha önemli olduğunu söylemektedirler. Özellikle zaman-kalite ilişkisini büyük ölçüde medya kurumunun yapısı ve habercilerin mutfak dedikleri, gazetede haberlere son halinin verildiği merkezin niteliğiyle doğrudan ilişkili olduğunu söylemektedirler. Zamanın kalite aleyhine işleminin en önemli nedeninin gazete sahiplerinin yeterince eleman istihdam etmemesi olduğu belirtmektedirler.¹³⁹

¹³⁸ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi’nin, 12-14 Mayıs 1983’te düzenledikleri “İletişim Olayları ve Türk Basınının Sorunları” Semineri’nden aktaran Duran, a.g.e. s. 251.

¹³⁹ Tılıç, a.g.e. 2000. s. 185-187

1.1.3.2. Editörün tanımı, editoryal sistem içinde önemi ve yeri

Son yirmi yıl içinde, teknolojik devrim haber merkezlerini temelden etkilemiştir.

Williams, konuya ilişkin olarak şöyle demektedir:¹⁴⁰

“Günümüzde editörler modaya uygun olarak kağıt, kalem, yerine bilgisayarı kullanmakta ve bir hata yaparlarsa gündeme gelmektedirler. Meslekten olanlar, editörleri gazeteciliğin son savunma hattı olarak görüyorlar ve muhabirlerin işlerini yaparken bıraktıkları sorunları, hataları, temizliyorlar. Editörlerin, köşelerinde fotoğrafları yer alan köşe yazarlarından veya haberlerinin ve fotoğraflarının altında adları yer alan muhabir ve foto muhabirlerden farklı olarak bir zafer beklentisi olmaksızın mesleki bir tatminkarlık görevlerini yerine getirmektedirler”

Haber editörü; gazetenin ya da patronun uygulamaya çalıştığı genel yayın politikasına göre haberlere kapı açan ya da kapatan bir “eşikbekçisi”¹⁴¹, bir stereotype’den bekleneni yapan bir profesyonellekle haberlere değer biçen gazetecidir. Editör, bir stereotype’ın bütün özelliklerini kendisine uydurmuş gazeteci olarak şartlara göre haberleri rafa kaldıran ya da sümen altı eden, insanları, kurumları gerçeklerin sorunlarından koruyan bir güvenlik tıkacıdır. Haber editörü, gazetenin “pazarını ve okuyucusunu” anlayan ve tanımlayabilen, gazeteye gelen haberlerin bu kapsama uygun olup olmadığını inceleyen bir alt editördür (subeditor). Editörlükte karşılaşılabilecek en önemli riskli bir takım haberlerin yaratacağı olumsuz tepki ve etkilerinin ancak haber yayınlandıktan sonra görülebmesidir. Bu tip konular özel haber olabilirler ve yayınlanmamasına karar verilen kimi olaylar bazen rakip gazetelerde haber olabilmektedirler.¹⁴² Böyle olaylara karşı koruyucu tek şey haber editörünün kendi hassas haber duyumu ve gazetenin haber stiline ve içeriğine olan yakınlığıdır.¹⁴³ Gazeteci Metin Münir’e göre, alt editörler (sub-editor) gazetelerin olmazsa olmaz çalışanlarıdır. Münir sub-editörlük kavramının gerekliliğinin şöyle açıklamaktadır:

¹⁴⁰ Robert H. Williams, “When the ‘Last Line of Defense’ Failed”, <http://www.theslot.com/captain.html>, 9.8.2001.

¹⁴¹ Janet A. Bridges, Daily “Newspaper Managing Editor’s Perceptions of News Media Functions”, *Journalism Quarterly*, Sayı: 68, No: 4, s. 719, 1991.

¹⁴² Nail Güreli, “Örnekleriyle Haberleri Kıyaslama-Redaksiyon”, *L Yerel Medya Eğitim Semineri* (Diyarbakır 12-13 Mart 1998), <http://www.byegm.gov.tr/seminerler/konusma2.htm>, 10.12.2001.

¹⁴³ F. W. Hodgson, *New Subediting: Apple-Mac, QuarkXpress and After*, (Üçüncü basım Oxford: Focal Press, 1998) s. 17.

“Haber denilen şey kolektif bir iş. Gazeteci tek başına çalışmalıdır, dikkafalı, sıradışı hatta biraz deli olmalıdır. Kural tanımamalıdır ama onun haberi gazetede asla onun yazdığı gibi çıkmamalıdır. Muhakkak bir soğuk kanlılık mesafesi olmalı ve yasaları bilen akli başında biri tarafından ki o subeditör oluyor, o haber tekrar okunmalıdır”¹⁴⁴.

Editörlerin gazetelerde sunduğu hizmetlerin arasında en önemlisi öncelikli olarak okuru temsil etmeleri ve okur çıkarlarını korumalarıdır. İkincil görevleri gazetede başlamaktadır ve haber denetimi sırasında yanlışlara, suçlara karşı son durak olarak görev yapmaktadırlar. Editörler bölüm sorumlusu, tasarımcı gibi çalışarak okurun ilgisini çekecek şekilde haberlerin başlıklarını, spotlarını, foto altlarını düzelteren ya da yeniden yazan, gerektiğinde “habere ters takla attıran”, bir anlamda haber içeriğinin yeniden kurgulanmasından sorumlu gazetecilerdir.¹⁴⁵

Mesleklerin uluslararası standart sınıflandırılmasına göre editör, gazetelerde ve süreli yayınlarda malzemeyi seçer, gözden geçirir ve yayına hazırlar. Muhabirlere ve fotoğrafçılara görev dağıtır, sunulan raporları, yorumları ve fotoğrafları değerlendirir, hangilerinin yayınlanacağına karar verir, başmakalelerin ve önemli makalelerin yazılması için uzman yazarları görevlendirir. Yazıların izlenen politika ile yayın ilkelerine uygunluğunu inceler ve gerektiğinde yeniden kaleme alır, verilecek haberlerin yerlerini ve sütunlarını kararlaştırır. Editör, bu nedenle, her baskının görünüşünü ve içeriğini kararlarıyla yönlendiren anahtar kişidir. Editör yardımcısı yine mesleklerin uluslararası sınıflandırılmasına göre gazetelerin, dergilerin, ticaret dergilerinin ve diğer yayınların çıkarılmasına yardımcı olur; yazım ilkelerine ve kurallarına uygunluğu denetler; standart referansları kullanarak yazılardaki verileri doğrular; daha uyumlu, daha açık olmaları ve ayrılan yere göre ayarlanmaları amaçlarıyla yazıları yeniden kaleme alır; sayfa düzenini, resimlerin yerlerini ve büyüklüklerini göstererek hazırlar; gazeteye dışarıdan gönderilen yazıları okur ve aralarından bazılarını editör tarafından

¹⁴⁴ Ayşe Arman’ın Güneş Gazetesi Eski Genel Yayın Yönetmeni Metin Münir ile yaptığı röportaj, “Yakında Seks Yazılarına Başlıyorum”, *Hürriyet Pazar*, 9 Eylül 2001, s. 11.

¹⁴⁵ Erkan Yüksel ve Halil İbrahim Gürcan, *Habercinin El Rehberi*, (Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1263, 2001), s. 26; Grimm, a.g.e., 20.11.2000.

yeniden gözden geçirilmek üzere seçer; başlıkları ve alt başlıkları belirler; yayınlara ilgili yazışmaları yanıtlar.¹⁴⁶

1.1.3.2.1 Editörlerin gazetelerdeki organizasyon yapısı

Editör kavramını sadece tek bir görev veya statüde açıklanamaz editörler yaptıkları işlere göre bir iş bölümü içindedirler ve bu işbölümü onların uzmanlık alanını belirlemiştir. Gazetelerdeki haber merkezlerinin tipik organizasyon yapısının tarif etmek çok kolay olmamaktadır çünkü iş tanımlamaları farklı unvanlar altında yapılmaktadır. Amerikan gazetelerinde bulunan ve aynı zamanda dünyadaki diğer gazetelerdeki iş bölümü ile paralel tanımlamalar şu şekilde sıralanmaktadır:¹⁴⁷

Editör (The Editor, ya da Editor-in-Chief): “Türkiye’de Yazı İşleri Müdürü bazı gazetelerde Genel Yayın Yönetmeni”¹⁴⁸ adları altında tanımlanan bu görevde editör, bütün gazete içeriğinin sorumluluğunu alan ve organizasyonda en üst seviyede yer alan kişidir. Sorumluluklar kapsamında gazetede yayınlanan fotoğraflar, haberler, karikatürler, grafikler, köşe yazıları ve makaleler bulunmaktadır.

Makale Editörü (Editorial Page Editor): Amerika’da köşe yazıları ve makalelerin bulunduğu sayfaların denetimi ve buradaki iş üretimi bu editörle birlikte gerçekleştirilmektedir. Genellikle statüsünü, gazetede yönetiminin belirlediği bir editörlüktür ve diğer yazınsal içeriğe karışmaz.

İstihbarat Şefi (Managing Editor): Türkiye’de istihbarat şefi¹⁴⁹ olarak bilinen bu görevde editör haber toplama operasyonunu yönlendirir ve takip eder. Gazetenin haber havuzunu hazırlayan editör olarak özellikli alanlar için altında yardımcı çalıştırabilir.

Şehir Editörü (City Editor, ya da Metropolitan Editor): Şehir editörü Amerikan gazetelerinin yerel haber gücünden kaynaklan bir görevle ortaya çıkmıştır. Yerel ve bölgesel çalışan muhabirleri, uzak büroları ve diğer yardımcı editörleri (Subeditor ya da Page Editor) yönetir. Şehir editörü Amerikan gazetelerinde gazetenin gündeminin

¹⁴⁶ G. Bohere, *Gazetecilik Mesleği*, Editör: Rüçhan Işık, Çev. Nurhal Süral (Uluslararası Çalışma Örgütü, 1986) s. 14-15.

¹⁴⁷ Brooks ve Sissors, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁴⁸ Yüksel ve Gürçan, *a.g.e.*, s. 24.

¹⁴⁹ *A.g.e.*, s. 24.

oluşturulmasında önemli bir yer tutar çünkü gazetede hangi haberin yayınlanacağına karar verir.¹⁵⁰

Haber Editörü (News Editor): Bu unvan farklı gazetelerde farklı şekilde tanımlanmaktadır. Haber merkezinde çalışan baş editörü de (Yazı İşleri Müdürü) temsil edebilmektedir veya istihbarat şefinin yerine de kullanılmaktadır. Haber editörü haberlerin editasyonu, başlıklarının yazımı, redaksiyonunu yerine getirmektedir. Haber editörü bazı gazetelerde gazetenin sayfa tasarımını da yapmaktadır.¹⁵¹

Bölüm Editörü (Section Editor, Subeditor, Pageeditor): Gazeteler haberleri özel alanlara ayırarak bu alanlarda uzmanlaşmış muhabir çalıştırır ve bölüm editörleri -spor, sağlık, ekonomi- bu muhabirlerden ve bölümün içeriğinden sorumludurlar, ayrıca Türkiye’de servis şefleri olarak adlandırılmaktadırlar.

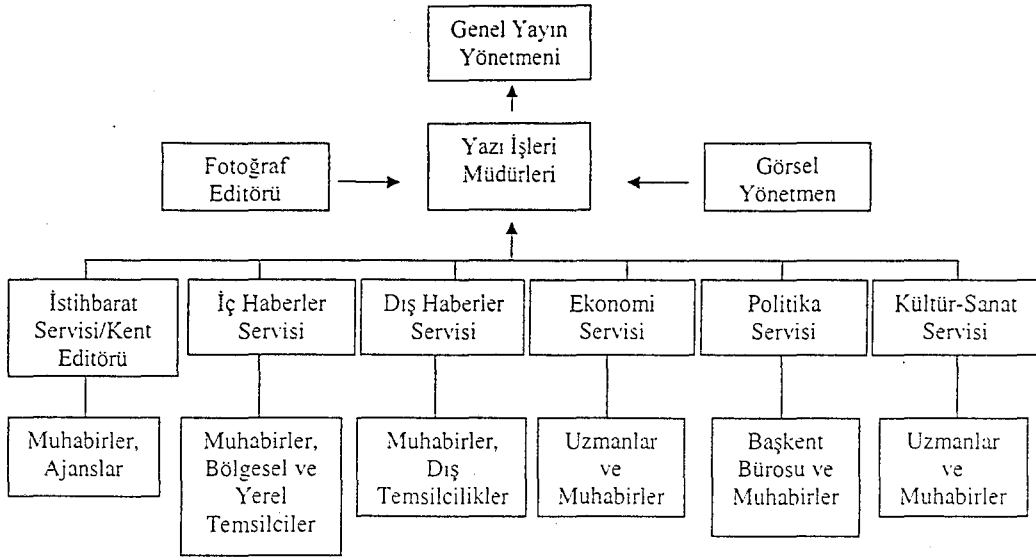
Vekil Editör (Assigning Editör): Haberleri, haber havuzuna girmeden önce “yayınlanabilir haber formu” şekline dönüştüren editör. Vekil editör, haber yayına girmeden önce haberin istenilen ve olması gereken forma uygunluğunu tartışır. haberin teknik özellikleri ile ilgilenir ve gerekli düzeltmeleri yaparken haber içeriğine ilişkin önerilerde bulunmaz. Ekonomi, sağlık, politika konulu haberlerin dışında haber havuzuna gönderilecek bütün haberleri önce vekil editör okur ve teknik denetimlerini yapar.¹⁵²

Fotoğraf Editörü (Photo Editor): Gazetenin fotoğraf içeriğinden sorumlu olan ve foto-muhabirlerini yöneten editördür.

¹⁵⁰ Alfred Lawrence Lorenz ve John Vivian, *News Reporting and Writing*, (Boston : Allyn and Bacon/Viacom Company ABD, 1996), s. 221.

¹⁵¹ Lorenz ve Vivian, *a.g.e.*, s. 221.

¹⁵² Grimm, *a.g.e.*, 20.11.2000.

Şekil 3. : Basit Editöryal Organizasyon

Kaynak: Brian S. Brooks ve Jack Z. Sissors, Art of Editing, (Viacom Com. Mass. 2001), s. 35.

1.1.3.2.2. Editörün görev ve sorumlulukları

Editörlerin tecrübelerden elde edilmiş bazı kurallara uymaları halinde başarıya ulaşmaları kolaylaşmaktadır ve bu konuda bir çalışma hazırlayan St. Petersburg Times (ABD) gazetesi haber editörü Anne Glover, editörlükte başarıyı garanti eden on özelliği şöyle tanımlamaktadır.¹⁵³

İşe tutkuyla bağlanmak: Editörler kendilerini gazetecilik mesleğinin bir parçası haline getirecek temel ilgi ve duyarlılığa sahip olmadıkları sürece gazetecilik mesleğinde başarılı olmaları mümkün değildir. Öncelikle, haberleri dikkate almak, o gün için neyin haber değeri taşıdığını bilmek, yerel ve ulusal düzeyde haber takibi yapmak gerekmektedir. Şehrin yerel gazetesi/gazeteleri hangi konuları haber yapmış

¹⁵³ Anne Glover, "In Search of the Perfect Copy Editor: 10 Copy Editor Traits That Guarantee You Success", <http://poynter.org/Research/copy/10copy.htm>, 20.12.2000.

merak etmek, çalışılan gazete hangi yollarla okuyucusuna hizmet ediyor, tecavüze uğramış kurbanların adlarının verilmesi konusunda gazetenin politikasını bilmek, her gün tartışmalı konular ile ilgili düşünce üretmek gerekmektedir.

Mesleki eğitim almak: Öncelikle dilbilgisi ve anlatım becerisi, haber toplama ve yazma, başlık atma, foto altı yazımı, temel tasarım kuralları ve uygulama bilgisi, bilgisayar hakimiyeti, fotoğraf bilgisi gibi uygulamaya yönelik dersler alınması gerekmektedir. Ancak bu uygulamaları doğru yönlendirecek sanat, politika, ekonomi, sosyoloji, hukuk, psikoloji gibi kültür derslerini de almak gerekmektedir. Ayrıca teknolojiden uzak bir gazetecilik yürütülemez. Bu nedenle özellikle pratiğe yönelik çalışmalarda bilgisayar teknolojisini yakından izlemek gerekir.

Deneyim: İşe başlamadan önce meslekle ilgili deneyim yaşamak gerekir ve editörlük için de ön deneyim olan muhabirlik ya da yardımcı editörlüktür. Gazetelerde muhabirlik yapmadan, sayfa çatmadan, redaktör olarak çalışmadan editörlük uygulama anlamında yapılamamaktadır.

Yaratıcılık: Yaratıcılık, başlıklarda, spotlarda, foto altlarında, estetik ve tasarımlarda gazetecileri çekici kılan bir özelliktir. Amerikan gazetelerinde, işe alınacak tecrübeli ya da yeni mezun olsun fark etmeksizin kendileri hakkında açıklayıcı bir mektup ve belli bir konu üzerinde yazı yazdırılmaktadır. Ayrıca gazetenin kütüphanesini kullanmada ve bilgileri bulmada ne kadar becerikli olduğunu ölçmek için sınav yapılmaktadır. İnsan kaynakları departmanı bu verilere göre idareciler için bir değerlendirme yapmaktadır.

Çalışılan gazete hakkında bilgi sahibi olmak: Çalışılacak olan gazetenin uyguladığı yayın politikaları, en temel habercilik standartları, nasıl bir teknolojik alt yapıya sahip oldukları, nasıl bir baskı teknolojisi kullandıkları, okuyucuların, sivil toplum örgütlerinin gazete hakkındaki görüşlerini bilmek ve izlemek gerekmektedir. Toplumsal olaylar karşısında önceden gazetenin tavrını bilebilmek gerekmektedir.

İnanç: Kararsızlık gazeteci için söz konusu olmamalıdır ve bir karar verildiyse o kararın da savunması yapılmalıdır. Çalışılan gazetenin habercilik anlayışı ya da günün manşet haberinin ne olacağı konusunda bir editörün şüphesi bulunmamalıdır.

Esneklik ve gerçeğin farkında olmak: Editörler yeteneklerinin ve bilgilerinin sınırını bilmeleri gerekir ve bu sınırların genişliğini parlak bir gelecek anlamına

gelmektedir. Bu nedenle gazetecilerin gazetede organizasyonun nasıl işlediğini öğrenmeleri gerekmektedir. Bir editör gazete için değerli olduğu sürece işini yapmaya devam edebilir. Bu gerçeğin farkında olmak gazetecilikten emekli olunabileceği anlamına gelmektedir.

Ayrıntılara dikkat çekmek: Amerikan gazetelerinde insan kaynaklarına verilen kişisel bilgi formu adayın kompozisyon oluşturma, dili iyi kullanma ve dilbilgisi hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca editörlerin daha önce hazırladığı haberlerin kesilmiş kupürlerinde başlık, spot, fotoaltı uyum ve tuhaf anlatımlar bulmamak umuduyla ayrıntılar dikkate alınarak haberdeki her detaylı çalışma muhabir ya da editör hakkında bilgi vermektedir.

Merak: Yaşanılan çevrede, dünyada gelişmeleri, gazetecilik dünyasındaki eğilimleri, bu eğilimleri tarihsel bağlamda değerlendirilmesi, yerel haberleri yapan muhabirler için son belediye encümen kararları, kamunun sorunları ile ilgili yapılan son anketler, ya da sayfa tasarımı alanında meydana gelen teknolojik gelişmelerin neler olduğu hangi stillerin kullanıldığı gibi konulara olan merak bir editörün gelecekteki kariyerini etkileyebilmektedir.

Sağduyu: Sağduyuyu hileli bir özellik olarak tanımlayan Glover, sağduyuyu liderleri taraftarlarından ayıran özellik olarak görmektedir. Sağduyu bilgi dolu kararlar alınmasına sağlayan çevresel bir görüştür. Sağduyu doğru kararı alabilmek için olayları kuşbakışı görmeyi sağlar. Sağduyu yapılması gerekeni yaptıran sezgisel bir davranıştır. İhtiyat ve tedbir bütün editörler arasından bir editörün parlamasını sağlar. Çevreye karşı duyarlı olmak gazeteciliğin ön şartıdır.

Medya merkezli yapılan eleştirilerde günümüz medyası kendisiyle ilgili ortaya çıkan sıkandallar ile kendi söküğünü dikemeyen terzi konumuna düşmüştür. Hiçbir iş kolunda, meslek ve zanaat dalında kendi kendini ödüllendirme bu kadar görülmemektedir. Bu aşırı övünç ve gurur tablosu yapılan hatalar karşısında okuyucu için hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu gidişe dur diyebilecek bir tek editörler görülmektedir ve onların yapması gereken birçok konu gözardı edilemeyecek boyutlardadır. Bu nedenle editörlerin mesleğin nesnellik açısından sürdürülebilirliğini sağlamaları için birkaç temel kuralı gözönünde tutmaları gerekmektedir. Gazetecilerin anonim ya da kimliği belli olmayan kaynakları kullanmaktan vazgeçmeleri

gerekmektedir. Kimliği belli olmayan haber sızdırıcılarının, dedikodu merkezlerinin ve spekülâtorlerin seslerini dinlemeyi bırakmak durumundadırlar ya da böyle haberleri kovalamaktan vazgeçmeleri gerekmektedir. Çünkü okuyucunun böyle konulara inanmadığı ortaya çıkmıştır.¹⁵⁴

Gazetecilerin kendilerin göstermek için katıldıkları eğlence içerikli televizyon sohbetleri (talk show), partiler, gösterişli devlet mansiyonları gibi her türlü eyleme son vermesi gerekmektedir. Bu tip partilere katılan bütün politikacılar ve “kodamanlar” gazetecilerin ödün vermedikleri tarafsızlık ilkelerini, serinkanlı davranışlarını kırabilecekleri bir ortam olarak görmekte ve bu şekilde davranan gazeteciler de okuyucular tarafından ahlaklı kabul edilmemektedirler. Ayrıca gazetecilerin ticari ve endüstri gruplarına para karşılığı konferans vermeyi bırakmaları gerekmektedir. Gazetecilerin sıradan halkın para vererek yaptıkları seyahat ve yolculukları, ticari ve endüstri gruplarının desteği ya da devlet eliyle yapmaları halkın gözünde gazetecilerin güvenilirliklerini kaybettirmektedir.¹⁵⁵

Gazetecilerden şairler ya da romancılar kadar iyi edebi bir dil beklenmemelidir ve bu yönde yapılan telkinlerin gazetecilik yazım stillerine getireceği yeniliklerin de doğrudan mesleğin gerçekleştirilmesine bir katkısı yoktur, ancak mesleğe yeni başlayan gazetecilerin en azından dili kullanmada sorun yaşamaması konusunda, kendilerinin ve eğitmenlerin bir çaba içinde olması gerekir. Sinik tanıtımda haber, editörün söylediği şeydir. Editörlerin deadline (son teslim tarihi) baskısı altında çalışmasının getirdiği sorunların en başında bazı önemli ayrıntıların üzerinde durulmaması ya da gözden kaçması gelir. Bu nedenle hem insani hem de kanuni anlamda yanlışlıklar meydana gelmemesi için editörün her ayrıntıyı denetlemesi ve araştırması gerekmektedir. Başta önemsiz gelen bilgiler daha sonra geri dönülmesi ve düzeltilmesi olanaksız hatalara neden olabilir. Editörler, gazetelerde uygulanan grafik ve fotoğraf kullanımı ile ilgili temel bilgileri bilmek zorundadırlar. Yaratıcı ve görsel düzenlemeyi çekici hale getirmek ve bu değerler bakımından gazetenin çekiciliğini arttırmak için bu donanımlara ve deneyime sahip olmaları gerekir. Editörün hep bir adım önde olması gerektiği bir ortamda, haber yayıncılığında meydana gelen teknolojik ve bilimsel

¹⁵⁴ Hohenberg, a.g.e., s. 44-47.

¹⁵⁵ A.g.e., s. 44-47.

gelişmelerden haberdar olmak ve bunları elde ederek uygulamaya koymak durumundadırlar.¹⁵⁶

Editörler hem kendi hem de yayın kuruluşunun haber politikalarını bütünüyle tanımlamalıdır. Bu şu şekilde açıklanabilir: Muhabirlerin haber politikalarına uymalarını sağlayacak yollar editör tarafından tanımlanmalı ve bunlar örnek haberler ile muhabire gösterilmelidir. Muhabirlerin uyacakları haber politikalarının nasıl ve neden o şekilde uygulanacağını sınırları, haber kuruluşunun ve izler kitlenin “kabul değerleri” içerisinde çizilmektedir. Doğal olarak her yayın kuruluşunun kabul edip yansıttığı bir politik görüş ve değerler dizgesi vardır ve bu yayın politikasını kabul edip bu değerler dizgesini paylaşan bir izler kitle bulunmaktadır. Haber içeriklerini belirleme görevi ve hakkı, yayın kuruluşunun sahibi tarafından editöre devredilmiş olması nedeniyle “kamu hizmeti sınırları içinde kabul edilmiş yayın anlayışını sürdürmek ve muhabirlere uygulamak”¹⁵⁷ editörün görevidir. Bu nedenle editörlerin haberlerde gözden kaçırmaması gereken bir takım unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurları şöyle sıralayabiliriz:¹⁵⁸

Doğruluk: Gerçeklere dayanan doğru bilgi: Yayına hazırlanan haber ve başlıklar her zaman doğru ve gerçeklere dayanmalıdır. İstatistikler, araştırmalar, alıntılar ve hikaye tam ve doğru bir bağlam içinde iletilecek şekilde düzenlenmelidir.

Kimlikler ve adresler teyit edilmeli: İsimler ve adresler doğrulanmalı, kelimeler, harfler ve dilbilgisi kontrol edilmeli. Herhangi bir sorun meydana geldiğinde haberin ayrıntılarını doğrulamak için haberin kaynağı ile iletişime geçebilmelidir.¹⁵⁹

Bilgiyi kaynaklara bağlama: Editör, okuyucular genelde haberin kaynağını bilmek istedikleri için haberin dayandırıldığı kaynakları haberde göstermelidir. Haberin kaynağı bütünüyle tanımlanmalı. Birçok kaynaktan alınan bilgi söz konusu ise bütün bu kaynaklar araştırılarak tanımlanmalıdır. Haberde gizli kalması gereken ya da anonim

¹⁵⁶ Robert H. Giles, *Newsroom Management: A Guide to Theory and Practice*, (Media Management Books. Inc. Detroit, MI 48231, 1988), s. 682-690.

¹⁵⁷ IFJ, “We Call On National Regulatory Bodies And Public Service Broadcasters In The Region To Adopt The Following Minimum Standarts Safeguarding Editorial Independence And Standarts of Professionalism”, <http://www.ifj.org/regions/europe/royaumont/zagrep2html>, 6.11.2001,

¹⁵⁸ Giles, a.g.e., s. 682-690.

¹⁵⁹ Hodgson, a.g.e., s. 69.

kaynaklar söz konusu ise bunlar uygun şekilde açık kimlik verilmeden ancak habere konu olan deneyim, yetki ve sorumluluk düzeyinde açıklanmalıdır. Editör öncelikle haberde kullanılan kaynağın “en emin” haber kaynağı olduğundan şüphe duymamalıdır. En uygun kaynakların bilgiye ilk elden sahip olan kaynaklar olduğu unutulmamalıdır.

Önemli haber unsurlarını tanımlama: Editör çoğu zaman haberin önemli unsurlarını gerekli gördüğü sürece ve etkili bir şekilde tekrar düzenlemesi gerekmektedir. Metinde ve başlıkta haber değerini belirleyici (etki, ilginçlik yakınlık vb.gibi) unsurlar açısından bir değerlendirme yapılmalıdır. Editör haberde demeçlerin, alıntılarının ve istatistiksel verilerin haberin başlığını, spotunu ve metnini etkili bir şekilde desteklediğinden emin olmak durumundadır. Editör, haberin bu yanlarını gözden geçirerek potansiyel sorun yaratacak bilgileri daha önceden gerekli değişiklik ve geliştirmeleri yapmalıdırlar.

Haberin organize edilmesi: Haber yayına hazırlanırken mantıksal bir dizge içinde önemli bilgilerden daha az önemli bilgiye doğru sıralama yapılmalıdır. Bu mantıksal dizge içinde haberin daraltılması gereken yerleri ya da geliştirilmesi gereken yerler daha da belirginleşir ve okuyucu açısından okunabilirlik ve açıklık açısından meydana gelebilecek sorunların da önceden önüne geçilmektedir.

Yasalara uygun davranmak: Editörler onur kırıcı yayın, mahremiyet ve içinde suç unsuru taşıyan bilgiler ile bazı zamanlar sıkı bir yakınlık içinde olmuşlardır. Potansiyel olarak kışkırtıcı ve haksızlık yaratacak nitelikte unsurlar taşıyan haber metinleri, tam doğru olarak ve bir soruna yol açmayacak şekilde düzeltilmelidir. Editör habere konu olan bütün tarafların görüşlerinin, haber metnine ve görsel unsurlara dengeli bir şekilde yansıtıldığından emin olmalıdır. Bununla beraber basın kanununu iyi bilmeleri ve uygulamada karşılaşılabilecek bir takım sorunları göz önüne alarak kuralların kavram ve kapsamını iyi tanımlamaları gerekmektedir.

Toplumunu tanıma: Editör, toplumda yer alan ve sivrilen yerel tarih, yerel ve güncel sorunlar, geleceğe ilişkin planlar, özel plan ve projeler vb. gibi konulara duyarlı olmalı ve bunları yakından izlemelidir. Yerel haberler hazırlanırken yerel kişiler ve yerel kurumlar göz ardı edilmemelidir. Ayrıca toplumda yer alan azınlıkların hakları ve

değerleri ile ilgili haberler yapıyorsa yine bu kişiler ya da kurumlar, dernekler ile görüşülmelidir.¹⁶⁰

Bütün editörler editasyon sırasında yanlış yapmamaya özen göstermelidir. Doğruluğu şüpheli olan bilgileri içeren gazeteler güvenilirliğini ve doğal olarak okuyucularını kaybederler. Şüphesiz iyi haberde doğruluk bu işin püf noktasıdır. Editörler muhabirlere yönelttikleri sorularla haberlerin doğruluğunu garanti altına almak isterler. Genellikle şehir editörü muhabirden gerekli bilgileri alırken haber editörü de haberin editasyonunu yapmaktadır. Genel açıklamalar dışında editörün sorumlulukları şöyle sıralanmaktadır: Haberin doğruluğundan emin olmak, gereksiz kelime ve ifadeleri kesmek, tutarsız ifade, rakam ve açıklamaları düzeltmek ya da çıkarmak, onur kırıcı ifadeleri çıkarmak, anlatımı zayıf olan metinleri okunabilir hale getirmek, gerekirse eklemeler yapmak, başlıkları, foto altlarını düzeltmek ya da “yeniden yazmak”¹⁶¹, haberi hakkaniyet ölçüleri içinde gazetecilik kurallarına uygun bir şekilde yayına hazırlamak.¹⁶²

Okuru yakalamak isteyen bir editör bütün sorumluluklarını haberde önemli bir işlevi yerine getiren elemanlar olarak görmelidir. Bu elemanlardan bir teki bile işlevinin yerine getiremediği zaman “ayıplı” bir ürün ortaya çıktığını da bilmelidir.¹⁶³

Editörlerin en önemli sorumluluklarından birisi de haberde olası onur kırıcı, insanları rahatsız edici ifadelerin yer almasıdır. Burada kastedilen sadece insanlara hakaret yağdıran haberler değildir. Özellikle editörler, suçluluğu ispatlanmamış kişilerin adlarını ve resimlerini yayınlamamalıdır, sadece polis tarafından aranan kaçakların kimlikleri polis tarafından arandığı ibaresi ile açıklanabilir, hiçbir şekilde yargı süreci devam ederken yeni delil veya ithamlarda bulunan ifadeler haberlerde yayınlanmamalıdır, eğer bu tip değer taşıyan bilgiler varsa doğrudan bunlar mahkemeye sunulmalıdır, kamuoyuna açıklanmamalıdır. Hiçbir şekilde mahkeme kararlarıyla ilgili yorum yapılmamalı toplumun güveni sarsılmamalıdır, yargılama sürecinde hakim, savcı, avukat vb. gibi kişilerle ilgili bir suçlama, rüşvet ithamları varsa bunlar yayınlr

¹⁶⁰ Lorenz ve Vivian, a.g.e., s. 235.

¹⁶¹ George A. Hough, *New Writing*, (Üçüncü basım, Houghton Mifflin Company, Boston-ABD, 1984), s. 153.

¹⁶² Anne Glover, “Personal Responsibility for Copy Editors The Secret in Your Life and Your Career”, http://poynter.org/Research/copy/copy_person.htm, 8.9.2000.

¹⁶³ Brooks ve Sissors, a.g.e., s. 38.

aracılığıyla kamuya duyurulmamalı önce yetkili kişi ve kurumlara başvurulmalıdır.¹⁶⁴ Her toplumun kendisi için koyduğu kurallar kapsamında kişilik haklarına zarar verici bütün yayınlar gazeteler için sorun yaratmaktadır. Editör ya da işe yeni başlayan bir muhabirin öğrenmesi gereken en önemli kurallar arasında kişilik haklarına zarar verici durumlar ve bunlarla ilgili kanunlardır. Editörün sorumlulukları arasında sayılan kurallar aslında birbirine bağlı aşamalar olarak görülebilir. Haberin doğruluğu kanıtlanmamış, yalan ya da eksik bilgi içerdiğinin ve gerekli gazetecilik tecrübesinden ve ciddiyetinden uzak olunduğunun göstergesi sayılmaktadır. Onur kırıcı bir yayının gazetede çıkması ve haberin takip eden günlerde tezkip edilmesi, gazeteler için puan kaybettiricidir.¹⁶⁵

Haberlerin editasyonu sırasında bir editörün asla yapmaması gereken hataları yedi ölümcül günah olarak tanımlayan Glover, bu hataları şöyle açıklıyor.¹⁶⁶

Küstahlık: Küstahlık burada bencillik anlamında da tanımlanmaktadır. Başlıklarda ve diğer yazınsal metinlerde editörün tasarım yeteneği haberlerde verilen mesajı ön plana çıkarmalı ve açık olmalıdır. Editörlüğü yapılan bölümdeki alanları sayfa tasarımı ilkeleri açısından gerektiği gibi kullanmamak okuyucuyu önemsememe anlamına gelmektedir ve bu da okuyucunun sayfadan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Hangi fotoğrafa ait olduğu açıkça belli olmayan fotoaltı, okuyucunun okuyamadığı çok küçük karakterlerle yazılı metinler, kadrajı yanlış yapılmış ve küçük kullanılan fotoğraflar ve uygulanan sayfa tasarımı nedeniyle takip edilmesi zorlaşan haberler okuyucunun ilgisini kaybetmeye neden olabilir.

Varsayımlar: Bir editör bir muhabirin her ayrıntıyı yazdığını düşünebilir ancak bu her zaman böyle olmayabilir ya da foto muhabiri ayrıntıları yanlış alabilir veya yazabilir (Fotoğrafları çekilenlerin isimlerini yanlış almak gibi). Bazen bir editör günlük, haftalık ya da aylık programını ayarlarken her durumun planladığı gibi olacağını varsayabilir ve işler yolunda gitmediğinde sorunlar çıkabilir, bu nedenle varsayıma dayalı iş yapılmamalıdır.

¹⁶⁴ Hodgson, a.g.e., s. 162

¹⁶⁵ Brooks ve Sissors, a.g.e., s. 40.

¹⁶⁶ Anne Glover, "The Seven Deadly Copy Editing Sins", <http://poynter.org/Research/copy/7copy.htm>, 20.12.2000.

Özensiz iş çıkarmak: Kendini anlatmayan sayfalar, okuyucuyu başka sayfalara yönlendirmeye neden olan plansız sayfa tasarımı, fotoğrafı açıkça anlatmayan ve haber hikayesine uymayan fotoaltı, anlamayı zorlaştıran başlıklar özensiz haber düzeltme ve oluşturma'nın nedenleri arasındadır.

İlgisizlik-aldırmazlık: Editörler büyük bir hikayeye, küçük bir başlık atarak günlük sıradan bir haber gibi davranabilir ya da haberi bir sütunluk çok dar bir alanda verebilir. Eğer editör bir haberin kesilmesi ya da genişletilmesi gerektiğini göremezse büyük bir sanatın bir parçası olmaktan uzaklaşmaktadır. Editör bütün dikkatini ve profesyonel yaklaşımını işine vermeli hiçbir konuyu önemsemiyormuş gibi davranmamalıdır. Her sayfa temel görsel karakteristiklerinden tahmin edilebilmektedir. İyi bir editör, o günün sayfasını okutabilmek için haberi düzeltirken ve yeniden tasarlarırken okuyucuda bırakacağı etkiyi düşünerek hareket etmeli, faydalı bilgi kutuları, iyi kadrajlanmış fotoğraflar, ilginç ve çekici başlıklar yazabilmelidir.

Bilgisizlik: Editör bir haberin düzeltilmesi ve yeniden yazılması sırasında sorumlu olduğu sayfasındaki haberlerle ilgili olarak bütün ayrıntıları haberi yazan muhabirden almalıdır. Eğer haber ajans kaynaklı ise haberin aslına mutlaka bakmalıdır. Editörün gerekli dikkati vermemesi nedeniyle gazetede yer alacak bir politikacının yerine bir başkasının fotoğrafı ya da fotoaltına yanlış bir isim girebilir veya önemli günlerin tarihleri yanlış verilebilir. Başlıklarda yabancı bir dil kullanarak fazladan bir bilgi verilmesi zannedildiği gibi zekice bir davranış olarak da düşünülebilir ancak bu doğru bir tutum değildir. Ayrıca o günün akşamı televizyonda yayınlanacağı daha önceden bildirilen bir program yayından kaldırılmış ya da tarihi bir ay evvel değişmiş olabilir. Genellikle okuyucular bu tip durumları anlayabilir ve editörün bu şekilde çalışması gazetenin güvenilirliğine zarar vermektedir.

Tembellik: Bir başkasının yapması gereken bir işi denetlemek editöre sıkıntı verdiğinden bunu yapmaması daha sonra bütünüyle sorumlu olduğu sayfalarda çıkabilecek bir soruna neden olmaktadır. Dergilerde çalışan editörleri düşünerek mesai bittiği için daha sonraki sayfaları bitirmemek ve ertesi gün bir başkası bitirebileceğini düşünmek de bütünüyle tembelliktir. Emin olunan konulara ikinci kez bakmak, gözden kaçan küçük ayrıntıların düzeltilmesini sağlayabilmektedir. Gazetede çalışan başka bir

haber editörünün gönderdiği haberlere zaten bakılmıştır mantığıyla ilgilenmemek de tembelliktir.

Esneksizlik: Gecenin çok geç olmasına rağmen çok önemli son dakika haberi gazeteye ulaştığında, birinci sayfa bitirilmiş olmasına rağmen o haberin sayfaya girmesi gerekebilir. Bir editör bu gibi durumlarla her an karşılaşabileceğini bilerek davranmalı ve hep esnek olmalıdır. Bir editör olarak bütün sayfalar bitirilmiş olmasına rağmen yeni haber, başka grafik, fotoğraf ve diğer görsel öğeleri kullanmaya açık ve hazır olmak gerekmektedir.

Basın kuruluşları haber politikalarının uygulamalarında kurumsal statüler veya yapısal roller yaratarak kendi çalışanlarının biçilen bu rollere ve statülere uymasını beklemektedirler. Her çalışanın gelmek istediği statüler ve gerçekleştirmek istediği amaçları vardır ve zaman zaman bu amaçlar basın kuruluşunun amaçlarıyla paralellik sağlamamaktadır. Bu durumda potansiyel olarak basın kuruluşunun politikaları ile uzlaşmaz bir durum içinde olan çalışanların, bu politikalardan sapma şeklinde gelişen davranışlarının önüne geçmek amacıyla altı düşünce geliştirilmiştir ve bu düşüncelerin uygulanabilirliği editörlerin tutumlarıyla ilişkilendirilmiştir.¹⁶⁷

Kurumsal Otorite ve Yaptırımlar: Yayıncı genellikle kendi gazetesine işletmeci mantığı ile baktığında çalışanların koyulan kurallara uymalarını beklemektedir. Bu beklentiyi sağlamak amacıyla çalışanlarına karşı kullanabileceği işten çıkarma ya da bir aşağı dereceye indirme gibi bir güce sahiptir. Basın kuruluşu bu güce sahiptir ancak gerçekte bu gücün uygulanması üç etmenden dolayı zordur. Birincisi, gazeteler temelde bir ticari işletme olmakla beraber bir ticari girişimci gibi davranamazlar çünkü profesyonel kamu hizmeti yapmaktadırlar. İkincisi, işten çıkarma sendikal yapısı güçlenmiş gazetelerde nadir görülen bir olaydır. Üçüncüsü, zaten gazeteciler ile sendikal yapı içerisinde hazırlanmış bir anlaşma (kontrat) yapılır ve ABD’de resmi gazetecilik meslek odası olan Amerikan Gazeteciler Birliği (CIO) şartı ile kontratlara işten çıkarmalar için ağır tazminatlar konur. İşten atmak için gazetecinin disiplin suçu (İşe alkollü gelme, hakaret, cinsel taciz, hırsızlık vb) işlemesi gerekmektedir.

¹⁶⁷ Warren Breed, “Social Control in the Newsroom: A Functional Analysis” *Social Forces* Sayı: 33, No: 1-4 s. 329-335 1955; aktaran Giles, a.g.e., s. 682-690.

Editörler, idarenin bir parçası olarak genel yayın politikalarında sapma gösteren içeriklere sahip haberleri çok basit bir şekilde görmezden gelebilirler ya da bu seçenek olanaksız hale geldiğinde haber bekletilebilmektedir. Çok seyrek olmakla beraber, haber merkezine ulaşan ve genel yayın politikasına aykırı haberler değiştirilir ya da haberde sakıncalı görülen düşünceleri olan haberler değiştirilmesi için geri gönderilmektedir. Sonuçta, editör yayıncıyı politik tartışmaların ve eleştirilerin dışında tutarak yayınların sürekliliğine katkıda bulunmaktadır. Doğal olarak bu süreçte yayıncıyı yasal şartlar nedeniyle zor durumda bırakacak ya da taraf olmaya itecek haberlerin üstü örtülmekle beraber bu haberler yayın politikasına aykırı olması nedeniyle tartışılmamaktadır.

Sorumluluk ve amirlere saygı duyma: Gazeteciler çalıştıkları gazeteye karşı sorumludurlar. Bu sorumluluğun oluşturulması görevi öncelikle editörlere ve daha üst amirlere düşmektedir. Editörler ve üst amirler yeni gelenlere yardım ederek, onların çalışmalarını destekleyerek, yüreklendirerek, belirli sorumlulukları vererek çalışanların saygısını, sevgisini ve takdirlerini kazanırlar böylece onların üzerinde psikolojik yaptırım sahibi olurlar. Bu şekilde çalışanların haber merkezinde sosyal kontrollerini sağlamada başarılı olunabilmektedir. Editörler ve üst amirler için bu tip davranışlar haber merkezinin genel kural ve yayın politikalarına uyulmasını sağlamada stratejik bir yol olmaktadır

Kariyere yönelik amaçlar: İşe yeni başlayan genç çalışanlar statü elde etmek için verilen görevlerin yerine getirilmesinde istekli davranışlar sergilerler. Kurumsallaşmış politikalara karşı çıkmak statü kazanmak için ciddi bir engeldir ve pratikte çalışanlar her zaman gazetelerin birinci sayfasına büyük haberler sokma peşindedirler. Bu durum genel yayın politikalarını değiştirmek yerine bu politikaları onaylandığının göstergesidir. Hatta bazı çalışanlar gazeteciliği halkla ilişkiler, reklamcılık, ya da serbest gazeteciliğe (freelance) geçişte bir atlama taşı olarak görmektedirler. Çalışanlar için sorun çıkartan, düzen bozucu gibi isim yapmak doğal olarak başka alanlara atlamayı ya da statü elde etmeyi yavaşlatacaktır.

Grup bağlılığının yoksunluk: Amerikan Gazeteciler Birliği (CIO), gazetelerin genel yayın politikaları gibi iç meselelerle çatışmasa da aslında böyle bir eğilimi olduğunu belirtmekle beraber, gazetelerin uyguladığı yayın anlayışının gazetecilere getireceği sorunlardan korumak için bir faaliyet göstermekle beraber diğer gazetecilik

için bir faaliyet göstermekle beraber diğer gazetecilik dernek ve kuruluşlarının gazetecileri korumak için söz konusu olan etkinliklere katılmamaktadırlar.

Mesleki doyum: Haber merkezlerinin doğal atmosferinden kaynaklanan rahatlık ve dostluk ilişkileri burada görev yapan gazeteciler için bağlayıcıdır. Diğer işletmelerde görülen ast-üst ilişkisi haber merkezlerinde yerini neredeyse aile ortamına bırakmıştır. Daha düşük statüde çalışanlara mesleki rutinler dışında editörler ve idareciler bir işçi gibi davranmaz ve hatta işbirliği içinde gerçekleştirilen çalışmalar gazeteciler arasındaki dostluğu kuvvetlendirir. Haber merkezleri bütün gazetecilerin ast-üst fark etmeksizin görüş alışverişinde bulunduğu bir ortamdır. Her ne kadar gazeteciler işlerini zorluğundan şikayet etseler de işlerine çok bağlı ve düşkünlerdir. Söz konusu olan gazetecilik mesleğinde olan araştırma, gizli kalanları ortaya çıkarma, herkesin röportaj yapmak istediği insanlara ulaşma gibi mesleki doyumlar olunca hiçbir gazetecinin sesi çıkmamaktadır.

Haberin değer haline gelmesi: Gazetelerin tirajlarının artmasını bağlı olarak ilan ve reklam gelirlerinin de artmasını sağlayan okur sayısının fazlaşmasıdır. Bu artışı sağlamak ve okuyucunun gazeteyi takip etmesini devam ettirmenin en temel yolu doğru, dürüst ve nesnel haberciliktir. Bunların dışındaki etmenlerde belirli okuyucuların gazeteyi izlemesini sağlamaktadır ancak bunlar belirli siyasi görüş ve alanların izleyicileridir. Haber bu nedenle temel üretim noktasında maddi bir değerdir. Habere taraflılık getirmek haberin doğruluğundan ve nesnellüğünden şüphe uyandıracığından gazeteye olan güven sarsılacak ve doğal olarak gazetenin okuyucu kaybetmesine neden olacaktır. Okuyucu kaybetmek gazete işletmesi için para kaybı demektir ve hem gazete hem de gazeteci için bir kayıptır. Bu nedenle genel gazetecilik kural ve ahlaki davranışlarının dışına çıkmayan yayın politikalarına gazetecilerin karşı çıkmaları haberin bir değer haline gelmiş olmasından dolayı zorlaşmıştır.

1.1.3.3. Haber editasyonu

Editasyon yazınsal, fotografik ve görsel işitsel materyalin yayımlamaya uygun ve üretime hazır hale getirmek için yeniden üretim, seçim, derleme, ve gözden geçirme işlemidir. Editörler yayıncılığın eşik bekçileridirler ve neyin yayınlanabilir ya da yayınlanamaz olduğuna onlar karar verir. Gazete ve dergi editörleri başlıkları yazarlar,

potansiyel olarak onur kırıcı ya da yasalara aykırı olan haber metinlerini hukuk bürosuna gönderirler, diğer editörler ve görsel yönetmenle bir araya gelerek haber havuzundan hangi haberin seçilip ne şekilde yayınlanacağına ve haberlerin son teslim tarihine karar verirler.¹⁶⁸

Editasyon izleyici/okuyucu için hangi haberin daha “ilgi çekici” olduğunu bilme becerisidir. Editörün başlıca sorumluluğu parça ya da bütün yayının ilgi çekici yanının olduğunu görebilmesidir. Editasyon kelimesi gazetecilik mesleği içinde temel olarak müsvette çıktıları okumak (proofreader), haber editasyonu (copyediting) ve içerik editasyonu (content editing) şeklindeki üç aşamayı içermektedir.¹⁶⁹

Müsvette çıktılar okunurken yazıcı çıktılılarıyla orijinal metinler, hataları düzeltme, dizgi kontrolü, haberde adı geçen şahısların kimliklerini teşhis etme gibi temel amaçlar doğrultusunda karşılaştırılmaktadır. Çıktılar okunurken diğer yandan da metinlerin dilbilgisel denetimi yapılır. Sonuçta hem asıl metinler ile çıktılar arasındaki fark (varsa) tespit edilmekte hem de dilbilgisel denetim gerçekleştirilmektedir. Bu işlem diğer iki çalışmaya zaman kazandırırken aynı zamanda metinlerin doğruluk denetimi de sağlanır. Müsvette çıktıları okumak titizlikle yapılması gereken ve bir o kadar da usandırıcı bir iş olarak editoryal sorumluluk almada deneyim ve eğitim sağlamaktadır. Haber editasyonu, çıktı okumadan daha büyük bir sorumluluk gerektirir. Haber editörü haber müsveltelerinin dizgiye (basılabilir hale) girecek şekilde hazırlar, eldeki materyallerin okunabilir anlamlı metinler haline getirir. Bu işlem için de bir kez daha dilbilgisel denetim ve düzeltmeler yapılır. Başlıklar, haberin öğeleri, haberde adı geçen şahısların adları ve kimlik denetimleri yapılır. Haberde geçen kaçınılmaz gerçekler ve referanslar kontrol edilir. Sayfada bulunması gereken habere ait tüm görsel malzemeler, tablolar ve grafikler belirlenerek kontrol edilir. Bütün bunlardan sonra editasyon işleminin son ayağı olan içeriksel değerlendirme gerçekleştirilir. İçerik değerlendirmesinde haberin hukuksal çerçevesi, hakkaniyet, denge, doğruluk, bakımından denetimi ve gerekli düzeltmeleri yapılmaktadır.

¹⁶⁸ Writer's Encyclopedia-Letter E, <http://www.writersmarket.com/encyc/E.asp#342>, 3.7.2001.

¹⁶⁹ A.g.e., 3.7.2001.

Auman ve Alderman, teknolojinin haber merkezlerine girmesiyle meydana gelen değişimin getirdikleri ile ilgili olarak 1994 yılında yaptıkları araştırma ile editörler ve eğitimcilerle göre editasyon için gerekli niteliklerin öncelik sıralamasını belirlemiştir. Ayrıca eğitimcilerin editasyon için gerekli niteliklerin öğrenciye kazandırılmasında hangi beceriye ne kadar zaman ayırdıkları belirlenmiştir. Yapılan çalışma aynı zamanda eğitimcilerle göre hangi niteliğin en önemli olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte araştırmada editörler için en önemli niteliklerin öncelik sıralaması da yapılmıştır.¹⁷⁰

Eğitimcilerin eğitim sırasında en çok zaman ayırdıkları nitelikler olarak %26,3 cümle yapısı, dilbilgisi, %13,6 metin /içerik düzenlemesi, %13,3 başlık atma ve haber yazımı, %13,4 sayfa tasarımı, %9,8 doğruluk, nesnellik, hukuk, etik, %9,4 haber değerlendirme ve seçimi % 6,4 fotoğraf çerçeveleme ve görsel editasyon %4,4 bilgisayar kullanımı belirlenmiştir. Editörlerin önem verdikleri niteliklerin öncelik sıralamasında birincisi “cümle yapısı, dilbilgisi”, ikincisi “doğruluk, nesnellik, hukuk, etik”, üçüncüsü “metin/içerik düzenlemesi” ve sırayla “başlık atma ve haber yazımı”, “haber değerlendirme ve seçimi”, “sayfa tasarımı”, “bilgisayar kullanımı”, “fotoğraf çerçeveleme ve görsel editasyon”, gelmektedir.

Genellikle editörün aldığı kararlar, editörün yayıncılık felsefesinin ne olduğuna ve görevini nasıl algıladığına bağlı olmaktadır. Unutulmaması gereken en önemli konu haberin sadece ne zaman değişeceği değil niçin değişeceğidir. Editasyon sağlam hükümlerin uygulanmasına bağlıdır. Editasyon söylendiği gibi sadece dil kullanımı, denge, doğruluk gibi temel faktörler doğrultusunda yapılmamaktadır. Yapılan çabaların içinde mutlaka sağduyu olması gerekmektedir. Bütün haberlerde olmasa bile bir çok haberde inisiyatif kullanmak gerekmektedir. Editasyon nerede hangi kelimenin kullanılmasının daha doğru olacağı, rakamla mı yoksa yazı ile yazılacağı gibi çok basit bile olsa okuyucunun dikkat ettiği hataları düzeltmektedir. Aslında en iyi editasyon hiçbir değişikliğin yapılmadığı editasyondur. Temelde aynı işlemleri gerektirse bile farklı iletişim araçlarında bir takım gereklilikler yüzünden farklı şekilde yapılmaktadır. Doğal olarak görüntüyle anlatılan bir haber için farklı uygulama yapmak normaldir ama yine de bu işin başlangıcı gazetelerdir. Devamlı olarak düzelten, kesen , yeni bir şekil ve ifade veren, ekleyen, kısaltan editörlere gereksinim duyulmasının en önemli sebebi

¹⁷⁰ Auman ve Alderman, a.g.e., s. 1.

haberlerin ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçlardan kaynaklanmaktadır. Bu sonuçlar doğal olarak kamunun bilgilenmesi ama doğru, eksiksiz, yansız bilgilenmesi doğrudan ilgilidir ve her yanlış ifade kişi ve kurumları zor durumda bırakabilir ve hatta geri dönülmez sonuçlara götürebilir.¹⁷¹

Bir haberin okunabilir ve okuyucuyu anlatım bakımından tatmin edebilir olması için gereken beş özellik arasında haberin; “tam (eksiksiz), açık (anlaşılır), içeriğe uygun sistematik bir anlatım, cümlelerdeki geçişlerin okuyucuya yol gösterici olması ve okuyucunun duyularını çekici olması” vardır. Bir haberin değerlendirilmesi, “haberi okuma, editasyon ve yeniden okuma” şeklinde üç genel aşamadan oluşur. İlk aşamada genel okuma ile haber taranarak eksik yönleri bulunur ancak çoğunlukla editörler metinleri okurken haberin ana fikri ya da temel olayı belirlemeye yönelik okuma yaparlar ve hemen bu nokta üzerinden düzeltmeler gerçekleştirilir. Bu şekilde editasyon yapmak haberin amacını anlamadan ve yazılan haber stilini görmezden gelerek yapılan bir uygulamadır. Ancak haberlerin son teslim tarihinin getirdiği baskı editörleri bu yöntemi uygulamaya yönlendirmektedir.¹⁷²

Muhabir ve vekil editör doğal olarak olması gereken form, haber değeri, haberin öğeleri, dil bilgisi gibi unsurlar ve bununla beraber yayın kuruluşunun teknik habercilik anlayışıdır (Her haberin başlığının, alt başlığı ya da spotunun, fotoğrafının ve fotoğraf alt yazısının olması gerekliliği gibi). Haber merkezindeki editörler haber havuzuna gönderilmiş haberlerin teknik olarak okunmuş ve düzeltilmiş olduklarını bilerek hareket etmek zorundadırlar. Burada söz konusu edilen durum haber merkezindeki editörlerin haberlerin daha önce okunmuş olsalar bile haberlerin denetiminin özellikle içeriksel denetiminin yapılması gereğidir. Haber merkezindeki editörler şu noktayı gözden kaçırmamaları gerekir; önlerine gelen haberler kendilerinden başka bir editör tarafından denetlenemeyecektir ve bu nedenle artık haber editörleri hatalara karşı son savunma hattıdırlar. Haber merkezine gelen haberlerin yayımlanmasında bir şüphe, sorun yoksa haberdeki ayrıntılara dokunulmaz ancak böyle bir durum olduğunda yapılacak işlemler şöyle sıralanabilir:¹⁷³

¹⁷¹ Brooks ve Sissors, *a.g.e.*, s. 32-33.

¹⁷² *A.g.e.*, s. 40-41.

¹⁷³ Güreli, *a.g.e.*, 10.12.2001.

Haber de büyük sorunlar ilk önce vekil editör tarafından ele alınır ve çözümlenmesi için gazete baskı aşamasında ise gece editörüne gönderilir. Gece editörü haberi yeniden organize eder, farklı açılardan değerlendirir yine de haberde şüphe yaratan sorunlar giderilemiyorsa gece editörü ve idari müdür tarafından haber geri çekilir ya da muhabire ulaşılamıyorsa vekil editör ya da gece editörü haberi tekrar yazar. Doğal olarak bu yöntem haberin içeriği ile ilgili sorunlar yaşanmadığında olur. İçeriğe ilişkin sorunlar söz konusu olduğunda haber editörü muhabir adına haberi tekrar yazar ancak haberin yeniden yazımı konusunda bir çekince varsa daha önce genel yayın yönetmenine danışılarak haberin yayına girip girmeyeceğine karar verilir. Haber geri çekilirse haberde eksik yanları ortadan kaldırmak amacıyla muhabir ve haber editörü bir araya gelip haber üzerinde tartışarak sorunlu kısımlar yeniden ele alınır ve her ayrıntı tek tek doğrulanır.

1.1.3.4. Haberin yayına hazırlanması ve yeniden üretimi

Okuyucuların medyaya karşı içlerinde yaşattıkları kuşkuculuk ve güvensizlik baskın duygular olarak iletişim sisteminin belirsizlik içinde olduğunu göstermektedir. İnsanlar özellikle 1991'den sonra Körfez savaşının yalanlarıyla ve aldatmacalarıyla beraber her büyük olay üzerinde insanlara bıkkınlık verecek kadar durulmasının uyandırdığı aşırı tedirginliği doğrulamaktadır. Kitle iletişiminin vazgeçilmez işlevi haber alma olgusu toplumun düzgün işleme için gerekli temel öge olarak kalmayı sürdürmekle beraber iyi bir iletişim ağı ile haberlerin özgürce, en üst düzeyde dolaşımının sağlanamadığı durumda demokrasinin olamayacağı bilinmektedir. Liberal düşüncede insanoğlunun ancak haber aldığı sürece özgür bir varlık olarak yaşamını sürdürebileceğine inanılmasına rağmen insanlar medyadan kuşkulananmaktadırlar. Medyanın sunduğu gerçekliğe şahit araması özellikle televizyonda canlı bağlantı kurma saplantısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Körfez savaşında doruk noktasına çıkan bu saplantı televizyondaki modern teknolojinin yetenekleriyle beraber diğer iletişim araçlarının önüne geçmiştir. Böylelikle olay yerine gönderilen muhabirle canlı bağlantı kurma aslında haber niteliği taşıyan temel olay, "canlı bağlantıyı kurmak" gibi sergilenmektedir. Ayrıca bu durum teknik kolaylık ve bağlantı noktalarını çoğaltmakla muhabirleri gezici vericilerin yanında kalmaya zorlamakta böylelikle haberin peşinde koşmasını da engellemektedir. Devamında merkez stüdyoların sürekli istekleri, bu

röportaj muhabirlerini ayrıca başka medyaya bağlanmaya iterek sistemi böylece çeşitli dedikodularla, önemsiz açıklamalarla ve gerçeği doğrulanmamış olaylarla doldurmaktadır. Sonunda mesele haber vermek değil, ne pahasına olursa olsun sistemin işlediğini kanıtlamak, mekanizmanın iletişim kurduğunu” göstermektir.¹⁷⁴

Yaşamdaki her duruma karşılık gelen bir kural yoktur ve herhangi bir spor dalında olduğu gibi kodlanmış değildir. Başka bir anlatımla haber vermek ve bilgilendirmek bir maçı yorumlamakla aynı şey değildir. Bu durumu kabullenerek hareket etmek bir gazeteci için kendi yok oluşunu hazırlama anlamına gelmektedir çünkü kendi rolünün aslında etkisiz olduğunu bundan böyle esas olanın bir şeyi göstermek olduğunu geriye kalanında gereksiz ve anlamsız konuşmalar ve yazılar olduğu anlamına gelmektedir. Sürekli ve anında haber vermek, giderek yaygınlaşan, herkes gazeteci olabilir düşüncesinin oluşmasını sağlamaktadır. Dünyanın herhangi bir tarafında bir olay olduğu anda medya o sırada orada olan biriyle iletişim kurma ve olay hakkında bildiklerini aktarma gibi alışkanlıkların gelişmesine neden olmuştur. Önemli olan bağlantı kurma ve bağlantının “gerçeklik etkisi” başka bir anlatımla, konuşan kişinin olay yerinde bulunması, ve anlatılanların doğru ve gerçek oluşunun garantisi olmasıdır. Konuşulan kişinin “gerçek” tanık olması, söylenen her şeyin eksik, dedikodu, kulaktan dolma, doğruluğu teyit edilmemiş olma olasılığı yokmuş gibi sanılmasına neden olmaktadır. Bu sistem gerçek araştırma gazeteciliğinin yıkılışının bir göstergesi olarak canlı yayın ideolojisinin tanığı, mutlak değere dönüşmekte ve tüm gazetecilere böyle bir tanık olmaları dayatılmaktadır. Medya haber üreten bir aygıt değil olayları yeniden üreten bir aygıt konumunu geçmiştir. Amaç bir durumu anlaşılır kılmak değil okur/izler insanları acı ya da tatlı bir maceraya tanık olmalarını, katılmalarını sağlamak olmaktadır. Canlı bağlantılar, olay yerinden haber aktarmalar, canlı tanıklar getirmeler, duygusal olarak insan sınırlarının zorlayan haber metinleri, görüntüler, olayın yeniden okur/izler insanlar tarafından yaşanması haberin dışında başka sonuçları doğurmaktadır.¹⁷⁵

Temelde medyanın haber verme işlevinin eğlence ile yoğrulmuş farklı bir sahne sanatına dönüşmesinin temelinde doğal olarak ekonomik nedenler yatmaktadır. Özellikle egemen medya ile politik iktidar arasında bazı yönlerden içiçelik söz

¹⁷⁴ Ignocio Ramonet, **Medyanın Zorbalığı**, (Om İletişim. İstanbul, 2000), s. 38-40.

¹⁷⁵ **A.g.e.**, s. 41-42.

konusuyken vatandaşlar “dördüncü güç” kavramı ile ilgili olarak şüpheye düşmektedirler. Bununla birlikte bir dördüncü gücün olabilmesi için ilk üç gücün varılması ve bunlar arasındaki hiyerarşinin günümüzde geçerli olması gerekir. Ancak günümüzde ekonomi birinci gücü açıkça elinde tutmaktadır ve ikinci sırayı da etki, eylem ve karar aracı oldukları artık tartışılmayan medya gelmektedir. Ayrıca bu iki gücün içiçe geçmişliği vurgulanırken, politik gücün ancak üçüncü sırada yer alabileceği belirtilmektedir.¹⁷⁶

Günümüzde sansür alışıla gelmiş baskıcı yönetimler tarafından çıkarılmış yasa ve engellemeler ile yapılmamaktadır. Sansür mutlakiyetçi düzenlerde ve diktatörlüklerde varlığını sürdürmektedir. Ancak görünürde demokrasi ile yönetilen ülkelerde bir başka biçimde işlemektedir. Söz konusu ülkelerde, olayların gizlendiği, kesildiği, yok edildiği, yasaklandığı ilkel sansür örneklerine çok az rastlanmakla birlikte sansür, daha karmaşık, daha ekonomik, daha ticari ölçütleri temel almaktadır. Günümüzde haber nasıl gizleniyor sorusunun en basit yanıtı, bunun habere haber eklenerek yapılmasıyla gerçekleşmesidir. Böylelikle haber saklanmış, budanmış oluyor, çünkü tüketilmesi gereken aşırı ölçüde haber bulunmaktadır. Bu kadar haber arasında insanlar hangi haberin eksik olduğunu fark edememektedirler. Bunun temel nedeni elli yıl öncesiyile şimdiler arasındaki en büyük farklardan birisi olan haberin artık ender bulunan bir şey olmaktan çıkmasıdır.¹⁷⁷

Haber, gerçeğin yeniden kurulması olarak düşündüğümüzde, iletişim süreci içinde gerçeğe ilişkin anlamın ne tür kırılmalara uğradığını belirlemede, öncelikle göz önüne alınması gereken unsurlar arasında haber alanın, toplumsal olgu ve olaylar karşısındaki duyuşu; haberi kaleme alanın kullandığı dil, tarz vb. teknikler, sayfa düzenleyicinin (editör ya da sayfa sekreterleri) habere verdiği öncelik ve önem; aracın (gazete, dergi vb.) kullanım ve dağıtım, alıcının (okuyucu/izleyici), haberi elde etme, okuma olanakları ile değerlendirme kapasitesi yer almaktadır. Editörünün haber üzerindeki denetimi yapılırken aynı zamanda haberi yayın hazırlığı gerçekleştirilmektedir. Haberin yeniden üretildiği bir süreç olarak da görülebilecek editasyon ve redaksiyon aşamaları haberin muhabirin elinden çıktıktan sonra nasıl bir

¹⁷⁶ *A.g.e.*, s. 46.

¹⁷⁷ *A.g.e.*, s. 54-56.

değişiklik geçirdiğini de açıklamaktadır. Ham madde üzerinden katma bir değer yaratma gibi görülebilecek bu üretim sürecinde ham haber, yayın kuruluşunun kendi yayıncılık kurallarının sınırladığı haber formatına dönüşümünü tamamladıktan sonra okurun önüne gelmektedir. Editör haber üzerindeki denetimi yaparken temel editasyon işlemlerini yerine getirmek zorundadır.¹⁷⁸ Gazeteciler olayı eşleyen taraf olmalı. Meydana gelen veya ortaya çıkan sonuç, sadece gazetecileri ya da haberin taraflarını değil kamuoyunu tatmin eder değerde olmalıdır;

Bütün alıntı ya da demeçler dengeli ve haberde sözlerine yer verilen kişilerin ne demek istediği editör tarafından anlaşılmalı olmalıdır. Haberde bilenen tüm ayrıntılar yer almalı ve önemsiz olduğu düşünülen bilgiler muhabirler ile beraber denetlenmelidir. Hikayede haber değeri olan, dikkat çeken noktalar vurgulanmalı, hikayeyi özel yapan noktalar, ayrıntılar aranmalıdır;

Haberdeki bütün isimler, başlıklar, yer adları iki kez kontrol edilmelidir. Haber açık ve habere konu olan bütün taraflar için adil olmalıdır. Haberde eğer geçiyorsa adresler ve telefon numaralarının doğru olduğu denetlenmelidir.¹⁷⁹

Haberde adı geçen herkese kendi görüşlerini belirtme şansı verilmelidir. Giriş cümlesinde ya da spotlarda kullanılan her kelime bir anlam ifade etmeli, gereksiz kelimeler kullanılmamalıdır. Başlık haberi bütünüyle anlatmalıdır. Giriş cümleleri ya da spotlarda yer ve zaman ifadeleriyle başlanmamalıdır, çünkü olayın kendisi haberdir bu nedenle yer ve zaman ifadeleri habere giriş yapılması ilgiyi bu ifadeler etrafında toplayarak dikkati dağıtabilir. Ertesi gün haber yayınlandığında kim üzülecek, kim sinirlenecek ve olacak olayların nedenleri düşünülmeli ve gazeteciler için her öge eksiksiz olarak haberde yer alması sağlanmalıdır.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Joe Grimm, "Assigning Editor Checklist", <http://www.poynter.org/dj/050100.htm>, 10.02.2001; Leslie Sellers, *The Simple Subs Book*, (Oxford: Pergamon Press, 1968), s. 8-14.

¹⁷⁹ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, (Üçüncü basım, İmge Yayınları, 1994), s. 180.

¹⁸⁰ Grimm, a.g.e., 10.02.2001.

1.1.3.4.1. Haber yazımı

Haber, vaktinde verilen, toplumda çok kişiyi ilgilendiren ve etkileyen, anlaşılır bir dille anlatılan bir olay, fikir ya da kanıdır.¹⁸¹

Bununla birlikte haberi tanımlarken genellikle iki eğilim görülmektedir. Bunlardan birinci eğilim haberin ne olduğuna ilişkin tanımlamayı kapsarken, ikinci eğilim haberin değerlerinin açıklanması ile ortaya çıkan tanımdır.¹⁸²

Haber doğası gereği hem bir hammadde hem de düşüncenin ifade edilmesidir. Bir hammadde olarak haber, toplanır, işlenir, ambalajlanır ve haber hizmeti veren radyo, televizyon, ajans ve gazetelerde satılır. Düşüncenin ifade edilmesi olarak haber, insanların kafasındaki düşüncedir ve belirli bir anda okuyucuların, dinleyicilerin ve izleyicilerin ilgisini çeken düşüncedir ve aynı zamanda olaydır. Joseph Pulitzer ise haberi orijinal, kendine özgü, romantik, tuhaf, insanın içini titreten, eşsiz, ciddi, garip, devamlı üzerinde konuşulan konudur şeklinde tanımlamıştır. New York Herald Tribune Editörü Stanley Walker haberi şöyle tarif etmektedir: Haber rüzgardan bile daha tahmin edilemez bir şeydir ve bazen yeni karakterler ile tekrarlanan, bazen de ortak deneyimleri ortaya çıkardığı yaşamın kendisidir bu nedenle devamlı olarak havayı koklamak gerekir.¹⁸³

Haber, olayın ya da olayların öyküsü ya da özeti diye tanımlanabilir. Tanımda yer alan tüm sözcükler çeşitli anlarla yüklüdür. Her olayın haber olması ise haberin yapısında bulundurması gereken özellikler ile mümkün olabilir. Ancak kitle iletişim araçlarında yer alan haberlerin hangi olaylardan seçildiği ve bu seçimin ölçüsünün neye göre yapıldığı yine haberin özellikleri ile belli olabilir. Haber bir olay değildir, olduktan sonra algılanabilen bir olgu sayılabilir. Haber olayla özdeş değildir fakat olayların esas çerçevesinde tekrar kurulabilir. Gazeteci olayı kendi algıladığı biçimde ve ölçüde haber yapmaktadır. Gazetecinin bu algılama ve özetleme yeteneğinden başka neyin haber olacağına karar verme durumundaki yöneticilerde tüm haber arasından seçme yapmaktadırlar. Haberın gerçek bir olaya dayanması, her haber için temel bir koşuldur.

¹⁸¹ Nevzat Dağlı, *Gazete Yayımlama Teknikleri*, (İmaj Yayınevi Ankara, 1995), s: 44.

¹⁸² Özden Çankaya, *Radyo ve Televizyon Haberciliği*, Marmara Üniversitesi. Basın-Yayın Y.O. Radyo-Televizyon Bölümü Öğrencileri için Hazırlanmış Ders Notları, İstanbul 1991. s. 3.

¹⁸³ George A. Hough, *News Writing*, (Üçüncü baskı, Houghton Mifflin Company, Boston 1984), s. 1.

Gerçeklik konusunda hata yapılması, kitle iletişim araçlarına olan güveni sarsar. Haberin işlevi bir olayı işaret etmektir, gerçeklik ise gizli kalmış olayları ortaya çıkararak insanların olaya karşı toplu bir tepki yaratacak uygun bir çerçeve oluşturmaktır. Bir olayın haber olabilmesi için, olayların tanımlanabilir bir biçimde ortaya çıkması gerekebilir. Bir örnek vermek gerekirse, şehirlerdeki trafik sorunu bir gerçektir. Ancak trafik karmaşasının haber olabilmesi için ya önemli bir yetkilinin açıklama yapması ya şehirde ve karayollarında çok ölümcül kaza olması ya da trafik sıkışıklığından kaynaklanan olumsuzlukların doğurduğu kötü sonuçlar gerekmektedir.¹⁸⁴

Haber üretimini içinde yaşanılan toplum ile haberi üreten kurumun yapısı etkiler. Hedef kitlenin kimliği, toplumun yaşam biçimi, gelenekleri, olayın niteliği, haberin kaynağının kimliği, haberin yayılmasını isteyen çıkarı, hükümetin tutumu, ne tür bilginin verildiği ve neyin gizli tutulduğu, ekonomik durumun halk üzerindeki baskısı haberi dışardan etkileyen güçlerdir. Ürünü biçimleyen haber odasının içindeki güçler ise izlenen gazeteciliğin türü, uğraşa yönelik tutum, kitle iletişim aracının ve teknolojisinin türü, kurumun haber yazarlara tutumu, zaman, yer ve ekonomik kısıtlılıklardır. Haber önyargılıdır, haber yazar kişiler kendi geçmişlerini, inançlarını, ideolojilerini yansıtırlar.¹⁸⁵

Gerçek ve ilgi çekici olan her oluşum haberdir şeklinde bir tanımlama yapan Ahmet Oktay, günümüz koşullarında bu tanımın tartışmalı olduğunu belirterek özellikle ilgi çekme kavramının, halkın dikkatini önemsiz olaylara çekmeye, onları büyütürken gerçekliğe ilişkin asıl olguları perdelemeye yaradığını öne sürmektedir. Bu nedenle satış ve kar kavramları çerçevesinde bir haber tanımlamasının giderek daha fazla tercih edilir hale geldiğini ve haberin, okumak, dinlemek ya da seyretmek için bireyin zaman ya da para ödeyerek satın almak istediği meta olduğunu vurgulamaktadır.¹⁸⁶

Haberi tanımlayan gazetecinin eylemlerinin ne olduğu ve ne olması gerektiğine ilişkin ön kabullerdir. Haber olayın, olgunun kendisi değil ama belli bir süreç içinde belli kriterlere göre seçilen ve yine belli bir süreç içinde belli kriterlere göre sunulan

¹⁸⁴ Deniz Kılıç, *Kaynak-Muhabir İlişkisi Modeli Açısından Türkiye’de Parlamento Muhabirliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998), s. 23.

¹⁸⁵ Aysel Usluata, *İletişim*, (İstanbul, İletişim Yayınları, 1994), s. 93.

¹⁸⁶ Ahmet Oktay, *Toplumsal Değişme ve Basın*, (Bilim Felsefe Sanat Yayınları, 1987), s. 87.

olgudur. Bu seçim ve sunum süreci haber değerlerinin önemini vurgulamayı gerektirmektedir. Haberlerin sunumuna ilişkin nesnellik, tarafsızlık, dengelilik gibi kavramlarda seçime ilişkin haber değerleri gibi ele alınmalıdır. Burada haber seçimine ilişkin haber değerleri haber olan olayın içsel bir özelliğine dayandırılmaktadır. Ancak tarafsızlık ve dengelilik gibi sunuma ilişkin haber değerleri doğrudan gazetecinin olay karşısında aldığı tavır ile ilişkilidir. Başka bir anlatımla gazetecinin rolünün ne olduğunun tanımlanması “haber” ne olduğunun tanımlanmasını da beraberinde getirmektedir. Nesnellik hakkında bilgi edinilip, aktarılacak nesne ve olaya ilişkin epistemolojik bir tavır işaret etmektedir. Tarafsızlık, siyasal eğilimlerden arınma durumunu, eş deyişle haberde olay ve yorum arasında konulması gereken sınırı göstermektedir. Dengelilik kavramı ise tüm bunların sağlanmazlığını kabul edercesine geliştirilen bir kötünün iyisi durumundadır. Farklı görüşlere eşit biçimde yer verilmesi tarafsızlığın ve nesnelğin haberde sağlanmasının tek yolu olarak belirlenmiştir.¹⁸⁷

Her haberin bir giriş bölümü ve bunu izleyen “gövde” diye adlandırılan diğer bölümleri bulunmaktadır. Haberin girişinde ideal olarak istenilen altı sorunun yanıtının verilmesidir. Bu altı soruyu oluşturan soru edatları şunlardır: Ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim. Bu altı soruyu yanıtlamak yönünden geliştirilmiş olan kurala, 5N-1K kuralı adı verilmektedir. Ayrıca haber yazma yöntemi içinde en çok kullanılan ters piramit kuralıdır. Yöntem, okumayı kolaylaştırır, tekrarı önler, merakı tatmin eder, sayfa düzenini kolaylaştırır, başlık atmada kolaylık sağlar, haberi daraltma ve genişletme olanaklarını hazırlar.¹⁸⁸

Gazetelerde yazının gözden düşmesi ve fotoğrafın yazının alanlarını ele geçirmesiyle rağmen gazetelerde asıl belirleyici düzeyi yazı oluşturmaktadır. Ancak yazının yazı yoluyla gözden düşürülmesi ve içeriksizleştirilmesi başka bir ifadeyle gerçek iletilerin iletim sürecindeki bozulmaya işaret ettiği anlamında gürültüye dönüştürülmektedir. Özellikle gündelik dilin büyük ölçüde alışkanlıklar ve klişeler üzerine kurulu olması ve tüm haberleşme ağı bilinen gerçekler, gündelik alışkanlıklar, mitolojik düşünceler, kısaca streatypler düzeyinde kurulmaktadır. Böylece her konu ve

¹⁸⁷ Ayşe İnal, “Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar”, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllığı 1994.

¹⁸⁸ Tokgöz, a.g.e., s.181-183.

sorun gündelik konuşmanın biçimine ve mantığına indirgenmektedir. Düşüncedeki özerklik, buluş, saptama ve eleştiri öğelerinin dilde olmaması sihirli otoriter ve törensel öğelerin konuşmaya ve dile yerleşmesine neden olmaktadır. Özellikle gazetelerde ifade edilen dilin ortak sözcüklerden oluşması ve basmakalıp başlıklama biçimlerinin hemen her düzeye ilişkin haberlerde yer alması sansasyonel bir kimlik ortaya koymaktadır. Bu durum iletinin standartlaştırılmasına, dilin vasıtasıyla gerçeğin aşındırılmasına neden olmakla beraber olaylardaki sosyo-ekonomik nedenlerin ortadan kaybolmasını sağlamaktadır. Özellikle 5N-1K’de “neden” sorusunu yok etmektedir. Haberlerde nedensel boyut görülmemesi okur tarafından eleştirel boyutun geliştirilememesine neden olmaktadır. Herşeyi, en kötüyü bile doğallaştıran bu durum olayların insanlar tarafından kanıksanmasına ve önemsizleştirilmesini sağlamaktadır. Örneğin “İnşaat mafyası her yerde” ifadesinde ‘mafya’ kanunun üstünde bir statü ile sunulmakta dolayısıyla okurun kafasında bu işlerin önlenemeyeceği yolunda bir düşünce oluşmaktadır.¹⁸⁹

Türk basınında başlık haberin tanımlayıcısı olmaktan çıkmış, özerklik kazanmıştır. Gazetelerin kullandıkları başlık sayısında yetmişli yılların öncesine göre büyük bir oranda artış görülmektedir. Önceleri yalnızca birinci sayfada yer alan “üst başlık”, “başlık” ve “spot” şeklindeki uygulama bütün sayfalarda görülmekte kimi zaman spotların sayısı 6-7’yi bulmaktadır. Bu uygulama, haberi özetlemek anlamına gelmektedir. Okur başlıklara baktıktan sonra haberi okuma gereğini duymamaktadır. Başlıklama tekniğinde başka bir öge de başlıkların “bilgi verici” olmaktan çıkarak “hayal kurdurucu” bir içerik kazanmalarındır. Daha önceleri başlık; haberi duyurulacak olayı hemen açığa vururken günümüzde okuyucu başlığa baktıktan sonra haberi kafasında kurmakta, boyutlarını genişletmektedir. Başlıklarda “fiil” kullanımı kaldırılarak cümleyi tamamlama işi okura bırakılmakta bu sayede okur habere kışkırtılarak merak uyandırılmaktadır. Örneğin “Adalet sancılı”, “Memura bir parmak bal” gibi cümlelerde haberin gerisini getirmek okura bırakılarak, “Memurun ağzına çalınan bir parmak bal”ın ne olduğu konusunda haber metinlerine ilgi çekilmektedir. Kitlesele başlık olarak adlandırılabilen bu başlıklama yönetimi halk diline zaman zaman “argo”nun sözcüklerine başvurmada bu yönüyle “muhalif” bir boyut oluşturduğu

¹⁸⁹ Oktay, a.g.e. s. 105-107

izlenimi vermektedir. Ancak bu pahalı Türkiye’de memura çalınan bir parmak bal bu deyimden kullanılarak edindiği anlamı da yedeğinde çağrıştırmaktadır. Çünkü çalınan bir parmakta olsa baldır ve bu bakımdan iktidarın icraatına eleştirel bir bakış getirdiği kadar o eleştiriye anında hafifleterek yetersizdir ama yine de bir şeyler yapılmıştır ve memur düşünülmemektedir anlamı vermektedir. Ancak yine de kitlesel başlıklar okurun üzerine etkili olmaktadır. Bu başlığın özelliği haberin yorumuna dayanmasıdır. Gündelik değer yargıları içinde oluşturulan bu başlıklar basmakalıp bir şekilde yayılarak birbirinin benzeri başlıklar atan bir çok benzeri gazete yaratmaktadır.¹⁹⁰

Gaye Tuchman, haberlerin, gerçeğin sosyal yapılanması olduğunu söylemektedir. Haber merkezinde on yıl süren ve katılımcı gözlem tekniği ile haber çalışanlarıyla gerçekleştirdiği görüşmelere dayanarak, haber yapmanın gerçeği görüntülemek değil gerçeğin kendisini yapmak olduğunu belirtmektedir. Haberlerin toplum hayatındaki yasal kurumların yandaşı, destekçisi olduğunu ve aynı zamanda egemen düzeni meşrulaştırdığını belirtmektedir. Özellikle uzmanlaşma ve haberin organizasyonunun gerçekte şirketlerin kendi tecimsel ve diğer çıkarları doğrultusunda ortaya çıktığını ve haberin toplumun sınırlarını belirleyen yaşamsal bir kaynak olarak çepeçevre sardığını belirtmektedir. Egemen ideolojinin yenilenerek toplumda içselleştirilmesinin temel kaynakları arasında habercilerin bilgiyi sorgulamama ve olaylara dayanan haber sunum isteklerinin yattığını iddia etmektedir.¹⁹¹

1.1.3.4.2. Başlık yazımı

Okuyucunun habere takılmasını sağlayan bir kanca görevi yapan başlık her zaman haberin özünü yansıtacak bilgiyi içermek zorundadır. Bununla birlikte her başlık, haberin özünü yansıtacak etkiyi, yerel ilgiyi toplayacak göstergeleri, varsa zaman kavramını ve enderlik içeriyorsa bu bilgiyi bulundurmaya zorundadır. Başlıkta hiçbir zaman olayın tarafları gözardı edilmemelidir. Başlığın içeriği haber metni ile uyum içinde olmalı, haber kötü bir tat bırakırken başlık umut vermemeli ya da tam tersi olmamalıdır. Editör, eğer alan editörü değilse ve başlık ile ilgili olarak bir kuşku

¹⁹⁰ A.g.e., s.108-109.

¹⁹¹ Gaye Tuchman, *Making News: A Study in Television Construction of Reality*, (The Free Press, New York,1978), s. 12-14.

içindeyse ilgili danışmanlardan bilgi almalıdır. Tüm bu özellikleri içinde bulundurması gereken başlık, her şeyden önce açık, davetkar, anlaşılması kolay olmalı ve kararlılık içermelidir. Kelimelerin tam ve gerçek anlamları dışında başka bir anlam taşımaması anlaşılabilirlik bakımından tercih edilmelidir. Mesleki jargon ya da ifadelerden kaçınmak en doğru olanıdır. Yine de bütün bu olması gerekenler ile beraber okuyucuyu habere takan bir kanca olarak başlığın ilginçlik, yaratıcılık unsurlarını da taşıması gerekir.¹⁹²

Başlık, habere ve atıldığı alana uygun olmalı, haberi anlatmalı, anahtar gerçeklerden kaynaklanmalı, özel detaylar içermeli, çekici olması için dinamik fiiller kullanmalı, sıfat kullanmamalı, (renkli olmalı), haberdeki en önemli konu ne ise başlıkta o konu kullanılmalı, başlık tek satıra sığdırılmalı, yapılamıyorsa özne yüklem arasında uyumsuzluk yaratacak şekilde başlık atılmamalıdır. Başlık kısaltma ile başlamamalı, belirsiz kısaltmalar kullanılmamalı, başlıkta kelime tekrarı yapılmamalı, başlık belirsizlik ifade eden ifadeler içermemeli, suçlama içermemeli, başlıkta birden fazla anlama gelen kelimeler kullanılmamalıdır.¹⁹³ Kısa ve anlaşılır olmalı, haberin unsurları yansıtmalı, abartılı olmamalı, yorum içermemeli, okurun dikkatini çekmelidir.¹⁹⁴

1.1.3.4.3. Fotoaltı yazımı

Fotoaltıları gazete haberlerinin bir parçasıdır. Ancak bunlar gazetelerdeki fotolarla, grafiklerde ve karışık kelime yığınları arasında en az gelişmiş elementlerdir. Gereği gibi yazılmayan fotoaltıları haberin hikayesindeki ya da fotoğraftaki mesajın bir kısmını veya tamamını yok eder. Okuyucu fotoaltılarından tam, doğru, ve bilgilendirici mesajlardan başka bir şey beklemez bu nedenle editörler fotoaltı yazımında şu kurallara dikkat etmelidir.¹⁹⁵

Fotoaltılarında verilen mesajın doğruluğu denetlenmelidir;

¹⁹² Lorenz ve Vivian, a.g.e., s. 235.

¹⁹³ Headlines /<http://128.138.144.96/editing/headrules.html>, 6.8.2000.

¹⁹⁴ Yüksel ve Gürcan, a.g.e., s. 44.

¹⁹⁵ Kenny Irby, "Hot Tips for Writing Photo Captions", http://www.poynter.org/dj/tips/vj/wed_captions.htm, 18.8.2000.

Fotoaltlarında açık ifadelerden kaçınmak gerekir. Açık ifadeler bir editörü ya da muhabiri taraf yapabilir. Örnek: Ünlü NBA Basketbol oyuncusu Deniss Rodman kameramana yumruk atarken gülüyordu.

Fotoğraftaki başlıca insanı ya da insanları her zaman tanımlamak gerekir. Fotoğraftaki kişilerin kim olduklarını yazmak okuyucu için önemli ve bilgilendiricidir,

Yargıda bulunmaktan her zaman kaçınılmalıdır. “Mutsuz insanlar protestoyu izliyorlar...” gibi bir örnekte, o insanların gerçekten mutlu olup olmadığından emin olunmalıdır. Çünkü böyle bir ifadede fotoğraftaki insanların canları da acıyor olabilir ya da fotoğrafın çekildiği sırada fotojenik olmayabilirler. Eğer yargıda bulunmak gerekiyorsa mutlaka doğru ifade doğru durum için kullanılmalıdır,

Fotoaltı ana başlığa benzememeli ya da haberin özeti olmamalı, farklı bir mesaj ve bilgi vermelidir;

Fotoaltı yazarken foto muhabiriyle irtibat kurarak doğru ve bilgilendirici metinler yazılmalı, foto muhabirinden bilgi alırken kendisine özel ayrıntıları çıkarabilecek sorular sorulmalıdır;

Fotoaltında “gösterildi, gösterdi, resimlendi vb.” türde kelimeler kullanmamak gerekir;

Fotoğraf eğer tarihi veya özel bir haber dosyasıyla ilgiliyse ne zaman ve kim tarafından çekildiği mutlaka yazılmalıdır;

Fotoaltı anlaktır ve bu nedenle o anı, o vurguyu yaratacak dil kullanılmalı eğer fotoğraf mizahi değilse fotoaltında komik şeyler yazılmamalıdır;

Okuyucular için fotoğrafı tanımlamak çok yararlıdır. “Siyahlı kadın”, “yenilginin getirdiği hayal kırıklığı”, “koridorun sonunda ayakta duran adam” gibi örnekler okuyucu için yardımcı olan tanımlamalardır. Ancak fotoğrafçılarda bu tip tanımlamalara yardımcı olabilecek fotoğraf çekebilmelidirler.

Uzun fotoaltı yazmaya gayret edilmelidir, çünkü kelime yığını haline getirilmeden verilen fazla bilgi, okuyucunun durumu ve hikayeyi anlamasına yardımcı olacaktır, alıntı kullanmak etkili bir yöntemdir;

Fotoaltı yazarken basmakalıp sözlerden kaçınmak gerekir ve kullanılmaması daha uygundur. Haberdeki hikaye konuşma diliyle aileden birisine anlatıyormuş gibi yazılmalıdır;

Fotoaltı yazarken virgüller kullanmak yazıdan fotoğrafa geçişlerde kolaylık sağlayarak okuyucuya nefes aldırır.

1.1.3.4.5. Temel tasarım gücü

Gazetelerin tasarımında uyum ve denge temel başlangıç olmakla beraber görsel öğelerin kullanımı çok önemlidir. Gazetelerde haber değeri olan fotoğraflar ilginç görsel unsurlardır ve en önemlisi de beyaz boşluklardır. Kullanılacak fotoğrafların haber değeri taşıması dışında, çerçeve hatası, ışık sorunu, netlik vb. sorunlar yoksa olabildiğince büyük kullanılmalı 57-80 lik gazeteler için çeyreğin yarısı ya da çeyrek sayfa daha küçük gazeteler için yarım sayfa olmasa bile en azından çeyrek sayfa kullanılmalıdır. Tasarım görsel elemanların etrafına kurulmalıdır. Fotoğraflar kesilmeden önce ne ölçüde ve şekilde olması gerektiğine karar verilmeli fotoğraflar kesilirken kollar, omuzlar ve bacaklara dikkat edilmelidir. Tasarım okuyucunun gözlerinin odaklanabileceği fotoğraf ya da nesne (başlık, spot vb.) üzerine kurulmalıdır. Uzun gri sütunlar birbirinden ayrılmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için de önemli ifade ve paragrafları tırnak içine almak, paragraf sitili yaratarak başlık ve metinleri ayırmak, haberleri tarayarak gözden geçiren okuyucuların ilgisini çekecek şekilde küçük bilgi kutucukları yapmak ve gömme harf kullanmak gerekmektedir.¹⁹⁶

Beyaz boşluklar tasarımın en güçlü unsurlarıdır. Göz önce bu boşluğa çekilir sonra da diğer yazı ve görsel unsurlara. Beyaz boşluk sayfanın dış kenarlarına bitişik olmalı sayfanın ortasına set çekmemeli ve fotoğraflar daha çok yazı ile sarılmalıdır. Gri tonların gölgeli kullanılmasında yarar vardır. Özgünlüğü bozmadan arada sırada küçük değişiklikler ile gazetelere çarpıcı bir görünüş verilmelidir. Ayrıca gazete yazarlarına ayrılan yerin konumu ve ölçüsü ile tasarım görüntüsü asla değişmemeli ve diğer yazılardan çok açık bir şekilde ayrılmalıdır. Gazetenin folyosu kontrol altında tutulmalı,

¹⁹⁶ <http://www.freep.com/jobspage/high/hsdesign.htm>, 30.11.2000.

her zaman aynı yerde ve aynı şekilde yer almalı. Sayfa numaraları, isimleri tarihlerin yeri ve şekli değişmemelidir.¹⁹⁷

1.1.4. Editoryal Sistemin İşlenişine İlişkin Olarak Hürriyet Gazetesi Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması

Hürriyet gazetesinin kurucusu Sedat Simavi'nin Hürriyet ile Türk gazetecilik hayatına getirdiği yeniliklerin başında uzun haber anlayışının tersine, haberleri özlü kısa vermesidir. Sedat Simavi bununla birlikte kendi başyazılarını da kısa hazırlamaktadır. O günlerde Simavi'nin yazıları tek sütunu doldurmayan, sadece siyasi konuları sütununda önemli kabul etmeyen, "Düdüklü tencere" gibi ciddiyetsiz olarak kabul edilen konuları da içeren yazılardır. Başyazının siyasi konuların dışında da yazılabileceğini gösteren Simavi toplumsal içerikli tüm sorunları kendisine konu ederek kadınların yazılarının devamlı okuru olmalarını sağlamıştır. Hürriyet'in getirdiği diğer bir önemli yenilik Londra olimpiyatlarına foto muhabiri göndererek büyük boylu fotoğraflı haberler basması olmuştur. Bu durum gazetenin tirajının hızla artmasını sağlayarak kitle gazetesi olma yolunda atılmış ilk adımdır. Ancak bu konuda yapılan en önemli eleştirilerin başında büyük fotoğraflı, yazıyı azaltan gazetelerde zamanla magazin içerikli haberlerin yoğunlaşmasının başlangıcı Hürriyet Gazetesi'nin olmasıdır. Ayrıca Sedat Simavi, Hürriyet Gazetesi'nde gazetecilik ile edebiyatçılığı ayırarak, yeni bir başlangıç yapmıştır. 1950'lere kadar Türkiye'de edebiyatçılar gazetecilik yapmaktadırlar ve köşe yazıları onlar tarafında yazılmaktadır. Gazetelerde çıkan yazılar ve özellikle başyazı çok önemliyken Sedat Simavi bir değişiklik yaparak gazetenin en önemli işlevinin haber vermek olduğunu vurgulayarak haberin önemine dikkat çekmiş ve gazetede daha fazla haber vermeye başlamıştır. Zamanla haber sayısının arttığı gazetede edebiyatçılar geri planda kalırken muhabirler ön plana çıkmıştır. O yıllarda tiraj arttıran etmen olarak yazarlar görülmekteyken Hürriyet ile tiraj arttıran etmen haber olmuştur. 1950'li yıllarda teknolojik bir devrim olarak kabul edilen daktilonun gazeteciler ve köşe yazarları tarafından kullanılması da Hürriyet ile başlamıştır. Harf devrimi ardından yaşanan uyum

¹⁹⁷ A.g.e., 30.11.2000.

zorluğu¹⁹⁸ ve muhabir ve köşe yazarlarının el yazılarının okunma zorluğu daktilonun yazı işlerinde kullanılmasıyla atlatılmıştır.

Hürriyet, kurulduğu yıllarda hem olimpiyatları fotoğraflarla okuyucuya getirmesi hem de 1948 yılının en çok satan Son Posta Gazetesi ve diğer gazeteler ile aynı fiyata satılması nedeniyle en çok satan gazete unvanını da kazanmıştır. Son Posta beş kuruşa satılırken Hürriyet Gazetesi de beş kuruşa satılmaktadır. Gazetede ilk klişehaneyi kuran, ilk flaşın kullanıldığı gazete yine Hürriyet Gazetesidir.¹⁹⁹

Kurulduğu ilk yıldan itibaren tirajı en yüksek üç gazeteden biri olan Hürriyet, hem halka yönelik hem de ciddi gazetecilik anlayışlarını bünyesinde bir araya getiren habercilikte bir çok öncülüğü yapan bir gazetedir. Türkiye'deki gazeteler arasında finanssal yapısı en güçlü gazeteler arasındadır. Ayrıca ülkede en iyi bilinen on markadan birisi ve Türkiye'nin ilk kitle gazetesidir. Hürriyet, Türk basın sektöründe ilk defa fotoğraf basan, spor haberlerini baş sayfadan veren, editöryal sistemi kullanan ve yurt dışında baskı yapan ilk gazetedir. Oktay Duran'a göre Hürriyet, milliyetçiliği ve demokratik değerleri temel alır, sosyal adalet ve halkçılığın gelişmesini amaçlar, açık fikirli, makul ve bağımsızdır.²⁰⁰

Hürriyet Gazetesi diğer önemli çıkışını Kore savaşında yapmıştır. Büyük ve çok fotoğraf kullanımı, canlı röportajlar, haber verme üzerine kurulu 1950'li yıllara göre modern gazetecilik anlayışı Hürriyet Gazetesi ile birlikte doğmuştur. 1950'lerin gazetecilik anlayışı köşe yazarı ve yorum ağırlıklı, özellikle resmi yaklaşımların sözcülüğünü yapan gazete formatıyken Hürriyet, Türkiye'nin ilk "haber kağıdı" başka bir anlatımla uluslararası ölçütlere göre yayın yapan ilk gazetesidir. Bu dönemin ve bu yeni anlayışın üç önemli kişisi Hikmet Feridun Es, Alaaddin Berk ve Faruk Fenik, Kore Savaşını izleyerek Türkiye'nin modern anlamdaki ilk savaş muhabirleri olmuşlardır. Hürriyet muhabiri Hikmet Feridun Es'in eşi Semiha Es de fotoğrafçı olarak Kore savaşını izlemiştir.²⁰¹

¹⁹⁸ Latin harfleri ile okuma yazma bilmeyen mürettepler ve yeni yazı ile yazı yazanlar arasında yaşanan uyumsuzluk Cumhuriyet devrimlerinin ilk yıllarında gazetecilikte yaşanan sorunlar arasında bulunmaktadır.

¹⁹⁹ Demirtaş Ceyhun, *Babıali'nin Şu Son Kırk Yılı*, (İkinci baskı. Milliyet Yayınları. 1985), s. 24-45

²⁰⁰ Duran a.g.e. s. 298.

²⁰¹ "Unutma Beni Kore Savaşı", *Atlas Dergisi*, sayı 113, s.109, Ağustos 2002.

Hürriyet Gazetesi'nin yayın politikasını Ahmet Oktay 1986 yılında yaptığı çalışmasında liberal eğilimli bir gazete olarak tanımlamaktadır. Yayınlandığı günden itibaren kitle gazetesi olan Hürriyet, bu kimliğini hiç değiştirmemiş mutfak haberleri denebilecek olan çarşı-pazar haberlerine önem vermiş ve bu yanılla da orta sınıfın desteğini kazanmıştır. 1986 yılındaki Hürriyet Gazetesi okurunun hemen hemen tümünün bu sınıftan oluştuğun belirten Oktay, gazetenin ideolojisinin orta sınıfın ideolojisi ile sınırlı kaldığını ve olayları sunarken ve yorumlarken okurunu ürkütmemeye çalıştığını söylemektedir.²⁰²

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacını; gazetelerde var olan editörlerin görev ve sorumluluklarını incelemek, editöryal sistemi tanımlamak ve editörlerin haberlerde yaptıkları değişiklikleri göstermek için muhabirlerden, ajanslardan ya da temsilciliklerden gelen haberler ile basılı haberleri karşılaştırılarak Hürriyet Gazetesi'nde editörlerin haberlerde ne tür değişiklikler yaptıklarını belirlemek oluşturmaktadır. Haberin doğruluğu muhabirin bilgiyi doğru ve tam almasıyla, habere konu olan taraflara eşit söz hakkı tanınmasıyla olayın oluşunu veya söylenenin olduğu gibi aynen yansıtılmasıyla ve editörün hukuki olarak kişisel ve kamusal hakları koruyan bakış açısı burada önem kazandığından aşağıda yer alan sorular, çalışmanın alt amaçları olarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Hürriyet Gazetesi'nde birinci ve üçüncü sayfalarda yer alan haber konuları, mahreçleri, konuları nedir ve bu haberlere ayrılan yer ne kadardır? Konularına göre haberler gazetede hangi konumda yer alıyorlar? Konularına göre haber kaynakları nelerdir? Haber öğelerinde (5N-1K) yapılan değişiklikler nelerdir?

2. Editörler haberde geçen başka bir ayrıntıya vurgu yapıyorlar mı? Haberde muhabir vurgusunu değiştiriyorlar mı? Yazım kurallarına uygun denetleme yapıyorlar mı? Farklı muhabirlerden gelen haberleri (bilgileri) bir araya getirerek birleştirme haber yapıyorlar mı?

²⁰² Oktay., a.g.e., s. 140.

3. Editörler haberde denge kuralını gözetiyorlar mı? Haberlerden kestikleri bilgileri gazete vurgusu haline getiriyorlar mı?

4. Editörlerin haberleri desteklemek amacıyla kullandıkları grafik/tablo, kutu/ayrı sütun, flaş/patlak ve fotoaltı'nda haber ile ilgili bilgi kullanımı ve tercihleri nelerdir?

5. Editörlerin başlık, spot, gönderme başlık, ara başlık ve haber metninde yaptıkları değişiklikler ve nitelikleri nelerdir?

6. Çalışma eşikbekçiliği yaklaşımı konusunda araştırmaları güncelleştirip, üzerinde düşünme, tartışma ve yeni araştırma olanakları yaratmayı amaçlamaktadır.

1.3. Önem

1. Çalışma; öncelikle eşikbekçiliği yaklaşımı konusunda araştırmaları güncelleştirip, üzerinde düşünme, tartışma ve yeni araştırma olanakları yaratmayı da amaçladığı için,

2. Varolan eşikbekçiliği yaklaşımı kapsamında yapılan araştırmalara orijinal muhabir haberleri ile basılı gazete haberlerinin karşılaştırılması şeklinde yeni bir inceleme önerisi sunması,

3. Haber yapma sürecinde editoryal faaliyetler içinde editörlerin görev ve sorumlulukları çerçevesinde haberlerde yaptıkları içeriksel düzenlemelerin belirlenmesi,

4. Editoryal sistemin nasıl işlediğinin belirlenmesi ve çalışma içinde yer alan ve açıklanmaya çalışılan kavramlara tanım getirilmesi,

5. Çalışmanın genel konusu ve uygulamadan elde edilecek bulgular doğrultusunda çalışma, Türkiye'de İletişim Fakültelerinde verilmekte olan "Temel Gazetecilik", "Haber Toplama ve Yazma", "Haber Okuma", "Haber Yazma Teknikleri", "Haber Sosyolojisi" derslerini yürüten öğretim elemanlarına veri sağlama açısından önemli görülmektedir.

Ayrıca bu çalışma, Türkiye'de İletişim Fakültelerinde öğrenim görmekte olan Gazetecilik ve Basın Yayın Bölümü öğrencilerinden, mezuniyet sonrası gazete ya dergilerde görev alacak adaylara bakış açılarını genişletme, alana farklı bakabilme ve bu yöndeki bilgilenmelerine ışık tutması açısından da önemli görülmektedir.

Yine bu çalışma basın sektöründe çalışan gazeteciler, alanda eğitim gören öğrenciler ve akademisyenler için önem taşımaktadır.

Ve elbette bu çalışma, gazete çalışanlarının oluşturduğu meslek ve sivil toplum örgütlerinin konu ile ilgili görüşlerini oluşturmaya olanak sağlayacak verilerin toplanması ve onlara sunulması bakımından da önemlidir. Son olarak, benzer alanda ileride çalışma yapacak akademisyen, araştırmacı ya da uygulamada pratik yapanların bilgilendirilmesi açılarından da çalışma önemli görülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Aşağıda yer verilen konular araştırmanın varsayımları olarak kabul edilmişlerdir.

1- Haber yapma sürecinde, haber içeriklerini etkileyen faktörler doğrultusunda editörlerin haber içeriklerini değiştirmektedirler.

2- Editör, editoryal sistemde haber yapma sürecinde habere müdahale eden en önemli denetim noktasıdır.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışmanın en temel sınırlılığı; inceleme konusu yapılan muhabir haberlerinin yayın kuruluşundan alınmasının sadece yayın kuruluşunun inisiyatifine bağlı olmasıdır. Gazetede yer alan haberlerin muhabirlerce yazılan kopyaları muhabirlerin özel arşivleri dışında gazete bünyesinde tutulmamaktadır, bu durum benzer türde yapılacak karşılaştırmalı bir araştırmanın teknolojik nedenlerden dolayı geriye dönük olarak yapılamamasına neden olmaktadır. Araştırmaların devamlı olarak ileriye dönük yapılmasına gerektiren bu temel sınırlılık çalışmanın geçmiş konular üzerine yapılmasına engellemektedir. Bu nedenle belli bir konu ya da olaya ilişkin araştırma öncesinde konuya ilişkin öngörülerin çok güçlü olması gerekmektedir.

Çalışma Türkiye'nin en çok satan, en köklü, en güçlü sermayeye sahip medya grubunun, en büyük gazetesi olması nedeniyle Hürriyet Gazetesiyle sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın uygulaması 13-20 Mayıs 2002 tarihleri arasında yayınlanmış Hürriyet Gazetesinin birinci ve üçüncü sayfalarında yer alan haberler ile sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte orijinal muhabir haberlerinin elde edilmesi ve haberlerin alınacağı süre

Hürriyet Gazetesi yöneticilerinin kabul ettikleri süre ve zaman aralığı kapsamında gerçekleştirilmiştir.

1.6. Tanımlar

Çalışma boyunca sıkça yinelenen kavram ve terimler aşağıda açıklandığı biçimde kabul edilmektedir.

Haber: Genellikle belirli bir zamanda gerçekleşmiş ya da gerçekleşecek bir olaya, düşünceye ve soruna dayanan, belli bir kitleyi ilgilendiren doğru ve gerçek bilgidir.

Basın: İnsanların haber alma, okuma ve öğrenme ihtiyaçlarını sağlayan, çevrelerinde gelişen olaylara karşı oluşturdukları fikirlerin açığa çıkmasına yardımcı olan iletişim ortamıdır.

Ulusal Basın: Basında üretilen ve ülke çapında yayını ve yayımı yapılan basın ortamıdır.

Yerel Basın: Yurdun il, ilçe veya değişik bölgelerinde yayını ve yayımı yapılan bölge ve yerel basın ortamıdır.

Editör: Gazete, dergi, televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarında hangi haber metinlerinin yer alacağına karar veren, bu metinlerin içeriğini, haber dilini ve sayfada sunumuna etki ederek düzenleyen basın çalışanıdır.

Sayfalandırma/Bölümlendirme (Pagination): Gazete ve dergilerde yer alan ve genellikle belirli bir uzmanlık bilgisi gerektiren haber ve metinlerin konularına göre belirli sayfa ve sayfalar içinde yer almasıdır.

Flaş/Patlak: Haberi daha görünür yapmak, önemsetmek ve dikkat çekmek için hazırlanan yazılı tamamlayıcı görsel malzemedir.

Spot: Haberde önemli ayrıntıların yer verildiği haberi özetleyen kısa, haber metninden daha büyük puntuyla yazılan metin.

Şemsiye Başlık: Gazetede aynı konuyla ilgili farklı haberlerin bir genel başlık altında toplanarak verilmesidir.

Gönderme Başlık: Birinci sayfadan iç sayfalara gönderilen haberlerde kullanılan başlıktır.

Ara Başlık: Haber metninin içinde yer alan iri puntolu ve okunacak paragrafları tanımlayan bölüm arası başlıktır.

İkili kontrolü (double check): Habere konu olan tarafların görüşlerine başvurarak olayın tam olarak bütün taraflardan öğrenilmesidir.

Denge Kuralı: Haberde yer alan taraflara eşit söz hakkının tanınmasıdır.

Editoryal Denetim: Gazetede kullanılacak malzemenin seçimi, yazının içeriği ve boyutu ile ilgili sınırları belirleme kararı, kamusal konular ve resmi makamlarla ilgili değerlendirme editoryal denetim kapsamına girer.

Mahreç: Haberin hangi iletişimci tarafından hazırlandığını açıklayan tanımlayıcı bilgidir ve genellikle haber metinlerinin başında verilir.

Tiraj: Gazete ve dergilerin baskı sayısıdır.

Editoryal Güç: Haber medyasında belirli standartları taşıyan haber ve benzeri yayınların yayınlanıp yayınlanmayacağına karar verme gücüdür.

Editoryal Bağımsızlık: Gazeteciliğin kendi içsel değerlerini ve hedeflerini onaylayan editörün başka bir unsurun etkisinde kalmaksızın verdiği karar ve yargıdır.

1.7. Yöntem

Bu bölümde araştırmada yer alan bilgileri elde etmede izlenen yollar ve elde edilen verilerin ne şekilde çözümlenip yorumlanacağı ve yöntemsel bilgiler yer almaktadır.

1.7.1. Araştırma Modeli

Çalışma örnek olay tarama modelinde hazırlanmıştır. Bu araştırma betimsel bir çalışma olup, ulusal düzeyde yaygın dağıtımı yapılan Hürriyet Gazetesinde yer alan haberlerde editörlerce yapılan değişiklikleri belirlemeye yönelik bir durum saptaması yapılmıştır. Çalışmada yer alan kuramsal bölümlerin oluşturulabilmesi için öncelikle literatür taraması yapılmıştır.

Haber eleyicisi olarak tanımlanan editörler ve/veya gazete yöneticilerinin haber metinleri üzerindeki eleme ve denetim işleminin “Eşikbekçiliği” (Gatekeeping)

yaklaşımı çerçevesince irdelenen çalışmanın literatür taraması editör ve editöryal sistem, Eşikbekçiliği yaklaşımı ve Hürriyet Gazetesi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

1.7.2. Evren ve Örneklem

Türkiye’de yayınlanan ulusal, bölgesel ve yerel tüm gazeteler genel tarama modelinde gerçekleştirilecek bir çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışma örnek olay tarama yöntemiyle gerçekleştirildiğinden diğer tüm gazeteler araştırma dışıdır. Genel tarama modeli kapsamında gerçekleştirilecek bir çalışmada evreni temsilen alınacak örneklem seçimi bu araştırma için söz konusu değildir. Bu çalışmada yalnızca Hürriyet Gazetesi örnek olarak seçilmiştir.

Çalışma örnek olay tarama modelinde gerçekleştirildiğinden Hürriyet Gazetesinde yer alan haberlerde editörlerce yapılan değişiklikleri belirlemenin yanı sıra kuruluşundan günümüze gazetecilik mesleğinin uygulama alanı olarak Hürriyet Gazetesinin yayıncılık gelişimindeki önemli ayrıntılar ve habercilik anlayışı araştırma kapsamında yer almaktadır.

Örnek olayda araştırmaya konu olan birim/birimler mesleki bilgi birikimi ve deneyimden yola çıkarak seçilmekle beraber, evrenin ortalama özelliklerine uygun olması gerekmektedir. Bu çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde Türkiye’nin en çok satan gazetesi olması nedeniyle Hürriyet Gazetesi bu çalışmanın araştırma örneğidir.²⁰³

Çalışma kapsamında, Hürriyet Gazetesinin İstanbul baskısının 13 Mayıs-20 Mayıs 2002 tarihleri arasında, birinci ve üçüncü sayfalarında yer alan toplam 115 haber, çalışmada editörlerce haberlerde yapılan değişikliklerin neler olduğunu belirlemeye yönelik haber kümesidir ve keyfi-iradi olarak seçilmiştir. Çalışmada özellikle birinci sayfanın seçilmesindeki temel neden, gazetenin vitrini olması ve tüm haber konularının yer alabilme olasılığının bulunmasıdır. Üçüncü sayfa haberlerinin seçimindeki temel neden ise burada yayımlanan tüm haberlerin muhabir mahreci ile yayınlanmasıdır.

Araştırmanın geçerliliği konusunda araştırmacı dışında, alandan iki farklı kişi kategoriler ve kategorilerin altında yer alan alt kategorilerin kodlamasını

²⁰³ <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/categories.php?op=newindex&catid=>, 26.10.5.2002.

gerçekleştirerek araştırmacıya yakın kodlamalar elde etmiştir. Araştırmanın geçerlilik düzeyi %90 düzeyinde bulunmuştur.

1.7.3. Veriler ve Toplanması

Sözü edilen konu çalışması çerçevesinde haberlere uygulanan içerik analizine yönelik şablon ve bunda yer alan kategoriler şu şekilde oluşturulmuştur: **Haberin Künyesi** ana kategorisi altında “haber yayımlandığı sayfa, haberin konumu, habere ayrılan yer, haberin mahreci, haberin konusu ve haberin kaynağı”; **Haber Öğeleri** ana kategorisi altında “kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl ve neden” sorularının yanıtları; **Haberde Vurgular ve Denetim** ana kategorisinde “editörün haberde önemli gördüğü diğer bir ayrıntıya vurgu yapması, muhabirin haberinde ön plana çıkarttığı bir ayrıntının editör tarafından değiştirilmesi, haberlerin yazım kurallarına uygunluğunun denetlenmesi, aynı konuyla ilgili içerikleri farklı haberlerin birleştirilmesi, haberde taraf olarak yer alan kişi ya da kurumlara eşit söz hakkı tanınmasının dengelenmesi”; **Haberde Yapılan Değişiklikler ve Niteliksel Farklılıklar** ana kategorisi altında “başlıklarda, spotlarda, arabaşlıklarda, gönderme başlıklarda ve haber metinlerinde yapılan değişiklikler ile bu değişikliklerin ifadelerde oluşturduğu farklılıklar” olarak belirlenmiştir. Kodlama şablonunda yer alan ana kategoriler ve bunların altında yer alan değişkenler bütün haberleri kapsayacak şekilde ön bir tarama yapıldıktan sonra oluşturulmuştur.

Çalışmada içerik analizi yöntemiyle taranan editörlerin haberlerde yaptıkları değişiklikler her haber için teker teker Ek-1’deki kodlama şablonuna uygun biçimde kodlanmış ve veriler SPSS istatistik programına aktararak değerlendirilmek üzere hazırlanmıştır.

Bu taramada haberlerde yapılan değişikliklerde anahtar olarak öncelikle ana kategoriler altında yer alan konulaştırma ya da tanımlamaları birebir karşılayan sözcükler değerlendirmeye alınmıştır. Özellikle haberin konusu ve kaynağı alt kategorisinde yer alan konulaştırma ve haber kaynaklarını tanımlarına tam olarak uyan sözcükler incelenmiştir. Ayrıca haberlerde haber öğeleri tek tek bulunarak eksik kalan ya da değişikliğe uğrayan öğe belirlenirken burada haber öğelerinde yer alan soru kiplerinin tam karşılığı olan yanıtlar çıkarılmıştır. Bununla birlikte haberlerde yapılan

vurgu ve denetim ana kategorisi altında yer alan editör ve muhabir vurgusu alt kategorileri altında öncelikle haberde birinci sırada verilen ayrıntının sırasının değiştirilerek verilmesi değerlendirilmiştir. Haberlerde iki farklı konu işleniyorsa bunların iki farklı haberden oluşup oluşmadığı birleştirme haber alt kategorisinde incelenmiştir. Haberde denge alt kategorisi altında habere konu olan taraflara kendi ağızlarından söz hakkı tanınıp tanınmadığı belirlenmiştir. Haberden kesilen bilginin gazete vurgusu yapılmasında ise özellikle haberde yer alan ancak editör tarafından kesilen bir bilginin gazetenin bir tespiti ve yargısı olarak haberde verilip verilmediği değerlendirilmiştir. Haberleri desteklemek için kullanılan grafik/tablo, kutu/ayrı sütun, flaş/patlak ve fotoaltlarında yer alan bilgilerin yeni bilgi olup olmadığı ve bunların tanımlamaları belirlenmiştir. Haberlerde yapılan değişiklikler ise başlık, spot, ara başlık, gönderme başlık ve haber metni alt kategorisinde en az sözcük en fazla paragraf düzeyinde yapılan değişiklikler ve bu değişikliklerin niteliksel olarak tanımlanması belirlenmiştir. Niteliksel tanımlamalar için oluşturulan konulaştırma ya da tanımlar kişiden kişiye değişmeyen ortak sıfatlardan belirlenmiştir.

1.7.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Çalışmanın kategorileri altında incelenen konulaştırma ve tanımlamalar analiz edilerek önce kategorilerin frekansları belirlenmiştir. Daha sonra birbirleriyle ilgili olan değerler çapraz tablolama şeklinde verilmiştir. Bulgular ilgili literatür ile birlikte değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Özellikle editörlerin haber içeriklerinde yaptıkları değişikliklerde izlemesi ve göz önünde bulundurması gereken kurallar doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar yorumlanmıştır. Bununla birlikte haberlerde editörlerce yapılan değişiklikler ve bunların nitelikleri yorumlanmıştır.

2. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Hürriyet gazetesinin birinci ve üçüncü sayfalarına giren haberlerde muhabirlerin yazdığı orijinal haber ile yayımlanan haber arasındaki içeriksel değişiklikleri belirlemeye yönelik yapılmış olan analizin bulguları ve bunların yorumlanması yapılmıştır.

Muhabirin hazırladığı haber ile basılı haber arasındaki değişiklikleri belirlemeye yönelik hazırlanan değerlendirme formu 32 kategoride hazırlanmıştır. Her kategori içinde haberlerdeki değişiklikleri belirlemeye yönelik farklı sayıda değişken bulunmaktadır. Bununla birlikte haberin tanımlamaya yönelik, haberin künyesi, haberin öğelerini, haberdeki vurguları ve haberdeki değişiklikler ile niteliksel olarak ifadedeki farklılaşmayı çıkarmaya yönelik ana kategoriler bulunmaktadır.

2.1. Haberin Künyesi

Haberin künyesi ana kategorisi altında “Haberin Yayımlandığı Sayfa”, “Haberin Konumu”, “Habere Ayrılan Yer”, “Haberin Mahreci”, “Haberin Konusu” ve “Haberin Kaynağı” kategorileri bulunmaktadır. Haberin künyesi ana kategorisi altında incelenen bilgilerin elde edilmesindeki en önemli yarar, haberlerde yapılan belirgin değişikliklerin özellikle hangi nitelikteki haberlerde yoğunlaştığına ilişkin bir değerlendirme yapılmasına olanak vermesinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmada 115 basılı haber incelenmiş ve bunların 69’u birinci sayfada başlayıp gönderme sayfalarda devam eden haberlerden oluşmaktadır. Diğer haberlerin 40’ı üçüncü sayfa haberidir ve sadece 6 haber birinci sayfada başlayıp bitmiştir. Birinci sayfada başlayıp diğer sayfalarda devam eden haberlerin önemli bir kısmı anons haberdir ancak çalışma kapsamında hangi haberlerin anons girdiğine ilişkin bir sayısal değerlendirme yapılmamıştır. Haberler üzerinde gözlenen niteliksel değerlendirmeler altında anons haberlerin tümü bir haber başlığı ve haberin içeriğine ilişkin kısa bir metin ile tamamlanmaktadır. Birinci sayfada başlayıp biten haberlerin tümü yine anons haberlerde olduğu gibi bir başlık ve haber metninden oluşmaktadır.

Elde edilen verilerin ışığı altında Hürriyet Gazetesinin birinci sayfasının bir vitrin sayfası olarak gazetede o gün için hangi haberlerin yer aldığını gösteren bir sayfa olduğu belirlenmiştir. Gazetede birinci sayfada yer alan toplam 75 haberin (6’sı birinci

sayfa, 69'u birinci sayfadan devam sayfalarına gönderilen haberler) az bir oranı sadece birinci sayfada bitirilmiştir (Bakınız Tablo 1).

Tablo 1. Gazetede Yer Alan Haberlerin Birinci ve Üçüncü Sayfalara Göre Dağılımı

Haberlerin Bulunduğu Sayfa	Haber Sayısı	Oran %
Birinci sayfa	6	5,2
1. Sayfadan Gönderme	69	60,0
Üçüncü Sayfa	40	34,8
Toplam	115	100,0

Haberin konumunu belirlemeye yönelik yapılan çalışmada sayısal olarak haberlerin sayfanın neresinde konumlandığı belirlenmiştir. Bu verinin içerisinde hem birinci sayfa hem de üçüncü sayfada yer alan haberlerin konumu bir arada bulunmaktadır.

Tablo 2. Haberlerin Sayfadaki Konumlarına Göre Dağılımı

Haberin Konumu	Haber sayısı	Oran %
Sağ alt	47	40,9
Sol alt	34	29,6
Sağ üst	11	9,6
Sol üst	23	20,0
Toplam	115	100,0

Tablo 2'den de anlaşılacağı gibi haberlerin yaklaşık olarak %30'su gazetenin üst yarısında yer alırken %70'i alt yarıda yer almaktadır. Bu veri ile toplam 115 haberin sayfadaki konumlarına göre önem durumu da ortaya çıkmaktadır. Ayrıca haberlerin %30'su üst yarıda yer alırken bu haberlere daha geniş bir yer ayrıldığı da belirlenmiştir.

Çalışmadan konum ile ilgili elde edilen diğer bir veride ana başlıklar altında toplanmış haber konularının gazetede konumları üzerinedir. Birinci sayfada yer alan politika konulu haberlerin yaklaşık %27,8 sayfanın üst yarısında bulunurken hiç bir ekonomi ve dış haber üst yarıda yer alamamıştır. Ancak magazin haberlerinin yaklaşık %38'i sayfanın üst yarısında bulunmaktadır (Bakınız Tablo 3).

Tablo 3. Haber Konularının Sayfadaki Konumları

Haber Konuları	Sağ alt	Sol alt	Sağ üst	Sol üst
Politika	38,9	33,3	11,1	16,7
Ekonomi/Finans	50,0	50,0	-	-
Bilim/Sağlık/Teknoloji	40,0	40,0	20,0	-
Dış haberler	38,5	7,7	-	53,8
Magazin	25,0	37,5	25,0	12,5
Polis/Adliye	47,6	19,0	14,3	19,0
Spor	36,4	54,5	-	9,1
Diğer haber konuları	33,3	41,7	-	25,0

Habere ayrılan yeri belirlemeye yönelik çalışmada elde edilen verilerin topluca görüldüğü Tablo 3’de de verildiği gibi haberlerin %27’sine en az yer ayrılırken yine haberlerin %27,8’ine de en fazla yerin ayrıldığı belirlenmiştir. Bu veride dikkate alınması gereken önemli noktalardan birisi, birinci sayfadan iç sayfalara gönderilen haberlere ayrılan yerin hem birinci hem de gönderme sayfada ayrılan toplam yeri ifade etmesidir (Bakınız Tablo 4).

Tablo 4. Sayfada Habere Ayrılan Yer Oranı

Habere Ayrılan Yer	Haber Sayısı	Oran %
1/32 Sayfa	31	27,0
1/16 Sayfa	18	15,7
1/8 Sayfa	12	10,4
1/4 Sayfa	22	19,1
1/2 Sayfa	32	27,8
Toplam	115	100

Konularına göre haberlere ayrılan yer Tablo 5’de ilk satır “konulara kendi içinde ayrılan yer” ve ikinci satırda “en çok hangi konuya daha fazla yer verildiği” şeklinde olmak üzere gösterilmiştir. Tablo 5’de en çok yer ayrılan haber konusu olarak %31,3 ile politika haberleri yer alırken, %25 ile spor haberleri ve %15,6 ile dış haberlerdir. Ayrıca spor konulu haberlerin %72,7’sine yarım sayfa yer ayrılırken politika konulu haberlerin %55,6’sına yarım sayfa yer ayrılmıştır. Ancak polis adliye haberlerinin %9,4’üne yarım sayfa yer ayrılırken %47,6’sına 1/32 sayfa yer ayrılmıştır.

Tablo 5. Oransal Olarak “Haber Konularına Kendi İçinde Sayfada Ayrılan Yer” (Birinci Satır) Ve “En Çok Alan Ayrılan Haber Konusu” (İkinci Satır)

Haber Konuları	1/32 Sayfa	1/16 Sayfa	1/8 Sayfa	1/4 Sayfa	1/2 Sayfa
Politika	11,1 6,5	- -	22,2 33,3	11,1 9,1	55,6 31,3
Ekonomi/Finans	- -	16,7 5,6	- -	50,0 13,6	33,3 6,3
Bilim/Sağlık/Teknoloji	20,0 3,2	60,0 16,7	20,0 8,3	- -	- -
Dış haberler	15,4 6,5	15,4 11,1	7,7 8,3	23,1 13,6	38,5 15,6
Magazin	15,4 -	15,4 11,1	7,7 8,3	23,1 18,2	38,5 3,1
Polis/Adliye	47,6 64,5	11,9 27,8	9,5 33,3	23,8 45,5	7,1 9,4
Spor	18,2 6,5	9,1 5,6	- -	- -	72,7 25,0
Diğer haber konuları	42,9 9,7	42,9 16,7	- -	- -	14,3 3,1

Araştırmanın yapıldığı zaman aralığı içinde Türkiye'nin en çok satan gazetesi olarak Hürriyet Gazetesinde haber konumlandırmalarında magazin ve politika haberlerini gazetenin üst yarısında yayınlanmasına rağmen magazin haberlerine az yer ayrılması haber içeriklerine etki eden bütün faktörleri göz önüne alındığında okuyucuyu gazeteye çekmek için kullanılan bir editoryal çizgi olarak yorumlanabilir.

Haberin mahrecini belirlemeye yönelik elde edilen bulgular arasında gazeteye giren haberlerin önemli bir oranını %63,5 ile doğrudan muhabirlerden gelen haberler oluşturmaktadır (Bakınız Tablo 6). Hürriyet Gazetesinin ajanslardan fazla haber almadığı gözlenirken özellikle temsilci, il büroları ya da servis mahreci ile çıkan haberlerin de önemli bir oranda gazetede yer aldığı belirlenmiştir. Ancak burada söz edilmesi gereken önemli noktalardan birisi muhabir haberlerinin tümü doğal olarak haber konusuna göre servislere gitmektedir ancak servis ya da il temsilcisi mahreci ile çıkan haberlerin üzerinde muhabir ismi bulunmamaktadır. Bu ya birkaç muhabirden alınan farklı bilgilerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş tek bir haberin gazeteye girmiş olmasından ya da servis politikasından dolayı sadece bu şekilde gazetede yer almaktadır. Bununla birlikte polis adliye haberlerinin % 92,9'u, dış haberlerin %76,9'u

magazin haberlerinin %75'i politika haberlerinin %50'si muhabir mahreciyle gazetede yer almıştır. Politika haberlerin %50'si temsilci/il büro/servis mahreciyle, bilim/sağlık/teknoloji haberlerinin %60'ı ise ajans mahreciyle gazetede yayınlanmıştır.

Tablo 6. Gazetede Yer Alan Haberlerin Mahreçleri

Haberin Mahreci	Haber Sayısı	Oran %
Muhabir	73	63,5
Ajans	5	4,3
Temsilci/İl büro/Servis	26	22,6
Yok	11	9,6
Toplam	115	100,0

Birinci sayfada yer alan haber konularının başında 18 haber ile politika haberi yer alırken 16 haber ile dış haberler gelmektedir. Bu kategoride değerlendirme formunda belirlenen haber temaları içinde yer almayan haberler “Diğer Haber Konuları” başlığı altında incelenmiştir. Gazetede birinci sayfadan giren ya da anons yapılan sekiz magazin haberi bulunmaktadır (Bakınız Tablo 7).

Tablo 7. Konularına Göre Haberlerin Dağılımı

Haber Konuları	Haber Sayısı	Oran %
Politika	18	15,7
Ekonomi/finans	6	5,2
Bilim/Sağlık/Teknoloji	5	4,3
Dış haberler	13	11,3
Magazin	8	7,0
Polis/Adliye	42	36,5
Spor	11	9,6
Diğer haber konuları	12	10,5
Toplam	115	100,0

Birinci ve üçüncü sayfada yer haberlerin ayrıntılı olarak konulaştırmasının yapıldığı incelenen toplam haber içerisinde 12 haberin Siyasi Partilerin Genel Başkanları'yla ilgili olması, 11 spor haberinin 10'nun futbol konulu olması, 13 adet dış

haberinin dördünün “Türkiye Konulu Skandal” nitelikli haber olması, gazetenin bu yöndeki haberlere sıkça yer vermesi anlamında dikkat çekicidir (Bakınız Tablo 8).

Tablo 8. Ayrıntılı Haber Konularının Dağılımı

Konularına Göre Haber Dağılımı	Haber Sayısı	Oran %
Siyasi Parti G.B.	12	10,4
Siyasi Spekülasyon/Tartışma	5	4,3
Seçim	1	,9
Para/Piyasa/Borsa	3	2,6
İş/İşçi/Sendika	1	,9
Hükümet Ekonomi Politikası	2	1,7
Bilim/Sağlık/Teknoloji	5	4,3
Turizm/Tatil/Seyahat	1	,9
Kıbrıs	3	2,6
Komşu Devletler İle İlişkiler	4	3,5
Türkiye Konulu Haber/Skandal	4	3,5
Komşu Olmayan Dev. ilişkiler	2	1,7
Kültür Sanat	1	,9
Magazin	8	7,0
Özel Günler/Bayramlar	2	1,7
Tecavüz	5	4,3
İntihar	3	2,6
Cinayet	7	6,1
Adam yaralama/Kavgı	2	1,7
Doğal Afetler	1	,9
Ev/iş kazaları	7	6,1
Trafik Kazaları	2	1,7
Futbol	10	8,7
Basketbol	1	,9
Terör	3	2,6
Meteoroloji	1	,9
Mahkeme	10	8,7
Linç/Polis Tatbikatı	1	,9
Patlama/Saldırı	1	,9
Diğer	7	6,1
Toplam	115	100,0

Ayrıca üçüncü sayfada yer alan Polis/Adliye haberlerinin önemli bir bölümünü cinayet ve tecavüz haberlerinin oluşturduğu belirlenmiştir. Bu sayfada yer alan haberlerin önemli bir kısmını ise kaza ve mahkemeye intikal etmiş haber konularının oluşturduğu ortaya çıkmıştır.

Haberlerde yer alan haber kaynaklarını belirlemeye yönelik incelemede özellikle Polis/Adliye konulu haberlerinin tümünün kaynağı Emniyet görevlileri veya Jandarma olarak belirlenmiştir. Polis/Adliye konulu muhabir haberlerinde kişi, yer ve zaman ile ilgili bilgilerin aynı düzen içerisinde hazırlanmış raporlardan alındığını gösteren bir yazım şekli haber metinlerinde bulunmaktadır. Ayrıca haber konuları ile haber kaynakları arasında doğal olarak bir paralellik belirlenmiştir. Örnek olarak Polis/Adliye konulu haberler ile haber kaynağı Emniyet görevlileri veya Jandarma ya da Politika konulu haberler ile haber kaynağı olarak Başbakan, Bakan ve Politikacılar verilebilir (Bakınız Tablo 9).

Tablo 9. Haber Kaynaklarının Dağılımı

Haber Kaynağı	Haber Sayısı	Oran %
Başbakan	6	5,2
Yargı Organları	3	2,6
Bakan	5	4,3
TSK	1	,9
Politikacı	7	6,1
Sendikacı/İşveren	1	,9
Emniyet görevlileri/Jandarma	33	28,7
Bilim İnsanları	4	3,5
Sanatçılar	5	4,3
Sporcu/Yönetici/Antrenör	7	6,1
Medya Personeli	3	2,6
Kitle İletişim Araçları	8	7,0
Bürokrat	1	,9
Halk/Şahıs	7	6,1
BM Temsilcisi	3	2,6
Diğer Resmi Kurum ve Kuruluşlar	7	6,1
Yabancı Ülke Elçi/Temsilci vs.	3	2,6
Diğer	6	5,2
Yok	5	4,3
Toplam	115	100,0

2.2. Haber Öğeleri

Haber öğeleri ana kategorisi altında kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl ve neden sorularına yanıt aranarak bu öğelerin haberlerde bulunup bulunmadığı, öğelerde olan değişiklikler ve öğeler ile ilgili belirginleşen nitelikler incelenmiştir. Haber öğeleri kategorisinde yapılan değişiklikler öğelerin kısaltılması ya da kesilmesi, öğelere haberde bulunmayan fazladan bilginin eklenmesi ve hiçbir değişiklik yapılmadığını ya da bu öğenin haberde bulunup bulunmadığını belirlemeye yönelik değişkenler olarak hazırlanmıştır.

“Kim” sorusunun yanıtı bütün haberlerde büyük bir çoğunlukla yanıtlamış bir öğe olarak bulunmaktadır. Elde edilen verilerin toplanması sırasında yapılan gözlemlerde kim sorusunun yanıtı üzerinde yapılan değişikliklerin önemli bir bölümü habere konu olan kişinin ayrıntılı tanımlanmasından kaynaklanan fazladan bilgi olarak nitelenebilecek verilerin kısaltılmasından kaynaklanmaktadır (Bakınız Tablo 10).

Tablo 10. “Kim” Öğesinde Yapılan Değişiklikler

Kim	Haber Sayısı	Oran %
Kısaltılmış/Kesilmiş	11	9,6
Eklenmiş	2	1,7
Değişmemiş	100	87,0
Yok	2	1,7
Toplam	115	100,0

“Ne” sorusunun yanıtı bütün haberlerde verilmiş olmakla birlikte yapılan değişiklikler kısaltma ya da kesilme olarak yoğunlaşmaktadır (Bakınız Tablo 11).

Tablo 11. “Ne” Öğesinde Yapılan Değişiklikler

Ne	Haber Sayısı	Oran %
Kısaltılmış/Kesilmiş	14	12,2
Eklenmiş	4	3,5
Değişmemiş	97	84,3
Toplam	115	100,0

“Nerede” sorusunun yanıtı yine haberlerin birçoğunda yanıtlanmış olarak yer alırken bu öge üzerinde yapılan değişikliklerin önemli bir bölümünü metni kısaltma ya da kesme olarak belirginleşmiştir (Bakınız Tablo 12).

Tablo 12. “Nerede” Ögesinde Yapılan Değişiklikler

Nerede	Haber Sayısı	Oran %
Kısaltılmış/Kesilmiş	15	13,0
Değişmemiş	97	84,3
Yok	3	2,6
Toplam	115	100,0

“Ne zaman” sorusunun yanıtı “kim, ne, nerede” sorularında olduğu gibi kısaltma ya da kesme olarak bir yoğunlaşma göstermezken diğer öğelere göre haber içinde daha az yer alan bir öge olarak belirlenmiştir. Bu veriler “ne zaman” sorusu üzerinde yoğunlaşma gösterecek bir değişikliğe gidilmediğini ifade etmekle birlikte yine de haber metinlerini inceleme sırasında bu öge üzerinde yapılan değişikliğin kısaltma yapılması olarak ortaya çıkmıştır (Bakınız Tablo 13).

Tablo 13. Ne Zaman” Ögesinde Yapılan Değişiklikler

Ne Zaman	Haber Sayısı	Oran %
Kısaltılmış/Kesilmiş	5	4,3
Değişmemiş	104	90,4
Yok	6	5,2
Toplam	115	100,0

“Nasıl” sorusunun yanıtı haber metni olarak diğer tüm öğelerden daha fazla değişikliğe uğramıştır. Özellikle kısaltma ya da kesme olarak yoğunlaşan değişikliklerin yanı sıra diğer öğelerde olmayan bir şekilde ekleme yapılan bir öge olarak belirlenmiştir. Haberin öyküsünün anlatıldığı bu öge üzerinde yapılan değişikliklerin büyük bir oranda kısaltma olarak yapıldığı belirlenmekle beraber kesme şeklinde öğeyi haberden silen değişiklikler de gözlenmiştir. Ancak editörler tarafından yapılan bu değişikliğe rağmen, haberlerin muhabirler tarafından yazılan orijinal metinlerinde bu

öge bütün haberlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte haber metinlerinde en uzun yazılan haber ögesi olduğu, yapılan gözlemlerde belirginleşirken en fazla kelime, cümle ve paragraf kesme ve kısaltma yönünde yapılan değişiklikler haberde nasıl sorusuna verilen yanıtlar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Bakınız Tablo 14).

Tablo 14. “Nasıl” Ögesinde Yapılan Değişiklikler

Nasıl	Haber Sayısı	Oran %
Kısaltılmış/Kesilmiş	37	32,2
Eklenmiş	6	5,2
Değişmemiş	72	62,6
Toplam	115	100,0

Haberlerde “neden” sorusuna yanıt olacak bilgiler aynen “nasıl” sorusunda olduğu gibi yoğun bir şekilde kısaltma ve kesme değişiklikleri olarak yapılmaktadır. Bununla beraber doğrudan bu soruya yanıt olacak bilgiler diğer ögeler ile ilgili bilgilerden daha fazla olarak orijinal muhabir metinlerinde yer almadığı belirlenmiştir (Bakınız Tablo 15).

Tablo 15. “Neden” Ögesinde Yapılan Değişiklikler

Neden	Haber Sayısı	Yüzde %
Kısaltılmış/Kesilmiş	18	15,7
Eklenmiş	7	6,1
Değişmemiş	82	71,3
Yok	8	7,0
Toplam	115	100,0

Haber ögelerinin haber konulara göre dağılımı ile elde edilen verilerde özellikle polis/adliye ve magazin haberlerinde haber ögelerinin eksik kullanımı ile ilgili sonuçlar ortaya çıkmıştır. Polis/Adliye haberlerinde, nasıl sorusunun karşılığı olarak yazılan metinler diğer haberlerden daha fazla değişikliğe uğramıştır. Ayrıca polis/adliye haberlerinde neden sorusuna yanıt olması gereken bilgiler diğer haberlere en çok bu haberlerde bulunmamaktadır (Bakınız Tablo 16).

Tablo 16. Haber Öğelerinin Haber Konularına Göre Dağılımı

Konular	Haber Öğeleri	Kısaltılmış/ Kesilmiş	Eklenmiş	Değişmemiş	Yok
Politika	Kim	-	-	100,0	-
	Ne	5,0	16,0	77,0	-
	Nerede	5,6	-	88,9	5,6
	Nezaman	-	-	100,0	-
	Nasıl	22,1	11,1	66,2	-
	Neden	11,1	11,1	77,8	-
Ekonomi Finans	Kim	16,7	16,7	66,7	-
	Ne	33,3	16,7	50,0	-
	Nerede	-	-	100,0	-
	Nezaman	-	-	100,0	-
	Nasıl	-	16,7	83,3	-
	Neden	-	16,7	83,3	-
Bilim Sağlık Teknoloji	Kim	40,0	-	60,0	-
	Ne	40,0	-	60,0	-
	Nerede	-	-	100,0	-
	Nezaman	-	-	100,0	-
	Nasıl	20,0	-	80,0	-
	Neden	20,0	-	80,0	-
Dış haberler	Kim	-	7,7	92,3	-
	Ne	15,4	-	84,6	-
	Nerede	7,2	-	92,8	-
	Nezaman	-	-	92,3	7,7
	Nasıl	15,4	7,7	76,9	-
	Neden	15,4	15,4	69,2	-
Magazin	Kim	-	-	100,0	-
	Ne	25,0	-	75,0	-
	Nerede	-	-	87,5	12,5
	Nezaman	-	-	62,5	37,5
	Nasıl	50,0	-	50,0	-
	Neden	12,5	-	75,0	12,5
Polis Adliye	Kim	19,0	-	81,0	-
	Ne	11,9	-	88,1	-
	Nerede	26,2	-	71,4	2,4
	Nezaman	9,5	-	85,7	4,8
	Nasıl	54,8	2,4	-	-
	Neden	19,0	2,4	64,3	14,3
Spor	Kim	-	-	100,0	-
	Ne	-	-	100,0	-
	Nerede	9,1	-	90,9	-
	Nezaman	-	-	100,0	-
	Nasıl	9,1	-	90,9	-
	Neden	9,1	-	90,9	-

Üçüncü sayfa haberi olarak adlandırılan polis/adliye haberlerinin %14,3'de gerçekleşen olayın neden olduğuna dair bir bilgi orijinal muhabir haberlerinde de bulunmadığı gibi editör tarafından da bu bilgilerin tamamlanması yolunda bir çalışma gerçekleştirilmediği gözlenmiştir (Bu durumun gözlendiği haberlerde geçen olayların

“meydana gelme nedenlerine” ilişkin polis ya da adli kayıt altında alındığını gösteren bilgiler dikkate alınmaktadır). Bununla birlikte olayların gerçekleşmesindeki nedenler ile ilgili bilgiler yine editörler tarafından %19 oranında kesilmiştir (Bakınız Tablo 16).

Haber öğelerinin magazin haberlerinde yer alması ile ilgili olarak elde edilen bulgularda özellikle nasıl ve neden sorularına yanıt olarak haberlerde yer alan bilgiler “nasıl” sorusu için %50, “neden” sorusu için %12,5 oranında değişikliğe uğramışlardır. Ayrıca “ne zaman” %37,5, “nerede” %12,5, “neden” %12,5 olmak üzere bu öğeler karşılık verilen bilgiler orijinal muhabir haberlerinde bulunmamaktadır. Ancak olayın nasıl gerçekleştiğine ilişkin ayrıntılar tüm orijinal muhabir haberlerinde yer almaktadır. Araştırma kapsamında yer alan magazin haberlerinin konularının özellikle popülerleştirilen kişilerin özel hayatı üzerine kurulmakla birlikte bu haberlerde anlatılan olayların gerçekten olduğunun ispatı olacak ne, nerede, ne zaman öğelerinin diğer öğelere göre orijinal muhabir haberlerinde daha az yer alması ya da kesilmesi bu haberlerin güvenilirliği konusunda dikkat çekici bir durum göstermektedir.

Haber öğelerine, orijinal muhabir haberlerinde yer alan bilgiler dışında ekleme yapılması ile ilgili olarak politika, ekonomi/finans ve dış haberlerde bir yoğunlaşma olduğu ortaya çıkmıştır. Politika, ekonomi/finans ve dış haberlerinde özellikle neden ve nasıl öğelerine ek bilgilerin eklendiği belirlenmiştir. Ekonomi haberlerinde, 2000 yılının şubat ayında Türkiye’de yaşanan ve araştırmanın verilerinin toplanması sırasında da devam eden ekonomik krizin etkileri ve gündemdeki ekonomi olaylarını okuyucuya ayrıntılarıyla tanımlamaya yönelik bilgilerin bu öğelere eklendiği gözlenmiştir. Dış haberlerde ise olaya konu olan kişiyi varsa daha önce yaşanmış olaylarla hatırlatmaya yönelik ayrıntıların haber metinlerine editör tarafından eklendiği gözlenmiştir. Politika haberlerinde ise olayı daha fazla tanımlayıcı bilgiyle anlatmaya yönelik ayrıntıların haberlerde yer aldığı belirlenmiştir.

2.3. Haberde Vurgular ve Denetim

Haberde yer alan vurgular ve denetim ana kategorisinde “Editörün haberde yer alan önemli gördüğü diğer bir ayrıntıya vurgu yapması”, “Muhabirin haberinde ön plana çıkarttığı bir ayrıntının editör tarafından değiştirilmesi”, “Haberlerin yazım kurallarına uygunluğunun denetlenmesi”, “Aynı konuyla ilgili içerikleri farklı haberlerin birleştirilmesi” “Haberde taraf olarak yer alan kişi ya da kurumlara eşit söz hakkı

tanınmasının dengelenmesi” (Haberde denge), “Haberden kesilen bilgilerin gazetenin tutumu şeklinde ön plana getirilmesi” bulunmaktadır. Bu kategoriler editörlerin doğrudan haber başlıkları ve metinleri üzerinde farklı bilgilerin önemliliği üzerine yaptıkları editasyon hakkında bilgi vermektedir.

Editörün haberde önemli gördüğü ayrıntılardan birini ön plana çıkartması ile ilgili olarak yapılan analizde, haberlerin %40’ında böyle bir vurgu belirlenmiştir (Bakınız Tablo 17).

Tablo 17. Editörün Haberde Önemli Gördüğü Başka Bir Ayrıntıya Vurgu Yapması

Editör başka ayrıntıya vurgu yapmış	Haber Sayısı	Oran %
Evet	46	40,0
Hayır	69	60,0
Toplam	115	100,0

Editörlerin yaptıkları vurguların haber konularına göre dağılımında politika, dış haberler ve polis/adliye konulu haberlerde bir yoğunlaşma vardır. Editörler en çok politika konulu haberlerde vurgu yapmakla beraber polis/adliye haberlerinde de önemli bir yoğunlaşma belirlenmiştir. Oransal olarak polis/adliye haberlerinin en çok vurgu yapılan haber konusu olduğu belirlenmiştir ve haber sayısı olarak diğer haber konularında fazla olması böyle bir sonuç ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmada haber içeriklerinin belli bir ideolojiye göre çarpıtılmasına ilişkin bir inceleme yapılmamakla birlikte sadece haber içinde var olan bilgilerin başlıklara ve spotlara çıkartılması aranmıştır. Bu kategoride gözden kaçırılmaması gereken önemli nokta ise muhabirin orijinal haberinde öncelikli olarak verdiği konuyu editörün sadece arka plana atması değil, haberde önemli görülen başka bir durumun daha görünür hale getirilmesi olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca editörlerin başka bir ayrıntıya vurgu yapması ile ilgili olarak politika ve ekonomi/finans haberleri kendi içinde en çok değişikliğe uğrayan haber konularıdır (Bakınız Tablo 18).

Tablo 18. Oransal Olarak “Haber Konularında Editör Vurgusu” (Birinci Satır) Ve “En Çok Editör Vurgusu Olan Haber Konusu” (İkinci Satır)

Konular	Editör vurgusu var (%)	Editör vurgusu yok (%)
Politika	61,1	38,9
Ekonomi/Finans	23,9	10,1
Bilim/Sağlık Teknoloji	66,7	33,3
Dış haberler	2,9	2,9
Magazin	-	100,0
Polis/Adıye	-	7,2
Spor	30,8	69,2
Diğer haber konuları	8,7	13,0
	25,0	75,0
	4,3	8,7
	40,5	59,5
	37,0	36,2
	27,3	72,7
	6,5	11,6
	41,7	58,3
	10,9	10,1

Editörün muhabirin yazdığı orijinal metinde öncelikli olarak verilen konu ya da olayları geri planda tutarak veya o olayın haberde yer alan başka ayrıntılarını ele alarak yeniden biçimlendirdiği haber sayısı toplam haberlerin %15,7'sini oluşturmaktadır (Bakınız Tablo 19).

Tablo 19. Haberde Muhabir Vurgusunun Değiştirilmesi

Muhabir vurgusu Değiştirilmiş	Haber Sayısı	Yüzde %
Evet	18	15,7
Hayır	97	84,3
Toplam	115	100,0

Editörler muhabir vurgusunu değiştirirken öncelikli olarak başlıklar ve spotlarda değişikliğe gitmektedirler. Orijinal muhabir haberinde öncelikle ve daha fazla ayrıntıyla anlatılan olay kısaltılmaktadır. Önemli bulunan diğer durum ile ilgili olarak daha fazla bilgi toplanarak habere eklenmektedir. Bununla birlikte editörler habere konu olan kişilerin haberde verilen taraflarını geri plana atarak farklı yönlerini haberde

göstermektedirler. Muhabir vurgusunda yapılan değişiklikler özellikle muhabirlerin kullandıkları başlıklarda ve spotlar ile haber girişlerinde yapılmaktadır.

Tablo 20: Oransal Olarak “Haber Konularında Muhabir Vurgusunun Değiştirilmesi” (Birinci Satır) ve “En Çok Muhabir Vurgusunun Değiştirildiği Haber Konusu” (İkinci Satır)

Konular	Muhabirin vurgusu değiştirilmiş (%)	Muhabirin vurgusu değiştirilmemiş (%)
Politika	33,3	66,7
	33,3	12,4
Ekonomi/finans	33,3	66,7
	11,1	4,1
Bilim/Sağlık/Teknoloji	20,0	80,0
	5,6	4,1
Dış haberler	-	100,0
	-	13,4
Magazin	-	100,0
	-	8,2
Polis/Adliye	11,9	88,1
	27,8	38,1
Spor	9,1	90,9
	5,6	10,3
Diğer haber konuları	27,3	72,7
	16,7	8,2

Muhabirlerin öncelikli olarak haberde verdiği konuların en çok “politika”, “polis/adliye”, “ekonomi/finans” ve “diğer haber konuları” başlıkları altında değiştirildiği belirlenmiştir (Bakınız Tablo 20).

Konularına göre editör vurgusunun yapıldığı haberler ile muhabir vurgusunun değiştirildiği haberler arasında bir paralellik olduğu ortaya çıkmıştır (Bakınız Tablo 21). Muhabir vurgusu değiştirilmiş “politika” haberlerinde editörün başka bir konuya vurgu yaptığı haberin oranı %54,5’iken “ekonomi/finans” haberlerinde bu oran %50 “diğer haber konuları” %60 olarak belirlenmiştir.

Tablo 21. Editör Vurgusu Yapılan Haberler İle Muhabir Vurgusunun Değiştirildiği Haberler Arasındaki İlişki Düzeyi

Muhabir Vurgusu Değiştirilmemiş Haber Konuları	Editör vurgusu var (%)
Politika	45,5
Ekonomi/finans	50,0
Bilim/Sağlık/Teknoloji	-
Dış haberler	100,0
Magazin	100,0
Polis/Adliye	76,5
Spor	66,7
Diğer haber konuları	40,0

Orijinal muhabir haberlerinin yazım kurallarına uygun yazılması (Dilbilgisi) ve bunların denetlenmesinin editörlerin yoğunlukla önemsedikleri bir konu olduğu belirlenmiştir. Bu kategori altında Türkçe yazım kurallarına uygunluk, ifade bozukluğunun düzeltilmesi ve kolay anlaşılabilirlik açısından cümlelerin kısa yazılması göz önünde bulundurulmuştur. İnceleme sırasında dilbilgisi kurallarına uygun olarak yazılmayan ifadelerin tümü yazım hatasından kaynaklanan hatalardır. Başka bir anlatımla yanlış yazılan kelimelerdir (Bakınız Tablo 22).

Tablo 22. Orijinal Muhabir Haberlerini Yazım Kurallarına Uygunluğunun Denetlenmesi

Yazım kurallarına uygun denetleme yapılmış	Haber Sayısı	Oran %
Evet	111	96,5
Hayır	4	3,5
Toplam	115	100,0

Birleştirme haberler birkaç muhabirden alınan farklı bilgilerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş tek bir haberin gazetede yer alması olarak kabul edilmiştir. “Şemsiye başlık”²⁰³ altında birbiriyle ilişkili konuların biraraya getirilen haber servis ya da temsilci mahreciyle gazetede yayınlanmasıdır (Bakınız Tablo 23).

²⁰³ Haluk Birsen, “Geleneksel gazete ve sanal gazete ortamlarında haber sunumunun farklılığı konusunda bir araştırma: Milliyet, Sabah, Zaman, Cumhuriyet gazeteleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000).

Tablo 23: Gazetede Yer Alan Birleştirme Haberler

Birleştirme Haberler	Haber Sayısı	Oran %
Birleştirilmiş haber	14	12,2
Tek konulu haberler	101	87,8
Toplam	115	100,0

Haberde denge kuralının editörler tarafından gözetilmesine ilişkin yapılan incelemede elde edilen bulgular toplam 19 haberde bu kuralın uygulanabileceği belirlenirken bunlardan sadece 7'sinde kurala uyulduğu 12'sinde uyulmadığı ortaya çıkmıştır. Geri kalan haberlerde karşılıklı olarak birbirine söz hakkı doğuran bir durum bulunmamaktadır (Bakınız Tablo 24). Ayrıca burada bir tabloda ayrıntılı olarak gösterilmemekle birlikte denge kuralının en çok bozulduğu haberlerin politika konulu haberler olduğu belirlenmiştir. Toplam 6 politika haberinde denge kuralına uyulması gerekirken bunun sadece 2'sinde bu kural gözetilmiştir. Politika haberleri dışında kalan haberlerde de denge kuralının bozulduğu belirlenmiş olmakla beraber sayısal olarak az olmasından dolayı bir tablo ile gösterilmemiştir.

Tablo 24 :Haberlerde Denge Kuralı

Haberde Denge	Haber Sayısı	Oran %
Haberde denge kuralı gözetilmiş	7	6,1
Haberde denge gözetilmemiş	12	10,4
Yok	96	83,5
Toplam	115	100,0

Haberden kesilen bilginin gazete vurgusu yapılması kategorisinde orijinal muhabir haberinde yer alan bir açıklama ya da bilginin editör tarafından haberden kesilmesi ve bu açıklama ya da bilginin bir tez gibi gazeteye mal edilerek yayınlanmasıdır. Basının dördüncü güç tanımlaması altında toplumun çıkarlarını korumaya yönelik tutumunun diğer yasama, yürütme ve yargının yerine geçerek kamu adına bir takım istekleri ya da uyarıları yapması olarak tanımlanan gazete vurguları bu kategoride toplanmıştır. Gazete vurgusunun ikisi dış haberlerde olmak üzere biri ekonomi haberlerinde belirlenmiştir.

Tablo 25. Haberden Kesilen Bilginin Gazete Vurgusu Yapılması

Gazete Vurgusu	Haber Sayısı	Oran %
Haberdan kesilen bilginin gazete vurgusu yapılması	3	2,6
Yok	112	97,4
Toplam	115	100,0

Haberlerde grafik ve tablo kullanımına yönelik elde edilen bulgularda orijinal muhabir haberlerinde yer alan bilgilerden yapılan grafik-tablo'nun daha çok olduğu belirlenmiştir.

Tablo 26. Haberlerde Grafik/Tablo Kullanımı

Grafik-Tablo	Haber Sayısı	Oran %
Haberdeki bilgi yapılan grafik-tablo	7	6,1
Yeni bilgiden yapılan grafik-tablo	1	,9
Grafik-tablo kullanılmayan haber	107	93,0
Toplam	115	6,1

Haberlerde önemli ayrıntılara dikkat çekmek için bu bilgilerin kutu içinde ya da haber metninin sayfada düzenli olarak aktığı sütundan ayrı bir yerde verilmesiyle ilgili olarak elde edilen bulgular, orijinal muhabir haberinde olmayan bilgilerden bu şekilde gazetede yayınlanan haber sayısı haberdeki bilgiden oluşturulmuş olanların yarısı olarak belirlenmiştir (Bakınız Tablo 27).

Tablo 27. Haberlerde Kutu-Ayrı Sütun Kullanımı

Kutu-Ayrı sütun	Haber Sayısı	Oran %
Haberdeki bilgi yapılan kutu-ayrı sütun	19	16,5
Yeni bilgiden yapılan kutu-ayrı sütun	8	7,0
Kutu-ayrı sütun kullanılmayan haber	88	76,5
Toplam	115	100,0

Haberdeki önemli ayrıntıların kutu-ayrı sütun olarak verilmesinin 7 politika haberinde, 4 ekonomi/finans haberinde, 5 dış haberlerde, 1 magazin haberinde, 4 polis/adliye haberinde, 5 spor haberinde yer aldığı belirlenmiştir.

Haberin tümüne dikkat çekmek için yazılı görsel bir öge olan flaşın (patlak) haberleri önemsetmeye yönelik olarak kullanıldığı belirlenmiştir (Bakınız Tablo 28). Ayrıca haberlerde flaş kullanımının en çok 8 haber ile polis/adliye ve 7 haber ile politika haberinde bulunmaktadır. Bununla birlikte flaşın bir haber hariç hepsi birinci sayfadan içeriye gönderme yapılan haberlerin gönderme sayfalarında ve üçüncü sayfada yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 28. Haberlerde Flaş-Patlak Kullanımı

Flaş-Patlak	Haber Sayısı	Yüzde %
Haberi gösterme	2	1,7
Haberi önemsetme	16	13,9
Özel haber/Günün haberi	4	3,5
Yeni bilgi	3	2,6
Yok	90	78,3
Toplam	115	100,0

Fotoğraflı olarak gazetede yer alan haber içinde fotoaltı kullanımına yönelik olarak en çok haberdeki bilgilerin fotoaltı yapıldığı belirlenmiştir (Bakınız Tablo 29). Bununla birlikte burada gözden kaçırılmaması gereken önemli nokta her haberin fotoğraflı olarak gazeteye girmemesi ya da fotoğraflı olanların hepsinde fotoaltı kullanılmadığıdır. Bu kategorideki amaç editörlerin fotoaltını yazarken kullandıkları yöntemi belirlemeye yöneliktir.

Tablo 29. Haberlerde Fotoaltı Kullanımı

Fotoaltı	Haber Sayısı	Yüzde %
Haberdeki bilgiden yazma	29	25,2
Kurgu/Fotoğraf anlatma	3	2,6
Kişi isimleri	13	11,3
Yeni bilgi	7	6,1
Yok	63	54,8
Toplam	115	100,0

2.4. Haberdeki Değişiklikler ve Niteliksel Farklaşma

Haberde yapılan değişiklikler ve niteliksel farklılaşma ana kategorisi altında başlıklarda, spotlarda, arabaşlıklarda, gönderme başlıklarda ve haber metinlerinde yapılan değişiklikler ile bu değişikliklerin ifadelerde oluşturduğu farklılıklar kategoriler altında belirlenmiştir. Orijinal muhabir haberlerinde yapılan eklemeler ya da kesmeler ile meydana gelen farklılığın açıklama, iddia, eleştiri, beklenti, duygusal ifadeler içeren sıfatlar vb nitelik altında ifade edildiği belirlenmiştir (Bakınız Ek: 1).

Başlıklarda yapılan değişiklikler kategorisi altında bütün orijinal muhabir haberinde kullanılan başlıklar % 76,4 oranında değişikliğe uğramıştır. Bununla birlikte başlıkların %52,8'i bütünüyle değişerek yeni başlık yazılmıştır. Burada bir başlıkta yer alan kelimelerin %50'den fazlası değiştiğinde habere yeni bir başlık yazılmış olarak kabul edilmektedir (Bakınız Tablo 30).

Tablo 30: Başlıklarda Yapılan Değişiklikler

Başlıklarda Yapılan Değişiklikler	Oran %
Aynen giren başlık	23,6
Yeni başlık yazılmış	52,8
Sözcük çıkarılmış	13,8
Cümle çıkarılmış	,8
Sözcük/cümle çıkarılmış	,8
Sözcük eklenmiş	8,1
Toplam	100,0

Başlıklarda yapılan değişikliklerin niteliği kategorisi altında editörlerin duygusal ifadeler içeren sıfatları kullandığı belirlenmiştir. Bununla birlikte editörler haberlerde yaptıkları değişikliklerde habere konu olan olay ile ilgili olarak orijinal muhabir haberinde yer alan açıklayıcı bir bilgi ya da habere konu olan kişinin açıklamalarını kesme ya da kısaltma yoluna gitmişlerdir (Bakınız Tablo 31).

Tablo 31: Başlıklarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği

Değişikliğin Niteliği	Oran %
Olayı açıklama/Açıklama	21,4
İddia	3,5
Eleştiri	3,5
Beklenti	,6
Destek/Katılım	1,7
Tanımlama	4,0
Bilgilendirme	16,2
Değerlendirme/Yorum	2,3
Duygusal ifade içeren sıfatlar	28,9
Yok	17,9
Toplam	100,0

Haber konularına göre başlıklarda yapılan değişikliklerde dış haberler ve polis/adliye haberlerinde en çok yeni başlığın yazıldığı belirlenmiştir. Ayrıca diğer haber konuları başlığı altında yer alan haber başlıkları en fazla orijinal haberde olduğu gibi gazetede yer aldığı ortaya çıkmıştır (Bakınız Tablo 32).

Tablo 32. Başlıkların Değişikliğe Uğradığı Haber Konuları (Oran %)

Konular	Aynen giren	Yeni b. Yazılan	Sözcük çıkarma	Cümle çıkarma	Söz./cüm. çıkarma	Sözcük ekleme
Politika	35,0	35,0	10,0	5,0		15,0
Ekonomi/finans	16,7	83,3				
Bilim/Sağlık/Teknoloji	20,0	40,0	40,0			
Dış haberler	23,1	76,9				
Magazin	10,0	40,0	20,0		10,0	20,0
Polis/Adliye	16,3	62,8	16,3			4,7
Spor	30,8	38,5	15,4			15,4
Diğer haber konuları	42,9	28,6	28,6			

Spotlarda yapılan değişiklikler kategorisi altında Orijinal muhabir haberlerinde var olan spotların %75,9'unda kısmen ya da tümünde bir değişiklik yapılmıştır. Spotların %24,1'i aynen girerken, haberlerin %58,2'sine yeni spot yazılmıştır. Burada bir spotta yer alan kelimelerin %50'den fazlası değiştğinde habere yeni bir spot yazılmış olarak kabul edilmektedir (Bakınız Tablo 33).

Tablo 33. Spotlarda Yapılan Değişiklikler

Spotlarda Yapılan Değişiklikler	Oran %
Aynen girmiş	24,1
Yeni spot yazılmış	58,2
Sözcük çıkarılmış	2,9
Sözcük/cümle çıkarılmış	2,9
Sözcük eklenmiş	1,5
Cümle eklenmiş	1,5
Cümle/sözcük eklenmiş	2,9
Girmemiş	6,0
Toplam	100,0

Spotlarda yapılan değişikliklerin niteliği kategorisi altında editörlerin en çok açıklama niteliğinde ifadeler üzerinde değişiklikler yaptıkları belirlenmiştir (Bakınız Tablo 34).

Tablo 34. Spotlarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği

Değişikliğin Niteliği	Oran %
Açıklama	25,2
İddia	2,5
Eleştiri	3,1
Beklenti	,6
Destek/Katılım	1,8
Tanımlama	,6
Bilgilendirme	14,7
Değerlendirme/Yorum	3,1
Duygusal ifade içeren sıfatlar	6,1
Yok	42,3
Toplam	100,0

Ara başlıklarda yapılan değişiklikler kategorisinde orijinal muhabir haberlerinde var olan ara başlıkların %48,7'sinde değişiklik yapılmıştır (Bakınız Tablo 35).

Tablo 35. Arabaşlıklarda Yapılan Değişiklikler

Arabaşlıklarda Yapılan Değişiklikler	Oran %
Aynen girmiş	51,3
Yeni ara başlık yazılmış	36,4
Sözcük/cümle çıkarılmış	1,3
Cümle/sözcük eklenmiş	1,3
Girmemiş	9,7
Toplam	100,0

Arabaşlıklarda yapılan değişikliklerin niteliği kategorisi altında editörlerin en çok açıklama niteliğinde ifadeler üzerinde değişiklikler yaptıkları belirlenmiştir (Bakınız Tablo 36.).

Tablo 36. Arabaşlıklarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği

Değişikliğin Niteliği	Oran %
Açıklama	18,3
İddia	2,1
Eleştiri	2,1
Beklenti	,7
Destek/Katılım	,7
Bilgilendirme	10,6
Değerlendirme/Yorum	,7
Duygusal ifade içeren sıfatlar	4,9
Yok	59,9
Toplam	100,0

Gönderme başlıklarda yapılan değişiklikler kategorisinde orijinal muhabir haberlerinde var olan gönderme başlıkların %45,3'ünde değişiklik yapılmıştır. Editörler iç sayfalara gönderdikleri haberlerde muhabirlerin habere başlık olarak yazdıkları ifadeleri gönderme başlık olarak kullanmaktadırlar (Bakınız Tablo 37).

Tablo 37. Gönderme Başlıklarda Yapılan Değişiklikler

Gönderme Başlıklarda Yapılan Değişiklikler	Oran %
Muhabir başlıkları girmiş	44,7
Yeni gönderme başlık yazılmış	46,2
Sözcük çıkarılmış	4,7
Sözcük eklenmiş	4,4
Toplam	100,0

Gönderme başlıklarda yapılan değişikliklerin niteliği kategorisi altında editörlerin en çok açıklama niteliğinde ifadeler üzerinde değişiklikler yaptıkları belirlenmiştir (Bakınız Tablo 38). Bununla birlikte gönderme başlıklarda eleştirel nitelikli değişikliklerin haberi oluşturan diğer parçalardan (başlık, spot, arabaşlık ve haber metni) 1,5 puan daha fazla yapıldığı belirlenmiştir.

Tablo 38. Gönderme Başlıklarda Yapılan Değişikliklerin Niteliği

Değişikliğin Niteliği	Oran %
Açıklama	13,7
İddia	2,1
Eleştiri	4,8
Destek/Katılım	2,1
Tanımlama	,7
Bilgilendirme	8,9
Değerlendirme/Yorum	2,1
Duygusal ifade içeren sıfatlar	11,6
Yok	54,1
Toplam	100,0

Haber metinlerinde yapılan değişiklikler kategorisinde orijinal muhabir haberlerinin %80,5'i gazeteye değişikliğe uğrayarak girmektedirler. Editörler, haberi oluşturan diğer parçalardan (başlık, spot, arabaşlık ve gönderme başlık) farklı olarak haber metinlerinden sözcük/cümle ve paragraf çıkarma şeklinde değişiklikleri daha çok tercih etmişlerdir.

Tablo 39. Haberlerde Yapılan Değişiklikler

Haberlerde Yapılan Değişiklikler	Oran %
Aynen girmiş	19,5
Haber yeniden yazılmış	4,9
Cümle çıkarılmış	3,0
Sözcük/cümle çıkarılmış	32,3
Paragraf çıkarılmış	28,0
Cümle eklenmiş	1,8
Cümle/sözcük eklenmiş	2,4
Paragraf eklenmiş	7,3
Haber metni girmemiş	0,6
Toplam	100,0

Haber metinlerinde yapılan değişikliklerin niteliği kategorisi altında haberi oluşturan diğer parçalarda yer almayan “Haberden bilgi kesme” bulunmaktadır. Haber metinlerinde en çok haberden bilgi kesme %39,9 olarak belirlenmiştir. Ayrıca haberlerin %8’ine orijinal muhabir metinlerinde yer almayan yeni bilgi eklenmiştir.

Tablo 40. Haber Metinlerinde Yapılan Değişikliklerin Niteliği

Değişikliğin Niteliği	Oran %
Açıklama	12,3
Iddia	2,5
Eleştiri	1,8
Beklenti	1,8
Bilgilendirme	3,7
Değerlendirme/Yorum	5,5
Yeni bilgi eklenmiş	8,0
Haberden bilgi kesilmiş	39,9
Duygusal ifade içeren sıfatlar	3,7
Yok	19,6
Toplam	100,0

Konularına göre haber metinlerinde yapılan değişikliklerde spor haberlerinin gazeteye aynen girdiği belirlenmiştir. Ayrıca ekonomi haberlerinde paragraf düzeyinde metinlerin haberden çıkarıldığı gözlenmiştir.

Tablo 41. Haber Metinlerinin Değişikliğe Uğradığı Haber Konuları (Oran %)

Konular	Aynen Giren	Yeniden Yazma	Cümle Çıkarma	Söz./cüm. Çıkarma	Paragraf Çıkarma	Cümle Ekleme	Söz./cüm. Ekleme	Paragraf Ekleme
Politika	17,9	-	3,6	25,0	28,6	3,6	-	21,4
Ekonomi/finans	28,6	14,3	-	14,3	42,9	-	-	-
Bilim/Sağlık/Tek.	-	-	20,0	60,0	20,0	-	-	-
Dış haberler	15,8	5,3	-	36,8	26,3	-	5,3	5,3
Magazin	25,0	8,3	8,3	25,0	25,0	-	8,3	-
Polis/Adliye	9,2	6,2	3,1	41,5	30,8	3,1	1,5	4,6
Spor	72,7	9,1	-	9,1	9,1	-	-	-
Diğer haber k	33,3	-	-	11,1	33,3	-	11,1	11,1

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hürriyet Gazetesi örneğinde bir laboratuvar çalışması ile gerçekleştirilen bu çalışmada, haber yapma sürecinde editoryal sistemin nasıl işlediği ve editörlerin haberler üzerinde yaptıkları değişiklik ve düzenlemelerin neler olduğu sorgulanmış, kuramsal ve araştırma boyutlarıyla, çalışmanın amaçlarında da tanımlandığı çerçevede elde edilen sonuçlar ve çalışmaya yönelik öneriler bu başlık altında incelenmiştir.

4.1. Sonuç

Çalışmanın kuramsal bölümünde öncelikle kitle iletişim çalışmalarında eşikbekçiliği kavramı ve alanda yapılan temel ve son araştırmalar incelenerek araştırmanın çerçevesi çizilmiştir. Daha sonraki bölümlerde editoryal sistem ve editörlük kavramları açıklanmış ve yapılan araştırmaya ışık tutacak alan yazını taranmıştır.

Toplum içerisinde insanlar değişik algılamalara ve uyarılara bireysel anlamlar yüklemekle beraber anlamı paylaşmak isterler ve bu noktadan sonra iletişim başlar. İnsanın kendisini yönlendirme ve değişen gereksinimlerini karşılamak için, çevreden gelen uyarıları eleyerek, düzenleyerek etkin bir anlamlandırma ve bunu paylaşma çabası olan iletişim, bir süreç yapısı taşır. Kaynağın alıcıya gönderdiği iletinin bozulmadan aslına uygun bir biçimde alıcıya ulaşması gerekmektedir. Bu noktada iletişim sürecinde yer alan öğeler ve yapıları önem kazanmaktadır. Bu iletişim öğeleri arasındaki ilişki, öğelerin tanımlanması ve etkinlikleri ile iletişim sürecine olan etkilerini inceleyen iletişim araştırmacıları iki kuram etrafına toplanarak bu çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Liberal-çoğulcu kuram ve Eleştirel Kuram olarak adlandırılan bu kuramlar iletişimi belli düşüncelere bağlı olarak araştırmamıza olanak vermektedir.

Toplumunu farklı çıkar gruplarının oluşturduğu parçalardan oluşan çoğulcu bir yapı olarak kabul eden liberal-çoğulcu kuramlar, toplumdaki her grubun medyayı kullanabileceği ve kendi çıkarları için medya kuruluşlarından eşit olarak yararlanabileceğini varsaymaktadır. Liberal kuramlarda medya nötr bir araçtır ve gazeteciler, belli haber kaynaklarından kitlelere bilgi taşıyan tarafsız profesyoneller olarak görülmektedir. Medya olaylar karşısında diğer tarafı olduğu gibi gösteren berrak bir cam olarak kabul edilmektedir. Toplumda, medya gruplarının haber takip ettiği

haber kaynaklarının belli bir yerde yoğunlaşmadıkları varsayılırken izler kitleye ulaşan iletilerin farklı kaynaklardan geldiklerine, içeriklerine etki edilmediğine ve izler kitleye ulaşan her iletinin aslına uygun olduğuna inanılmaktadır. Liberal yaklaşıma göre basın toplumsallaştırılmamıştır ancak merkezi olmayan piyasa sistemi içinde çalışarak demokratik çıkarlara hizmet etmektedir. İletilerin içeriği o iletinin alıcısı olan kişi ya da kitlenin isteklerine her zaman saygılı olmak zorundadır. Liberal-çoğulcu yaklaşım bireyleri iletişim sürecine katılan etkin bireyler olarak görmektedir.

İletişimi iletilerin aktarılma süreci olarak gören liberal yaklaşımlar ışığında çalışan araştırmacılar iletişim kaynaklarının iletişim kanallarını ve araçlarını nasıl kullandığıyla ilgilenmektedirler. Liberal iletişim araştırmalarının başlıca sorunsalı medya etkileri olmuş ve bu doğrultuda yapılan çalışmalar kitle iletişim araştırmalarıyla eş anlamlı hale gelmiştir.

İletişim araştırmalarının diğer temel aldığı eleştirel çalışmalar İngiltere ve Kıta Avrupa'sındaki araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Eleştirel kuramlar liberal yaklaşımda olduğu gibi kesin çizgilerle tanımlanamamakla birlikte endüstrileşmiş kapitalist toplumların Marksist eleştirisine dayanmaktadır. Eleştirel kuramcılar Batılı kapitalist toplumların sistemlerini sürdürmeleri için medyanın aldığı rolü incelemektedirler. Medyadaki sahiplik yapısı ve medyanın nasıl kontrol edildiğine ilişkin eleştirel sorular soran eleştirel kuramcılar Marksist söylemin temelinde yer alan maddi üretim araçlarına sahip olan sınıfın çağın düşüncelerinin üretim ve dağıtım araçlarına da sahip olacağı fikrinden hareket ederek, üretim araçlarının sahipleri medyada dahil olmak üzere kültürel üretim araçlarının da kontrolünü elinde bulundurduğunu belirtmektedirler. Eleştirel çalışmalarla ideolojik düzeye taşınan iletişim araştırmalarında genel ve soyut kuramlaştırmalar vurgulanmaktadır. Eleştirel bilim adamları araştırmalarında nitel, analitik ve felsefi yaklaşımı tercih etmektedirler. Eleştirel çalışmaların tartışma konuları arasında medyanın toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantıları olarak nasıl işlev gördüğünü ve egemen ideolojinin yeniden üretiminde ve kontrol sisteminin sürdürülmesinde rutinlerin, değerlerin ve kurumsal etkilerin nasıl bir araya geldiği yer almaktadır.

İletişimi sürecinin önemli bir ögesi olan eşikbekçileri iletileri seçen, değiştiren, reddeden ve bu yolla da bir alıcı veya alıcılar grubuna enformasyon akışını engelleyen iletişimcidir. Eşikbekçisi (gatekeeper) kavramı kitle iletişim araçları medya örgütü

içinde profesyonel iletişimcilerin yayın için bir konuyu seçmesi ya da reddetmesi eylemini anlatmak için kullanılmaktadır. Bununla birlikte olayın içeriğine ilişkin yeniden bir düzenlemenin gerçekleştirilmesi de bu ögenin görevleri arasındadır. Kitle iletişim araştırmalarında eşikbekçisi kavramı ilk kez David Manning White tarafından ortaya atılmış ve uygulanmıştır. White'ın bazı haberlerin elenmesi ilişkin başlattığı ilk araştırma daha sonra temel alınarak başka eşikbekçisi araştırmalarını başlatmıştır.

Editörlerin bilgiyi seçtikleri veya reddettikleri ve yeniden düzenlemelerde buldukları konularda tercihlerinde belirleyici olan ve eşikbekçiliği araştırmalarında ortak etmen olarak görülen unsurlar temelde haber değeri, okur ve izleyici etkisi, basının tecimsel yönü, gazetecilerin özyapısal nitelikleri ve içerik üzerindeki kurumsal etkilerdir.

Gazetecilerin editoryal kararlara katılım kanallarının oluşturulmasında özgür olmaları ile mesleki ve ahlaki kuralara uygun davranması ile gerçekleşen editoryal bağımsızlık, ideal-demokratik bir ortamda gazeteciliğin mesleki iç özgürlüklerinin sağlanması ile oluşmaktadır. Bunun için temel koşulları arasında işletmenin (yayın organının) üstü örtülü, görüşlerinin açık hale dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda editoryal bağımsızlık ile ilgili düzenlemelerde gazeteciliğin kendi içsel değerlerini ve hedeflerini onaylayan editörün yargıları ile basın kuruluşunun tarafılığının sınırları ortaya konmalıdır.

Medyanın haberi ticari bir mal olarak görmesiyle beraber ortaya çıkan süreç beraberinde bir pazarlama düşüncesini yaratmıştır. Üretilen içerik ile beraber malın ambalajı, nasıl sunulduğu, müşteri memnuniyeti ve tercihleri, hedef kitle gibi temel unsurlar giderek daha önemli olmuştur. Her çağın kendi olanakları içinde etkili olan bir etmeni olarak teknoloji, haber üretimi ve haberin editasyonunda değişiklikler yaratmıştır. 1970'li yıllardan itibaren haberin editasyonunda teknolojinin etkisi belirginleşmiş ve son yirmi yıl içinde bilgisayarların yardımıyla haber yapımında farklılıklar yaratarak gazetecilere yeni görev tanımları yaratmıştır. Editoryal sistem, haber üretiminde temel etken olan gazete çalışanları, zamanın kullanımı ve kalite düzeyinde niteliksel değişiklikler yapmıştır.

Eşikbekçisi olarak editör kavramı ve özellikleri, sorumlulukları haberlerde yaptıkları düzenlemeler haber içerikleri üzerindeki etkileri ticari basın kuruluşları olan

kitle iletişim araçları için önem taşımaktadır ve birbirine bağlı üretim halkalarında birleştirici rol oynamaktadırlar.

Araştırmanın bulguları, Hürriyet Gazetesi örneğinde bir laboratuvar çalışması ile Hürriyet editörlerinin orijinal muhabir haberleri üzerinde yaptıkları değişikliklerin ve düzenlemelerin belirlenmesine yönelik çalışmada elde edilmiştir.

Hürriyet gazetesinde birinci sayfada yer alan politika ve magazin haberleri, incelenen zaman aralığında gazetenin üst yarısında bulunmaktadır. Araştırmanın yapıldığı zaman aralığında Hürriyet Gazetesi Türkiye'nin en çok satan ulusal gazetesidir. Bu bağlamda elde edilen sonuçlar haberlerin gazetede yer aldığı konumları göz önüne alındığında gazetenin editoryal politikası, ve gazeteye çekmek istediği okur kitlesi hakkında bilgi vermektedir. Haber konularına ayrılan alan yine kendi içinde en çok politika ve magazin haberlerine yarım sayfa ayrılması haberlerin konumlarına ilişkin elde edilen veriler ile paralellik sağlamaktadır.

İncelenen toplam 115 haber arasında beş haberin kaynağında tanımlama yapılamamıştır. Toplam haberlerin %95'inde haber kaynaklarını tanımlayan verilerin bulunması bu konuya editörlerin önem verdiklerini göstermektedir.

Hürriyet Gazetesinin birinci ve üçüncü sayfalarda yer alan toplam 99 haber muhabir ve temsilcilerinin kendi adıyla yayınlanmıştır. Editoryal politika doğrultusunda gazete, haberlerin elde edilmesinde kendi muhabirlerini kullanarak güvenilirlik konusunu dikkate aldığını göstermektedir.

Haber öğelerine yönelik elde edilen sonuçlar 5N-1K'nın haber konularına göre editörler tarafından farklı şekilde editasyona uğradığını göstermektedir. Bütün haberlerde bu öğelerin eksiksiz olarak yer alması gerekirken magazin ve polis/adliye haberlerinde nerede, ne zaman ve neden sorularının bazı haberlerde yanıtlanmadığı görülmektedir. Ayrıca editörler bütün haber konularında bu öğeleri değişen oranlarda kısaltmıştır. Politika, ekonomi/finans, polis/adliye haberlerine değişen oranlarda bu öğelere bilgi eklemesi yapıldığı belirlenmiştir. Editörler haber öğeleri üzerinden haberlerde kısaltma, kesme, değiştirme ya da haberde hiç yer vermeme şeklinde editasyon gerçekleştirmektedirler.

Editörlerin haberler üzerinde yaptıkları vurgulamaları belirlemeye yönelik analizde özellikle politika ve ekonomi/finans haberlerinde yoğunlaşma belirlenmiştir.

Burada editörler muhabirlerin önemli gördüğü bir ayrıntının yanı sıra haberde geçen başka bir bilgiye önem vererek haberi o bilginin üzerine kurup yayınlamışlardır. Başka bir anlatımla editörler, gazeteye giren haberlerin %40'ında haberlerin hangi açıyla değerlendirileceğine etki etmişler, ayrıca haberlerin %15,7'sinde muhabirlerin önemli saydıkları ve haberi kurdukları konuyu değiştirmişlerdir. Editörler haberlerin veriliş tarzlarını değiştirmektedirler.

Editörler muhabirlerden gelen haberlerin %96,5'inde yazım kurallarına göre denetim gerçekleştirmişlerdir. Yazım kurallarına uygunluğun denetlenmesinde muhabir haberlerinde var olan yanlış yazılmış sözcük, özne yüklem uyumsuzluğu, Türkçe olmayan kelimelerin düzeltilmesi gerçekleştirilmiştir. Editörler haberleri, yazım kurallarını gözeterek yayınlamaktadırlar.

Haberlerin %12,2'si birleştirme haberdır. Farklı muhabirlerden gelen haberleri (bilgileri) bir araya getirerek birleştirme haber (tek bir haber) yapan editörler haberlerin ortak içeriklerine göre haberleri yeniden yazarak veya belli konular altında toplayarak yeni bir haber yapmaktadırlar.

İncelenen haberlerin hepsinde haberde denge kuralı aramayı gerektirecek taraflar veya konular bulunmamaktadır. Bu nedenle haberde denge kuralı gözetilmesi gereken toplam 19 haberin sadece 7'sinde bu kural göz önüne alınmış diğer 12 haberde kural aranmamıştır. Editörler çalışma kapsamında haberde denge kuralını çoğunlukla gözardı etmektedirler ve habere konu taraflara söz hakkı tanınmasında eşit davranmamaktadırlar. Güvenirlik konusunda önemli bir etken olan haberde denge kuralı uygulama editörler arasında öncelikli gazetecilik meslek kuralı olarak görülmemektedir.

Haberdan kesilen bilginin gazete vurgusu yapılması, incelenen haberlerin sadece üçünde görülmüştür. Ancak burada önemli görülen konu kaynaktan alınan bilginin kesilerek gazetenin iddiası ya da açığa çıkardığı bir konu olarak verilmesidir. Gazete, çalışma kapsamında incelenen haberlerin bir kısmında kendisini kaynağın yerine koyarak, bir kanaat önderi gibi davranmaktadır.

Editörler haberleri desteklemek amacıyla grafik/tablo, kutu/ayrı sütun, flaş,ve fotoaltı kullanmaktadırlar. Editörler, grafik/tablo, kutu/ayrı sütun, flaş,ve fotoaltı'nda orijinal muhabir metinlerinde yer almayan bilgiler kullanmaktadırlar. Çalışma kapsamında haber metinleri dışında özellikle kutu/ayrı sütunları, flaşları, ve fotoaltılarını

editörler yazmaktadır. Editörler haberleri daha görülebilir yapmak için flaş kullanmaktadırlar. Özellikle haberleri önemsetmek için kullandıkları flaşlar gazetede daha fazla yer almaktadır. Başlıkların yanı sıra editörler flaşlarda da haberleri önemli gösterecek bilgiler vermektedirler. Haberlerde fotoğraflar, fotoğraflarda yer alan görüntünün hikayesi, habere konu olan kişilerin isimleri ya da yeni bilgiler ile desteklenirken, Hürriyet Gazetesi editörleri fotoaltı yazılarında çoğunlukla haberde var olan bilgilere yer vermektedirler. Haberde yer alan önemli bilgiyi ön plana çıkarmak için bilgileri kutu ya da ayrı sütun içinde vermek editörlerin tercih ettiği ayrı bir yol olurken özellikle muhabir haberlerini tamamlayıcı yeni bilgilere de yer vermektedirler.

Orijinal muhabir haberlerinde başlık önerisi olmasına rağmen editörler haberlerin başlıklarının sadece %23,6'sını aynen gazetede yayınlamışlar ve incelenen haberlerin yarısına yeni başlık yazmışlardır. Editörler başlıkları özellikle kendi vurgularını öne çıkarmak için kullanmaktadırlar. Başlıklarda yapılan ifade değişiklikleri “olayı açıklama, bilgilendirme ve duygusal ifadeler içeren sıfatların” kullanımı şeklinde üç grupta belirginleşmektedir. Editörler haber başlıklarında anlamsal olarak kapalı olan ifadeleri ya da olayları daha açık bir şekilde anlatmayı, başlığa daha fazla bilgi yüklemeyi ve sıfatları kullanarak başlığı güçlendirmeyi tercih etmektedirler. Editörlerin başlıklarda yaptıkları niteliksel değişiklikler başlık atma tekniklerine uygun olarak okuyucuyu yakalamaya çalışan değişikliklerdir. Muhabir başlıklarının iç sayfalarda gönderme başlık olarak daha fazla yer alması ve bu başlıklarda da “olayı açıklama, bilgilendirme ve duygusal ifadeler içeren sıfatların” kullanımını yoğun olarak belirlenmesine rağmen değişiklik yapılan başlık oranının az olması, okuyucuyu yakalama, konuyu anlatma amacının birinci sayfada yerine getirildiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çalışmada editörler, muhabir spotlarının %24,1'ini gazetede aynen kullanırken haberlerin yarısından fazlasına yeni spot yazmışlardır. Özellikle birinci sayfada muhabir spotlarına yerine yeni spotlar yazılmıştır. Burada okuyucuyu yakalama ve yine konuyu anlatma faktörlerinin etkili olduğunu söylemek gerekir. Ayrıca bütün metinler sayfaya girmeden önce habere ayrılan alan kadar gazetede yer alacağından ya değişiklik yapılarak ya da yeniden yazılarak düzenlenmektedir. Spotlarda yapılan değişikliklerin açıklama ve bilgilendirme şeklinde belirginleşmesi gazetede spot kullanımının okuyucuya konuyu anlatma, açıklama ve bilgilendirme çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Muhabir metinlerinde yer alan ara başlıkların %50'si aynen girerken sadece %35'inde yeni ara başlık yazılması editörlerin haberlerde yaptıkları düzenlemenin özellikle okuyucuya dönük yapıldığının göstergesidir, çünkü okuyucuya kendisini anlatması gereken, başlık, spot, gönderme başlıkların tasarımı da göz önüne alarak yeniden yazılma oranı ara başlıkların yeniden yazılma oranından fazladır. Aynı durum haber metinleri içinde geçerlidir. Haber metinlerinin %19,5'i aynen girerken sadece %4,9'unun yeniden yazılması bu duruma işaret etmektedir. Haber metinlerinde yapılan değişikliklerin yaklaşık olarak %75'i sözcük, cümle, paragraf düzeyinde kısaltma ya da eklemelerdir. Ancak haber metinlerinde yapılan değişikliklerin niteliği özellikle haberden bilgi kesme şeklinde olmaktadır. Haberi daha açıklayıcı kılan düzenlemeler, yeni bilgilerin ekleme, bilgilendirme, yorumlu ifadeler, haberlerde çok sınırlı şekilde yapılan niteliksel değerlendirmelerdir. Doğal olarak haberi gazetede ayrılan yere sığdırmak için haberi kısaltmak gerekirken, haberden hangi bilginin atılacağı üzerinde haber içeriklerini etkileyen faktörlerin tümünün etkili olabileceğini göz önünde de bulundurmak gerekmektedir.

Bir şeyin uzunluğu ve içeriği ile haber olup olmadığına, basın kurumunun sahibinden ödünç alınmış editoryal haklar düzeyinde, editörler karar vermektedir. Muhabirler editoryal kuralların kendilerine koyduğu sınırlar kadar özgürdürler ve getirdikleri haberler kurumları tarafından kontrol altındadır. Yapılan çalışma sonucu medya kurumu, bünyesinde çalıştırdığı gazetecilerin getirdiği bütün haberleri oldukları gibi dışarı yansıtılmamaktadır. Kurum içerisindeki hiyerarşi, getirilen haberlerin sürekli süzüldüğü bir filtre görevi görmektedir. Gazetede yer alan haberlerin en öz haliyle değil, kurumsal, kişisel, içeriksel, tecimsel şartlara en uygun şekliyle yayımlandığını kabul etmek gerekmektedir.

Ayrıca yöntemsel açıdan orijinal muhabir haberleri ile basılı gazete haberlerinin karşılaştırılmasıyla editörlerin haberlerden kestikleri bilgiler ve bu bilgilerin niteliği değerlendirilerek haberin manüple edilip edilmediği ve gazetelerin konular/olaylar karşısındaki tutumları belirlenebilecektir.

4.2. Çalışmaya Yönelik Öneriler

Bu bölümde araştırma doğrultusunda editörlerin görev ve sorumlulukları çerçevesinde haberlerde yaptıkları içeriksel düzenlemeler belirlenmiştir. Bu doğrultuda:

Hürriyet editörleri gazetenin tipik profesyonel iletişimcileri olarak bir konunun seçilmesi ya da reddedilmesinde eşikbekçisidirler demek mümkündür.

Editörler kamu yararını korumak ve tarafsız dengeli haberciliği uygulamak için gazetecilik meslek kurallarına uymaları gerekmektedir. Özellikle aşağıda sunulan öneriler çalışmanın bulgularına dayalı olarak editörlerin başlıca görevleri ve haberler üzerindeki denetim ve düzeltme işlevlerini yerine tam olarak yerine getirmeleri gereken önerilerdir.

1. Editörler haber öğelerinin tümünün açıkça haberlerde yer almasını sağlamalı ve bunun denetimini yapmalıdırlar.

2. Haberlerin tümünde haber kaynakların kimler olduğunu ortaya koyan ifadelere yer vermelidirler.

3. Haberlerde yaptıkları vurgulamalarda haberin içeriğinin değişmesine olanak verecek değerlendirmelerde bulunmamalıdırlar.

4. Haberlerde denge kuralına uymalıdırlar.

5. İkili kontrolü (double check) uygulamalıdırlar.

6. Olayın tarafları açısından eşitsizlik yaratacak bilgi kesmemeli ya da eklememelidirler.

7. Bütün haberlerin yazım kurallarına uygunluğunu denetlemelidirler.

8. Haberlerde gazetenin haberin kaynağının yerine geçmesine olanak veren ifadeler kullanmamalıdır.

9. Haberlerde duygusal ifadeler içeren sıfatlar, yorum, eleştiri, tehdit, hakaret içeren ifadelere yer vermemelidirler.

10. Gazete yayın politikaları yayınlanarak kamuoyuna duyurulmalı; gazete yayın politikası çerçevesinde editöryal bağımsızlık için gerekli şartlar sağlanmalıdır.

4.3. İleriye Yönelik Öneriler

Bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar açısından bundan sonra yapılabilecek çalışmalara yönelik olarak şu önerilerde bulunulabilir:

Sınırlılıklar dahilinde çalışmanın kapsamı genişletilerek, orijinal muhabir haberleri ile basılmış haberlerin karşılaştırarak Türkiye için tüm gazeteleri kapsayan genellenebilir bir araştırma gerçekleştirilebilir.

Örnek olay ya da genellenebilir şekilde editörlerin editasyon sırasındaki tutumları belirlenebilir ve yaptıkları tercihler sorgulanabilir, gazetecilik kuralları kapsamında editasyon için ortak ölçüt geliştirilebilir ve denenebilir.

Tüm Türk medyasına yönelik genellenebilir düzeyde bir çalışmada, konularına göre haberlerde yapılan değişiklikler belirlenerek kendi yayın kuruluşları ve okurlarına yönelik editörlerin öngörülerini hakkında çıkarımlar yapılabilir.

Haberlerin editörler tarafından manüple edilip edilmediğini belirlemeye yönelik olarak orijinal muhabir haberleri ile basılmış haberlerin karşılaştırılarak Türkiye’de yayımlanan tüm gazeteleri kapsayan, genellenebilir bir araştırma gerçekleştirilebilir. Özellikle seçim dönemlerinde siyasal partiler ile ilgili yayınlanan haberlerden kesilen bilgiler ve içeriksel değerlendirmeler yapılabilir.

Haberlerde bilgi elemeye yönelik eşikbekçiliği araştırmalarında orijinal muhabir haberleri ile basılmış haberlerin karşılaştırılması yapılarak haberlerin veriliş tarzlarının altında yatan nedenler anket yöntemiyle birleştirilerek sorgulanabilir. Ayrıca bu çalışmaların tümü gazete dışında diğer kitle iletişim araçları için uygulanabilir.

Bütün bu önerilerin başında medya kuruluşlarının bilimsel çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için tüm olanakları ve destekleriyle kapılarını bilim insanlarına açmaları gerekmektedir.

EKLER

EK-1	144
EK -2	152

EK-1.
İÇERİK ANALİZİ UYGULAMA ŞABLONU VE
KATEGORİLERİN TANIMLANMASI

KATEGORİLER	
<i>Haber. Yayın. sayfa</i>	
1. sayfa	1
1. başl. diğ. say. dev	2
3. sayfa	3
<i>Haberin konumu</i>	
Sol üst	4
Sağ üst	3
Sol alt	2
Sağ alt	1
<i>Habere ayrılan yer</i>	
1/1 sayfa	32
1/2 sayfa	16
1/4 sayfa	8
1/8 sayfa	4
1/16 sayfa	2
1/32 sayfa	1
<i>Haberin mahreci</i>	
Muhabir	1
Ajans	2
Temsilci/İl büro/servis	3
KİA	4
Yok	99
<i>Haberin konusu</i>	
Politika	1
Siyasi partiler	1
Hükümet/ortakları	1
Muhalefet Partileri	1
Siyasi Parti. Genel Baş.	1
Siyasi spekilas/tartışma	1
Seçim	1
Ekonomi/Finans	7
Para/Piyasa/Borsa	7
İş/İşçi/Sendika	7
Hükümetin ekonomi pol.	7
Enflasyon	7
Sanayi/Tarım	7
Bilim/Sağlık/Teknoloji	12
Turizm/Tatil/Seychat	13
Dış haberler	14
Avrupa Birliği	14
Kıbrıs	14
Komşu devletler/İlişkiler	14
Türk.konulu hab./skand.	14
Komşu olmayan dev./İliş.	14
Dış politika	14

Kültür/Sanat	20
Magazin	21
Özel günler/Bayramlar	22
Polis/Adliye/Hastane	23
Soygun/hırsızlık	23
Tecavüz	23
İntihar	23
Cinayet	23
Adam yaralama/Kavga	23
Doğal afetler	23
Ev/İş Kazaları	23
Trafik kazası	23
Spor	31
Futbol	31
Basketbol	31
Diğer spor kolları	31
Terör	23
Meteoroloji	35
Mahkeme/adliye	23
Linç girişimi/polis tatbikatı	23
Patlama/Saldırı	23
Diğer haber konuları	98
<i>Haberin kaynağı</i>	
Başbakan/başbakanlık	1
Yargı organları	2
Bakan/bakanlık	3
TSK	4
Politikacı	5
Sendikacı/işveren	6
Emniyet görevlileri/jandarma	7
Bilim adamları	8
Sanatçılar	9
Sporcu/Yönetici/antranör	10
Medya personeli	11
Kitle iletişim araçları	12
Bürokrat	13
Halk/Şahıs	14
Yabancı diplomat	15
BM Temsilcisi	16
Devlete ait diğer kurum/kur.	17
Yabancı ülke temsilci/kişile	18
Basın toplantısı	19
Diğer	98
Yok	99
<i>Haberin Ögeleri 5N-1K</i>	
<i>Kim</i>	
Kısaltılmış/Kesilmiş	1
Eklenmiş	2
Değişmemiş	3
Yok	99

<i>Ne</i>	
Kısaltılmış/Kesilmiş	1
Eklenmiş	2
Değişmemiş	3
Yok	99
<i>Nerede</i>	
Kısaltılmış/Kesilmiş	1
Eklenmiş	2
Değişmemiş	3
Yok	99
<i>Ne zaman</i>	
Kısaltılmış/Kesilmiş	1
Eklenmiş	2
Değişmemiş	3
Yok	99
<i>Nasıl</i>	
Kısaltılmış/Kesilmiş	1
Eklenmiş	2
Değişmemiş	3
Yok	99
<i>Neden</i>	
Kısaltılmış/Kesilmiş	1
Eklenmiş	2
Değişmemiş	3
Yok	99
<i>Edi. başka ayrımı vurgu</i>	
Evet	1
Hayır	2
<i>Muhab. Vurgu. Değiştirilmiş</i>	
Evet	1
Hayır	2
<i>Yazın Kural. Uyg. Denet.</i>	
Evet	1
Hayır	2
<i>Birleştirme haber mi?</i>	
Evet	1
Hayır	2
<i>H. denge kural. Gözet. mi?</i>	
Evet	1
Hayır	2
Yok	99
<i>Haberden kesilen bilgi ve İddialar gazetesinin vurgusu haline getirilmiş mi?</i>	
Evet	1
Hayır	2
<i>Grafik/Tablo</i>	
Haberdeki bilgiden grafik	1
Yeni bilgiden grafik	2
Yok	99

<i>Kutu/Ayrı sütun</i>	
Haberdeki bilgiden yazma	1
Yeni bilgi	2
Yok	99
<i>Flaş/Patlak</i>	
Haberi gösterme	1
Haberi önemsetme	2
Özel Haber/günün haberi	3
Yeni bilgi var	4
Yok	99
<i>Fotoalta</i>	
Haberdeki bilgiden yazma	1
Kurgu/Fotoğraf anlatma	2
Kişi isimleri	3
Yeni bilgi	4
Yok	99
<i>Başlık</i>	
<i>Başlıkta Yapılan Değişiklikler</i>	
Aynen girmiş	1
Yeni başlık yazılmış	2
Sözcük çıkarılmış	3
Cümle çıkarılmış	4
Sözcük/cümle çıkarılmış	5
Sözcük eklenmiş	6
Cümle eklenmiş	7
Cümle/sözcük eklenmiş	8
Girmemiş	9
Yok	99
<i>Değişik. yapılan ifadenin Nüteligi</i>	
Açıklama/olayı açıklayıcı ifade	1
İddia	2
Eleştiri	3
Beklenti	4
Korku/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Destek/katılım	6
Red/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tehdit/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Üzüntü/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Sevinç/Mutluluk/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Alay/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Garıplik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Önemsememe	13
Hakaret/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tanımlama	15
Bilgilendirme	16
Değerlendirme/Yorum	17
Yeni bilgi eklenmiş	18
Haberden bilgi kesilmiş	19
Şaşkınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kızgınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28

Çekememezlik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Heyecan/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Abartma/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Büyütme/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Suçlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kanıtlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Diğer	98
Yok	99
Spot	
<i>Spotta Yapılan Değişiklikler</i>	
Aynen girmiş	1
Yeni spot/ lar yazılmış	2
Sözcük çıkarılmış	3
Cümle çıkarılmış	4
Sözcük/cümle çıkarılmış	5
Sözcük eklenmiş	6
Cümle eklenmiş	7
Cümle/sözcük eklenmiş	8
Girmemiş	9
Yok	99
<i>Değişik. yapılan ifadenin Nüeliği</i>	
Açıklama/ olayı açıklayıcı ifade	1
İddia	2
Eleştiri	3
Beklenti	4
Korku/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Destek/katılım	6
Red/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tehdit/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Üzüntü/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Sevinç/Mutluluk/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Alay/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Gariplik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Önemsememe	13
Hakaret/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tanımlama	15
Bilgiledirme	16
Değerlendirme/Yorum	17
Yeni bilgi eklenmiş	18
Haberden bilgi kesilmiş	19
Şaşkınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kızgınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Çekememezlik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Heyecan/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Abartma/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Büyütme/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Suçlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kanıtlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Diğer	98
Yok	99

Ara Başlık	
<i>Arabaşlıkta Yapılan Değişiklikler</i>	
Aynen girmiş	1
Yeni arabaşlık/lar yazılmış	2
Sözcük çıkarılmış	3
Cümle çıkarılmış	4
Sözcük/cümle çıkarılmış	5
Sözcük eklenmiş	6
Cümle eklenmiş	7
Cümle/sözcük eklenmiş	8
Girmemiş	9
Yok	99
<i>Değişik. Yapılan İfadenin Niteliği</i>	
Açıklama/olayı açıklayıcı ifade	1
İddia	2
Eleştiri	3
Beklenti	4
Korku/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Destek/katılım	6
Red/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tehdit/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Üzüntü/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Sevinç/Mutluluk/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Alay/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Gariplik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Önemsememe	13
Hakaret/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tanımlama	15
Bilgileendirme	16
Değerlendirme/Yorum	17
Yeni bilgi eklenmiş	18
Haberden bilgi kesilmiş	19
Şaşkınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kızgınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Çekememezlik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Heyecan/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Abartma/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Büyütme/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Suçlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kantlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Diğer	98
Yok	99
Gönderme Başlık	
<i>Gönderme Başlıkta Yapılan Değişiklikler</i>	
Muhabir başlıkları girmiş	1
Yeni gön.başlık yazılmış	2
Sözcük çıkarılmış	3
Cümle çıkarılmış	4
Sözcük/cümle çıkarılmış	5
Sözcük eklenmiş	6

Cümle eklenmiş	7
Cümle/sözcük eklenmiş	8
Girmemiş	9
Yok	99
<i>Değişik. Yapılan İfadenin Niteliği</i>	
Açıklama/olayı açıklayıcı ifade	1
İddia	2
Eleştiri	3
Beklenti	4
Korku/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Destek/katılım	6
Red/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tehdit/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Üzüntü/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Sevinç/Mutluluk/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Alay/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Gariplik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Önemsememe	13
Hakaret/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tanımlama	15
Bilgiledirme	16
Değerlendirme/Yorum	17
Yeni bilgi eklenmiş	18
Haberden bilgi kesilmiş	19
Şaşkınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kızgınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Çekememezlik/Duygusal ifadeler içeren s	28
Heyecan/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Abartma/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Büyütme/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Suçlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kanıtlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Diğer	98
Yok	99
Haber metni	
<i>Haberde Yapılan Değişiklikler</i>	
Aynen girmiş	1
Haber yeniden yazılmış	2
Sözcük çıkarılmış	3
Cümle çıkarılmış	4
Sözcük/cümle çıkarılmış	5
Paragraf çıkarılmış	6
Sözcük eklenmiş	7
Cümle eklenmiş	8
Cümle/sözcük eklenmiş	9
Paragraf eklenmiş	10
Girmemiş	11
Yok	99
<i>Değişik. Yapılan İfadenin Niteliği</i>	
Açıklama/olayı açıklayıcı ifade	1

İddia	2
Eleştiri	3
Beklenti	4
Korku/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Destek/katılım	6
Red/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tehdit/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Üzüntü/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Sevinç/Mutluluk/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Alay/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Gariplik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Önemsememe	13
Hakaret/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Tanımlama	15
Bilgileendirme	16
Değerlendirme/Yorum	17
Yeni bilgi eklenmiş	18
Haberden bilgi kesilmiş	19
Şaşkınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kızgınlık/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Çekememezlik/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Heyecan/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Abartma/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Büyütme/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Suçlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Kanıtlama/Duygusal ifadeler içeren sıfatlar	28
Diğer	98
Yok	99

EK -2: ORİJİNAL MUHABİR HABERLERİ

13 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: ERDOĞAN'A 'NEREDEN BULDUN' SORGUSU

ORİJİNALİ: Erdoğan'a 'Nereden buldun?' soruşturması

ANKARA Cumhuriyet Başsavcivekili Bekir Selçuk, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan hakkında ``haksız malvarlığı edindiği" iddiasıyla soruşturma başlattı. Soruşturma kapsamında ifade vermesi için Erdoğan'a davetiye çıkarıldığı da öğrenildi. Erdoğan'ın, ifadesini 23 Mayıs perşembe günü vermesi bekleniyor. Kamuoyuna yansıyan iddialar üzerine re'sen soruşturma başlatan Başsavcivekili Selçuk, Erdoğan'ın malvarlığını mercek altına aldı. Selçuk'un, Erdoğan hakkındaki soruşturmayı, 3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'na muhalefet etmek suçundan yürüttüğü belirtildi. Erdoğan, Rize ve Almanya'da yaptığı konuşmalar dolayısıyla hakkında Ankara DGM Cumhuriyet Savcısı Nuh Mete Yüksel'in yürüttüğü soruşturma kapsamında, 25 Nisan 2002 tarihinde ifade vermişti. Savcı Yüksel'in, Erdoğan'ın tutuklanmasına ilişkin istemini yedek hakimlik reddetmişti. Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ndeki usulsüzlük iddialarına ilişkin yürütülen soruşturma kapsamında da 6 Mayıs 2002 günü, İstanbul Cumhuriyet Savcıları Erol Canözkan, Rasim Işıktaltın ve Hüseyin Yıldız'a ifade vermişti.

ANKARA

13 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: NASILMIŞ MÖSYÖ

ORIJİNALİ: Chirac'ın da başına geldi

Fransa'nın Korsika Adası'ndaki ayrılıkçılık sorunu, önceki gece oynanan kupa finali sırasında Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'a hayatının en kötü anlarını yaşattı. Korsikalı Bastia takımının taraftarları milli marşı ıslıklayıp yuhalayınca Chirac şeref tribününü terketti. Futbol federasyonu başkanı özür diledikten sonra yerine döndü.

GEÇEN hafta Sınır Tanımayan Gazeteciler örgütünün, Paris'teki Saint Lazare tren istasyonunun girişinde, aralarına Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun fotoğrafını da koyduğu bir haritayı ayaklar altına sermesine göz yuman Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, başına benzer bir durum gelince küplere bindi. Fransa'da Lorient ve Bastia futbol takımları arasında önceki gece oynanan Fransa Kupası finalini izlemek için Paris'teki Stade de France Denis stadyumuna gelen Chirac, Fransız milli marşının (La Marseillaise) çalınması sırasında Bastia taraftarı Korsikalı seyircilerin ıslık ve yuhalama sesleri üzerine şeref tribününü terk etti. Bastia ve Lorient takımlarının sahaya çıkmalarının ardından Fransız milli marşının okunmasıyla birlikte, Korsikalı taraftarlar marşı ıslıklamaya başladı. Bunun üzerine şeref tribününü terk eden Chirac'ın isteği üzerine, maçın başlaması 20 dakika kadar gecikti.

Chirac, Fransız TF1 televizyonuna yaptığı açıklamada, Fransız milli marşının ıslıklanmasının kabul edilemez olduğunu söyledi ve marşı ıslıklayanları ``sorumuz" olarak nitelendirdi.

KENDİ BAŞINA GELİNCE

Geçen hafta Kıvrıkoğlu fotoğrafını ayaklar altına sererek Türkiye'nin değerlerine saldırılmasına seyirci kalan Chirac, ``Fransa Cumhuriyeti'nin değerlerine saldırılmasına hoşgörü gösteremem ve bunu kabul edemem" dedi.

Fransa Cumhurbaşkanı, Fransa Futbol Federasyonu Başkanı Claude Simonet'den de federasyon adına Fransa'dan özür dilemesini istedi, Simonet de stadyumdaki taraftarlara mikrofondan seslenerek özür diledi. Chirac, daha sonra şeref tribünündeki yerine döndü.

Bastia Başkanı François Nicolai de Chirac'ın elini sıkarak, Cumhurbaşkanı'ndan özür diledi. 20 dakika geç başlayan maçı 1-0 kazanan Lorient, kupanın sahibi oldu. Bastia kentinin bulunduğu Korsika adasında yaşayan Fransızların büyük bölümü, adaya daha fazla özerklik istiyor.

Paris'te Stade de France'da 6 Ekim'de oynanan Fransa-Cezayir dostluk maçında da Fransa milli marşı ıslıklarla protesto edilmişti.

Muammer ELVEREN / PARİS

13 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: SEFİR BEY'DEN TUHAF SAVUNMA

ORIJİNAL: Turizm Bakanlığı sponsorluğunda Kürdistan propagandası

İsveç son günlerde Türkiye karşıtı bir tutum sergilemeye başladı. İsveç Dışişleri Bakanı Anna Lindh'in PKK'nın devamı olan Kadek'e sahip çıkan açıklamalar yapmasından cesaret alan İsveç basını da, Türkiye haritası üzerinde Kürdistan sınırları çizilmiş bir harita yayınlayarak saldırılarına hız verdi.

Türkiye'nin Stockholm Büyükelçiliği ise çekingen bir tavır içinde. Büyükelçi Kunalalp harita ilgili olarak şöyle konuştu: "O haritada Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölge buralarıdır demek isteniyor. Hukuki veya siyasi geçerliliği olan bir harita olarak yayınlamıyor. Kaldı ki hukuki ve siyasi amaçlı olarak yayınlansa bile ne yapabiliriz bilemiyorum. Bu olayı mahkemeye götürsek sanırım burada kıyametler kopar. Ve mahkeme orası Kürdistan bölgesi diye karar bile verebilir."

Tandoğan UYSAL/STOCKHOLM

İSVEÇ'in en yüksek tirajlı gazetesi Aftonbladet, Türk Turizm Bakanlığı'nın da katkılarıyla hazırladığı turizm ekinde, Güneydoğu'yu Kürdistan olarak gösteren bir Türkiye haritası yayınladı. İsveç'te yaşayan Türkler arasında büyük tepki yaratan harita, Türkiye'nin Stockholm Büyükelçiliği tarafından ``kaydadeğer" bulunmadı.

İsveç Büyükelçisi Selim Kunalalp "O haritada Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölge buralarıdır demek isteniyor. Hukuki veya siyasi geçerliliği olan bir harita olarak yayınlamıyor" dedi. Kunalalp şöyle devam etti: ``Kaldı ki hukuki ve siyasi amaçlı olarak yayınlansa bile ne yapabiliriz bilemiyorum. Tepki göstermekten başka bir şey yapamayız. Bu olayı mahkemeye götürsek sanırım burada kıyametler kopar. Ve mahkeme orası Kürdistan bölgesi diye karar bile verebilir."

İsveç'teki Turizm Ataşeliği gazeteye ne kadar para ödendiği konusunda bilgi vermedi, ancak Türk Turizm Bakanlığı'nın 13 sayfalık ilaveye 46 bin kron (Yaklaşık 6.2 milyar lira) ödeyerek ilan verdiği öğrenildi.

İlavede yer alan harita İsveç'te yaşayan Türkler arasında büyük tepki yarattı. Aftonbladet gazetesi ile Türkiye'nin Stockholm Büyükelçiliğini arayarak, tepkilerini bildiren Türkler, "Bu rezalete artık son verilmeli" dediler. İsveç'in devlet televizyonunun teletext yayınında Diyarbakır'ın Kürdistan'ın başkenti olarak gösterilmesi de Türkler arasında infial yarattı. Vatandaşlarımız bu tür yanlışlıkların düzeltilmesi için mücadele verdiklerini belirterek, Türkiye'nin resmi olarak da tepki göstermesini ve İsveç'e nota vermesini istediler.

ATAŞEYİ SUÇLUYORLAR

İsveç'teki Türkleri üzen Kürdistan haritası krizi üzerine Ülkü Ocakları Dernekleri Federasyonu Başkanı Ali Güler şöyle konuştu:

"Biz burada baş suçlu olarak Turizm Ataşemizi görüyoruz. Turizm Bakanlığı'nın ilan paraları harçanırken, çıkacak yazının içeriği konusunda da bir güvençe alınır. İsveç basınının Türkiye'ye genel tutumu bugün herkes tarafından biliniyor. İsveç sağ gösterip soluyla da vuran bir ülke. Ataşemizin daha uyanık olması gerekirdi" dedi.

PARAYI AÇIKLAMİYOR

Aftonbladet Gazetesi'ne, bu ilan için ne kadar bir ödeme yapıldığı konusundaki sorumuzu yanıtlamak istemeyen Türkiye'nin Stockholm Turizm Ataşe Yardımcısı Vakur Çetinel, "Gazetenin böyle yapacağını bilseydik bu ilanı vermezdik. Bir yazı ile Yazı İşleri Müdürü'nden bu harita olayının tezkip edilmesini istedik. Eğer bunu yapmazlarsa, Turizm Bakanlığı'ndan bir daha bu gazeteye ilan verilmemesi için karar çıkaracağım" dedi.

Gazetenin ilan ajansı bu büyüklükteki bir ilanının 46 bin krona mal olduğunu bildirdi.

Bakan Lindh de Kadek'i savundu

İSVEÇ Dışişleri Bakanı Anna Lindh seçimlere 4 ay kala Kürtlerin oylarını almak için Kürt savunuculuğuna soyunan demeçler veriyor. Lindh geçen hafta Aftonbladet gazetesinde yayınlanan tam sayfalık makalesinde, PKK'nın yerini alan Kadek'e terör örgütleri listesinde yer verilmesine karşı olduklarını belirterek Kürtlerin hakları için İsveç'in AB içinde çok güçlü destek sağladığını bildirdi. Lindh, "Terörist saldırılara uzak olduğunu açıkladığı için Kadek'in terör listesinde yer almasına karşıyız" demişti. "PKK kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde belirli sayıda terör saldırısı gerçekleştirmiştir. İsveç hazırlanan listeye itiraz edemedi" diyerek terör örgütleri listesini mecburen imzaladıklarını ima eden Lindh, Kadek'i ise şöyle savundu: "Terörist saldırılardan uzak olduğunu açıkladığı için Kadek'e listede yer verilmesine karşı olmamız çok doğaldır." Kürtçe radyo ve TV yayınlarına izin verilmesi, Kürt yazar ve gazeteciler üzerindeki baskıların sona erdirilmesi, Diyarbakır'da çocuklarına Kürtçe isim verdikleri için yüz dolayında aile hakkında açılan davaların düşürülmesi için yoğun bir çalışma yürüttüğünü belirten Anna Lindh, Mayıs başında Türkiye'ye yapacağı ziyareti, Diyarbakır'a gitmesine izin verilmediğinden iptal ettiğini de belirtti.

13 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: BAŞBAKAN BUGÜN İŞBAŞI YAPABİLİR

ORIJİNALİ: Başbakan bugün mesaiye başlayabilir, Raşsan Ecevit örgütün annesi

GEÇİRDİĞİ bağırsak enfeksiyonu nedeniyle 9 gündür evinde dinlenen Başbakan Bülent Ecevit'in bugün evinden çıkarak Başbakanlık'taki mesaisine başlaması bekleniyor. Olağanüstü bir durum olmadığı taktirde her hafta pazartesi günleri toplanan Bakanlar Kurulu bugün toplanmayacak, dolayısıyla Başbakan mesaisine yumuşak geçiş yapacak.

Başbakan'ı dün Oran'daki evinde ziyaret eden DSP Genel Sekreteri Hasan Gülay da, Başbakan Ecevit'in bugün Başbakanlık ofisinde çalışmaya başlayacağını tahmin ettiğini söyledi.

RAŞSAN HANIMA ANNELER GÜNÜ KUTLAMASI

Gülay, Ecevit'e konutunda ``geçmiş olsun" ziyaretinde bulundu, Raşsan Ecevit'in de ``Anneler Günü"nü kutladı.

Gülay, çok kısa süren ziyaretin ardından, çıkışta gazetecilerin soruları üzerine, ``Başbakan Ecevit'in sağlığının çok iyi olduğunu ifade ederek, Raşsan Ecevit'in de Anneler Günü'nü kutladığını bildirdi. Gülay, ``Raşsan Ecevit, tüm örgütümüzün manevi annesidir, herkes annesini sevsin değer versin" dedi.

Gülay, bir soru üzerine, Başbakan'ın kendisini elbiseleri ile karşıladığını belirterek, ``Bir insan evinde pijamayla da, robdöşambır ile de oturur. Bu sayın Başbakan olsa dahi" dedi. Gülay, sağlığının iyi olması nedeniyle Başbakan'ın, dolayısıyla eşinin moralinin son derece iyi olduğunu belirtti.

MHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli'nin katıldığı örgüt toplantılarında ``Devletin başına Devlet gelecek" sloganları ile karşılandığını ifade eden bir gazetecinin sorusu üzerine Gülay, başka bir partinin işine karışmanın kendisinin ödevi olmadığını belirterek, ``MHP de siyaset yapıyor. Ülkenin Başbakanı Ecevit'tir" dedi.

ANKARA

14 Mayıs 2002 3. sayfa

3. Sayfa Başlığı: POLİSİN SİLAHIYLA LİNÇ GİRİŞİMİ

ORJİNALİ : Tatbikatta linç etmek istediler

GAZİANTEP'te önceki gün 8 ayı parçaya bölünerek öldürülmüş halde cesedi bulunan 30 yaşındaki Fayat Aslan'ın yakınları, katil zanlısı 37 yaşındaki Mehmet Gürses'i linç etmek istedi. Tatbikat sırasında görevli polisinin elindeki silahı kaparak katil zanlısını öldürmek isteyen Aslan'ın bir yakınını, polisler üstüne atlayıp, elinden silahı alarak etkisiz hale getirdi.

Yem satıcılığı yapan Fayat Aslan, amcasını öldüren halasının oğlu Mehmet Gürses'in nikahsız eşi Çiğdem K. ile ilişkiye girdi. Yasak aşkı fark eden anne Fatma Gürses, bu durumu cezaevindeki oğlundan gizledi. 4 yıl cezaevinde yatıp 1990'da aftan yararlanarak tahliye olan Mehmet Gürses'in nikahsız eşi Çiğdem K., bir başka erkekle kaçtı. Nikahsız eşini geri getirmek isteyen oğluna karşı çıkan anne Gürses, Mehmet Gürses'e, cezaevinde iken gelini ile Fayat Aslan arasındaki ilişkiyi anlattı. Buna sinirlenen Mehmet Gürses de, dayısının oğlu Fayat Aslan'ı içki içmek için evine çağırdı. İçki içtikten sonra Çiğdem K. ile ilgili konuşmaya başlayan iki kuzen bu yüzden kavga etmeye başladı. Kavganın büyümesi üzerine Mehmet Gürses susturuculu tabanca ile kuzenine 6 el ateş edip, öldürdü, cesedi evlerinin altındaki garajda sakladı.

KURBANININ KARDEŞİNDEN YARDIM İSTEDİ

Tartışma sırasında kolundan yaralanan Mehmet Gürses, Konukoğlu Tıp Merkezi'nde birlikte çalıştığı Fayat Aslan'ın kardeşi Mehmet Aslan'ı çağırıp, "Kolumu cama çarptım, kesildi" diyerek, tedavisini yaptırmasını istedi. Kolu sarılıp, bir gece hastanede yatan Mehmet Gürses, ertesi gün evine giderek, sakladığı kurbanının cesedini parçalayıp, 8 çuval içinde 29 Ekim Mahallesi'nden geçen Alleben Deresi'ne attı. Annesiyle birlikte garajı temizleyen Mehmet Gürses, cinayet masası dedektifleri tarafından ifadesi alınmak üzere emniyete götürülürken, evinde de arama yapıldı. Ceset parçalarının konulduğu çuvalın benzerlerini garajda bulan polis, bir çuvalın üzerindeki kan damlalarını da inceledi. Tahlil sonucu çuvaldaki kan ile Aslan'ın kan grubunun aynı olduğu belirlendi. Sorgulama sonucu Mehmet Gürses de suçunu itiraf etti.

LİNÇ GİRİŞİMİ

Kuzenini öldürüp, cesedini parçalayan Mehmet Gürses, olay yerinde yapılan tatbikatta linç edilmek istendi. Çelik yelek giydirilen Mehmet Gürses, cinayeti işlediği Vatan Mahallesi'ndeki evine tatbikat için götürüldüğü sırada geniş güvenlik önlemleri alındı. Katil zanlısı, cinayeti nasıl işlediğini anlatırken, öldürülen Fayat Aslan'ın yakını yaklaşık 100 kişi, evi basıp, katil zanlısını linç girişiminde bulundu. Kargaşa sırasında Fayat Aslan'ın ismi belirlenemeyen bir yakını, bir polisin elindeki MP-5 otomatik tabancasını kaptı. Elini tetiğe götürerek katil zanlısını öldürmek isteyen kişiyi, polisler üstüne atlayarak etkisiz hale getirdi. Elinden silah alınan saldırgan, etkisiz hale getirildi. Bu sırada, bazı polislerle vatandaşlar yere yatarak korunmaya çalıştı. Linç girişimini güçlükle önleyen polis, tatbikatı kısa sürede tamamlayıp katil zanlısını olay yerinden kaçırdı. Ahmet KAYA- M. TAŞÇIOĞLU- Nihat DÜZGÜN/ GAZİANTEP, (DHA)

15 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: KINGS'İ YARI FİNALE HİDO TAŞIDI

ORJİNALİ: Yeni imaj

PLAY-Off maçlarında gerçek gücünü gösteremeyen ancak Dallas karşısında kendisini ispatlayan ve Sacramento Kings'in konferans finaline çıkmasında önemli rol oynayan Hidayet Türkoğlu, yeni imajıyla dikkat çekti. Soktuğu şutlarının yanı sıra yeni saç modeli ile izleyenlerin bakışlarını üzerine toplayan Türkoğlu, sarıya yakın ve uzun saç modeliyle beğenildi.

Sacramento 21 yıl sonra yarı finale yükseldi

Dallas'ı 4-1 ile eleyen Kings'te Hidayet Türkoğlu, 20 sayı ve 13 ribaundla oynadı. NBA'de ilk defa 'double double' yaptı. Karşılaşma sonrası takımın yıldızı Chris Webber, milli oyuncumuzu övdü, "O benim kadreşim" dedi.

47 DAKİKA

ABD Profesyonel Basketbol Ligi (NBA)'de play-off çeyrek finalinde Hidayet Türkoğlu'nun 20 sayı attığı maçta Sacramento Kings, Dallas Mavericks'i 114-101 yenerek 7 maçlık seride 4-1 üstünlük sağladı ve play-off yarı finaline yükseldi. Sacramento'daki maçta sakat olan Yugoslav forvet Predrag Stojakoviç'in yerine ilk 5'te forma giyen Hidayet Türkoğlu, 20 sayı ve 13 ribauntla "double double" yaptı. Milli oyuncu sahada 47 dakika kaldı.

BÜYÜK PATLAMA

Batı Bölümü'nde 1981'den sonra ilk kez yarı finale kalan Kings'de, Chris Webber ve 24. doğum gününü kutlayan Mike Bibby, 23'er sayı attı. Karşılaşma sonrası galibiyette önemli rol oynayan Webber, Hidayet'in oyununu övdü ve "O benim kardeşim. Galibiyette önemli rol oynadı" diye konuştu. Coach Rick Adelman, "Hidayet bu maçta büyük bir patlama yaptı" dedi. Bu arada Dallas'ta Alman oyuncu Dirk Nowitzki, 32 sayı ve 12 ribauntla oynadı. Sacramento'nun rakibi Lakers-San Antonio'dan biri olacak.

15 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: KOMPLO İDDİASI MÜDÜR YEDİ

ORJİNALİ: Komplo iddiası müdür yedi

KANAL D'de yayınlanan ve dün basına da yansıyan ``siyasi komplo iddiaları" Ankara'da da iki emniyet görevlisinin açığa alınmasına yol açtı.

Poliste verdiği ifadesine asılsız iddiaların eklendiğini savunan Abdurrahman Yakupreisoglu'nun o dönem İzmir'de ifadesini alan Ankara Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürü Şerafettin Bural açığa alındı. Bazı siyasiler ile bürokratlara komplo hazırladıkları iddiası üzerine başlatılan soruşturmanın ``selameti açısından" Ankara Emniyetinde açığa alınan ikinci isim ise ifade alma sürecinde hazır bulunan Başkomiser Ramazan Kel oldu.

Balina, Örumcek Ağı, Vurgun operasyonlarını gerçekleştiren Ankara Organize Suçlar Şube Müdürü Bural'ın, İzmir Emniyet Müdürlüğü'nde görev yaparken, sanık Abdurrahman Yakupreisoglu'nun söylemediği sözlerin ifadesine eklenmesinde sorumlu olduğu iddia edildi.

Bu iddialar üzerine İçişleri Bakanı Rüştü Kazım Yücelen önceki gün bir mülkiye başmüfettişi ile bir polis başmüfettişini iddiaları araştırması için görevlendirdi.

Yücelen dün yaptığı açıklamada, geçen cuma günü İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden kendisine bir uyarı yazısı gönderildiğini belirterek, uyarı yazısında adı geçen kişilerle ilgili idari işlem yapılmasının istendiğini söyledi.

Yücelen iddialarla ilgili derhal soruşturma başlattığını hatırlatarak, Bural ile Kel'in soruşturmanın selameti açısından açığa alındıklarını vurguladı.

ANKARA

16 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: ÖZDEMİR ERDOĞAN'IN ÇIPLAK FOTOĞRAFLARI

ORJİNALİ: Buna ne dersiniz Özdemir Bey

Neslihan AKDAŞ / MAGAZİN SERVİSİ

spot:

Türk pop müziğinin ünlü ismi Özdemir Erdoğan'ın Zeki Müren hakkında söylediği sözlerin ardından başlayan tartışmalar sürerken, ünlü müzisyenin yıllar önce albüm kapağı için çırılçıplak fotoğraf çektiği ortaya çıktı.

Sokak başlarında kadın görünümlü erkeklerin çoğalmasını Zeki Müren'e yasak getirilmemesine bağlayan Özdemir Erdoğan'ın, Sanat Güneşi'nin, uzun, ojeli tırnakları ve rimeliyle ortaya çıkıp, homoseksüelliği yaygınlaştırdığını söylemesinin ardından başlayan tartışmalar dinmiyor. Müziğin ünlü isimlerinin Erdoğan'a tepkileri sürerken ünlü müzisyenin, 1991 yılında çıkardığı "Düşünceli Şarkılar" albümünün kapak fotoğrafları için çırılçıplak objektiflerin karşısına geçtiği ortaya çıktı. "Zeki Müren homoseksüelliğe özendirdi" açıklamasıyla bir anda dikkatleri üzerine çeken Erdoğan'ın, albüm kapağı için anadan doğma pozlar vermesi yeni bir tartışma yaratacak. Erdoğan o dönem kendisiyle yapılan röportajlarda, "Bu pozun görülmesinden sonra bugüne kadar hiç aranmadığım kadar arandım. Keramet soyunmaktaymış" demişti. Şimdi herkes, sahne şovlarında abartılı kostümlerle izleyicisinin karşısına çıkan, günlük hayatında ise sadeliği seçen Zeki Müren hakkında sert açıklamalar yapan Özdemir Erdoğan'ın, bu fotoğraflarına ne diyeceğini merakla bekliyor.

kutu 1

DAHA ÖNCE DE SÖYLEMİŞTİ

Özdemir Erdoğan 1996'da kendisiyle yapılan bir röportajda da benzer laflar etmişti: Bugün bir TV kanalı güzellik yarışmasına star solist olarak Fatih Ürek'i çıkarıyorsa kalitesi budur işte. Zaten kaliteli işler olsaydı Yılmaz Morgül diye biri çıkmazdı. Eğer homoseksüel tarz şarkı söylemek Türkiye'de yerleşmişse, halkın zevki erozyona uğramışsa, bunda bir yanlışlık vardır. Ben Bülent Ersoy'un ilk kasetini zevkle dinleyerek eskittim. Ama son kasetleri felaket. Müzik ilahı kabul edilen Zeki Müren'in 70'li yıllardan sonra yapmış olduğu kasetler de öyle. Türkiye'deki müzik erozyonunun sebebi bu insanlar.

SİVRİ DİLLİ ŞARKICI

* HÜLYA AVŞAR'A Hülya Avşar'ın klibinde bacağı gözükte, hemen kaset satışları kıpırdadı. Popüler olmak başka şey, sanatçı olmak başka şey. Benim işim, Türkiye'de müzikal düşünce vizyonunu geliştirebilmek.

* SEZEN AKSU'YA Sezen Aksu benim için "Sen Ağlama", "Gülümse" gibi muhteşem şarkılara imza atan değerli bir sanatçıdır. Ancak son kasetinden ortaya çıkan bir şey var. Şarkıcılık performansı düştü.

* SERTAB ERENER'E Sertab Erener'in sesi beni çok yoruyor. Sertab'ın sesi güzel diye insanların gözüne sokulması taraftarı değilim.

* BEYAZ'A Beyaz, geyik muhabbetçisi bir talk show'cudur.

* YONCA EVCİMİK VE TARKAN'A: Yonca Evcimik, Tarkan, Sezen Aksu'yu gençliğin ahlak yapısını bozan sanatçılar olarak görüyorum. Sözlere bak; ``Hepsi senin mi'', ``Yakalarsam muck muck'', ``Bandıra bandıra ye beni"... Doktorlar bile sindiri sindire ye diyorlar.

* MEDYAYA: Siz onların şişirdiklerine bakmayın. Onları izlemek için para vermeyin. Ben onların hepsinin içine 10 defa ederim.

17 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: AMELİYAT SKANDALI

ORJİNALİ: Bölüm Başkanı ameliyat sırasında baskın yapıp, aletleri toplayıp götürdü, Fakültede ameliyat skandalı

SAMSUN Ondokuzmayıs Mayıs Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde öğretim üyeleri arasındaki çekişme, skandalla sonuçlandı. Ağız, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Melahat Toller, Yrd.Doç.Dr. Alper Alkan başkanlığındaki 8 kişilik ekibin kendisinden izinsiz ameliyat yapmasına sinirlenince, ameliyathaneye baskın yaptı. Lise öğrencisi 16 yaşındaki Ercan Baki'nin çene ameliyatının devam etmesine aldırmayan Prof.Dr. Toller, masadaki ameliyat aletlerini toplayıp götürdü. Şaşkına dönen ameliyat ekibindeki doktorlar, hocaları Prof.Dr. Toller'in almayı unuttuğu çene açma ve kapatmada kullanılan 'çizil' adlı küçük aletle operasyonu tamamladı. Diş Hekimliği Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Hülya Köprülü, yetersiz aletlerle izinsiz ameliyat yapan doktorlar ile ameliyat sırasında aletleri toplayıp giden Prof.Dr. Melahat Toller hakkında soruşturma açtı.

İnanılmaz olay Diş Hekimliği Fakültesi'nde 14 Mayıs salı günü meydana geldi. İddiaya göre, Samsun 100'üncü Yıl Lisesi birinci sınıf öğrencisi Ercan Baki'ye tedavi gördüğü Diş Hekimliği Fakültesi'nde, doğuştan alt damak darlığı teşhisi konuldu. Dişlerin çarpık büyümesini engellemek için Baki'nin çene yapısının genişletilmesi amacıyla ameliyat edilmesine karar verildi. Tedaviyi yapan Yrd.Doç.Dr. Alper Alkan, Diş Hekimliği Fakültesi'nde lokal anestezi ile yapılacak ameliyatta kullanılmak üzere, Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Melahat Toller'den çenenin açılmasında kullanılacak Stryker (testere) aletini yazıyla istedi. Ancak Prof.Dr. Toller, aleti vermedi.

Yrd.Doç.Dr. Alper Alkan, 'Stryker' aletini alamamasına karşın, daha önce randevu verilen Ercan Baki'ye ameliyathanede bulunan mevcut aletlerle operasyon yapmaya karar verdi. Ardından Yrd.Doç.Dr. Alkan başkanlığında, Yrd.Doç.Dr. Murat Metin, asistanlar İsmail Şener, Bora Özden, Cihan Bereket, Burcu Baş, hemşire Gönül Yılmaz, ameliyathane görevlisi Sami Soysal'dan oluşan ekiple Ercan Baki ameliyata alındı. Hastanın çene bölümü uyuşturulduktan sonra operasyon başlatılırken, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Melahat Toller, bu tür ameliyatlarda büyük önem taşıyan 'Stryker' aletini vermemesine rağmen ameliyat yapıldığını öğrenince sinirlendi. Kendisinden izinsiz ameliyat yapıldığını söyleyen Prof.Dr. Melahat Toller, apar topar fakültenin ikinci katındaki ameliyathaneye baskın yaptı. Bu sırada ameliyat ekibinin lise öğrencisi Ercan Baki'nin çene kemiğini kesip operasyonu sürdürmesine aldırmayan Prof.Dr. Toller, masada bulunan kemik kesilmesinde kullanılan Osteotom (kemik testeresi) setindeki çeşitli boylarda 4 aleti toplayıp gitti. Şaşkına dönen doktorlar, kadın profesörün almayı unuttuğu setin en küçük parçası olan ve çene genişletümede kullanılan 'çizil' aletiyle ameliyatı tamamlayabildi.

AMELİYAT EKİBİ RAPOR TUTTU

Ameliyat sırasında geçen olayları ekipteki görevlilerle birlikte 'Ameliyathane Defteri'ne rapor eden Yrd.Doç. Dr. Alper Alkan, Diş Hekimliği Fakültesi Dekanlığı'na,

Ondokuzmayıs Üniversitesi Rektörlüğe ve YÖK'e dilekçeyle Prof.Dr. Melahat Toller'i şikayet etti. Yrd.Doç.Dr. Alkan, dilekçesinde şu iddialara yer verdi:

``Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Melahat Toller, ameliyat için gerekli olan Stryker (testere) cihazını hiçbir gerekçe göstermeksizin vermedi. Hastayı, mecburiyet yüzünden elde bulunan aletlerle ameliyat ederken ve hastanın kemik kesileri yapılmışken, Prof.Dr. Toller ameliyat masasına steril olmayan ellerini sokarak, kemiği ayırmada kullanılan osteotomları (4 parça- kemik testeresi) hiçbir şey demeden almıştır. Hastanın ameliyat kesilerinin yapıldığını ve bu şekilde hastaya ve ameliyat ekibine müdahale edemeyeceğini belirtmememe rağmen, arkasını dönerek aletleri alıp gitmiştir. Ne yapacağımızı şaşırılmış durumda beklerken, hasta da bütün bu olanlara şahit olmuş ve 'Bunu yapana hesabını soracağım' diyerek ameliyat masasından ayaklanmaya çalışmış, ancak hasta zor zaptedilmiştir. Bu esnada Prof. Dr. Toller'in ince çizili almayı unuttuğunu farkettiler ve son derece zor şartlarda bu çizili kullanarak ameliyatı bitirmeyi başarabildik."`

DHA muhabirinin olayla ilgili bilgisine başvurduğu Yrd.Doç.Dr. Alper Alkan, ameliyat sırasında yaşanan olaylarla ilgili gerekli girişimlerde bulunduğunu söyledi. Devlet memuru olduğu gerekçesiyle açıklama yapamayacağını kaydeden Yrd. Doç. Dr. Alkan, ısrarlı sorulara ``Gerekli girişimde bulduk" demekle yetindi.

Suçlanan Diş Hekimliği Fakültesi Ağız Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Melahat Toller de konuyla ilgili konuşmak istemedi, ``Olayla ilgili dekanlığa savunma yaptım" dedi.

DOKTORLARIN İFADELERİ ALINDI

Diş Hekimliği Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Hülya Köprülü, olayla ilgili her iki tarafın savunmalarının alındığını söyledi. Dekan Köprülü, ``Ameliyat ekibi ile Prof. Dr. Toller'in ifadelerini aldım ve inceledim. Daha sonra Rektörlüğe gönderdim. İfadeler burada da incelenecek. Ayrıca olayın soruşturulması için, bir profesör görevlendirilecek. Burada iki türlü bir soruşturma olacak. Birincisi yetersiz aletlerle ve izinsiz ameliyat yapan doktorlar hakkında, ikincisi ise ameliyat odasına girip aletleri alan Prof. Dr. Melahat Toller hakkındadır" dedi.

HASTA VE YAKINLARI ŞOKTA

Lokal anestezi yapıldığı için ameliyat sırasında yaşananlara tanık olan Ercan Baki ise, ``Doğuştan alt damağымda daralma var. Genişletilmesi için ameliyat odasına alındım. Çenem uyuşturulduktan sonra ameliyat başladı. Birden kapı açıldı ve bayan profesör, ameliyat malzemelerini alıp gitti. Kendisi normal giysileriyle ameliyat odasına girmişti. Dolayısıyla ben mikrop kapabilirdim" diye tepkisini dile getirdi.

Babası daha önce vefat eden Ercan Baki'nin annesi Ayla Baki ise, nahoş olaylar karşısında şoke olduğunu belirterek, ``Ameliyat odasında meydana gelen olayı üzüntüyle karşıladım. Ben böyle bir şey görmedim, duymadım. Doktorlar o anda oğluma mikrop bulaşması halinde ileri dönemde ölme durumunun sözkonusu olabileceğini söylediler. Bunun için üniversitede bu olayla ilgili soruşturma tamamlandığında, savcılığa suç duyurusunda bulunacağım" dedi.

AMELİYATHANEYE BÖYLE GİRİLMEZ

Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Samsun Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi Müdür Yardımcısı Genca Kabadayı, Ondokuzmayıs Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde meydana gelen olayın 'korkunç' olduğunu söyledi.

Ameliyatlara galoş giymeden, dezenfekte eldivenleri takmadan, ameliyat elbisesi giyilmeden girilemeyeceğini belirten Genca Kabadayı, şöyle dedi:

"25 yıldır hekimlerle birlikte çalışıyorum. Ama böyle bir şey duymadım. Bu korkunç bir olaydır. Önlem alınmadan ameliyat odasına girilmesi ve aletlerin alınması sırasında çeşitli mikroplar sadece temasla değil, havadan bile hastaya bulaşır. Böyle bir ortamda hastaya Hepatit, tüberküloz ve sarılık bulaşır. Çenede iltihaplanma olur. Ayrıca mikroplar, vücuttaki diğer mikrobik virüsleri de hızlandırır. Bu mikroplar hastayı öldürmese bile süründürür. Profesörün ne olursa olsun böylesine bir hata yapmasına anlam veremiyorum. Gerçekten şoke oldum."

Şenol ÇAKIR / SAMSUN, (DHA)

17 Mayıs 2002 3. sayfa

3. Sayfa Başlığı: İKİ KADINI TECAVÜZ EDİP ÖLDÜRDÜLER

ORJİNALİ: Tecavüze uğrayan 2 kadın öldürüldü

Ahmet BAYRAK/MUĞLA, (DHA)

MUĞLA'nın Milas İlçesi'nde, 1'i hayat kadını 2 kadın tecavüze uğradıktan sonra, bıçaklanıp, boğularak öldürüldü.

Vahşet, 2 kadının cesedinin, Milas'ın Menteş Köyü'nde, Toprak Mahsulleri Ofisi arkasındaki arazide bulunmasıyla ortaya çıktı. Köylüler, iki çıplak kadın cesedi görünce jandarmaya haber verdi. Yapılan incelemede, ölenlerin 40 yaşındaki Sevilay Mızrak ve 32 yaşındaki Yazbahar Güney olduğu anlaşıldı. Katillerin, kadınlara tecavüz ettiği, ardından vücudunun değişik yerlerinden bıçaklayıp çamaşır ipiyle boğduğu anlaşıldı. Olay yerinde peçeteler ve çok sayıda sigara izmariti bulundu. Cesetler İzmir Adli Tıp Kurumu'na gönderilirken, kanıtlar incelemeye alındı. Jandarma, cinayeti aydınlatmak için kapsamlı araştırma başlattı. Sevilay Mızrak'ın daha önce genelevde çalıştığının belirlendi. Jandarma Yazbahar Güney'in de hayat kadını olduğunun tahmin edildiğini açıkladı.

AB(İÖ/İD) (FOTOĞRAF)

HUNHARCA ÖLDÜRÜLMÜŞLER

Milas'ta tecavüz edilip öldürülen Sevilay Mızrak ile Yazbahar Güney'in kurban gittiği cinayetle ilgili araştırmayı yürüten jandarma, bulduğu taşıt küllüğü, ayak izleri ve lastik izlerinden katillerin en az 2 kişi olduğunu ve bir minibüs kullandığını belirledi. Kadınların her birinin vücudunda 60'a yakın bıçak darbesi belirlendi. Başlarına sopalarla da vurularak yüzleri tanınmayacak hale getirilen kadınların boğulduğu anlaşıldı. Kadınların içinde toplam 47 milyon lira olan çantalarının alınmaması dikkat çekti.

Milas Cumhuriyet Savcısı Mustafa Çavuşoğlu soruşturmayı yürütürken, Sevilay Mızrak, Milas'ın Beçin Köyü'nde toprağa verildi. Yazbahar Güney'in ise İncirliovalı olduğu ve ailesine ulaşılmaya çalışıldığı belirtildi.

Sevilay Mızrak'ın İstanbul'da görevli astsubay ağabeyi İlkay Mızrak, cinayet üzerine Milas'a geldi. Babası Ahmet Mızrak ile birlikte jandarmaya ifade veren İlkay Mızrak, "Kardeşim hunharca öldürüldü. Cinayet planlı ve vahşice. Eski karımın erkek kardeşi Ö.D.'nin ifadesine başvurulmasını istedim" dedi.

Yaşar ANTER/ MİLAS(DHA)

17 Mayıs 2002 3. sayfa

3 Sayfa Başlığı: İKİ KADINI TECAVÜZ EDİP ÖLDÜRDÜLER

ORJİNALİ: Tecavüze uğrayan 2 kadın öldürüldü

Ahmet BAYRAK/MUĞLA, (DHA)

MUĞLA'nın Milas İlçesi'nde, 1'i hayat kadını 2 kadın tecavüze uğradıktan sonra, bıçaklanıp, boğularak öldürüldü.

Vahşet, 2 kadının cesedinin, Milas'ın Mentеш Köyü'nde, Toprak Mahsulleri Ofisi arkasındaki arazide bulunmasıyla ortaya çıktı. Köylüler, iki çıplak kadın cesedi görünce jandarmaya haber verdi. Yapılan incelemede, ölenlerin 40 yaşındaki Sevilay Mızrak ve 32 yaşındaki Yazbahar Güney olduğu anlaşıldı. Katillerin, kadınlara tecavüz ettiği, ardından vücudunun değişik yerlerinden bıçaklayıp çamaşır ipiyle boğduğu anlaşıldı. Olay yerinde peçeteler ve çok sayıda sigara izmariti bulundu. Cesetler İzmir Adli Tıp Kurumu'na gönderilirken, kanıtlar incelemeye alındı. Jandarma, cinayeti aydınlatmak için kapsamlı araştırma başlattı. Sevilay Mızrak'ın daha önce genelevde çalıştığıının belirlendi. Jandarma Yazbahar Güney'in de hayat kadını olduğunun tahmin edildiğini açıkladı.

AB(İÖ/İD) (FOTOĞRAF)

HUNHARCA ÖLDÜRÜLMÜŞLER

Milas'ta tecavüz edilip öldürülen Sevilay Mızrak ile Yazbahar Güney'in kurban gittiği cinayetle ilgili araştırmayı yürüten jandarma, bulduğu taşıt küllüğü, ayak izleri ve lastik izlerinden katillerin en az 2 kişi olduğunu ve bir minibüs kullandığını belirledi. Kadınların her birinin vücudunda 60'a yakın bıçak darbesi belirlendi. Başlarına sopalarla da vurularak yüzleri tanınmayacak hale getirilen kadınların boğulduğu anlaşıldı. Kadınların içinde toplam 47 milyon lira olan çantalarının alınmaması dikkat çekti.

Milas Cumhuriyet Savcısı Mustafa Çavuşoğlu soruşturmayı yürütürken, Sevilay Mızrak, Milas'ın Beçin Köyü'nde toprağa verildi. Yazbahar Güney'in ise İncirliovalı olduğu ve ailesine ulaşılmaya çalışıldığı belirtildi.

Sevilay Mızrak'ın İstanbul'da görevli astsubay ağabeyi İlkay Mızrak, cinayet üzerine Milas'a geldi. Babası Ahmet Mızrak ile birlikte jandarmaya ifade veren İlkay Mızrak, "Kardeşim hunharca öldürüldü. Cinayet planlı ve vahşice. Eski karımın erkek kardeşi Ö.D.'nin ifadesine başvurulmasını istedim" dedi.

Yaşar ANTER/ MİLAS(DHA)

18 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: TÜSİAD: VEKALET MEKANİZMASI İŞLESİN

ORJİNALİ: TÜSİAD: Vekalet mekanizması işlesin

TÜRK Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) yazılı bir açıklama yaparak Başbakan'ın rahatsızlığı nedeniyle en az 1 hafta hastanede kalacağını açıkladığını belirterek ``Başbakanlığa vekalet mekanizması işletilmeli" dedi. Açıklamada, ``Piyasalarda tedirgin olmuş ve mevcut hükümet ile ilgili soru işaretleri doğmuştur" denildi.

Türkiye'nin ağır bir ekonomik krizin ve önemli oranda bir ekonomik küçülmenin ardından düzluğe çıkmaya çalıştığı vurgulanan açıklamada, gerçekleştirilen yapısal reformlar sayesinde ekonominin hukuksal ve kurumsal altyapısının sağlamlaştığı, geçmiş dönemlere oranla sarsıntılara daha dayanıklı hale geldiğinin bilindiği kaydedildi. Açıklamada, özetle şöyle denildi: ``Ancak, makroekonomik dengelerin tam olarak oturmuş olduğunu söylemek zordur. Ekonomik program henüz tamamlanmamıştır. Önümüzdeki yıl Türkiye'yi önemli iç ve dış borç ödemeleri beklemektedir. Bu şartlar altında, ekonominin sarsıntıya tahammülü olmadığı açıktır. Bugün, Sayın Başbakan'ın sağlık durumunun bir süre daha dinlenmesini gerektirdiği ortaya çıkmıştır. Bu süre içinde, uzun zamandan beri uzlaşma içinde hükümeti sürdüren koalisyon partilerine mensup başbakan yardımcılarının devlet işlerini aynı uyum içinde sürdürmeye devam etmeleri ve Başbakanlığa vekalet mekanizmasının bir an önce işletilmesi, AB başta olmak üzere yurtdışı ilişkilerimizde istikrarın devamının sağlanması ve Türkiye'nin bu kritik süreci zarar görmeden atlması açısından en doğrusu olacaktır."

TOBB: Fırsatçılara taviz vermeyelim

BAŞBAKAN Bülent Ecevit'in sağlık durumu iş dünyasını da endişelendirdi. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığını fırsat bilerek, bu durumdan faydalanmak isteğiyle geneleekonomik dengeleri bozmak, özellikle döviz ve para piyasalarını speküle etmek ve durumdan maddi kazanç sağlamak isteyen spekülörlereasla taviz verilmemesi gerektiğini söyledi.

Hisarcıklıoğlu, Başbakan Bülent Ecevit'in sağlığına ilişkin haberler nedeniyle yaptığı açıklamada, ekonomik krizin yaralarının hala taze olduğunu hatırlatarak, piyasaların nazik dengelere sahip olduğunu belirtti. Hisarcıklıoğlu, ``Kendi kişisel çıkarları uğruna ülke ekonomisini bozmak isteyenlerin cezatsız kalmaması gerekir. Uygulanmakta olan ekonomik programın başarıya ulaşması, sadece hükümeti ilgilendiren ya da sorumlu kılan bir sonuç değil, aynı zamanda tüm sosyal kesimlerin ve medyamızın da aynı duyarlılıkla yaklaşması gereken bir çabadır" dedi.

19 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: AKP'LİDEN SEVDA'YA 35 ŞİŞE ŞAMPANYA

ORJİNALİ: AKP Aliğa İlçe Başkan Yardımcısı'ndan Sevda Demirel'e şampanya

Serkan ŞEN/ ALIĞA (İzmir), (DHA)

AKP Aliğa İlçe Başkan Yardımcısı Rahmi Bilgiç, Hande Ataizi'ne attığı tokatla gündem oluşturan şarkıcı Sevda Demirel'e, 35 şişe şampanya gönderdi.

İzmir'in Aliğa İlçesi'nde Sebat Turizm ve Seyahat Şirketi'nin sahipleri Hakan ve Hilmi Güner kardeşlerin Balık'ın adlı restoranlarının açılışında, Sevda Demirel sahneye çıktı. Demirel, transparan kıyafetiyle, davete katılanlardan ve AKP İlçe Başkan Yardımcısı Rahmi Bilgiç'ten ilgi gördü. Geceye eşi ve aile dostlarıyla birlikte gelen Bilgiç, sahnenin en önündeki masada yerini aldı. Alkol aldığı gözlenen Bilgiç, garsonlara Demirel'e 35 şişe şampanya açtırmak istediğini söyledi. Garsonlar 35 şişe şampanyayı sahnenin etrafına dizdi. Demirel, "AK Parti İlçe Başkan Yardımcısı Rahmi Bilgiç'e bu şampanyaları gönderdiği için teşekkür ediyorum ve kendisini sahneye davet ediyorum" dedi.

Sahneye çıkan Bilgiç, Sevda Demirel'e hayran olduğunu belirterek, ilçeye geldiği için teşekkür etti. Demirel'le birlikte objektiflere poz veren Bilgiç, basın mensuplarının sorularını da yanıtladı. Bilgiç, şampanyaları marketinden getirdiğini ve restorana hiçbir ücret ödemediğini söyledi. Demirel'in bir sanatçı olduğunu belirten Bilgiç, "Sevda Hanım bir stardır, ekoldür yani. Hande Ataizi'ni tokatlamakta da haklıdır, namusunu korumuştur. Bu konuda kesinlikle Sevda Hanım haklıdır" diye konuştu.

AKP Aliğa İlçe Başkan Yardımcısı Bilgiç, gazetecilerin "Sevda Demirel'e şampanya göndermeniz, Genel Başkan Erdoğan'ın tepkisini çeker mi?" sorusuna ise şöyle yanıtladı:

"Sanmıyorum. Tayyip Bey, gerçek demokrasiye inanan bir kişidir. Ayrıca bu konular Genel Başkanı bağlamaz. Biz Aliğa'da, İzmir'de yaşıyoruz. İzmir siyaseti böyle götürüyorsa, böyledir. Bütün Türkiye'de böyledir."

AKP'nin Cumhuriyet rejimini savunduğunu belirten İlçe Başkan Yardımcısı Bilgiç, "Bizim tarikatlarla işimiz yok. Biz Türkiye Cumhuriyeti'nin 2001 model partisiyiz. Genel Başkan Tayyip Erdoğan'ı ben 1993 yılından beri takip ediyorum ve onu çok seviyorum. Bu partinin içinde hiçbir irticai ve dinsel faaliyet yoktur" dedi.

SŞ (İÖ/YS)(FOTOĞRAF)

20 Mayıs 2002 3. sayfa

3. Sayfa Başlığı: SİGARA İÇİLİYOR DİYE İŞYERİNİ DAVA ETTİ

ORJİNALİ: "Sigara içiliyor" diye çalıştığı kuruma tazminat davası açtı.

İSTANBUL Defterdarlığı'nda 7 yıldır memur olan Şenol Satıcı, kapalı mekanda sigara yasağına uyulmadığı gerekçesiyle, çalıştığı kuruma tazminat davası açtı. 19 yıldır astım hastası olan Satıcı, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na da "Hayatım tehlikede" diye şikayet dilekçesi verdi.

İstanbul Defterdarlığı'nda, 1995 yılında Bina Onarım Müdürlüğü'nde İcra Memuru olarak göreve başlayan Şenol Satıcı, 6 yıldır 4207 Sayılı 'Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun'un uygulanması için mücadele ediyor. İlk memuriyet yılında, defterdarlığa gelen Beyoğlu Yakası Emlak Müdürü'ne "Lütfen sigaranızı söndürün" uyarısında bulunan Satıcı, Bina Amiri Nurettin Yılmaz'dan "Ayağını denk al" uyarısı aldı. "Bu günden sonra memurluk hayatımda karanlık nokta başladı" diyor Şenol Satıcı.

Sürgün edileceğini anlayınca 5 Aralık 1997'de İstanbul Defterdarı Kadir Boy'a yazı yazan Satıcı, kendisini defterdarlığın sürgün yeri olarak bilinen Vatan Caddesi'ndeki 19 No'lu Taktir Komisyonu'nda buldu. Ancak 26 Kasım 1996'da çıkartılan sigara yasağı burada da uygulanmıyordu. Burada 1.5 yıl çalışan Satıcı, İstanbul Valiliği'nin hazırladığı 'sigara yasağının uygulanıp uygulanmadığına dair' bir formun, "Çalıştığım kurumda sigara içiliyor" kısmını doldurarak, Fatih Kaymakamlığı'na verdi. Bu yazıdan sonra 16 Aralık 1998'de kadrosu düşürülen Satıcı, "Bu andan itibaren sakatlandım" diyor.

İKİNCİ KEZ KADROSU DÜŞÜRÜLDÜ

Bu arada Satıcı, eski görevine dönmek için 3 No'lu İdare Mahkemesi'ne açtığı davayı 1999'da kazanarak, Bina Onarım Müdürlüğü'ndeki görevine tekrar döndü. Ancak burada yine huzuru kaçırmıştı Satıcı'nın. Kadir Boy'a yazdığı ikinci yazıda, sigaranın bir felaket olduğunu, sigara içilmesine göz yummaması gerektiğini vurgulayan Şenol Satıcı'nın Valilik kanalıyla ikinci kez kadrosu düşürüldü. Bunun üzerine Valiliğe başvuran Satıcı, "Bize yeni memurlar için kadro lazımdı. Daha sonra senin kadronu geri vereceğiz" cevabını aldı ve Temmuz 2001'de Galata'daki 1 No'lu taktir komisyonuna sürüldü. Verdiği mücadeleden vazgeçmeyeceğini söyleyen Satıcı'nın hastalığı burada iyice ilerledi. Astım hastalarının nefes açmak için kullandığı Ventolin'den günde 12 defa kullanmaya ve 5 ayrı ilaç almaya başladı.

6 No'lu İdare Mahkemesi'ne açtığı davayı kazanan Satıcı, 2002 yılında tekrar eski görevine döndü. "Burada hiçbir iş yaptırmıyorlardı. Beni bezdirmeye çalışıyorlardı" diyen Satıcı, Valiliğe yazdığı yazıdan sonra Bina Onarım Müdürlüğü'nde Mesai Fon Servisi'ne sürüldü. Ancak Fonlar'ın kaldırıldığını ve varolmayan bir servise sürülerek kendisiyle dalga geçildiğini söylüyor Satıcı.

Sigara yasağıyla ilgili çıkartılan yasanın çok güzel bir yasa olduğunu söyleyen Şenol Satıcı, "Bir insana bu kadar zulmedilir mi? Sadece hasta olduğum için sağlıklı ortamlarda çalışmak istedim" diyor.

HAYATIM TEHLİKEDE

Şenol Satıcı, 6 yıldır yazdığı yazılardan sonuç alamayınca, "Sağlığımınla oynanıyor" gerekçesiyle Defterdarlık (Maliye Bakanlığı) aleyhine İstanbul 6 No'lu İdare Mahkemesi'nde tazminat davası açtı. Dava tarihinden itibaren işleyecek senelik yüzde 50 faiziyle birlikte 10 milyarlık tazminat davası açan Satıcı, olumlu sonuç alamazsa İnsan Hakları Mahkemesi ve Dünya Sağlık Teşkilatı'na başvuracağını söylüyor. Bu yaşına kadar hiç sigara içmediğini söyleyen Şenol Satıcı, "İleride sigara üreten firmalara da dava açacağım" diyor.

Ayrıca İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na, "Hayati tehlike içinde bulunan bir vatandaş olarak, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına muhalefet eden başta İstanbul Defterdarı Kadir Boy olmak üzere, çalıştığım defterdarlığın merkez binasında söz konusu yasayı uygulamayan, uygulanmasını isteyen memurlara da her türlü baskıyı uygulayan idareciler hakkında şikayetçiyim. Can güvenliğimi korumanızı talep ediyorum" diye bir dilekçe vermiş Şenol Satıcı.

Esmâ ÇAKIR/İSTANBUL

20 Mayıs 2002 1. sayfa

1. Sayfa Başlığı: RAHŞAN HANIM'IN VELİAHTI ÇAĞAN

ORJİNALİ: Rahşan'ın veliahtı

BAŞBAKAN Bülent Ecevit'in Hürriyet'e verdiği demeçte, DSP'nin kendisinden sonraki liderliği için "Bazı değerli arkadaşlar kendilerini tanıtma fırsatı bulmadılar. Onlara fırsat vermeyi düşünüyoruz" şeklindeki çıkışı, bütün gözleri kimi tarif ettiği sorusuna çevirdi. Ecevit çiftinin kendini yeterince tanıtma fırsatı bulamadığını düşündüğü ve önünü açmayı tasarladığı DSP'li kim?

DSP kulislerine bakılırsa, bu ismi tespit edebilmek o kadar da güç değil. Bunun için Ecevit'in geçen cuma günü hastaneye kaldırılmasından sonra hastaneye kabul edilen ilk DSP'li bakanın kimliğine bakmak gerekiyor. Bu şahıs, Orman Bakanı Prof. Nami Çağan'dan başkası değil.

Desepeloglara (DSP uzmanları kastediliyor) göre, Ecevit'in yatırıldığı gün Başkent Üniversitesi Hastanesi'ne kabul edilmek önemli bir mertebeyi gösteriyor. Prof. Çağan, ayrıca son dönemde özellikle Rahşan Hanım'a yakınlığıyla tanınıyor.

Bu durumda Hüsamettin Özkan ne olacak?

Çünkü, yine DSP çevrelerinde, Rahşan Ecevit'in bu operasyondan yararlanarak Hüsamettin Özkan'ı tümüyle saf dışı bırakmaya hazırlandığını söyleyenlere de rastlanıyor. Ancak bu takdirde hükümetin nasıl devam edeceği sorusu gündeme geliyor. Çünkü, perde arkasından Başbakanlıktaki çarkı döndüren kişinin fiilen Özkan olduğu bir sır değil.

Koalisyonun hassas dengeleri de büyük ölçüde Özkan'ın hem MHP lideri Devlet Bahçeli, hem de ANAP lideri Mesut Yılmaz'la sürdürdüğü yakın ilişki sayesinde ayakta duruyor. Özkan, bir anlamda MHP ile ANAP arasında da köprü görevi yürütüyor. Bir de askerlere yakın bir isim. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin üst komutası Yılmaz'a mesafeli, Bahçeli ile ise en azından sıcak bir diyalog içinde değil. Ecevit'le de sık görüşmedikleri için büyük ölçüde muhatap olarak Özkan'ı alıyorlar. Bu noktada kritik soru beliriyor.

Rahşan Hanım, Özkan'ı bir şekilde tasfiye ederse, hükümet nasıl ayakta duracak?

KAYNAKÇA

- Al Anezi, Khaled H. "Factors Influencing Chief Editor's News Selection in Kuwait Television and Kuwait Radio," Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sout. Illinois Üniversitesi Carbondale ABD, 2000.
- Arman, Ayşe. "Yakında Seks Yazılarına Başlıyorum", Metin Münir ile Yaptığı Röportaj, **Hürriyet Pazar**, 9 Eylül 2001.
- Ataklı, Can. "Yeni Teknolojilerle Gazete Yönetimi", **Yeni Türkiye Dergisi Medya Sayısı-I**, Ekim Sayı 11, s. 96-100, 1996.
- Atwood, L. Ervin. "How Newsmen and Readers Perceive Each Others: Story Preferences", **Journalism Quarterly**, Sayı: 47, s. 296-302, 1967.
- Auman, Ann. "Design Desk: Why are more and more newspapers adoptting them", **Newspaper Research Journal**, Sayı: 15, No: 2, , s. 128, 1994.
- _____ ve Betsy B. Alderman, "How Editors and Educators See Skills Needed for Editing", **Newspaper Research Journal**. Sayı: 17, No: 1-2, s.: 1, Bahar 1996.
- Badi, Naiim ve Walter J. Ward, "The Nature of News in Four Dimensions", **Journalism Quarterly**. Sayı: 57, s. 243-248, 1980.
- Bohere, G. **Gazetecilik Mesleği**, Ed. Rüçhan Işık, Çev. Nurhal Süral Birinci basım Uluslararası Çalışma Örgütü, 1986.
- Breed, Warren. "Social Control in The Newsroom: A Functional Analysis", **Social Forum**. Sayı: 33, s. 326-335, Temmuz 1955.
- Bridges, Janet A. "News Use on the Front Pages Of the American Daily" **Journalism Quarterly**. Sayı: 66. s. 332-337, 1989.
- _____. Daily "Newspaper Managing Editor's Perceptions of News Media Functions", **Journalism Quarterly** , Sayı.: 68, No: 4, s. 719, 1991.

Brooks, Brian S. ve Jack Z. Sissors, **Art of Editing**, Üçüncü basım. Viacom Com. Mass. 2001.

Burton, Graeme . **Görünenden Fazlası**. Çev.: Nefin Dinç. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995.

Cankaya, Özden. Radyo ve Televizyon Haberciliği, Marmara Ün. Basın-Yayın Y.O. Radyo-Televizyon Bölümü Öğrencileri için Hazırlanmış Ders Notları, İstanbul 1991.

Ceyhun, Demirtaş. **Babıali'nin Şu Son Kırk Yılı**, İkinci baskı. Milliyet Yay. 1985.

Clayman, Steven E. ve Ann Reisner, "Gatekeeping In Action:Editorial Conferences and assessments of Newsworthiness", **American Sociological Review**. Sayı: 63 s. 178-199, 1998..

Cohen, S. ve J. Young. **The Manufacture of News**, California: Sage

Corrigan, Dennis M. "Value Coding Consensus In Front Page News Leads", **Journalism Quarterly**. Sayı: 67, No: 4, s. 653-662, 1990.

Craig, David A. "Influences on Editing Quality at the Daily Oklahoman", **Newspaper Research Journal**. Sayı. 20, No.32, s. 58-71, 1999 .

Dağlı, Nevzat. **Gazete Yayımlama Teknikleri**. Ankara: İmaj Yayınevi, 1995.

Dimmick, J. The gate-keeper: An uncertainty theory. **Journalism Monographs**, Kasım, No. 37, 1974.

Duran, Oktay. **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii**, İstanbul: Cem Ofset Yayıncılık, 1998.

Duran, Ragıp. "Editör mü Pazarlamacı mı?", **Global Medya Eleştirileri Burası Dünya Polis Radyosu**. İkinci baskı. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları. 2001.

Dursun, Çiler. **TV Haberlerinde İdeoloji**. Birinci baskı. Ankara: İmge Yayınları 2001.

Ekşi, Oktay. “Basın Özgürlüğü Diye Bir Kavram Yoktur”, **Yeni Türkiye Dergisi Medya Sayısı-I**, Sayı: 11, s. 251-252, Ekim 1996.

Faik, Bedii. **Matbuat Basın Derkeen... Medya**, Üçüncü cilt. Doğan Kitapçılık, 2002.

Fejes, F. “Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri”, Çev. ve Der.: Mehmet Küçük, **Medya, İktidar, İdeoloji**. Ankara: Ark Yayınları 1994.

Fishman, Mark. **Manufacturing The News**, Austin Uni. Pres., 1980.

Foreman, Gene. “Copy Editors: Journalism’s Interior Linemen”,
<http://www.poynter.org/research/copy/ce.13.html>, 21.3.2001.

Gans, Herbert. **Deciding What’s News: A Study of CBS Evening News NBC Nightly News, Newsweek, and Time**, New York. Vintage Books. 1980.

_____. “Are U.S. Journalist Dangerously Liberal?”, **Colombia Journalism Review**, Kasım-Aralık, s. 32-33, 1985.

Giles, Robert H. **Newsroom Management: A Guide to Theory and Practice**. Media Management Books. Inc. Detroit, MI 48231, 1988.

Girgin, Atilla. **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik’i**. İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi. 2000.

Glover, Anne. “In Search of the Perfect Copy Editor: 10 Copy Editor Traits That Guarantee You Success”, <http://poynter.org/Research/copy/10copy.htm>, 20.12.2000.

_____. “Personal Responsibility for Copy Editors The Secret in Your Life and Your Career”, http://poynter.org/Research/copy/copy_person.htm. 8.9.2000.

_____. “The Seven Deadly Copy Editing Sins”,
<http://poynter.org/Research/copy/7copy.htm>, 20.12.2000.

Golding Peter ve Graham Murdock, “Kültür, İletişim ve Ekonomik Politik”, **Medya Kültür Siyaset**. Der.: Süleyman İrvan. Ark Yayınları, 1997.

Golding, Peter ve Philip Elliott. "News Values and News Production", **Making the News**, London: Longman, 1979.

Gökçe, Orhan. **İletişim Bilimine Giriş**. Dördüncü basım. Ankara: Turhan Kitapevi. 2002.

Grimm, Joe. "Assigning Editor Checklist", <http://www.poynter.org/dj/050100.htm>, 10.02.2001.

_____. "Editing, Good Taste and Other Policies", <http://www.poynter.org/dj/050100.htm>, 20.11.2000.

Güneş, Sadık. **Medya ve Kültür**. Birinci Basım, 1996.

Gürcan, H. İbrahim ve Çiğden Batu. "İnternet Haberciliğinde Sanal Yazı İşleri ve Gazetecilikte Değişen Roller", <http://inet-tr.org.tr/inetconf7/eposter/gurcan-batu.html>. 13.12.2002.

_____. "Geleneksel Gazeteden Elektronik Yayıncılığa", **Yeni Türkiye Dergisi Medya Sayısı-I**, Ekim Sayı 11, s. 102-103, 1996.

Gürel, Nail. "Örnekleriyle Haberleri Kıyaslama-Redaksiyon", **I. Yerel Medya Eğitim Semineri**. Diyarbakır 12-13 Mart 1998.

Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür**. Dördüncü basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1984.

Hall, Stuart. Chas Critcher, Tony Jefferson, John Clarke and Brian Roberts, "The Social Production of News", **Policing the Crisis, Mugging, the State and Law and Order**. Basingstoke: Macmillan Ltd., 1978.

Herbert, John. **Journalism in the Digital Age**. Birinci baskı. Focal Press. 2000.

Herman, Edvard S. ve Noam Chomsky, **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir: Kitle İletişim Araçlarının Ekonomik Politigi**. İkinci baskı. Minerya Yayınları, 1999.

Hodgson, F. W. **New Subediting: Apple-Mac, QuarkXpress and After**, Üçüncü basım Oxford: Focal Press, 1998.

- Hohenberg, John. **The Professional Journalist**, Dördüncü basım, CBS College Publishing, 1983.
- Hough, George A. **News Writing**, Üçüncü baskı, Houghton Mifflin Company, Boston 1984.
- Irby, Kenny. "Hot Tips For Writing Photo Captions",
http://www.poynter.org/dj/tips/vj/wed_captions.htm. 18.8.2000.
- İnal, Ayşe. "Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar", **Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllığı**.1994.
- Jakubowicz, Andrew. **Racism, Ethnicity and the Media** , Allen & Unwin, Australia 1994.'den aktaran Macrae, a.g.e.
- Kaniss, Phyllis. **Making Lokal News**, Chicago: The University of Chicago Press, 1991.
- Kapuscinski, Ryszard. "Reflection of the World", **World Press Review**, Sayı: 46/12, 1999.
- Karasu, Ertan. "Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi ve Medya Ahlakı" **Yeni Türkiye Dergisi Medya Sayısı-I**, Ekim Sayı 11, s. 148, 1996.
- Kaya, A. Raşit. **Kitle İletişim Sistemleri**. Birinci baskı Ankara: Teori Yayınları 1985.
- Kılıç, Deniz. "Kaynak-Muhabir İlişkisi Modeli Açısından Türkiye'de Parlamento Muhabirliği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- _____. "Türkiye'de Parlamento Muhabirliğinin İncelenmesi ve TBMM'de bir Uygulama", **Kurgu**. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Sayı: 16, s. 150-151, 1999.
- Lorenz, Alfred Lawrence ve John Vivian. **News Reporting and Writing**, Boston : Allyn and Bacon/Viacom Company ABD, 1996.

MacGregor, Brent. **Live, Direct and Biased? Making Television News in the Satellite Age.** London Arnold, 1997.

Mc Quail, Denis ve Sven Windahl, **Kitle İletişim Çalışmaları İçin İletişim Modelleri,** Yayına Hazırlayanlar: Banu Dağtaş-Uğur Demiray, Eskişehir Anadolu Üniversitesi ESBAV Yayınları, 1994.

McCoy, Melisa. "This Is Not a Surprise",
<http://www.asne.org/work/jcp/credibility/htm>, 10.12.2000.

Miller, Edward . "Where is Design Leading Us?" **Quill.** s. 24-25, Eylül 1992.

Münir, Metin. **Sabah Olayı,** Altın Kitaplar 1993.

Myers, Greg. "News Value", <http://www.ling.lancs.ac.uk/staff/newsvalue.htm>, aol., 10.7.2001.

O'Neill, John. "Piyasada Gazetecilik Yapmak", **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar.** Der.: A. Belsey ve R. Chadwick, Çev.: Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 1998.

Oestreicher, Amelie. "Editing News Texts: A Study of How Texts Are Processed at Six Swedish Dailies,"Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uppsala Üniversitesi İsveç, 2000.

Oktay, Ahmet. **Toplumsal Değişme ve Basın.** Bilim Felsefe Sanat Yay. 1987.

Oskay, Ünsal. **İletişimin ABC'si.** İstanbul: Der Yayınları, 1997.

Öktem, Niyazi. "Kamuoyu Oluşturmasında Basının Eğitim İşlevi ve Kamu Yararı Ölçütü", **Genç Gazeteciler Eğitim Semineri,** Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1986.

Peiser, Wolfram. "Setting The Journalist Agenda: Influences from Journalist' Individual Characteristics and From Media Factors", **Journalism and Mass Communication Quarterly,** Sayı: 77, No: 2, s. 243-257, 2000.

Peng, James ve Paul Chen, James Su and Wang Jianping,

http://www.journalism.uts.edu.au/Technis/Essays/Macrae_research/Macrae_res_text.html, 20.03.2002.

Philo, Greg. "News and Audience Belief", **Seeing and Believing: The Influence of Television**, 1990.

Ramonet, Ignocio. **Medyanın Zorbalığı**, Birinci baskı. İstanbul. Om İletişim, 2000.

Reisner, Ann E. "The News Conferense: How Daily Newspaper Editors Construct The Front Page", **Journalism Quarterly**. Sayı. 69, No: 4 s. 971-986 Kış 1992.

Russial, John. "Goodbye Copy Desks, Hello Trouble?", **Newspaper Research Journal**, Sayı: 19, No: 2, s. 1, 1998.

_____. "Pagation and The Newsroom: A question of time", **Newspaper Research Journal**, Sayı: 15, No: 1, s. 93, 1994.

Schudson, Michael "The Sociology of News Production Revisited", **Mass Media and Society**. İkinci baskı. Ed . Curran ve M. Gurevitch. London, England.

_____. "Haber Üretiminin Sosyolojisi", **İLEF** Çev. Abdülrezak Altun, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, s. 310, 1997.

Sellers, Leslie. **The Simple Subs Book**, Birinci basım, Oxford: Pergamon Press, 1968.

Sever, Neşe. "Kitle İletişim Araştırmalarında İki Yaklaşım: Liberal ve Eleştirel Kuramlar Farklılıklar ve Yakınlaşmalar", **Kurgu**. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, sayı 15, s. 44-53, 1998.

Severin, Werner J. ve James W. Tankard Wr. **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, Çev.: Ali Atıf Bir, N. Serdar Sever. Kibele Sanat Merkezi. 1994.

Shoemaker, Pamela J. ve Stephen D. Reese, **Mediating The Message: Theories of Influences on Mass Media Content**, İkinci baskı. Longman Publ. 1996.

_____. "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", **Medya Kültür Siyaset**. Der.: Süleyman İrvan. Ark Yayınları, 1997.

Sözen, Edibe. **Medyatik Hafıza**. İstanbul: Timaş Yayınları 1997.

Stringer, Sharon Bishop. **An Evaluation of Agricultural News Sources**, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Pennsylvania Eyalet Üniversitesi, 1999, s. 2.

Talu, Umut. **Dipsiz Medya**. Birinci baskı, İletişim Yayınları, 2000.

Tavlaş, Nezih. "Ahlak ve Onurunu Yitiren Türk Basını" **Yeni Türkiye Dergisi Medya Sayısı-I**, Ekim Sayı 11, s. 151-152, 1996.

The Media Book New York: Min-Mid Publishing, 1984.

Tılıç, Doğan L. **2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak**. Su Yayınları, 2001.

Tılıç, Doğan L. **Utaniyorum Ama Gazeteciğim Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik**. İletişim Yayınları. 1998.

Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**. Üçüncü basım, İmge Yayınları, 1994.

Topçuoğlu, N. Nur. **Basında Reklam ve Tüketim Olgusu**. Vadi Yayınları 1996.

Tuchman, Gaye. **Making News: A Study in teh Construction of Reality**, New York: The Free Press, 1978.

_____. **Making News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time**. New York: Vintage Pres., 1979.

Underwood, Doug C. Anthony Giffard ve Keith Stamm, "Computers and Editing: Pagination's impact on the newsroom", **Newspaper Research Journal**. Sayı. 15, No. 2, s. 116-127.1994.

"Unutma Beni Kore Savaşı", **Atlas Dergisi**, sayı 113, Ağustos 2002.

- Usluata, Ayseli. **İletişim**. Birinci basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Vural, Sacide. **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**. Birinci Basım, Bilim Yay., 1994.
- Walsh, Bill "How a Copy Desk Works", <http://www.theslot.com/structure.html>. 11.10.2001.
- Ward, Walter. "News Value, News Situations and News Selection," Yayınlanmamış Doktora Tezi. Iowa Üniversitesi ABD, 1967.
- Williams, Robert H. "When the 'Last Line of Defense' Failed", <http://www.theslot.com/captain.html>, 9.8.2001.
- Yumlu, Gonca. **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları**. İzmir. 1994.
- Yüksel, Ahmet Haluk "İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi", **Kurgu**. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 6. sayı, s. 27 Haziran 1989.
- Yüksel, Erkan. ve Halil İbrahim Gürcan, **Habercinin El Rehberi**. Birinci basım, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1263, 2001.
- Zılhoğlu, Merih. **İletişim Nedir**. İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.
- Zipperlen, Gene. "Create a Climate of Quality", <http://www.asne.org/work/jcp/credibility/htm>, 10.12.2000.
- AASFE, "Standarts of Editorial Independence", <http://www.aabfe.org/aasfe-guidelines.htm>. 2001.
- Design. <http://www.freep.com/jobspage/high/hsdesign.htm>. 30.11.2000.
- Gazete Tirajları. <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/categories.php?op=newindex&catid=>, 26.10.5.2002.
- Headlines /<http://128.138.144.96/editing/headrules.html>. 6.8.2000

IFJ, "We Call On National Regulatory Bodies And Public Service Broadcasters In The Region To Adopt The Following Minimum Standarts Safeguarding Editorial Independence And Standarts of Professionalism",

<http://www.ifj.org/regions/europe/royaumont/zagrep2html>, 6.11.2001.

Writer's Encycopedia-Letter. <http://www.writersmarket.com/encyc/E.asp#342>, 3.7.2001.